

**3. ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ
INTERNATIONAL CONGRESS ON SOCIAL SCIENCES
XALQARO IJTIMOİY FANLAR ANJUMANI**

17-21 Ekim 2018 Buhara, Özbekistan / 17-21 October, 2018 Bukhara, Uzbekistan / 17-21 oktabr 2018-yil, Buxoro, O'zbekiston

**ÖZET BİLDİRİ KİTABI
SUMMARY BOOK**

ANKARA 2018

3. ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ INTERNATIONAL CONGRESS ON SOCIAL SCIENCES XALQARO IJTIMOİY FANLAR ANJUMANI

17-21 Ekim 2018 Buhara, Özbekistan / 17-21 October, 2018 Bukhara, Uzbekistan / 17-21 oktabr 2018-yil, Buxoro, O'zbekiston

Editörler:

Prof. Dr. Mehmet Dursun ERDEM

Doç. Dr. Özcan GÜNGÖR

Dr. İbrahim Ethem ARIOĞLU

Dr. İbrahim ÖZEN

Arş. Gör. Halil İbrahim DOĞAN

Arş. Gör. Maşallah NAR

Arş. Gör. Tuba ÖZEN

Arş. Gör. Muhammet Raşit MEMİŞ

Arş. Gör. Rukiye Aysun İNAN

Arş. Gör. Mehmet Emin SARIKAYA

Birinci Baskı: Ankara, Ekim 2018

3. ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ INTERNATIONAL CONGRESS ON SOCIAL SCIENCES XALQARO IJTIMOYIY FANLAR ANJUMANI

17-21 Ekim 2018 Buhara, Özbekistan / 17-21 October, 2018 Bukhara, Uzbekistan / 17-21 oktabr 2018-yil, Buxoro, O'zbekiston

OPENING CEREMONY

09.00 - 09.10	The National Anthem of Uzbekistan and Türkiye
09.10 - 09.20	Opening Speech: Rector, Bukhara State University, Prof. Dr. Abdukabil Tulaganov
09.20 - 09.30	Opening Speech: Rector, Bandırma Onyedü Eylül University, Prof. Dr. Süleyman Özdemir
09.30 - 09.50	Honorary Speaker: Prof. Dr. Aziz Sancar
09.50 - 10.00	Opening Speech: Governor of Bukhara Region, Uktam Barnoyev
10.00 - 10.10	Opening Speech: Rector, International Balkan University, Prof. Dr. Mehmet Dursun Erdem
10.10 - 10.20	Opening Speech: Advisor of Ministry of National Education, Necip Fazıl Kurt
10.20 - 10.30	Opening Speech: Ministry of Higher and Secondary Special Education, Prof. Dr. Inom Majidov
10.30 - 10.40	Opening Speech: The Turkish Ambassador, Ahmet Basar Sen
10.40 - 11.00	Honorary Chair of Congress, Prof. Dr. Mustafa Sentop
11.00 - 11.20	Rewards
11.20 - 11.40	Coffee Break
11.40 - 12.00	Turkish Keynote: Prof. Dr. Umit Meric
12.00 - 12.20	Uzbekistan Keynote: Prof. Dr. Halim Turaev
11.40 - 12.20	PANEL - Buhara Şehir Günü Bağlamında Belediyecilik / Buxoro Shahri Kuni Doirasida Qardosh Hokimiyatlar Uchrashuvi Dr. Sadik Dogruer, The Mayor of Kinik - İzmir - Türkiye Karim Kamolov, The Mayor of Bukhara City Filiz Ulusoy, The Mayor of Kalecik - Ankara - Türkiye Yuldosh Jumaev, The Mayor of Kagan City
12.20 - 13.10	Lunch
13.10 - 14.00	Free Time
14.00 - 18.00	Working in sections

MATURIDI HALL

COMMITTEE / KURULLAR

Kongre Onursal Başkanı Honorary Chair

Prof. Dr. Mustafa ŞENTOP

Onur Konukları Honor Guests

Prof. Dr. Ümit MERİÇ
İstanbul Üniversitesi

Muhammet Emin AKBAŞOĞLU
Çankırı Milletvekili

Osman MESTEN
Bursa Milletvekili

İshak GAZEL
Kütahya Milletvekili

Ahmet Sami CEYLAN
Çorum Milletvekili

Salih MURAT
(Makedonya) Anayasa Mahkemesi Üyesi

Av. Şeref MALKOÇ
T.C. Kamu Başdenetçisi

Yavuz SUBAŞI
Balıkesir Milletvekili

Ersin YAZICI
Balıkesir Valisi

Kamil SARACOĞLU
Kütahya Belediye Başkanı

Zeki GÜL
Çorum Belediye Başkanı

Koordinatör Coordinator

Dr. Dilshod YAVMUTOV
Buhara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim E. ARIOĞLU
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Doç. Dr. Celalettin YANIK
Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi

Prof. Dr. Sharif BARATOV
Buhara Üniversitesi

Düzenleme Kurulu Başkanları Chairs of the Organizing Committee

Prof. Dr. Mehmet Dursun ERDEM
Uluslararası Balkan Üniversitesi

Prof. Dr. Süleyman ÖZDEMİR
Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi Rektörü

Necip Fazıl KURT
MEB Müşavir

Prof. Dr. Abdukabil TULAGANOV
Buhara Üniversitesi Rektörü

Genel Koordinatör General Coordinator

Doç. Dr. Özcan GÜNGÖR
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Dr. Abror JURAEV
Buhara Üniversitesi

Doç. Dr. İsmail ŞAHİN
Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi

Dış Koordinatör External Relations

Abdumalik TUYCHIBAEV
Ankara Üniversitesi

COMMITTEE / KURULLAR

Organizing Committee Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. Vatan KARAKAYA
Ahi Evran Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Kerim ÖZDEMİR
Balıkesir Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Reha Metin ALKAN
Hitit Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Seyit AYDIN
Kastamonu Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Peyami BATTAL
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Selçuk ÇOŞKUN
Bayburt Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Ekrem SAVAŞ
Uşak Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Mustafa ALIŞARLI
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Mustafa ALIŞARLI
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Mustafa ÇUFALI
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Bakhtiyor ADİZOV
Buhara Üniversitesi

Visar Ramadani
Uluslararası Balkan Üniversitesi

Prof. Dr. Bakhtiyor NAVRUZZODA
Buhara Üniversitesi

Prof. Dr. Darmonoy URAEVA
Buhara Üniversitesi

Prof. Dr. Halim TURAEV
Buhara Üniversitesi

Prof. Dr. Sharif BARATOV
Buhara Üniversitesi

Prof. Dr. Shirin OLİMOV
Buhara Üniversitesi

Mevlüt UYSAL
İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı

Hayrettin GÜNGÖR
Türkiye Belediyeler Birliği

Enginer BİRDAL
Sağlık Bakanlığı Bakan Müşaviri

Scientific Committee Bilim Kurulu

Prof. Dr. Hayri ERTEN
Necmettin Erbakan Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
Necmettin Erbakan Üniversitesi

Prof. Dr. Selma YEL
Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Shodmon HAYİTOV
Buhara Üniversitesi

Prof. Dr. Shoira AHMEDOVA
Buhara Üniversitesi

Prof. Dr. Sulaymon INOYATOV
Buhara Üniversitesi

Doç. Dr. Şener BİLALİ
Uluslararası Balkan Üniversitesi

Doç. Dr. Aleksandra Porjazoska-Kujundziski
Uluslararası Balkan Üniversitesi

Doç. Dr. Bejtulla Demiri
Uluslararası Balkan Üniversitesi

Prof. Dr. Emilija Stoimenova-Canevska
Uluslararası Balkan Üniversitesi

Doç. Dr. Aleksandra Ristovska
Uluslararası Balkan Üniversitesi

Doç. Dr. Hiqmet Kamberaj
Uluslararası Balkan Üniversitesi

Doç. Dr. Snezana Bilic
Uluslararası Balkan Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Natalija Shikova
Uluslararası Balkan Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Igballe Miftari
Uluslararası Balkan Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Mevludin Ibiş
Uluslararası Balkan Üniversitesi

Doç. Dr. Anvar HAYDAROV
Buhara Üniversitesi

Doç. Dr. Abdurahim BOLTAYEV
Buhara Üniversitesi

Doç. Dr. Bobir NAMAZOV
Buhara Üniversitesi

Doç. Dr. Erkin MUKHTOROV
Buhara Üniversitesi

Doç. Dr. Halim HAMROYEV
Buhara Üniversitesi

Doç. Dr. Kamol RAHMANOV
Buhara Üniversitesi

Doç. Dr. Kholmurod MUMİNOV
Buhara Üniversitesi

Doç. Dr. Mahmud ORİPOV
Buhara Üniversitesi

Doç. Dr. Malohat JURAEVA
Buhara Üniversitesi

Doç. Dr. Sohob RAUPOV
Buhara Üniversitesi

Doç. Dr. Utkir OCHİLOV
Buhara Üniversitesi

Doç. Dr. Zubaydullo RASULOV
Buhara Üniversitesi

Doç. Dr. Sibel Üst ERDEM
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Dr. Vahdet ÖZKOÇAK
Hitit Üniversitesi

COMMITTEE / KURULLAR

Scientific Committee Bilim Kurulu

Dr. Ali KELEŞ
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi

Dr. Bilal SOLAK
Kırgızistan Türkiye-Manas Üniversitesi

Dr. Ramazan BÖLÜK
Munzur Üniversitesi

Araz ASLANLI
Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi (UNEC)

Prof. Dr. Sıddık KORKMAZ
Necmettin Erbakan Üniversitesi

Prof. Dr. Hikmet ATİK
Necmettin Erbakan Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Yalçın YILMAZ
İstanbul Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Oğuzhan AYDIN
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Yakup ÖMEROĞLU
Gazi Üniversitesi

Doç. Dr. Gayana YUKSEL
Ukrayna, Tavriysky Natsionalnyy Universytet

Dr. Gülim ŞADİYEVA
Kazakistan, Milli Sanatlar Üniversitesi

Dr. Topçugül NARMAMATOVA
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi

Öğr. Gör. Serkan YORGANCILAR
Gazi Üniversitesi

Sekretaries Sekreterler

Dr. İbrahim ÖZEN
Arş. Gör. Muhammet Raşit MEMİŞ
Arş. Gör. Rukiye Aysun İNAN
Arş. Gör. Mehmet Emin SARIKAYA
Arş. Gör. Tuba ÖZEN
Arş. Gör. Halil İbrahim DOĞAN

İÇİNDEKİLER

3. International Symposium On History And Art Studies / 3. Uluslar arası Tarih ve Sanat Araştırmaları Sempozyumu	1
Rusya Müslümanları İttifakında Türkistan Doç. Dr. Alper ALP	2
Mütareke Dönemi'nde İstanbul Yahudi Cemaati'nde Siyonist Bir Yapılanma: Yahudi Milli Meclisi (1918-1919) Prof. Dr. Selma YEL - Uzm. Muhammed Abdullah KAYMAK	3
I. Dünya Savaşı Sonrası Enver Paşa'nın Kafkasya'ya Hareketi Ve Türkistan'daki Mücadelesi Dr. Öğrt. Üyesi Nursel GÜLCÜ	4
Türk Tarih Ders Kitaplarında Özbekistan Ve Özbek Türkleri'nin Temsili Üzerine Bir Araştırma Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ	5
II. Mahmud Dönemi Seyahat Tezkeresi Uygulamasına Dair Bazı Tespitler Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ	6
Mirza Balâ Mehmetzade'nin Azerbaycan Aydınlanma Hareketi Hakkındaki Değerlendirmeleri (1875-1921) Dr. Öğrt. Üyesi Fadime TOSİK DİNÇ	7
Sovyetlerin Dağılma Sürecinde 1989 Fergana Olayları Ve Türk Basınına Yansımaları Dr. Öğrt. Üyesi Fadime TOSİK DİNÇ	8
Temettuat Defterlerine Göre Anadolu'da Özbek İsimli Köylerin Sosyal Ve Ekonomik Durumu Prof. Dr. Ertan GÖKMEN	9
Kayıp Köy Çalışmalarında Mezarlıkların Yeri Doç. Dr. Alpaslan DEMİR	10
Rusların Karadeniz'in Kuzeyini Ruslaştırma Politikası Dr. Öğrt. Üyesi Sinan YÜKSEL	11
Tekstil Ve Moda Tasarımı Yükseköğretim Programlarında Sürdürülebilirlik Yaklaşımlarının İncelenmesi Prof. Dr. Nurgül KILINÇ	12
Yemen İşyanının Bastırılmasında Hamidiye Alayları Dr. Öğrt. Üyesi Cengiz ÇAKALOĞLU	13
I. Dünya Savaşında Ruslara Esir Düşen Türk Askerlerinin Buhara Ve Çevresine Dair Raporları Doç. Dr. Zafer ATAR	14
Osmanlı Devleti'nde Özbek Elçilerinin Ağır lanışı Ve Huzura Kabulleri Arş. Gör. Dr. Mustafa CAN	15
Türklerin İki Kadim Merkezi Buhara Ve Semerkant İle Alakalı Osmanlı Arşiv Vesikaları Üzerine Bir Değerlendirme Dr. Öğrt. Üyesi Emin KIRKIL	16
Osmanlı Devleti'nde Özbek Tekkeleri Prof. Dr. Mustafa ALKAN	17
Reval Görüşmeleri'nde İran Ve Afganistan (9-10 Haziran 1908) Prof. Dr. Necdet HAYTA	18

1923-1960 Arası Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları Ve Kıbrıs Türk'ünün Özgürlük Mücadelesi Doç. Dr. Hasan CİCİOĞLU	19
Babür Şah: Bir Hükümdarın Varlık Mücadelesinde Sığındığı Kur'an Ayetleri Dr. Öğrt. Üyesi Canan KUŞ BÜYÜKTAŞ	20
Halkevi Dil, Edebiyat Ve Tarih Şubelerinin Faaliyetleri (1932-1951) Prof. Dr. Mesut AYDIN - Öğrt. Görevlisi Güler AYDIN	21
Millî Mücadele Dönemi İstanbul Gizli Grupları Ve Üsküdar Özbekler Tekkesi Prof. Dr. Mesut AYDIN - Nihal BOZTOSUN	22
Türk Cumhuriyetleri Devlet Adamlarının TBMM Genel Kurulundaki Konuşmalarında İşledikleri Temel Konular Prof. Dr. Nurettin GÜLMEZ	23
Ahmet Tevfik Paşa Hükümetleri'nin Sulh Hazırlıkları (11 Kasım 1918-3 Mart 1919) Dr. Öğr. Üyesi Gürbüz ARSLAN	24
İskoç General Patrik Gordon'un Gözüyle Çehrin Savaşları 1677-78 Dr. Öğr. Üyesi Muhammet ŞEN	25
Resmi İstatistiklere Göre 1929 Buhranının Türkiye'ye Ve Diğer Ülkelere Olan Etkisi Doç. Dr. Erdem YAVUZ	26
Buhara Emirliği'nin Son Hükümdarı Alim Han'ın Afganistan'da Ölümü Ve Sonrasında Yaşanan Gelişmeler Doç. Dr. Nurettin HATUNOĞLU	27
Sahne Tasarımında "Alternatif Kumaş Uygulamaları" Dr. Öğrt. Üyesi Melahat ÇEVİK	28
Trakya-Paşaeli Cemiyeti Merkez Heyeti Karar Defteri Dr. Öğrt. Üyesi Veysi AKIN	29
Arşiv Belgelerine Göre 1917 Rus Devrimi'nin Azerbaycan Üzerindeki Etkileri Prof. Dr. Selda KILIÇ	30
İkinci Dünya Savaşı Sürecinde Türkiye Ve Potsdam Konferansı Dr. Esra Müjgân KARATAŞ	31
Hedonik Algı Açısından Moda Perakendeciliğinde Görsel Tasarım Doç. Dr. Birsen ÇİLEROĞLU - Doç. Dr. Figen ÖZEREN	32
Sürdürülebilir Moda Kapsamında Geleneksel Yüzey Uygulamalarının Tasarımlarda Kullanımı "Taş Baskı Örneği" Doç. Dr. Figen ÖZEREN - Doç. Dr. Birsen ÇİLEROĞLU	33
Baburname'nin Kayıtlarına Göre XVI. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Kabil Prof. Dr. Salim CÖHCE	34
Birinci TBMM'de Kıbrıs Tartışmaları Ve İzmit Mebusu Hüseyin Sırrı Bey Doç. Dr. İsmail ŞAHİN	35
Lozan Antlaşması'ndan Sonra Kıbrıs'tan Anadolu'ya Yapılan Göçlerin Kıbrıs'ın Sosyo-Ekonomik Yapısına Etkisi Dr. Öğr. Üyesi Cemile ŞAHİN	36

Seyahatname Ve Gravürlerde Ege Bölgesi Kale Mimarisi Dr. Öğrt. Üyesi Eylem GÜZEL	37
Emir Timur'un Yönetim İlkeleri Ve Yönetim Felsefesi Dr. Öğrt. Görevlisi Ali MAZAK	38
Cengiz Yasası Ve Şariat Arasında Timurlular Prof. Dr. Musa Şamil YÜKSEL	39
Nizâmülmülk'ün Mezhep Politikası Arş. Gör. Maşallah NAR	40
“Şark Meselesi” Ve 19. Yüzyılda Batılıların Osmanlı Devletini Paylaşma Emelleri Dr. Öğr. Üyesi Sabri Can SANNAV - Uğur SEZER	41
I. Sırp İsyanı ve Balkanlar'daki Ulusçuluk Hareketlerine Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme Dr. Öğr. Üyesi Sabri Can SANNAV - Uğur SEZER	42
Buxoro Qiz Bolalar O'Yin Folklorining O'Ziga Xos Xususiyatlari Nigora SAFAROVA	43
Buxoro Amirligida O`Zini-O`Zi Boshqarish Assoc. Prof. PhD. Sohıb RAUPOV	44
The History Of İdeological Viens That Influenced The Formation Of The Worldview Of Abu Hamid Ghazzali Dilfuza SAYFULLAEVA	45
Status Of Women İn Islam, Based On Materials Of Revision Of Senator K.K. Palen Nigora MAKHMUDOVA	46
Turkiya Respublikasining Madaniy, İlmıy-TeXnikaviy, İqtisodiy Hayotida Turkiston Ziyoli Va Olimlarining İshiroki (XX Asrning 30-80-Yillari) DSc. Prof. Shodmon HAYİTOV	47
Buxoroning Turkiyadagi Talabalari (XX Asr Boshlari) Assoc. Prof. PhD. Kamol RAHMONOV	48
Buxoro İjtimoiy-Madaniy Hayotiga Turkiya Matbuotining Ta'siri (Xx Asrning 1-Choragi) Mahmud ORZİYEV	49
Buxoro- İlm-Fan Va Ma'rifat Maskani DSc. Prof. Halim TO'RAYEV	50
Yetti Pir Ziyorat Turizmining İnson Ma'naviyat Kamolotida Tutgan O'rni Umid SOBİROV	51
Buxorodagi Birinchi İlmıy Jamiyat PhD Researcher A'zam BOLTAYEV	52
Buxoro-Buyuk Ipak Yo'lidagi Mo'jiza Shahar DSc. Prof. Sulaymon INOYATOV	53
Buxoro Yetti Piri Xalq E`Tiqodida O`Qituvchi Shavkat BOBOJONOV	54

International Relations Of Bukhara Khanate And Its Transit Caravan Roads Lecturer Jahongir ERGASHEV	55
Abru-Bahar In Bukhara Yesterday And Today PhD Researcher Khusen JURAEV	56
Ilk O'rta Asrlarda Sug'dda Kechgan Dınlar Evolyutsiyası Lecturer Shoiria INDIAMINOVA	57
The Main Features Of The Activity Of Security Service In Great Silk Road DSc. Prof. Uktam MAVLANOV - Researcher A.T. ACHILOV	58
Eastern Miniature Art In Uzbekistan Assoc. Prof. PhD. Nodir YADGAROV - Senior Lecturer Dilshod MAMATOV	59
Ensemble Nodir Devonbegi As A Sample Of Bukhara Architecture Lecturer Muhayyo AZIMOVA - Lecturer Sanjar AZIMOV	60
Chor Minor As A Unique Niche Of Architecture Of Bukhara Lecturer Gulshod OSTONOVA	61
Improving The Museum Activities As A Tool In National Ideology Lecturer Muhiba SULAYMONOVA	62
The Importance Of Reflecting The Uzbek National Art In Porcelain Products Lecturer Dilfuza MAMUROVA - Lecturer Nigora IBATOVA	63
XIX Asr Oxiri-XX Asr Boshlarida Turkistonga Turkiyadan Kirib Kelgan Yangi Ekin Navlari Tarixi Jahongir HAYITOV	64
Buxoro Amirligi Davrida Usmoniylar Saltanati Bilan Diplomatik Aloqalar Tarixidan Jo'rabek MAJIDOV	65
3. International Symposium On Religion And Society / 3. Uluslar arası Din ve Toplum Sempozyumu	67
Kültür Coğrafyasında Müzikle İnşa Edilen Kimlik Üzerine Toplumdilbilim İncelemesi: İrfan Gürdal Ve Çerağ Örneği Doç. Dr. Özgür Kasım AYDEMİR	68
Erken Orta Çağ Kilise Konsillerinde Yahudiler Dr. Öğrt. Üyesi Seda ÖZMEN	69
Kolonizatör Dervişler Muğla'da Hoca Ahmet Yesevi Felsefesinin Yansıması Okt. Ahmet Salih İKİZ	70
İmâm Mâtürîdî'ye İzafe Edilen Bir Eser: Pendnâme (Mâtürîdî'nin Nasihatları) Prof. Dr. Sıddık KORKMAZ – Davut HACIZADE	71
İmam Mâtürîdî'ye Göre İnsan Onuru: Allah'ın Üstün Kıldığı Varlık Olmanın Anlamı Prof. Dr. Hülya ALPER	72
Ebu Hanife'de Kimlik Ve Eylem Teorisi -İman-Amel İlişkisi Ve Günah/Kebîre Problemi- Prof. Dr. Mehmet EVKURAN	73
Bilginin Sosyolojik Bağlamı: Misyar Nikahı Örneği Doç. Dr. Özcan GÜNGÖR	74

Paper's Title: Example Of A Mischief "El-Furqan Al-Haq, The True Furqan, The 21st Century Qur'an" And Muslim Reactions Dr. Öğrt. Üyesi Harun ŞAHİN	75
Islamic Religious Education In Germany – Challenges And Chances Prof. Dr. Fahimah Ulfat	76
Islamic Religious Education İn Germany – Challenges And Chances Prof. Dr. Fahimah Ulfat	77
Bir Alman Aşırılığı Olarak Neo-Selefilik Fatih ŞAHAN	78
Hız. Aisha's Age As Hadith Conveyer Prof. Dr. Öznur ÖZDOĞAN	79
Fergana Bölgesinde İslam Doç. Dr. Ali JUSUBALİEV	80
İmam Maturidi'nin Te'vilatu'l-Kur'an'ında Kur'an Kıraatleri Prof. Dr. Mehmet ÜNAL	81
Ahmet Yesevi Düşüncesi'nin Türklerin Din Anlayışı Üzerindeki Etkisi Prof. Dr. Niyazi AKYÜZ - Prof. Dr. İhsan ÇAPÇIOĞLU	82
Dini Gruplar Sosyolojisi Bağlamında Nakşibendiliğin Orta Asya'daki Etkileri Prof. Dr. Niyazi AKYÜZ - Prof. Dr. İhsan ÇAPÇIOĞLU	83
Buhara Şemsüleimmeleri (XI-XII Yüzyıllar) Abdülmelik TUYÇIBAYEV	84
Müzenî'nin İmam Şâfiî'ye Aykırı Görüşleri -Sarhoşun Talakı Örneği- Prof. Dr. Nasi ASLAN - Mehmet Ali SEZER	85
Mâtürîdî Düşüncenin Teşekkülünde Sosyo-Jeo-Politik Bağlam: Mâverâünnehir (Semerkand Ve Buhara) Üzerine Analizler Doç. Dr. Recep ÖNAL	86
İmam Ebu Hanife'nin Hadis - Sünnet Anlayışı Prof. Dr. İsmail Hakkı ÜNAL	87
Ebu Hanife'nin Tartışma Ve Eleştiri Yöntemi Prof. Dr. Metin ÖZDEMİR	88
Maturidi Düşünce'de İman-Özgürlük İlişkisi Prof. Dr. Hasan ONAT	89
Maveraünnehir'de İslam Medeniyeti Üzerine Bir Analiz Kemal Yavuz ATAMAN	90
Buhârî'nin El-Câmi'U's-Sahîh'i Üzerine Bir Ta'lik Çalışması: İbn 'Âşûr'un (1879-1973) En-Nazaru'l-Fasîh'i Arş. Gör. Halil İbrahim DOĞAN	91
Kadının Çalışması İle İlgili Din İşleri Yüksek Kuruluna Yöneltilen Sorular Doç. Dr. Zekiye DEMİR	92

İslam'ın Değişimci Yüzü Sûf Hareketi'nin Sosyo-Ekonomik Arkaplan Analizi Dr. Öğrt. Üyesi Mustafa ALTUNKAYA	93
Türk İrfan Geleneğinde Değişim Ve Süreklilik: Muhammed Bahaeddin Nakşibend, Hacı Bayram-ı Veli Ve Mehmed Zahid Kotku Dr. Öğrt. Üyesi İbrahim Ethem ARIOĞLU	94
Semer kandlı Muhaddis Dârimî Ve Sünen'i Prof. Dr. Ahmet YILDIRIM	95
"Devoni Maxfiy"-İrfon Xazinası Assoc. Prof. PhD. Abdurahim BOLTAYEV	96
"G'ibtafarmoyi Surayyo"- Mahmud Anjir Fag'nafiyning Ma'naviy Ziyosi Davronbek QODIROV	97
Kuran'da Geçen Peygamber Mucizeleri Ve Bilimsel Gelişmeler Prof. Dr. Mustafa UÇAR	98
Nimet ve Musibetin Tasavvufî Açından Değerlendirilmesi Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Mansur GÖKCAN	99
3. International Symposium On Philosophy, Behavioral And Health Sciences / 3. Uluslar arası Felsefe, Davranış Ve Sağlık Bilimleri Sempozyumu	101
Uşak Şehrinde Aile Sağlığı Merkezlerine Erişilebilirliğinin CBS İle Analizi Dr. Öğrt. Üyesi Mehmet DENİZ	102
A Study Of Relationships Between Academic Self-Concept, L2 Motivational Self-System And Intercultural Communicative Competence In A Turkish Context Arş. Gör. Lazura Kazykhankyzy - Prof. Dr. Yücel Gelişli	103
Farabi Ve İbn Sina'nın Varlık Anlayışlarının Karşılaştırılması Prof. Dr. A. Kadir ÇÜÇEN	104
Modernleşme-Küreselleşme Çağında Batı-Dışı Toplumlarda Akrabalık: Çekirdek Aile Ağı Prof. Dr. F. Beylü DİKEÇLİGİL	105
Günümüzde Aile Eğitiminin Önemi Ve Türkiye Örneği Rahime BEDER ŞEN - Hava ÖMEROĞLU	106
Nutrigenomics And MiRNAs Dr. Sümeyra ÇETİNKAYA	107
Özbekistan Cumhuriyeti'nin Özel İhtiyaca Sahip Çocuklara Yönelik Eğitim Ve Sağlık Politikası Dr. Öğrt. Üyesi Onur YARAR - Dr. Öğrt. Üyesi Çiğdem Nilüfer UMAR	108
Erdem Ahlakında Yetkinleşme Arzusunu Motive Eden Güç Doç. Dr. Murat DEMİRKOL	109
KKTC Yazılı Basımından Müzakere İlişkileri: Güney Kore – Kuzey Kore Örneği Doç. Dr. Güven ARIKLI - Dr. Melahat ARIKLI	110
Jaloliddin Rumi İlmî Merosining O'rganilish Tarixidan Bobir O'RAZOV	111
The Integration Of Universal Values In The Heritage Of Khoja Mukhammad Porso Assoc. Prof. PhD. Bobir NAMOZOV	112

Role Of Strong-Willed Processes In Formation Of The Personality Lecturer Olmos AVEZOV	113
Muhammad G‘Azzoliyning Falsafiy Antrpologiyasi Firuz MUZAFFAROV	114
The Factor Of Development Of The Professional Skills Of Psychodiagnostics-Doctor Of General And Clinical Practice Assoc. Prof. PhD. Erkin MUKHTOROV	115
Theory, Practice And Prospects Of Psychological Service In Uzbekistan DSc. Prof. Sharif BAROTOV	116
Tasavvuf Falsafasi PhD. Sunnatillo RAHMONOV	117
Globallashuv Sharoitida Sharq Va G'arb Madaniyatining O'zaro Bog'liqligi Assoc. Prof. PhD. Oysanam MUMINOVA	118
Beruniy Va Ibn Sino O'rtasidagi Ilmiy-Falsafiy Munozaraning Tabiatshunoslik Rivojidadagi Ahamiyati Assoc. Prof. PhD. Turob JURAEV	119
Teaching Turkish As A Foreign Language: What We Can Know From Experimental Psychology Dr. Doğu ERDENER	120
3. International Symposium On Educational Sciences And Applications / 3. Uluslar arası Eğitim Bilimleri ve Uygulamaları Sempozyumu	121
Tercümansız Anlaşmak Mehmet TOSUN - Aynur TOSUN	122
İlkokul Birinci Sınıf Velilerinin Çocuklarının Okula Başlama Sürecinde Yaşadığı Kaygılar Esra SOLAK - Dr. Öğrt. Üyesi Munise DURAN	123
Sınıf Öğretmeni Adaylarının Ekrandan Okumaya Yönelik Tutumlarının Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi Dr. Öğrt. Üyesi Aybala ÇAYIR	124
Nurettin Topçu'ya Göre Ahlak Ve Karakter Eğitiminde Okulun Ve Öğretmenin Rolü Doç. Dr. Cengiz ÖZMEN - Doç. Dr. Hüseyin ÖZTÜRK	125
Okul Öncesi Öğretmenlerinin Aile Katılımı Çalışmalarında Karşılaştıkları Sorunlar Dr. Öğrt. Üyesi Münise DURAN	126
Bir Devlet Üniversitesinde, Farklı Demografik Değişkenler Açısından Yönetici Güven Düzeyinin İncelenmesi Doç. Dr. Mustafa KALE - Prof. Dr. Bekir BULUÇ	127
Türkçeden Özbekçeye Çevrilen Çocuk Kitaplarının Çocuğa Görelik İlkesi Açısından İncelenmesi Dr. Öğr. Üyesi Pınar BULUT - Dr. Öğrt. Üyesi Yasemin KUŞDEMİR	128
Abay Kunanbay'ın Kara Sözlerinin Değerler Açısından İncelenmesi Prof. Dr. Yücel Gelişli - Arş. Gör. Lazura Kazykhankyzy	129
Yükseköğretim Kurumlarında Öğrencilerin Örgütsel Bağlılıklarının Farklı Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi Prof. Dr. Bekir BULUÇ – Doç. Dr. Mustafa KALE	130

Türkiye Yükseköğrenimindeki Gelişmeler: Gazi Üniversitesi Örneği Prof. Dr. Fatma Çiğdem GÜLER - Prof. Dr. Yaşar AYDEMİR	131
Sınıf Öğretmenleri Ve Öğretmen Adaylarına Göre Okuma Güçlüğü (Disleksi) Dr. Öğrt. Üyesi Seda ALTUNBAŞ YAVUZ	132
Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerin Eleştirel Düşünme Ölçütlerini Karşılama Üzerine Nitel Bir Araştırma Hatice DEMİR - Doç. Dr. Özlem BAŞ - Onur DOĞAN	133
Türkiye'de İdeolojik Eğitimin Kısa Bir Tarihi Prof. Dr. Selma YEL - Doç. Dr. Cengiz ÖZMEN	134
Öğretmen Adaylarının Habitatların Daralması Çevre Sorununa Yönelik Algıları Prof. Dr. Mustafa YEL - Doç. Dr. Osman ÇİMEN	135
Öğretmenlerin Kök Değerler Algısı Prof. Dr. Adem SEZER - Dr. Okan ÇOBAN - Dr. İbrahim AKŞİT	136
Öz-Bakım Becerileri Kazandırmada Giyinme Becerisi İçin Tasarlanan Öğretim Materyalinin Etkisinin İncelenmesi Prof. Dr. Saliha AĞAÇ - Habibe ARSLAN	137
Sosyal Bilgiler Ve Tarih Öğretmenlerinin Farklılaştırılmış Öğretime Yaklaşımları Doç. Dr. Mustafa ÖZTÜRK - Prof. Dr. Cevdet KIRPIK - Arş. Gör. Galip ÖNER	138
Aynı Mekâna Farklı Bakışlar: Süreklilik Ve Değişim Becerisini Yerel Tarih Üzerinden Öğretmek Doç. Dr. Yasin DOĞAN	139
Akademik Personelin 'Öğretmenlik' Eğitimi Sorunu Ve Çözüm Önerileri Öğr. Görevlisi Kazım AR	140
Gençlerin Engelli Bireylerin Eğitilmelerine Yönelik Tutumları Dr. Öğrt. Üyesi Çiğdem Nilüfer UMAR	141
Formation Of Spirtual And Moral Education In Navoi's Creativity And Their Teaching DSc. Prof. Shirinboy OLİMOV	142
The Education Of High Spiritual Person İn The Works Of Jalaliddin Rumi PhD. Gulchehra IZBULLAYEVA	143
Islom Qadriyatları Tizimida Diniy Bag'rikenglik PhD. Researcher Elza SHAMURATOVA	144
Husayn Voiz Koshifiy Ta'limotida Ustoz-Shogird Munosabatlarning Talqini Senior Lecturer Mavjuda NİGMATOVA	145
XX Asr Boshlarida Turkiyada Tahsil Olgan Buxorolik Yoshlarning Maorifni Rivojlantirishga Qo'Shgan Hissasi Prof. Mels MAHMUDOV - Prof. Tavakkal CHORİEV	146
3. International Symposium On Economics, Law And Politics / 3. Uluslar arası Ekonomi, Hukuk Ve Siyaset Sempozyumu	147
Türk Kahvesi Tüketiminde Motivasyonel Faktörlerin Nitel Analizi Doç. Dr. Aybeniz Akdeniz AR - Dr. Öğrt. Üyesi Meltem Öztürk	148

Türkiye Enerji Kaynakları Ve Taşkömürünün Yeri Dr. Öğrt. Üyesi Zehra Funda TÜRKMENOĞLU	149
Tarihi Eser Restorasyonunda Kullanılan Yapı Malzemelerinin Özellikleri Dr. Öğrt. Üyesi Mehmet TÜRKMENOĞLU – Dr. Öğrt. Üyesi Funda TÜRKMENOĞLU	150
Corporate Investment Strategies: Lessons For Developing Countries PhD Abror JURAEV	151
Factors Effecting The Importance Of Import-Substitution Industrialization Strategy PhD Researcher Ziyodulla NUROV	152
Providing Competitiveness Of Students In Higher Educational Organizations In Study Of Tourism And Service PhD Researcher Bakhtiyor ADİZOV	153
The Role Of Highly Qualified Economists In The Development Of Uzbekistan's Economy On The Basis Of Innovative Requirements PhD Otabek KAKHKHOROVI	154
Creating A Mechanism For Enhancing The Role Of The Local Community In The Country's Ecotourism Development DsC. Assoc. Prof. Obidjon KHAMİDOV	155
Perspectives Of Developing Cooperation Between Uzbekistan And Turkey With A New Path Of TİKA PhD. Fazliddin NASRİDDİNOV	156
Promotion Of Innovative Models Of Education For Quality Assurance In The Training Of Specialists At Universities Senior Lecturer Sukhrob DAVLATOV	157
The Extents Of The Development Cooperation In The Central Asia Anvar SHİRİNOV	158
Issues Concerning Complex Effective Development Of Agriculture In The Regions Dilshod YAVMUTOV	159
Historical-Geographical And Economic Aspect Of Rational Usage Of Water Resources In Bukhara Region Olim RAKHİMOV	160
Ekonomik Ve Sosyal Gelişimde “Vakıf Sektörü” Açısından Türkiye-Özbekistan İşbirliği Potansiyeli Davut Gazi BENLİ	161
3. International Symposium On Information Technologies And Applied Sciences / 3. Uluslar arası Bilişim Teknolojileri ve Uygulamalı Bilimler Sempozyumu	163
Sanal Gerçeklik Tabanlı Uygulamanın Okuma Müdahalesine Dirençli Öğrencilerin Hece Okuma Akıcılığı Üzerindeki Etkililiği Dr. Öğrt. Üyesi Gül KAHVECİ	164
Dikkat Eksikliği Ve Hiperaktivitenin Tedavisinde Sanal Gerçeklik Tabanlı Uygulamanın Öğrenme Üzerindeki Etkililiği Prof. Dr. Nergüz BULUT SERİN	165
Derin Öğrenme Konusunda Türkiye'de Yapılan Lisansüstü Çalışmaların Değerlendirilmesi Öğr. Gör. Okan ALKAN - Doç. Dr. Aytürk KELEŞ	166

Dijital Oyunlarda Yapay Zekâ Teknolojileri Doç. Dr. Aytürk KELEŞ - Dr. Öğr. Üyesi Ali KELEŞ	167
Dünyada ve Türkiye’de Kodlama Eğitiminin Önemi Dr. Öğr.Üyesi Ali KELEŞ - Rabia ÜSTÜNDAĞ ALKAN	168
Community Based Dr Management In Islanded Mode Akram RASHID	169
Fransiya Adabiyotshunosligida Biografik Metodning Shakllanishi va Taraqqiyoti Obodon Adizova, Senior Lecturer	170
3. International Symposium On Language And Literature / 3. Uluslar arası Dil ve Edebiyat Sempozyumu	171
Türkiye Türkçesindeki Fiil Birleşmelerinin Analitik Fiil Yapısı Çerçevesinde Değerlendirilmesi Arş. Gör. Gülşah BULUT	172
Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı’ndan Sovyetler Birliği Ve Doğu Bloku Ülkelerine Bir Bakış Dr. Yasemin DİNÇ KURT	173
Çocuklar İçin Gezi Kitapları Nasıl Olmalı? Dr. Ayşegül ÇELEPOĞLU	174
Tutaklı Zarif Türk’ün Hikâye Dağarcığı Ve Üreyze Nisa Hanım İle Hüseyin Bey Hikâyesi Doç. Dr. Hülya TAŞ	175
Sultan II. Abdülhamit’in Başmabeyincisi Mehmet Emin Bey’in Kaleminden Orta Asya Prof. Dr. Alev SINAR UĞURLU	176
Fikir Hareketleri Dergisinde Edebi Tenkit Ve Tercüme Prof. Dr. Abide DOĞAN	177
Türk Dünyasının Yakın Dönem Öncü Kaynaklarından Kardeş Edebiyatlar Dergisi Prof. Dr. Nesrin KARACA	178
Orta Asya Türk Kimlik Değerlerinin Türkiye’de Ders Kitaplarına Yansıması Prof. Dr. Musa Çifci - Doç. Dr. Erol Duran	179
Yunus Emre’nin Şiirlerinde Sosyal Ahlâk Ve Eleştirisi Prof. Dr. Ayşe YÜCEL ÇETİN	180
Türkiye’de Lise Edebiyat Öğretiminde Ali Şir Nevaî Ve Eserleri Prof. Dr. İsmet ÇETİN	181
Nehcü’l-Ferâdis’teki Yûsuf Kıssası Ve Şeyyad Hamza’nın Yûsuf-I Zeliha’sındaki Bazı Özellikleri Üzerine Prof. Dr. Erol ÖZTÜRK	182
Kazan Tatar Türkçesinin Kazan Ardı Ağızları Üzerine Dr. Öğrt. Üyesi Hülya GÖKÇE	183
Karahanlı Türkçesi Edebi Eserlerinde Tarihi Kişilere Atıflar Doç. Dr. Akartürk Karahan	184
Ali Şir Nevayi’de Cennet-Cehennem Metaforu Prof. Dr. Funda TOPRAK	185

Yabancılara Türkçe Öğretiminde Rol Oynama Tekniğinin Fonksiyonel Kullanımı Okutman Güzel SATIK	186
Nogay Türkçesinde Söz Eylemler Doç. Dr. Dilek ERGÖNENÇ AKBABA	187
Hikâyeden Senaryoya: “Kam Püre Oğlu Bamsı Beyrek Destanı” Arş. Gör. Latife ÖZCAN	188
“Oğuz” Adının Anadolu Ağızlarındaki Anlamları Üzerine Dr. Öğrt. Üyesi Aziz GÖKÇE	189
Yeni Uygur Türkçesinde Kişi Adlarında Kısaltmalar Dr. Öğrt. Üyesi Aysun DEMİREZ GÜNERİ	190
Divânu Lüğâti’t-Türk’te Cinsiyet Farkları Üzerinden İnsanın Dış Görünüşü Okt. Tuğçe Nur KESKİN	191
Buharalı Şeyh Ahmed İlâhî’nin Divanındaki Farsça Şiirleri Prof. Dr. Filiz KILIÇ	192
Öykü Türünden Sinemaya Yapılan Uyarlamalara Kuramsal Bir Yaklaşım Uzm. Öğrt. Hatice BİLDİRİCİ	193
Edebi Eserlerde Temel Psikolojik İhtiyaçlar Üzerine Bir Çalışma: Küçük Prens Örneği Dr. Öğrt. Üyesi Şükran ÇALP	194
ТУРКИЙ ЁЗМА МАНБАЛАР ТИЛИДАГИ ТЎЗ СЎЗИНИНГ СЕМАЛАРИ ХУСУСИДА Gulnoza Saidova	195
Bir Siyasetname Örneği Olarak Kırk Vezir Hikayeleri Prof. Dr. Mehmet Dursun ERDEM - Beytullah GENÇTAN	196
Siyasi Vesayetin Merkezileşmiş Yeniliği Olarak Tanzimat Ve Edebiyat Kemal ŞAMLIOĞLU	197
Ulusal Dil Yazgısı Bağlamında Bir Zihniyet Dönüşümü Olarak Şair Tefvik Fikret’in Devrine Aykırılığı Dr. Öğrt. Üyesi Adem POLAT - Kemal ŞAMLIOĞLU	198
Sünbül Sinan Efendi’nin Şiirlerinde Tasavvuf Dr. Öğrt. Üyesi Oğuzhan AYDIN	199
Klasik Türk Şiirinde Şeytan Doç. Dr. Sibel Üst ERDEM	200
Tarik Buğra’nın Gençliğim Eyvah Romanındaki Kişilerinin Siyasi Birer Figür Olarak Kullanımı Dr. Celal FEDAİ	201
Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Mahur Beste’sini Bir Fragman Olarak Okumak Dr. Celal FEDAİ	202
Artistic Aspects Of Sakhbo Vobkandiy’s Mukhammas Dildora AHMEDOVA	203
The Interpretation Of Uzbek Folklore Linguaculturems PhD. Researcher Otabek FAYZULLAEV	204
O`zbek Adabiyotining Dunyo Tillariga Tarjimasi Xususida DSc. Prof. Shoiraxan AXMEDOVA	205

Jahon Xalqlari Folkloridagi Genetik Asosdosh Janrlar DSc. Prof. Darmon O'RAEVA	206
Jahon Poemachiligi: Qiyos Va Talqin DSc. Prof. Dilrabo QUVVATOVA	207
Qul Ubaydiy Ijodida Ahmad Yassaviy An`Analari Assoc. Prof. PhD. Zilola AMONOVA	208
O`zbek Xalq Qo`Shiqlarida Peyzaj Assoc. Prof. PhD. Dilshod RAJABOV	209
Alisher Navoiy Lirikasida Tabiat Hodisalarining Badiiy Talqini Assoc. Prof. PhD. Marifat RAJABOVA	210
O`zbekistonda Tarjimashunoslik Assoc. Prof. PhD. Qaxramon TO`XSANOV	211
Alisher Navoiy Ijodini Tadqiq Etishning Yangicha Tamoyillari Lecturer Nasima QODIROVA	212
Salaflar Ijodida Adabiy Ta`Sirlanishning Alisher Navoiy G`Azaliyotidagi Badiiy Ifodasi Assoc. Prof. PhD. Husniddin ESHONQULOV	213
Alisher Navoiy Forsiy Merosining O'rganilishi Assoc. Prof. PhD. Nazora BEKOVA	214
Istiqlol Davri O`zbek Romanlariga Turkiy Xalqlar Mifologiyasi Ta`siri PhD. Shohsanam DAVRONOVA	215
«Yatimat Ad - Dahr Fi Mahosin Al-Asr» Asarining Tadqiqot Uslubi Haqida DSc. Prof. Dilorom SALOHĪY	216
Mahmud Qoshg'ariy Va Uning "Devonu Lug'otit Turk" Asari Dunyo Qoshg'ariyshunoslari Talqinida PhD. Senior Lecturer Rohila RUZMANOVA	217
Ahmad Yassaviy Ijodiy An`analari Davomchisi Assoc. Prof. PhD. Nazmiya MUXĪTDĪNOVA	218
Sayidahmad Vasliyning Imomi A`zam Haqida Manqibi Assoc. Prof. PhD. Badia MUXĪTDĪNOVA	219
Alisher Navoiy Ijodida Ishq Talqini DSc. Prof. Muslihiddin MUHĪDDĪNOV	220
Abdurauf Fitratning Lingvistik Qarashlarida Turk Tilshunosligi O`Rni DSc. Prof. Tavakkal CHORĪEV	221
Turkiy So`Z – Lingvokulturemalarda Milliy Madaniyat Assoc. Prof. PhD. Muhammad FAYZULLAYEV	222
About The Central Asian Musical History Assoc. Prof. PhD. Bakhrom MADRĪMOV	223
Buxoro Zargarlik San'ati Tarixiga Bir Nazar Assoc. Prof. PhD. Rajab QĪLĪCHEV	224
Fransiya Adabiyotshunosligida Biografik Metodning Shakllanishi Va Taraqqiyoti Obodon Adizova, Senior Lecturer	225

3. International Symposium On Tourism And Geography / 3. Uluslar arası Turizm ve Coğrafya Sempozyumu	227
Tourism Effect In Urban Architecture Öğrt. Görevlisi İbrahim BAŞ	228
Çevre Sorunlarının Tarihsel Gelişimi Ve Günümüzdeki Durumu Prof. Dr. Hanife BÜYÜKGÜNGÖR	229
“Bir Kuşak, Bir Yol” Projesi Ve Özbekistan Öğrt. Görevlisi Coşkun KALP	230
Sürdürülebilir Turizm Çerçevesinde Alternatif Turizm Çeşitleri Ve Spor Turizmi Dalı Olan Golf Turizminin Türkiye’ye Getirileri (Örnek Çalışma, Bir Akdeniz Bölgesi Kenti, Antalya) Dr. Öğrt. Üyesi Hacer Neyir TEKELİ	231
The Development Of Agrarian Tourism As A Solution To Environmental Problems Assoc. Prof. PhD. Halim HAMROEV	232
The Essence Of Labor Productivity In Tourism At The Improvement Of Life Quality Assoc. Prof. PhD. Sobirjon RUZİEV	233
The Role Of The Small Business In The Development Of The Regional Hotel Industry Assoc. Prof. PhD. Sayyora TADJİEVA	234
Features Of Developing International Tourism In Uzbekistan Lecturer Nodira MAKHMUDOVA	235
Improving Of Personal Training In Hotel Business Lecturer Istamkhuja DAVRONOV	236
"Hazor Nur" And "Kelin Qoya" Placements As As A Potential Tourist Destination PhD. Researcher Gavhar KHİDİROVA	237
Introduction Of Korean Tourism Policy Prof. Kang Hee CHUN	238
The Perspectives Of Developing Pilgrimage Tourism In Bukhara Region Lecturer Mohinur KURBANOVA	239
The New Opportunities Of Mobile Marketing In Tourism Industry Lecturer Ortikjon KHURRAMOV	240
The Role Of Tourism Business In Regional Economy Of Bukhara PhD. Researcher Otabek AZİMOV	241
Bukhara National Dresses And Their Role In Tourism Development Teacher Shahlokhon SHARİFOVA	242

3. INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON HISTORY AND ART STUDIES
ULUSLARARASI TARİH VE SANAT ARAŞTIRMALARI SEMPOZYUMU

17-21 Ekim 2018 Buhara, Özbekistan / 17-21 October, 2018 Bukhara, Uzbekistan / 17-21 oktabr 2018-yil, Buxoro, O'zbekiston

Rusya Müslümanları İttifakında Türkistan

Doç. Dr. Alper ALP

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, alperalp@gazi.edu.tr

1905-1917 yılları arasında Çarlığın Anayasalı bir monarşi sistemi haline geldiği, siyasi partiler, dernekler kurma gazete ve dergi yayınlama imkânları doğduğu dönemde Rusya Müslümanları bir bütün olarak hareket etmeye çalışmışlardır. Kafkasya, Kırım, İdil-Ural, Sibir, Kazak bozkırları, Hazar Ötesi Türkmenleri, Hive ve Buhara hanlıklarının yerli Müslüman Türk ahalisi Rusya'nın daha demokrat bir yapılanmaya gitmesinin beklendiği bu dönemde kendi kimlik ve kültürleriyle eşit birer yurttaş statüsüne erişmek için yapılması gerekenleri belirlemek üzere bir araya gelmişler, çabalarını birleştirmeye çalışmışlardır. 1905 Nisanındaki ulema kurultayı, 1905 Ağustos'unda I. Rusya Müslümanları Genel Kongresi, 1906 Ocak ayında II. Rusya Müslümanları Genel Kongresi, 1906 Ağustos Ayında III. Rusya Müslümanları Genel Kongresi, 1914'teki IV. Rusya Müslümanları kongresi bu çabaların somut sonuçlarıdır. 1906-1914 yılları arasında dört defa toplanan Rus Parlamentosu Duma'da Müslüman Fraksiyonun çalışmalarında bu birliği görmek mümkündür. Çarlık Rejiminin sona erdiği 1917 Şubat devriminden sonra bir kez daha toplanan Rusya Müslümanları kongresi ise kurulmuş olan birlik zemininin ve ruhunun devam ettirildiğini göstermiştir.

20. yüzyılın başlarında ortaya çıkmış olan birlik anlayışını her safhasında Türkistanlıların katkısı olmuştur. İlk İki Duma'ya milletvekili seçtirmeyi başarmışlar ve Duma'da oluşturulan Müslüman Fraksiyonuna çatısı altında faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. III. Duma seçimlerinden önce seçim kanunu değiştirilerek Türkistan'ın yerli ahalisinin seçme ve seçilme hakkı ellerinden alınmıştır. Ancak III. ve IV. Duma'daki Müslüman Fraksiyonu Türkistan ile ilgili meselelerde elden geldiğince onların sesini duyurmaya, menfaatlerini savunmaya çalışmıştır. Özellikle Rus göçmenlerin yerleştirilmesi ve arazilerin devletleştirilmesi meselelerinde Türkistanlıların uğradıkları mağduriyetler, istekleri gündeme getirilmiştir. Duma çalışmalarının devam ettiği bir süreçte 1914 Haziran'ında yapılan ve Müslüman Fraksiyonun öncülük ettiği IV. Rusya Müslümanları kongresine Türkistan ve Bozkır vilayetlerinden temsilciler katılmışlardır. Bu kurultayda Rusya Müslümanlarının dini müesseseleri ve dini meseleleri ile ilgili yapılması gereken düzenlemeleri müzakere etmişlerdir. 1917 Mayıs'ında Moskova'da yapılan Kurultay'da ise Rusya'da Müslüman Türk ahalinin yeni oluşacak rejimde topraklı veya kültürel özerklik statülerinden hangisinin kabul edilmesi gerektiği konusundaki müzakereler çalışmaların ana konusu haline gelmiştir. Bu aşamadan sonra ise yerel çalışmalar ağırlık kazanmaya başlamıştır. Ancak bu süreçte dahi Rusya Müslümanlarının önderleri arasındaki siyasi iletişim ve çalışmalar devam etmiştir. Türkistan'a Geçici Hükümet tarafından atanan yönetim komisyonu bunun önemli örneklerinden biridir.

Bildirimizde Kurultaylar sürecinden itibaren her önemli adımda ve dönüm noktasında Rusya Müslümanları İttifakı anlayışı içerisinde Türkistanlıların rolü, etkisi örnek olaylar, kişiler vasıtasıyla ortaya konulacaktır. Türkistan'a ait meselelerde yine Rusya Müslümanları İttifakı anlayışının ve kadrolarının duruşu, fikirleri, çalışmaları değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Çarlık Rusyası, Kurultaylar, Türkistan, Müslüman Fraksiyonu.

Mütareke Dönemi'nde İstanbul Yahudi Cemaati'nde Siyonist Bir Yapılanma: Yahudi Milli Meclisi (1918-1919)

Prof. Dr. Selma YEL

Gazi Üniversitesi, selmayel@gazi.edu.tr

Uzm. Muhammed Abdullah KAYMAK

Türk Tarih Kurumu, mabdullahkaymak@hotmail.com

I. Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması'yla Osmanlı Devleti için oldukça zor bir süreç başlamıştır. Siyasi, askeri, mali ve sosyal alanda kendisini gösteren bu zor süreç İstanbul'da da yakından hissedilmiş, işgal kuvvetlerinin şehre girişi durumun kötüleşmesine neden olmuştur. Sözü edilen ortam içinde İstanbul'da müslim ya da gayr-i müslim unsurlar siyasi nitelikli fırkalar ve cemiyetler kurma çabası içinde olmuştur. Gizli veya açık olarak meydana getirilen bu teşkilatlardan biri İstanbul Yahudi Cemaati içinde kurulan Yahudi Milli Meclisi'dir. Kimi kaynaklarda "Ulusal Yahudi Konseyi" olarak tabir edilen bu teşkilat, Osmanlı arşiv belgelerinde ve İstanbul gazetelerinde "Yahudi Meclis-i Millisi" şeklinde tabir olunmuştur.

1918 yılının sonlarında "Yahudilerin hukuk-u siyasiye ve menafi-i esasiyelerini te'min ve muhafazaya çalışmak" amacıyla kurulduğu vurgulanan Yahudi Milli Meclisi, İstanbul Yahudi cemaati içinde tartışmalara sebep olmuştur. Bu tartışmaların temelinde sözü edilen Meclisin kurucuları arasında Siyonist düşünceye sahip kişilerin yer almasının olduğu ifade edilebilir. Dönemin İstanbul Hahambaşılığının muhalefeti ile karşılaşan bu yapılanma, Dünya Siyonist Örgütü ile bağlantılı olarak Filistin'de Yahudi devleti meydana getirilmesi için çalışmıştır. Yahudi Milli Meclisi bu hedef için İstanbul Yahudi cemaati mensuplarını, özellikle de gençlerini değişik isimlerde dernekler kurarak etkileme amacında olmuştur.

Mütareke Dönemi'nde İstanbul Yahudi cemaatini yakından ilgilendiren, cemaat mensupları arasında tartışmalara sebep olan Yahudi Milli Meclisi'nin ortaya çıkışı ve faaliyetleri ile ilgili olarak hazırlanacak bildiride, Başbakanlık Osmanlı Arşivinden belgelere ek olarak Türk Tarih Kurumu'ndaki İngiltere'nin Confidential British Foreign Office Political Correspondence : World War I mikrofilm arşivi ile ABD'nin Inquiry documents: Special reports and studies 1917-1919 mikrofilm arşivinden belgeler kullanılacaktır. Söz konusu teşkilat ile ilgili olarak İstanbul Hahambaşılığından Alyans İsrailit Teşkilatı'na yazılan mektuplar ile İstanbul Yahudi cemaati üzerine yazılmış eserler irdelenecektir. Ayrıca bildiri konusu ile ilgili olarak İkdam, Tasvir-i Efkâr, Atı ve Söz gazetelerinde çıkan haberler incelenerek dönemin Türk basınının, söz konusu yapılanmaya yaklaşımı ele alınmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mütareke Dönemi, Yahudi Cemaati, Siyonist, Milli Meclis.

I. Dünya Savaşı Sonrası Enver Paşa'nın Kafkasya'ya Hareketi Ve Türkistan'daki Mücadelesi

Dr. Öğrt. Üyesi Nursel GÜLCÜ

Akdeniz Üniversitesi, nur.gulcu@gmail.com

Osmanlı İmparatorluğu I. Dünya Savaşı'ndan yenilmiş olarak çıkmıştır. Kaybedilen, I. Dünya Savaşı'dır ve bu savaş Osmanlı İmparatorluğu'nun, ölüm-kalım savaşıdır. I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu'nun başında bulunan İttihat ve Terakki ve önde gelen lideri Enver Paşa, son dakikaya kadar Almanya cephesinin dayanacağına inanmıştır. 24 Ekim 1918'de Zeki Paşa'dan gelen son haberler, işin ciddiyetini işaret edince Enver Paşa, artık durumu başka türlü görmeye başlamıştır. Bu tarihten sonra bütün dikkatini Doğu'ya, Yeni Kafkasya'ya ve Azerbaycan'a gönderdiği ordu ve kumandasını verdiği amcası Halil Paşa ve Nuri Paşa'ya çevirmiştir.

Enver Paşa'nın bu düşüncesinin aniden ortaya çıkmadığı, İngilizlerin Türkiye'yi işgal edeceğini tahmin ederek; 'Son gelişmeler gösteriyor ki savaşın birinci bölümünü kaybettik. Bu imzalanan mütarekeye göre de İngiliz İstanbul'a girecektir. Ben İngiliz'i İstanbul'da görmektense Kafkaslarda İslam için savaşmayı ve ölmeyi yeğlerim. 'Bu sözlerinden de anlaşıldığına göre de Enver Paşa bu hareketi önceden planlamıştır.

Çalışmanın amacı; I. Dünya Savaşı Sonrası, Enver Paşa'nın 1922'deki ölümüne kadar olan süreçte, Basmacı liderleri ile Türkistan'da vermiş olduğu özgürlük mücadelesi, bu mücadelelerinden beklentileri ve bölge Türkleri üzerindeki etkisi tarihi belgeler ışığında ortaya konacaktır.

Çalışmanın yöntemi; Enver Paşa'nın Türkistan'daki faaliyetleri daha çok hatıra niteliğindeki eserlerle ortaya konulmaktadır. Enver Paşa'nın kendi el yazması hatıraları, Halil Paşa, Nuri Paşa, Zeki Velidi Togan ve buna benzer o döneme hatıralarında yer veren kişilerin hatıraları incelenecek, bilgilerin tasnifi yapılarak analiz edilecektir. Ayrıca Enver Paşa ve Türkistan ile ilgili tarihi belgelerden yararlanılacak karşılaştırmalar yapılarak bir sonuca ulaşılabilecektir.

Bulgular; Enver Paşa, Kafkasya'da bir kumandan olmaktan ziyade bir teşkilatçı olmuştur. Çağın şartlarını, jeopolitik koşullarını ve bazı kombinezonları değerlendirmede bazı yetersizlikleri olmakla beraber, güçlü ve disiplinlidir. 42 yıllık hayatının 10 ayını Türkistan'da, Türkistan'ın gelecekteki bağımsızlığına kavuşması amacıyla mücadele etmiştir. Türkistan'ın Rusya'dan kurtarılması milli mücadelesinde, aktif olarak çalışmıştır.

Sonuçta Enver Paşa Türkistan'da ve Buhara'da birçok yenilgi almasına rağmen ümitsizliğe düşmemiş, savaş meydanlarındaki cesaretiyle, Türkistan'daki özgürlük mücadelesinin bütün liderlerine örnek olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Enver Paşa, Kafkasya, Türkistan, Mücadele.

Türk Tarih Ders Kitaplarında Özbekistan Ve Özbek Türkleri'nin Temsili Üzerine Bir Araştırma

Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ

Necmettin Erbakan Üniversitesi, nkostuklu@gmail.com

Okul tarih ders kitapları, ülkelerin birbirini tanıma ve diğer ülke ve halkları hakkında imajın oluşmasında en etkili araçlardan biridir. Özellikle, kişiliğin gelişme süreci olarak kabul edilen ortaokul ve lise yaş gurubundaki bireylerde, uluslararası ilişkiler ve “öteki” kavramının oluşmasında ve dünyaya bakışında tarih ders kitaplarının yönlendirici faktörlerin başında geldiği kabul edilmektedir. Dolayısıyla, tarih ders kitapları, milli kimliğin oluşmasında etkili olduğu kadar, dünyayı anlamada da fevkalade önemli ve etkili materyaller arasında yer almaktadır.

Bilindiği üzere, Özbekistan coğrafyası Türk tarihinde, Türk eğitim ve kültür tarihinde önemli bir yere sahiptir. Özellikle, Buhara, Taşkent, Fergana, Semerkant birer eğitim ve kültür merkezi idi. Okuma-yazma oranının neredeyse %100'e yakın olduğu bu ülkede, Türk-İslam kültürünün en güzel örneklerini görmek mümkündür. Dolayısıyla günümüzde Türkiye- Özbekistan ilişkilerinin geliştirilmesi, milli kültürün inşası ve ekonomik kalkınma bakımından her iki ülke için de ayrı bir önem arz etmektedir.

Bu araştırmada, halen Türkiye'de okutulmakta olan Lise tarih ders kitaplarında Özbekistan ve Özbek Türklerinin nasıl temsil edildiği hususu, konuyla ilgili diğer kaynakları da dikkate alarak değişik açılardan analiz edilecek, Türkiye ve Özbekistan dostluk ve iş birliğinin gelişmesi yönünde ders kitaplarında içerik ve materyal bakımından yapılması gereken değişiklik ve ilaveler konusunda öneriler geliştirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Özbekistan, Özbek Türkleri, Türkiye, Türk Tarih Ders Kitapları.

II. Mahmud Dönemi Seyahat Tezkeresi Uygulamasına Dair Bazı Tespitler

Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ

Necmettin Erbakan Üniversitesi, nkostuklu@gmail.com

Bilindiği üzere, Fransız ihtilali, sanayi inkılabı, oryantalizm vd. gelişmeler 19.yy. başlarından itibaren imparatorlukların “ulus devlet” yönünde çözülme sürecinde çok etkili oldu. Şüphesiz, çok uluslu bir yapıya sahip olan Osmanlı Devleti de bu gelişmelerden ciddi olarak etkilenenlerin başında geliyordu. 1815’te Viyana Konferansı sırasında “hasta adam” Osmanlı’yı paylaşma projesi olarak “şark meselesi”nin gündeme gelmesi ile, öncelikle gayr-i müslim tebaanın Osmanlı Devleti’nden çözülmesi teşvik ve tahrik edildi. Bu tahrikler, önce Rumlar arasında karşılık buldu ve 1821’de Rum-Yunan isyanı patlak verdi. Osmanlı Devleti’nden koparak bir Yunan devleti kurmayı amaçlayan bu isyan karşısında Osmanlı yönetimi çeşitli tedbirler aldı. Bu tedbirlerin başında, şüphesiz devletin başkenti olan İstanbul’un huzur ve güvenliğini sağlamak ve isyanın planlanmasında rolü görülecek olan Fener Rum Patrikhanesi’ni kontrol altına almak geliyordu. Dönemin Osmanlı yönetimi, bir taraftan İstanbul’un güvenliğini sağlamak ve isyanın yayılmasını önlemek, diğer taraftan İstanbul’a yönelen nüfus akınını kontrol etmek ve sosyal dokunun bozulmasını önlemek amacıyla “seyahat tezkeresi” (mürur tezkeresi) uygulamasını getirdi. Aslında bu uygulama, yeni olmayıp 17.yy.dan beri yürürlükte idi. Ancak, Yunan isyanı ve mevcut siyasî ve sosyal durum sebebiyle ayrı bir dikkat ve hassasiyetle önem kazanmış bulunuyordu.

Sultan II. Mahmud, dönemin hassasiyetine de binaen önem verdiği “seyahat tezkeresi” uygulaması hakkında ilgililere çok sayıda fermanlar gönderdi. Elimizde bu konuda, ilki Kasım 1821 (Evâsıt-ı safer 1237), sonuncusu Şubat 1824 (Evâhir-i cemaziyelahir 1239) tarihlerini taşıyan 6 ferman bulunmaktadır. Söz konusu fermanlarda, seyahat tezkeresi uygulamasının sebepleri ortaya konduktan sonra, yeni bazı kurullarla birlikte nasıl uygulanacağı hususu ayrıntılı olarak dile getirilmektedir.

Bu bildiri de sözkonusu fermanlar ve diğer kaynaklar ışığında, “seyahat tezkeresi” uygulaması değişik açılardan analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: II. Mahmud, Seyahat Tezkeresi, Ferman, Gayr-i Müslim.

Mirza Balâ Mehmetzade'nin Azerbaycan Aydınlanma Hareketi Hakkındaki Değerlendirmeleri (1875-1921)

Dr. Öğrt. Üyesi Fadime TOSİK DİNÇ

Gaziantep Üniversitesi, fadimedinc03@hotmail.com

Azerbaycanlı Türk aydını Mehmedzade Mirza Balâ'nın kaleme aldığı ve 1922 yılında Bakü'de Azerbaycan Halk Tasarruf Şurası Polikraf Şubesi Neşriyatı olarak basılan Azerbaycan'da Medeni Hareketler: Azerbaycan Türk Matbuatı adlı eser, Azerbaycan'da Rus hâkimiyetinin başladığı 1875'ten 1921'e kadar devam eden süreçte gerçekleştirilen basın yayın faaliyetlerini konu etmektedir.

Rus hâkimiyeti devrinden itibaren Azerbaycan Türkleri, dini, milli ve kültürel kimliklerini korumak için çok çabalar sarf etmişler; Avrupa'dan başlayan ve başta Rusya olmak üzere birçok ülkeyi saran emperyalist yayılma ve genişleme dalgası içinde kaybolmamak ve erimemek için aydınların öncülüğünde büyük mücadeleler vermişlerdir. Bu gaye ile kitaplar neşretmişler, gazete ve dergiler çıkarmışlar, yükselen Avrupa'ya ayak uydurmaya çalışan Rusya karşısında kendi halkını uyarmaya ve uyandırmaya çalışmışlardır.

İşte bu faaliyetleri ve ortaya konulan matbuat eserlerini derleyen, değerlendiren ve yorumlayan Mehmedzade Mirza Bala, kendi döneminde daha da zor şartlar altında bulunan Azerbaycan halkına milli uyanışın, milli kimlik ve inanç değerlerine sahip çıkmanın yollarını göstermeye çalışmıştır. Eser, gerçekten de dönemin Azerbaycan aydınları ve halkı üzerinde büyük tesir yaratmış, birçok kişinin milli uyanış yoluna girmesine, milli hareketlere katılmasına vesile olmuştur.

Yazarın devrin kısıtlı imkânlarına rağmen büyük bir titizlikle ve vukufiyetle incelediği 1875-1921 arası dönem Azerbaycan matbuatı hakkındaki bu eser bugün bile önemini ve değerini korumaktadır. Ne yazık ki, 1918 istiklalinin ömrü uzun olamamış, kısa süre sonra Azerbaycan yeniden ve daha ağır bir şekilde Sovyet işgaline uğramıştır. Sovyet döneminde eski devrin üzeri adeta örtülmüş, yeni bir kimlik inşa edilmeye başlanmıştır. Bu ortamda Mirza Bala da adeta üzerine sünger çekilen, unutturulan aydınlardan birisi olmuştur.

1875'ten Müsavat Hükümeti döneminin sonuna kadarki dönem içinde dergi ve kitap yayınlarıyla bunların müelliflerini tanıttığı eser, aynı zamanda Azerbaycan Türklerinin milli uyanış tarihini de ihtiva etmektedir.

Çalışmamızda eski Türkçe harflerle basılmış bu güzide eseri hem günümüz Türk alfabesine dönüştürmeyi hem muhteva analizi yapmayı hem de yüz yıla yakın bir zaman önce yazılmış güzide eseri günümüz insanının istifadesine sunmayı amaçlamaktayız.

Anahtar Kelimeler: Mirza Bala, Azerbaycan'da Medeni Hareketler, Azerbaycan Matbuatı, Dergiler, Gazeteler, Kitaplar.

Sovyetlerin Dağılma Sürecinde 1989 Fergana Olayları Ve Türk Basınına Yansımaları

Dr. Öğrt. Üyesi Fadime TOSİK DİNÇ

Gaziantep Üniversitesi, fadimedinc03@hotmail.com

Üçgen şeklindeki Fergana vadisi, 23.000 km² yüzölçümünde ve kabaca 300 km. uzunluğunda, 70 km. genişliğindedir. Kuzeyden Tanrı dağlarının Çotkal silsilesi, kuzeydoğudan Fergana dağları, güneyden Alay ve Türkistan sıradağları ile çevrilmiştir. Batıda 7 km. genişliğinde bir geçitle Açlık steplerine bağlı büyük bir çöküntü alanı olan vadinin önemli bir bölümü tarım arazisi, orta kısımları ise çöldür. Günümüzde bölgenin toprakları Özbekistan, Tacikistan ve Kırgızistan arasında bölünmüştür. Özbekistan Cumhuriyeti sınırları içerisinde kalan kısım ise 7.100 km²'dir.

Hokand Hanlığı'nın 1876'da Ruslar tarafından yıkılması ile birlikte bölge Rus hâkimiyeti altına girmiştir. Bölge nüfusu II. Dünya Savaşı'na kadar Özbekler, Ruslar, Tacikler ve Kırgızlar'dan meydana gelmekteyken 14 Kasım 1944'te Ruslar tarafından yaklaşık 110.000 Ahıskalı Türk'ün Ahıska'dan sürgün edilmesi sonrası bunlardan yaklaşık 70.000'i Özbekistan SSCB'nin Fergana vadisi ve Taşkent başta olmak üzere Namangan, Andican, Sirderya, Buhara ve Semerkant şehirlerine yerleştirilmiştir. 1956 yılında kaldırılan sıkıyönetim sonrasında Özbekistan'daki Ahıskalı Türklerin %30'undan fazlası anayurtlarına yakın olmak amacıyla Azerbaycan'a, Kafkasya'ya göç etmiş olmalarına rağmen, Özbekistan'da önemli bir miktarda Ahıska Türkü yaşamaya devam etmiştir. Olayların öncesinde Fergana'da 16.000 olmak üzere toplamda Özbekistan'da 109.000 Ahıskalı Türk'ün yaşadığı kabul edilmektedir.

SSCB'de Komünist Partisi Genel Sekreterliği görevine gelen Mihail Gorbaçov'un "Perestroika" ve "Glastnost" politikalarını uygulamaya başlaması ile Sovyetler içerisinde olan halklar arasında 1980'lerin sonlarında ayaklanma başlamıştır. Bu halklardan ilk özgürlük sloganları Özbekistan'da kendini göstermiştir. Özbekistan'da Ahıskalı Türkleri ve diğer azınlıkları hedef alan gerilim, 1988 yılı sonlarından itibaren tırmanmaya başlamış ve bildirimize konu olan Fergana Olaylarının habercisi mahiyetindeki gelişmeler ise 1989 yılında Ahıskalı Türkler ile Özbekler arasında ufak tefek sürtüşmelerle başlamıştır. Mayıs ayında ortam iyice gerilmişse de asıl olaylar 3-4 Haziran 1989'da şiddetli bir hal almıştır.

Türk basını ise Özbekistan'daki bu olayları sayfalarına taşımıştır. Bildiri de Fergana Olayları, Hürriyet, Cumhuriyet, Milliyet, Türkiye, Tercüman gazetelerinin haberleri ışığında verilmeye çalışılacaktır. Bu kapsamda gazetelerin 4-30 Haziran 1989 sayıları taranmıştır.

Anahtar Kelimeler: Fergana Olayları, Ahıskalı Türkler, Özbekler, Özbekistan, SSCB.

Temettuat Defterlerine Göre Anadolu'da Özbek İsimli Köylerin Sosyal Ve Ekonomik Durumu

Prof. Dr. Ertan GÖKMEN

Manisa Celal Bayar Üniversitesi, ertan.gokmen@cbu.edu.tr

Türkler Anadolu'yu fethettikten sonra ya eski yerleşim yerlerinde veya yeni kurdukları yerleşim alanlarında yaşamaya başlamışlardır. Türkler yerleştikleri ve kurdukları yerleşim alanlarını kendi inanç ve değerlerine göre yeniden şekillendirmişlerdir. Genellikle eski yerleşim alanlarının adlarını korumuşlar ancak yeni kurdukları şehir, kasaba ve köylere yeni isimler vermişlerdir. Bu yerlerin adları genellikle coğrafi alanın özelliğine, orada yerleşen boy ve oymakların adına, boy beylerinin adına veya o yeri fetheden komutanın adına göre verilmiştir. Çok uluslu bir devlet olan Osmanlı Devleti'nde bazı yerleşim yerlerine orada oturanların, kavmi mensubiyetini yansıtabilecek şekilde isimler verilmiştir. Gerek ilk fetihlerden sonra gerekse daha sonra yapılan göçler sebebiyle Anadolu'ya gelen topluluklar kendi kavim adlarını yaşadıkları yerlere isim olarak vermişlerdir.

Sakinlerinin Özbek olup olmadığı tam olarak belli olmasa da Anadolu'da Özbek ismini taşıyan bazı köyler bulunmaktadır. Osmanlı Arşiv belgelerinde Özbek ismini taşıyan bazı köy adlarına rastlanmaktadır. Bu köyler Bolu eyaletinin Kocaili kaymakamlığına bağlı Akhisar-ı Geyve kazasında, aynı eyaletin Kocaili kaymakamlığına bağlı Kandıra kazasında, Erzurum Ovası'nda, Ankara eyaleti Kangırı kaymakamlığına bağlı Nallı kazasında, Aydın sancağında Sultanhisarı nahiyesinde, Pertek sancağında, Sivas sancağı Sorgun nahiyesinde, Lefke kazasında, Kale-i Sultani kazasında, Florina kazasında, Urla kazasında ve Tırhala sancağı Yenişehir nahiyesinde bulunmaktadır. Bu köylerden Akhisar-ı Geyve kazasında, Kandıra kazasında, Erzurum Ovası'nda ve Nallıhan kazasında bulunan Özbek köylerinin temettuat defterleri bulunmaktadır.

Temettuat defterleri Tanzimat sonrasında vergi adaletini sağlamak için mükelleflerin ellerinde bulunan mal varlığını tespit etmek ve sahip olunan mal ve mülke göre vergi dağıtımını yapmak üzere oluşturulmuş defterlerdir. Defterlerde her mükellefin adı ve unvanı, icra ettiği sanat, sahip olduğu gayrimenkuller, elinde bulunan hayvan varlığı, geçen yıl ödemiş olduğu vergi-yi mahsusa miktarı, ürettiği ürünler üzerinden ödediği vergi, sahip olduğu meslekten kazanmış olduğu gelir, ziraatını yaptığı ürün, ekili ve ekili olmayan arazi ile nadasa bıraktığı arazi miktarı, şahsın elinde bulunan arazilerinin büyüklüğü belirtilmiştir. Defterlerdeki bilgiler sayesinde yerleşim alanlarının tahmini nüfusu ile ekonomik durumunun nelere dayalı olduğu tespit edilebilmektedir. Yapmış olduğumuz bu çalışmada temettuat defteri bulunan bu dört köyün ne zaman kurulmuş olabileceği, temettuat defterlerine yansıyan bilgiler doğrultusunda Özbek köylerinin demografik, sosyal ve iktisadi durumu hakkında bilgiler verilmeye çalışılacaktır. Osmanlı topraklarında Özbek varlığına delalet eden köyler yanında İstanbul, Bağdat, Mekke, Medine, Kudüs, Antakya, Adana vb şehirlerde Özbeklere ait tekkeler de bulunmaktadır. Osmanlı döneminde olduğu gibi günümüz Türkiye'sinde de Özbek ismini taşıyan köyler bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Özbek, Temettuat, Köy, Anadolu.

Kayıp Köy Çalışmalarında Mezarlıkların Yeri

Doç. Dr. Alpaslan DEMİR

Gazi Osman Paşa Üniversitesi, alpaslandemirtr@gmail.com

Osmanlı iskân tarihi için önemli bir problem olan terk edilmiş/kaybolan köyler meselesini müstakil bir çalışmada ilk ifade eden kişi Suraiya Faroqhi'dir. 1976 yılında sunduğu "Anadolu İskanı ile Terkedilmiş Köyler Sorunu" başlıklı bildiriyle araştırmacıların ilgisini bu konuya çekmek istemiştir. Fakat 1976 yılından yakın döneme kadar bu konuda müstakil bir çalışma yapılmamıştır. Tübitak projesi çerçevesinde yaptığımız bir çalışmada, Manisa, Konya ve Sivas bölgesinden hareketle 16. yüzyılda kayıtlı köylerin, bölgelere göre değişiklik göstermekle beraber, yaklaşık %55-65'inin 20. yüzyıla kadar gelen süreçte terk edilerek günümüze ulaşmadığı ifade edilebilir. Kaybolan bu köylerin lokalizasyonu yani yerinin tespiti en iyi ihtimalle ancak arazide yapılacak araştırmalar neticesinde olabilir. Kaybolan köylerin lokalizasyonu için çeşitli yöntemler kullanılmakla beraber mezarlıkların yeri ayrıdır.

Bu bildiride kayıp köylerin lokalizasyonunda mezarlıkların yeri Sivas, Konya ve Manisa'dan örnekler çerçevesinde açıklanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kayıp Köy, Osmanlı, Mezarlıklar, İskan, Demografi.

Rusların Karadeniz'in Kuzeyini Ruslaştırma Politikası

Dr. Öğrt. Üyesi Sinan YÜKSEL

Bülent Ecevit Üniversitesi, sinanyksel@yahoo.com

Çok uzun yıllar Karadeniz devleti olmak için uğraş veren Ruslar, 1768-1774 Küçük Kaynarca Antlaşması sonrasında bunu başardı. Ruslar, bu antlaşma ile Karadeniz'e Dnepr nehri ağzı ile Kerç boğazından çıkış sağladı. Rusya için sınırlı bir toprak parçasına sahip olmasına ve kendisini tehdit eden Taman ve Özü gibi Osmanlı kaleleri olmasına rağmen Karadeniz'e çıkmak çok önemliydi.

Ruslar bu tarihten itibaren Karadeniz kıyısındaki topraklarını genişletmeye ve bu toprakları Ruslaştırmaya çalıştı. Bunun için öncelikli olarak ele geçirilen bölgeye Rusya içlerinden köylüler yerleştirilmeye çalışıldı. Bu yeterli gelmeyince de bölgeye Arnavut, Eflak-Boğdan, Yunan, Leh ve Bulgar göçmenler getirdi. Rusya bu şekilde bir yandan bölgeyi imar edip yerleşime açarken bir yandan da Kırım Hanlığı topraklarını ele geçirme faaliyetlerini yürüttü. Kırım Hanlığı içerisindeki karışıklıklardan yararlanarak 1783'te Kırım'ı ilhak etti. Böylelikle Karadeniz'deki topraklarını genişleten Rusya, büyük bir Karadeniz devletine dönüştü. Bu tarihten itibaren Ruslar, Karadeniz'in kuzeyini Ruslaştırma siyaseti içerisine girdi. Kırım topraklarına Rus köylüler yerleştirildi. Yerleşim yerleri ve askeri üstler yapılması için imar çalışmaları başlatıldı. Bölgedeki Kırım ve Osmanlı izlerinin silinmesi için yerleşim yerlerinin isimleri değiştirildi. Kısa bir süre içerisinde Rusya, Potemkin'in bölgede yapmış olduğu çalışmalarla Karadeniz'in kuzeyini Ruslaştırmayı başardı.

Anahtar Kelimeler: Ruslar, Karadeniz, Devlet, Ruslaştırma Politikası.

Tekstil Ve Moda Tasarımı Yükseköğretim Programlarında Sürdürülebilirlik Yaklaşımlarının İncelenmesi

Prof. Dr. Nurgül KILINÇ

Selçuk Üniversitesi, nkilinc@selcuk.edu.tr

Sürdürülebilirlik ortak geleceğimizdeki önemli konularından biridir. Moda, petrolden sonra çevreye en çok zarar veren ikinci sanayi olarak kabul edilmektedir. Depolama alanlarına giren tekstil atıkları, küresel çapta büyük bir sorun haline gelmiştir. Giyim tedarik zinciri boyunca her marka çevre dostu uygulamaları uygulamaya başlarsa, tekstil ve moda endüstrileri önemli ölçüde daha sürdürülebilir hale gelecektir

2019 yılına kadar Giysiler ve diğer tekstil ürünlerinin tasarımından kullanımın sonuna kadar sürdürülebilirliğini önemli ölçüde iyileştirmek ve dolayısıyla bu sektörün çevreye verdiği zararları azaltmak amacıyla Avrupa Giyim Eylem Planı adı verilen bir AB inisiyatifi başlatılmıştır.

Eğitim, genç tasarımcılara düşük atıklarla tasarım yapma ve ürün yaşam döngüsünü dikkate alarak öğretmek gerçekten sürdürülebilir bir moda endüstrisinin oluşturulmasında önemli bir faktördür. Hâlihazırda yükseköğretim düzeyinde tekstil ve moda tasarımı alanlarında eğitim alan öğrenciler akademik programlarını tamamladıktan sonra moda endüstrisine çalışacaklardır. Eğitim programlarında ve müfredatlarında sürdürülebilirliğe yönelik içeriklerin bulunması moda endüstrisinin gelecekteki profesyonellerini daha bilinçli hale getirmek için önemlidir.

Bu araştırmanın amacı; Türkiye’de ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde moda tasarımı eğitimi veren kurumların eğitim programlarında ve ders içeriklerinde sürdürülebilirlik, eko tasarım, yavaş moda, yeşil ürünler, moda etiği, sosyal tasarım konularının ne düzeyde olduğu belirlemektir. Araştırma Nitel bir araştırma olup, doküman inceleme yönteminden yararlanılmıştır. Araştırmanın verileri üniversitelerin tekstil ve moda tasarımı programlarının ders planlarını, ders içeriklerinin analizi yoluyla toplanmıştır.

Araştırma sonucunda, genel olarak Türkiye’de tekstil ve moda tasarımı eğitim veren yükseköğretim kurumlarının müfredatlarında sürdürülebilirliğe nasıl yaklaştığı ve müfredatta ve ders içeriklerinde sürdürülebilirliğe yönelik konulara ne düzeyde yer verdiği ortaya konulmuş, moda endüstrisinin gelecekteki profesyonellerini daha bilinçli hale getirmek için öğrenme stratejilerini ve araçlarını planlamaya yönelik öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Moda Tasarımı, Sürdürülebilirlik, Moda Eğitimi, Eko tasarım, Yavaş Moda, Moda Etiği, Sosyal Tasarım.

Yemen İsyanının Bastırılmasında Hamidiye Alayları

Dr. Öğrt. Üyesi Cengiz ÇAKALOĞLU

Manisa Celal Bayar Üniversitesi, c.cakaloglu45@hotmail.com

Hamidiye Hafif Süvari Alayları Teşkilatı fiilen 1891 yılında kurulmaya başlanmış olup, II.Abdülhamit devrinin sonuna kadar 65 alay kurulmuştur. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki konar-göçer aşiretlerden teşkil edilen Hamidiye Alayları, çeşitli olayların bastırılmasında kullanılmıştır. Bu olaylardan biri de Yemen İsyanıdır. İlk olarak Yemen'e Hamidiye Alayı gönderilmesi fikri 1902 yılında gündeme gelmiş, 6 alayın gönderilmesi düşünülmüşse de, olayların yatışması üzerine bundan vazgeçilmiştir. İmam Yahya liderliğinde 1904 yılı sonlarında başlayan ve gittikçe büyüyen isyan üzerine Yemen'e çok sayıda nizamiye ve redif taburu takviye olarak gönderilmiştir. Böyle bir ortamda Nisan 1905'te 3 Hamidiye Alayının Yemen'e gönderilmesine karar verilmiştir. Ancak sonradan bu da iptal edilmiştir. Neticede Yemen'e 2 Hamidiye Alayının gönderilmesi konusunda bir irade çıkmış ve bunlardan sadece biri Yemen'e gönderilmiştir. Yemen'e giden bu alay, Mihrali Bey'in Sivas'taki Karapapaklardan teşkil etmiş olduğu 40. Hamidiye Süvari Alayıdır. 1905 yılında Yemen'e giden alay, 1906 yılı sonlarında dönmüş ve büyük kayıplar vermiştir. Yemen'de şehit düşenlerden biri de alayın komutanı Mihrali Bey'dir. Bu olay halk hafızasında büyük izler bırakmış, ağıtlara, destanlara, türkülere konu olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yemen İsyanı, Hamidiye Alayları, Mihrali Bey, II. Abdülhamit.

I. Dünya Savaşında Ruslara Esir Düşen Türk Askerlerinin Buhara Ve Çevresine Dair Raporları

Doç. Dr. Zafer ATAR

Manisa Celal Bayar Üniversitesi, atarzafer@hotmail.com

“I. Dünya Savaşında Ruslara Esir Düşen Türk Askerlerinin Buhara ve Çevresine Dair Raporları” başlıklı çalışmamızda öncelikle, I. Dünya Savaşı’nda Rusya’ya esir düşen Türk askerlerinin durumu ele alınacaktır. Türk savaş esirlerinin yurda dönebilmelerini sağlamak için, Bolşevik İhtilali’nin ardından I.Dünya Savaşı’ndan çekilen Rusya ile temasa geçen Osmanlı Devleti, birçok kez girişimde bulunmuştur. Aynı şekilde TBMM Hükümeti’de Rusya’nın farklı bölgelerinde bulunan Türk savaş esirlerinin tekrar yurda dönebilmeleri amacıyla Rusya ile pek çok kez müzakere masasına oturmuştur. Nihayetinde TBMM Hükümeti ile Rusya arasında 16 Mart 1921 tarihinde imzalanan “Türkiye-Sovyet Rusya Dostluk ve Kardeşlik Antlaşması”nın 13. Maddesine göre taraflar arasında karşılıklı olarak esir değişimi yapılması kararlaştırılmıştır. Bu değişimin gerçekleşmesi amacıyla da 28 Mart 1921’de taraflar arasında Esir Mübadelesi sözleşmesi imzalanmıştır. Bu suretle zorlu bir süreçten sonra da olsa, Ruslara esir düşen önemli miktarda Türk askeri tekrar yurda dönebilmiştir. Yurda dönebilen esir Türk askerlerinden bir kısmı da Ruslara esir düştükten sonra Buhara ve Hive yöneticilerinin talepleri üzerine Ruslar tarafından buraya gönderilen Türk subaylardır. Buhara, Taşkent ve Hive’de bulunan Müslüman okullarında öğretmenlik yapan Türk subaylarının, bölgede yaşanan gelişmelere dair gözlemlerini rapor haline getirmeleri şüphesiz çok önemlidir. Çalışmamızda, Buhara ve çevresinde öğretmenlik yapan bu esirlerin Türkiye’ye dönüş süreçleri ile raporlarında yer alan bilgiler üzerine bir değerlendirme yapılacaktır.

Problem: I. Dünya Savaşında esir düşen askerler üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Bunlardan önemli bir kısmı da Ruslar tarafından esir alınan Türk askerler üzerinedir. Ancak Ruslara esir düşen ve esaret sürecinde Buhara ve çevresindeki Müslüman okullarında öğretmenlik yapan Türk esirler ve bu esirlerin hazırladıkları raporlara dair herhangi bir çalışma yapılmamıştır.

Amaç: I. Dünya Savaşı’nda Rusya’ya esir düşüp, Buhara ve Hive Hükümetleri emrinde öğretmenlik yapan Türk subaylarının, bu süreçte Buhara ve çevresine dair gözlemlerini aktararak, savaş sonrasında bölgede yaşanan gelişmelerin anlaşılmasına katkı sağlanması hedeflenmektedir.

Yöntem: Arşiv taraması neticesinde elde ettiğimiz raporlar değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Buhara, Taşkent, Osmanlı Devleti, Rusya, Esir.

Osmanlı Devleti'nde Özbek Elçilerinin Ağırlandışı Ve Huzura Kabulleri

Arş. Gör. Dr. Mustafa CAN

Gazi Üniversitesi, 27mustafacan@gmail.com

Elçilik faaliyetleri devletlerarası ilişkilerin vazgeçilmez unsurudur. Tarih boyunca elçiler, kendilerini gönderen devlet ve hükümdarların temsilcileri olarak kabul edilmişler; elçi göndermek ve elçi kabul etmek bağımsızlık simgesi olarak algılanmıştır. Dolayısıyla elçiye yapılan muamele, aslında onu gönderen devlet veya hükümdara yapılmış olma anlamı taşımıştır. Bu nedenle elçi kabulleri, devletlerarası ilişkilerin durumuna göre şekillenmiş ve çeşitli diplomatik mesajlar içermiştir.

Osmanlı Devleti de henüz kuruluş yıllarından itibaren elçilik faaliyetlerine sahne olmuştur. İlerleyen dönemlerde sınırların genişlemesine paralel olarak, İngiltere'den Endonezya'ya kadar uzanan çok geniş bir coğrafyadan elçiler, Osmanlı topraklarında diplomatik faaliyetlerde bulunmuştur. Bu durum elçi kabulleri konusunda oldukça fazla deneyimli kazanılmasını ve kendisine özgü bir elçi ağırlama ve kabul sistematiği geliştirilmesini sağlamıştır. Elçi kabullerinde geliştirilen uygulamalar, Avrupa tarzı sürekli diplomasi modeli benimsenene kadar devam etmiştir. Bu bağlamda elçiler, Müslüman veya gayrimüslim oluşları, sınıf ve statülerine göre değişiklik gösteren şekillerde ağırlandışı ve kabul edilmişlerdir.

XVI. – XVIII. yüzyıllarda Osmanlı topraklarına gelen elçiler arasında Özbek elçileri önemli bir yer tutmaktadır. Resmî belgelerde Buhara elçileri olarak da anılan Özbek elçileri, genel olarak dostane karşılanmış ve ağırlandılmışlardır. Özbek elçilerine gösterilen ilgiyi ve yapılan teşrifatı belirleyen temel faktörler ise bu elçilerin Müslüman bir devleti temsil ediyor olmaları ve devletler arasındaki iyi ilişkiler olmuştur.

Bu çalışmada Avrupa tarzı diplomasi uygulamalarının Osmanlılar tarafından benimsenmesinden önce, Özbek (Buhara) elçilerinin ağırlandışı ve huzura kabul merasimleri hakkında bilgi verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Elçi Kabulü, Özbek Elçileri.

Türklerin İki Kadim Merkezi Buhara Ve Semerkant İle Alakalı Osmanlı Arşiv Vesikaları Üzerine Bir Değerlendirme

Dr. Öğrt. Üyesi Emin KIRKIL

Manisa Celal Bayar Üniversitesi, eminkirkil@hotmail.com

Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen Türk topluluklarının zirve çağını temsil eden Osmanlı Devleti askeri ve siyasi faaliyetleri açısından büyük ölçüde batı yönünde hareket etmiş olsa da bir Cihan Devleti olarak çok farklı coğrafyalarla temas kurmuş ve oralardaki gelişmelerle ilgilenmiştir.

Bu bağlamda Orta Asya ve Türkistan coğrafyası, Anadolu Türklüğü için kadim ata yurdu olarak ayrı bir anlam ifade etmektedir. Klasik Osmanlı çağında yoğun bir kültürel temasın olduğu bu coğrafyalarla siyasi/askeri ve ticari ilişkiler asla eksik olmamıştır. Önceleri İran'da kurulan Safevi Devletinin oluşturduğu tehdit daha sonra Rus Çarlığı'nın istilaları karşısında Türkistan Hanlıkları için Osmanlı Devleti doğal bir müttefik ve hatta bir koruyucu güç olarak algılanmıştır.

Osmanlı Devleti, 16. yüzyıldan başlayarak, son dönemlerine kadar, Türkistan coğrafyasındaki hanlıklar ile siyasi ve diplomatik ilişkilerini sürdürmüştür. Bu ilişkilerin tarihi bir tanığı olmak üzere sadece Buhara ve Semerkant ile ilgili olan belgelerin sayısı bini geçmektedir. Osmanlı arşiv belgelerinde Türkistan coğrafyasındaki siyasi, askeri, ticari ve kültürel gelişmeleri gözlemlemek mümkün olduğu gibi Osmanlı Devleti ile Türkistan Türkleri arasındaki ilişkilerin boyutunu anlamak da mümkündür. Bunlar Türkistan ve Türkiye arasındaki tarihi ve kültürel bağları gözler önüne sermek açısından büyük bir öneme sahip tarihi yadigarlardır.

Bildirimizde, Osmanlı Arşivlerinde bulunan bu belgelerin kronoloji ve konu bakımından değerlendirilmesi yapılarak, Türk topluluklarının ortak tarihi ve kültürel bağlarının anlaşılmasına katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

Problem: Siyasi ve askerî açıdan batıya yönelmiş olan Osmanlı Devleti'nin, coğrafi uzaklık da dikkate alındığında Türkistan ile herhangi bir ilgi ve alakası olmadığı gibi bir algı oluşmaktadır.

Amaç: Osmanlı Devleti'nin ve Türkiye Türklerinin Türkistan ile bağlarının tarih boyunca süreklilik gösterdiğinin anlaşılmasına katkı sağlamak

Yöntem: Arşiv taraması ve arşiv vesikalarının analizinin yapılması

Anahtar Kelimeler: Semerkant, Buhara, Osmanlı, Arşiv Vesikaları, Özbek, Özbekistan.

Osmanlı Devleti'nde Özbek Tekkeleri

Prof. Dr. Mustafa ALKAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, mustafaalkan65@gmail.com

Osmanlı arşiv kayıtlarında 18. yüzyıldan itibaren “Özbekler tekkeleri” adıyla nakşibendî, tarikat meşrep tekkeler geçmeye başlamıştır. Bu tekkeler, Türkistan ülkelerinden (Orta Asya’dan) gelen âlimler, şeyhler, dervişler, hacılar ve seyyahlar için kurulmuş olduğu görülmüştür. Bu tekkeler, Buharalı şeyh Bahâeddin Nakşibend’in (Hâce Muhammed b. Muhammed el-Buhârî) kurmuş olduğu Nakşibendî tarikatı eksenindedirler. Nakşibendî tarikatı, Osmanlı topraklarında Sultan II. Bayezid (1481-1512) devrinden itibaren, onun da destekleriyle, yayılmaya başlamış, daha sonraki bütün Osmanlı padişahları tarafından da desteklenmeye devam edilmiştir. Esâsen Osmanlı Devleti’nde, üç tanesi İstanbul’da, birer tanesi Adana, Antakya, Bağdat, Bursa, Drama, Halep, Kahire, Karahisar-ı Sahip, Kudüs, Medine, Mekke, Şam ve Tebriz’de olan “Özbek tekkeleri”, Osmanlı devlet adamları tarafından inşâ edilmiş ve giderleri için de vakıflar kurulmuştur. Bu tekkelerin en meşhuru, İstanbul / Üsküdar Sultantepe’deki Özbekler Tekkesi’dir. Bu tekkeyi 1753 yılında Maraş Vâlisi, Abdullah Paşa yaptırmıştır. Bu tekke de “âyende ve revendeye it’âm-ı taâm ettirmek” yani, gelip- geçen müdavimlere/ misafirlere yedirmek içirmek ve misafir etmek görevlerinin dışında, bütün tekke/ zâviyelerde olduğu gibi, çevredeki gelişmelerin uzağında kalamamıştır. Nitekim Birinci Dünya Savaşı’nda, Osmanlı Devleti, kendine sığınmış olan yabancılardan kurulan ve Kût’ül-Amâre Cephesi’nde savaşan askerî birliğin oluşmasında; ayrıca Türk İstiklâl Harbi’nde İstanbul’dan Anadolu’ya kaçırılan silâh ve cephanelerle Anadolu’ya gizlice geçmek isteyen, İsmet İnönü, Adnan Adıvar, Halide Edip Adıvar, Ali Fuad Cebesoy’un babası İsmail Fazıl Paşa, Mehmed Akif Ersoy ve Celaleddin Arif Bey gibi önemli isimlerin de bulunduğu pek çok Kuvvâ-yı Milliye’nin transferinde büyük rol oynamışlardır. Bu itibarla, Osmanlı ülkesinde kurulmuş olan “Özbek Tekkeleri”nin tarihi, hem kuruluşlarından Osmanlı Devleti’nin sonuna kadarki süreçteki tarihsel fonksiyonları itibariyle, hem de bugün Türkiye- Özbekistan ilişkileri itibariyle araştırılmaya değer oldukları açıktır. Ezcümle bu çalışmada Osmanlı ülkesinde Pâyitaht İstanbul’da Eyüp, Sultan Ahmed ve Üsküdar başta olmak üzere, Adana, Antakya, Bağdat, Bursa, Drama, Halep, Kahire, Karahisar-ı Sahip, Kudüs, Medine, Mekke, Şam ve Tebriz’de kurulmuş olan Özbek tekkeleri; tekke kurucuları, tekkeler, tekkelerin giderlerini karşılayan vakıflar ve tarihî fonksiyonları merkezli olarak ele alınıp incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Özbek Tekkeleri, Buhara, Nakşibendî.

Reval Görüşmeleri'nde İran Ve Afganistan (9-10 Haziran 1908)

Prof. Dr. Necdet HAYTA

Gazi Üniversitesi, nhayta@gazi.edu.tr

31 Ağustos 1907'de St. Petersburg 'da Rusya ile İngiltere arasında imzalanan anlaşma ile iki ülke arasında İran, Afganistan ve Tibet ile ilgili problemler büyük ölçüde halledilmişti. Bu anlaşma, o dönemde İngiliz diplomasisinin büyük başarısı olarak görülmüş, I. Dünya Savaşı öncesinde Almanya'nın etrafında oluşturulan çemberin son halkasını tamamlamıştır. Ayrıca Rusya'nın Basra Körfezi ve Osmanlı boğazlarına doğru yayılması önlenmiş, İran ve Basra Körfezi'ne doğru yayılma eğilimi gösteren Alman nüfuzuna karşı bir set oluşturmuştur. Bu anlaşmadan sonra İngiliz-Rus münasebetleri daha fazla bir yakınlık içine girdi ve İngiltere, Fransa, Rusya arasında, Üçlü İttifaka karşı bir Üçlü İtilaf bloku ortaya çıktı. Bu anlaşmadan yaklaşık olarak 9,5 ay sonra 9-10 Haziran 1908'de, bu defa İngiltere Kralı VII. Edward ile Rus Çarı Nikola imzalanan bu dostluk ve iş birliği anlaşmasını pekiştirmek üzere Reval'de bir araya geldiler. Bu görüşmede, Girit, Balkan demiryolları ve Makedonya gibi çeşitli konularla beraber İran ve Afganistan da masaya yatırıldı. Ayrıca Almanya ve Avusturya'ya karşı izlenecek politika da görüşüldü. Bu çalışmada Reval'de İran ve Afganistan konusunda üzerinde durulan hususlar, tarafların yaklaşımları ve varılan kararlar ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Reval Görüşmeleri, İran, Afganistan, Rusya, İngiltere.

1923-1960 Arası Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları Ve Kıbrıs Türk'ünün Özgürlük Mücadelesi

Doç. Dr. Hasan CİCİOĞLU

Doğu Akdeniz Üniversitesi, hasancicioglu@emu.edu.tr

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan günümüze kadar 90 yıllık süreç içerisinde Türkiye'nin en önemli dış politikasının başında "Kıbrıs Politikası" gelmektedir. 1878 yılında İngiltere Krallığına kiralanan Kıbrıs Adası, I. Dünya Savaşı'nda, Osmanlı Devleti'nin Almanya'nın yanında İngiltere'ye karşı savaşa girmesi bahane edilerek Ada İngiltere tarafından tek yönlü olarak ilhak edilmiştir.

Lozan Antlaşması'nın 20. maddesi ile de Adanın İngiltere hâkimiyetine geçmesi 23 Temmuz 1923'de Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti ilan edildikten sonra da Türkiye'de yöneticiler Kıbrıs'a ve orada yaşayan soydaşlarına karşı tamamen ilgisiz kalmamış, adada Türk varlığının yaşaması ve devam ettirilmesi konusunda kararlar almış, politikalar yürütmüştür. Adanın İngiltere'ye kiralananmasından itibaren Ada Rumlarının Enosis (Adanın Yunanistan'a Bağlanması) isteklerine karşı İngiliz yönetimi 1925 yılında bazı önlemler almıştır.

Adayı İngiliz Kolonisi (Crown Clony) olarak ilan etmiştir. Rumların Yunanistan'a bağlanma istekleri karşısında Adada yaşayan Türklerde karşı politikalar üretmek Adanın gerçek sahibi olan Türkiye'ye verilmesi tezini ileri sürmüşlerdir. 1925 yılından itibaren İngiliz Uyuşuna geçen Türklerin yanında İngiliz uyruğunu kabul etmeyerek Anadolu'ya göç edenlerin Türkiye'de iskân edilmeleri, Adada Türk nüfusunun azalmasını önleyici tedbirlerin alınması ve Adada Türkiye Cumhuriyeti inkılablarının nasıl uygulandığı esas konumuzu oluşturacaktır. Bildirimizde 1923-1960 arasını kapsayan dönemde İngiliz yönetimi ve Türkiye'nin politikaları ile Adadaki gelişmeler incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Kıbrıs, Politika, Özgürlük, Mücadele.

Babür Şah: Bir Hükümdarın Varlık Mücadelesinde Sığındığı Kur'an Ayetleri

Dr. Öğrt. Üyesi Canan KUŞ BÜYÜKTAŞ

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, hunaysa@gmail.com

Babürlü Devleti'nin kurucusu olarak tarihe geçen Zahirreddin Muhammed Babür, 1483'te Fergana'da doğdu. Baba tarafından Timur'a, anne tarafından ise Çağatay nesline dayanan Babür, on iki yaşındayken babasının ölümü üzerine tahta geçti. Bölgedeki siyasi karışıklıklardan dolayı yeteri kadar destek bulamayan Babür, Özbeklerin lideri olan Şeybani Han karşısında yenik düşerek Türkistan'ı terk etmek zorunda kaldı. O, karşılaştığı zorluklardan yılmadan, önce Kabil sonra da Hindistan'a geçerek Türk varlığını ve adını Güney Asya tarihine altın harflerle yazdı. 1526'da Panipat Savaşında İbrahim Lodi'yi yenerek Hindistan'da Babürlü Devletinin temellerini atan Babür Şah, yaşamının son bulduğu 1530 yılına kadar bu yeni devletin temellerini sağlamlaştırmaya çalıştı.

Türkistan'dan Hindistan'a kadar uzanan bir yaşam serüvenine sahip olan Babür Şah'ta, bir hükümdarda aranan özellikleri fazlasıyla görmek mümkündür. Savaşçı, devlet adamı, alim, yazar, şair, musikişinas, peyzaj mimarı gibi pek çok özelliklere sahip olan Babür Şah, aynı zamanda dinî ve vicdanî yönüyle de tarih sahnesinde yerini aldı. Ondaki il tutma ve devlet kurma kabiliyetinin yanısıra ruhundaki manevi yönünün de oldukça güçlü olduğunu görmek mümkündür. Babür, at sırtında seferlerden seferlere koşarken ya da devlet işlerinden fırsat bulduğu zamanlarda, yanından ayırmadığı not kâğıtlarına yazmayı da ihmal etmedi. Bu güçlü hükümdar, *Vekâyî*, *Dîvân*, *Risâle-i Arûz*, *Der Fıkh-ı Mübeyyen* ve *Risâle-i Vâlidîyye Tercümesi* gibi eserleri kaleme alarak tarihe birer armağan bıraktı.

Ezcümle, bu çalışmaya Babür Şah'ın kaleme almış olduğu ve bir hatırat niteliğinde olan "Vekayi" adlı eserinden yola çıkıldı. Ardından konu ile ilgili çeşitli kitap ve makaleler araştırıldı. Yapılan araştırma ve incelemelere göre Babür Şah, hayatta kalma mücadelesi, siyasi varlık gâilesi ve il tutma sürecinde manevi yönden de kendini ve yanındaki askerleri ayakta tutmaya çalışmıştır. Bunu yaparken özellikle Kur'an-ı Kerim'den kopmadığı ve ona sığındığı görülmektedir. İşte bu bilgilerden yola çıkarak, bu çalışmadaki asıl amacımız, Babür Şah'ın yurt olma ve il tutma aşamasında sığındığı Kur'an ayetlerinin hangileri olduğunu belirlemektir. Ayrıca Vekayi'de bu ayetlere farklı olay ve süreçler anlatılırken yer verildiği görülmüştür. Böylelikle çalışmadaki diğer bir amacımız ise "Babür, hangi olayda hangi ayetlere sığındı ve hangi sürece hangi ayetleri örnek verdi?" şeklindeki sorulara cevap aramaktır.

Anahtar Kelimeler: Babür Şah, Babürlü Devleti, Hindistan, Vekayi.

Halkevi Dil, Edebiyat Ve Tarih Şubelerinin Faaliyetleri (1932-1951)

Prof. Dr. Mesut AYDIN

İnönü Üniversitesi, mesutaydin05@gmail.com

Öğrt. Görevlisi Güler AYDIN

İnönü Üniversitesi, guler.aydin@inonu.edu.tr

Halkevleri, 19 Şubat 1932'de kurulan kültür kurumlarından biridir. İlk olarak 14 ilde kurulan halkevleri, ilerleyen yıllarda oldukça önemli bir sayıya ulaşmış ve eğitim-kültür alanında da önemli hizmetler gerçekleştirmiştir. Şehir ve kazalarda Halkevi bünyesinde yapılan hizmetlere ek olarak 1940'dan sonra Halkodaları da oluşturulmak suretiyle köylere kadar ulaşılması amaçlanmıştır.

Halkevleri, dokuz komite halinde çalışmıştır. Bunlar; Dil, Edebiyat ve Tarih Şubesi, Güzel Sanatlar (Ar) Şubesi, Temsil (Gösterit) Şubesi, Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi, Sosyal Yardım Şubesi, Kütüphane (Kitapsaray) ve Neşriyat Şubesi, Köycülük Şubesi, Spor Şubesi ile Müzecilik ve Sergi Şubesi idi. Her halkevi, bünyesinde bir kütüphane oluşturmak zorunda idi.

Her biri başlı başına önem taşıyan Halkevi şubelerinin ilki ve ağırlıklı olarak kültür şubesi olarak hizmet veren komitesi hiç şüphesiz ki, Dil, Edebiyat ve Tarih Şubesi idi. Dil, Edebiyat ve Tarih Şubesinin yerine getirmekle mükellef olduğu görevleri arasında konferanslar düzenlemek, Türk Dilini Tetkik Cemiyeti ile bağlantılı olarak dil ve edebiyat alanında çalışmalar yapmak, o yörede Halkevi dergisi çıkartmak ve Millî Bayramlar ile diğer millî günlerde etkinlikler düzenlemek idi. Türk Milletinin zihninde yer etmiş Türk büyükleri hakkında anma etkinlikleri düzenlemek de bu şubenin görevleri arasında idi. Gerçekleştirilen etkinliklerle yeni Türk devletinin millîlik vasfının ve kimliğinin halka benimsetilmesi, vatandaşların millî kimlik ve bilincinin oluşmasına hizmet etmesi amaçlanmıştır.

Dil, Edebiyat ve Tarih Şubesi, yöreye has unutulmaya yüz tutmuş öz Türkçe sözcüklerin tarama ve derlenmesinde köylere kadar çalışma başlatmış; çalışma sonuçlarını Türk Dili Tetkik Cemiyeti ile paylaşmıştır. Yörede gerçekleştirilecek 23 Nisan Millî Hâkimiyet ve Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı, 30 Ağustos Zafer Bayramı (Bir dönem Tayyare ve Zafer Bayramı) ve 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı törenlerinin düzenlenmesinde öncü kuruluş olmuştur. Ayrıca Hava Şehitleri anma günü, Toprak Bayramı, 23 Temmuz Hatay'ın Anavatana İltihâkı günü, 24 Temmuz Lozan günü ve Tutum Haftası gibi millî gün ve haftaların kutlama programlarında da Halkevleri Dil, Edebiyat ve Tarih Şubesi etkin rol oynamıştır.

Anahtar Kelimeler: Halkevi, Dil, Edebiyat Ve Tarih, Millî Kimlik, Bayram Ve Anma Günleri.

Millî Mücâdele Dönemi İstanbul Gizli Grupları Ve Üsküdar Özbekler Tekkesi

Prof. Dr. Mesut AYDIN

İnönü Üniversitesi, mesutaydin05@gmail.com

Nihal BOZTOSUN

Millî Eğitim Bakanlığı

Mondros Mütarekesi'nden sonra İtilâf Devletleri tarafından İstanbul'un işgâli üzerine her semt ve mahallede direniş grupları oluşmaya başlamış; işgâle ve işgalcilere karşı önemli bir mücâdele başlatılmıştı.

İttihatçı geleneğe bağlı olarak oluşturulan gizli grupların bünyesinde asker, sivil ve yöresinde sevilen isimler yer almıştı. Bunların içinde ilk teşkilâtlanan Karakol Cemiyeti olmuş; işgâl altındaki İstanbul'da istihbarat bilgisi toplayarak İstanbul-Anadolu arasında irtibatı sağlayan, Türk İstiklâl Harbi cephelerine silah, cephâne, mühimmât ve subay temin eden bir yapıya kavuşmuştur.

İstanbul'da yaptığı hizmetlerle 1923'te TBMM Ordusuna dahil edilen bir başka gizli grup da Felâh Grubu'dur. Felâh Grubu da Ankara Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak tarafından sevk ve idare edilen, emirlerini yerine getiren bir gizli guruptu. Felâh Grubu, Türk İstiklâl Harbi için gerekli olan silâh, cephâne ve mühimmâtın büyük bir bölümünü işgâl atındaki İstanbul'da bulunan depo, anbar ve fabrikalardan gizlice alarak Anadolu'ya sevk etmiş, önemli bir işi başarmıştı. Ayrıca yeni teşekkül etmiş bulunan TBMM Ordusunun cephelerde ihtiyaç duyduğu subayları da Harbiye Nezâretindeki adamları vasıtasıyla seçip kısa süre içinde Anadolu'ya göndermişti. İstanbul'da yaşananlar, işgâl güçleri arasındaki ilişkiler, işgalcilerin TBMM Hükümeti hakkında düşündükleri ve Yunanlıların savaş planları hakkında da önemli bilgilere ulaşan Grup; çok önemli bir istihbarat görevi de yapmıştı.

İşgâlin ilk yıllarında İstanbul-Anadolu arasındaki ilişkilerin sürdürüldüğü tek yol başında Yenibahçeli Şükrü Bey'in bulunduğu Menzil Hattı Teşkilâtının oluşturduğu hat idi. Bu hat; Üsküdar Sultan Tepesinde bulunan Şeyh Ata'nın Özbekler Dergâhından başlamakta Geyve'ye kadar devam etmekte idi. Menzil Hattı Teşkilâtı ve Şeyh Ata, dönemin İstanbul gizli grupları ile bağlantılı bir şekilde faaliyet gerçekleştirmişlerdi. Bu yol ile Anadolu'ya geçmek isteyen Osmanlı ordusunun terhis edilen subayları, dağıtılan son Osmanlı Mebusân Meclisi üyeleri ve dönemin aydınları önce Özbekler Dergâhında Şeyh Ata'ya misafir olup gerekli yol güvenliği sağlandıktan sonra Anadolu'ya hareket etmişlerdi. Özbekler Dergâhı, İstanbul'un fiili işgâli olan 16 Mart 1920'den sonra İsmet Paşa, Mareşal Fevzi Çakmak, Saffet Arıkan, Halide Edip, Adnan Adıvar ve birçok milletvekilinin Anadolu'ya geçmesine vesile olmuştu.

Anahtar Kelimeler: Gizli Gruplar, Menzil Hattı Teşkilâtı, Özbekler Dergâhı, Şeyh Ata .

Türk Cumhuriyetleri Devlet Adamlarının Tbbm Genel Kurulundaki Konuşmalarında İşledikleri Temel Konular

Prof. Dr. Nurettin GÜLMEZ

Manisa Celal Bayar Üniversitesi, gulmeznurettin@gmail.com

Bugüne kadar Özbekistan'dan devlet başkanı veya devlet adamı, Türkiye Büyük Millet Meclisi genel kurulunda konuşmamıştır. Fakat Türkiye Büyük Millet Meclisi genel kurulunda Özbekistan çok defa konu edinilmiştir. Genel Kurul Tutanaklarında yüzlerce defa Özbekistan geçmektedir. Özbekistan ile Türkiye arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesi, ortak alfabe kullanımı, Şangay Beşlisi, Özbek- Kırgız çatışmaları, Ahıska Türkleri dolayısıyla Özbekistan, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı, Türk Akreditasyon Kurumu, Türk dünyasının stratejik önemi, doğal gaz ve petrol kaynaklarının kullanımı ve boru hatlarıyla taşınması, Nevruz kutlamaları ve Türk dünyasının maruz kaldığı “Böl-Yönet” politikalarının analizi gibi konular dolayısıyla Özbekistan, Türkiye'nin gündeminde olmuştur.

Azerbaycan, Kırgızistan, Kazakistan ve Türkmenistan devlet başkanları, böyle bir konuşmayı gerçekleştirmiştir. Ülkelerin birbirine verdiği değeri, sembolik de olsa ifade eden bu konuşmalar, basın, yayın ve bütün dünya tarafından ilgiyle izlenir. Meclis genel kurullarında söyledikleri analiz edilir. İşlenen konular önemli olarak görülür. Ülkeler arası ilişkileri yönlendiren temel direktifler olarak da düşünülebilir.

Bu bağlamda Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'na, Türk dünyasından gelen 12 kişi hitap etmiştir. Bunlardan altısı Azerbaycan Cumhurbaşkanı olan Ebulfez Elçibey bir defa, Haydar Aliyev üç defa ve İlham Aliyev iki defa konuşmuştur. Kazakistan Cumhurbaşkanı Nur Sultan Nazarbayev ve Kazakistan Yüksek Şura Başkanı Abdildin Serikbolsun birer defa hitap etmişlerdir. Kırgızistan adına Cumhurbaşkanı Askar Akayev ve yine Cumhurbaşkanı Almazbek Atambayev'in, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne seslendikleri anlaşılmaktadır. Türkmenistan Devlet Başkanı Gurbanguli Berdimuhammedov ile Türkmenistan Cumhuriyeti Meclis Başkanı Sahad Muradov da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde milletvekillerine yönelik bir konuşmada bulunmuştur.

Bu çalışmada; yukarıda belirtilen on iki konuşma metni analiz edilecek ve konular ortaya konulacaktır. Böylece Türk dünyasının birbirlerinden beklentileri, dünyaya bakış açıları, temel sorunlar ve önerilen çözüm yolları analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Özbekistan, Kırgızistan, Kazakistan, Türkmenistan, Azerbaycan.

Ahmet Tevfik Paşa Hükümetleri'nin Sulh Hazırlıkları (11 Kasım 1918-3 Mart 1919)

Dr. Öğr. Üyesi Gürbüz ARSLAN

Bülent Ecevit Üniversitesi, arslan-gurbuz@hotmail.com

Osmanlı Devleti varlığını korumak ve kaybettiği toprakları geri almak için dahil olduğu I. Dünya Savaşı'nda mağlup oldu. 30 Ekim 1918 tarihinde de Mondros Mütarekesi'ni imzalayarak savaştan çekildi. Mütarekede kayıtsız şartsız teslim hissini verecek açık hükümler olmasına rağmen başta Ahmet İzzet Paşa Hükümeti olmak üzere birçok kesim mütareke hakkında olumlu bir tavır sergiledi. Mütareke hükümlerine uyulduğu takdirde Osmanlı Devleti'nin çıkarlarını koruyacak bir sulh antlaşmasının imzalanacağını savundu.

Ahmet İzzet Paşa'nın istifası üzerine 11 Kasım 1918 tarihinde göreve gelen Ahmet Tevfik Paşa Hükümeti ise sadece mütareke hükümlerine uyularak Osmanlı Devleti'nin çıkarlarını korumayı beklemedi. Osmanlı Devleti'nin haysiyetini koruyacak bir sulh antlaşması yapmak için bir dizi icraatta bulundu. Bu kapsamda bir taraftan komisyonlar kurularak sulh esasları tespiti çalışıldı. Diğer taraftan ittifakçılara karşı tasfiye süreci başlatıldı. Paris Barış Konferansı'nda Osmanlı Devleti'nin bütünlüğüne aykırı birtakım istekler dile getirilince İtilaf Devletleri'ne muhtıra verildi. Tehcir ile ilgili kurulan komisyonlara tarafsız yargıçlar davet edilerek tehcir konusunda yapılan haksız propaganda çürütülmeye çalışıldı. Son olarak da İngiltere ile uzlaşma yolları arandı.

Bildiride, Osmanlı Devleti'nin haysiyetine uygun bir sulh imzalanması yolunda yapılan hazırlıklar, bu hazırlıkların söz konusu amaca ne derece hizmet ettiği ve alınan sonuçlar analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Tevfik Paşa, Osmanlı Devleti, Sulh.

İskoç General Patrik Gordon'un Gözüyle Çehrin Savaşları 1677-78

Dr. Öğr. Üyesi Muhammet ŞEN
Ege Üniversitesi, tardu61@gmail.com

1635 senesinde Aberdeen'de doğan Patrik Gordon mezhepsel baskılar ve işsizlik gibi nedenler ile doğduğu topraklardan ayrılarak Danzing'e (Gdańsk) göç etmek zorunda kalmış, 1655 senesinde Polonya ve İsveç arasında vuku bulan savaş döneminde her iki ordu saflarında paralı asker olarak görev yaptıktan sonra 1661 senesinde Rus ordusu hizmetine girmiştir.

1677-78 Çehrin savaşlarına albay rütbesiyle katılan Patrik Gordon, bu savaşlarda sadece üstün derecede yararlılık göstermekle kalmamış, tutmuş olduğu günlüğünde (Dnevnik) her iki tarafın savaş stratejileri, sefer planlamaları, savaşa katılan asker sayıları, savaşta ölen ve yaralanan asker sayıları gibi birçok hususta istatistikî bilgiler vermiştir. Gordon'un günlüğü (Dnevnik) bu yönüyle kendisinden sonra gelen çağdaş Rus tarihçilerinin de Çehrin savaşıyla ilgili verdikleri malumatların en önemli kaynağı durumundadır. Bu istatistikî bilgiler bize-analize tabi tutulma prensibini de göz ardı etmemek koşuluyla- Osmanlı kaynaklarında yeterince bulamadığımız mevcut bilgileri mukayese etme ve tamamlama imkânı vermektedir.

Bildirimizde, İskoç kökenli Albay Gordon'un günlüğünde kaleme aldığı Çehrin savaşlarıyla ilgili Osmanlı Devleti ve Rusya'nın savaş stratejileri, sefer planlamaları, asker sayıları, zayıatları, savaşın seyrini etkileyen hadiseler gibi istatistikî bilgileri Osmanlı kaynaklarıyla kıyaslayarak 1677-78 seneleri arasında vuku bulan Çehrin savaşlarının askeri, siyasi nedenleri ve sonuçlarının daha iyi ve objektif bir biçimde anlaşılmasına katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Problem: Yarım yüzyıldan fazla bir zaman Osmanlı Devleti'nin siyasi faaliyet alanı içerisinde yer alan Rusya hakkında Türk tarihçiliği 'ben merkezli' bir yaklaşım içerisinde olup sistematik ve metodolojik bir çalışma disiplini ortaya koyamamış dolayısıyla Rusya hakkında yeterli ve doğru bilgi üretiminde eksik kalmıştır. Tarihte ilk Osmanlı-Rus savaşı olarak yer bulan Çehrin Savaşları da (1677-1678) bu minval içerisinde değerlendirilebilir.

Amaç: Rus ordusunda general rütbesine kadar yükselme başarısı elde eden İskoç kökenli Patrik Gordon'un günlüğünden (Dnevnik) hareketle Çehrin Savaşlarını 'ötekinin' gözünden görmek ve illiyet prensibi içerisinde daha iyi ve objektif bir biçimde anlaşılmasına katkı sağlamak.

Yöntem: Patrik Gordon'un Çehrin savaşlarıyla ilgili günlüğünde verdiği siyasi, askeri ve istatistikî bilgilerin Osmanlı kaynaklarıyla mukayese edilerek analizinin yapılması.

Anahtar Kelimeler: Patrik Gordon, Osmanlı Devleti, Rusya, Çehrin.

Resmi İstatistiklere Göre 1929 Buhranının Türkiye'ye Ve Diğer Ülkelere Olan Etkisi

Doç. Dr. Erdem YAVUZ

Erzincan Üniversitesi, erdemyavuz_erz@hotmail.com

Birinci Dünya Savaşı, savaşa giren ülkelere çok ağır maliyetler yüklemiş, ülkelerin ekonomik dengeleri değişmiş, sanayideki üretim düşmüş ve işsizlik artmaya başlamıştır. 1929 Buhranı olarak adlandırılan kriz, New York borsasının çöküşüyle başlamış, ABD ve Avrupa merkez olmak üzere diğer ülkeleri de olumsuz olarak etkilemiştir. 1929'da başlayan kriz, özellikle 1930'lu yılların sonuna kadar etkisini artırarak devam ettirmiştir.

1929 Buhranından doğal olarak Türkiye'de etkilenmiştir. Türkiye'de tarımsal ürünlerin fiyatında keskin bir düşüş yaşanmış ve zaten kritik olan durum daha da ağırlaşmıştır. Uzun süren savaşların ardından kısıtlı imkânlarla kurulan yeni Türk Devleti, buhranı izleyen yıllarda bir takım tedbirler almak suretiyle krizden en az hasarla çıkmanın yollarını aramıştır.

Bu çalışmada, 1929 Buhranı öncesi ve sonrası Türkiye başta olmak üzere ABD, Avrupa ve Balkan ülkelerinin bütçeleri ve kişi başına düşen milli gelirleri ele alınmıştır. Çalışmanın amacı, 1929 Buhranının Türkiye ve diğer ülkelere olan etkisini irdelemek ve karşılaştırmalı olarak mukayese etmektir. Çalışmada arşiv kayıtlarından elde edilen resmi istatistik yıllıkları kullanılmış, metot olarak veri toplama yöntemi olan doküman incelemesi esas alınmıştır. Çalışmada, buhranın etkilerinin her ülkede aynı olmadığı, Türkiye'nin aldığı tedbirler sayesinde diğer ülkelere nispeten Türkiye'nin milli gelirinin az gerilediği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: 1929 Buhranı, Dünya Ülkeleri, Milli Gelir, Türkiye.

Buhara Emirliği'nin Son Hükümdarı Alim Han'ın Afganistan'da Ölümü Ve Sonrasında Yaşanan Gelişmeler

Doç. Dr. Nurettin HATUNOĞLU

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, hatunoglu.nurettin@gmail.com

Buhara Emirliği, Ceditçi adı verilen reformist aydınların da desteği Bolşevik Ruslar tarafından 2 Eylül 1920 yılında işgal edilmiştir. 4 gün devam eden savaşı kaybeden Emir Alim Han, önce Doğu Buhara'ya çekilmiş oradan da Afganistan'a gitmiştir. 1944 yılında Afganistan'da yüksek tansiyon ve buna bağlı beyin kanaması sonucu vefat etmiştir. Ölmeden önce bir vasiyet bırakmış, bu vasiyetinde kendinden sonraki halefi ve maddi konularda bilgi vermiştir.

Afganistan'da adı konmamış bir tutsaklık hayatı yaşayan Alim Han, bazı siyasi faaliyetlerde bulunmuş fakat bir başarı elde edememiştir. Yaşamının son dönemlerinde ekonomik açıdan sıkıntılar da yaşamıştır. Cenazesi resmi tören ve geniş bir katılım ile gerçekleşmiştir. Ölümünden sonra hanedan mensupları Afganistan'ın değişik yerlerine dağılmış, Afagan - Rus savaşının ortaya çıkardığı kaos sebebiyle diğer ülkelere dağılmışlardır. Hanedan mensuplarının büyük bir bölümü 1983 yılında, Türkiye Cumhuriyeti tarafından Türkiye'ye getirilerek Gaziantep iline yerleştirilmişlerdir.

Bu çalışmada Alim Han'ın siyasi faaliyetleri, Afganistan'daki yaşamı, ölümü ve ölümü sonrası hanedan mensuplarının durumu üzerinde durulacaktır. Alim Han'ın ölümü ve sonrasında yaşanan gelişmeler ile ilgili bağımsız çalışmalar yetersiz olduğundan dolayı, bu çalışmada konuyla ilgili hanedan mensupları ile yapılan kişisel görüşmelerden ve ilgili telif eserlerden istifade edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Buhara Emirliği, Alim Han, Afganistan.

Sahne Tasarımında “Alternatif Kumaş Uygulamaları”

Dr. Öğrt. Üyesi Melahat ÇEVİK

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, melahat.cevik@yyu.edu.tr

Bu çalışma ile sahne tasarımında kullanılan çok yönlü bir malzemenin işlevselliği üzerine bir inceleme yapılmıştır. Özellikle sahne tasarımı uygulaması üzerine çalışan bilim ve sanat adamları için malzeme hâkimiyeti sağlayacaktır. Sahne tasarımı; çok konseptli sanatsal ve bilimsel alanı kapsar. Bu alan içerisinde malzeme gerekliliğine göre kullanılabilceği gibi dönüştürülerek de kullanılır. Her malzeme sahne tasarımında asıl amacıyla ve alternatif amacıyla kullanılır. Kumaşlar sahnelemede en yaygın kullanılan malzemedir nedeni ise çok yönlü kullanım alanı ve her bütçeye uygun alternatifinin olmasıdır.

Bilindiği gibi gündelik hayatta, kumaşların kıyafetlerde ve tekstil ürünlerinde kullanımı yaygındır. Sahne üzerinde kumaşı, sanatsal ve teknik çalışmalarla yüklenmiş haliyle bambaşka görürüz. Kumaşın çok yönlülüğüne bağlı sahnelemede çok çeşitli kumaş üzerine denemeler olur. İşte sahne tasarımında kumaşın kullanımı; giyim, makyaj, maske yanında dekorda da hemen hemen her yerde görülür.

Kumaşlar piyasada her ne kadar kolay ulaşılabilir olsa da teknik ve sanatsal bir süreçten geçirilerek oluşturduğu unutulmamalıdır. Deseni, rengi, dokusu, boyutları; bu özel sanatsal malzemenin sahne üzerinde çeşitliliğini belirler. Kumaşın kullanım amacına uygunluğu şu özellikleriyle test edilir. Ne kadar süre için kullanılacağı, esnekliği, amacına göre işlenebilir oluşu ve dayanıklılığı önem arz eder. Ayrıca önemli bir unsuru da giyim olarak kullanıldığında bütün bu özelliklerin yanında; sahnede spot ışıklara ve binanın sıcaklığına maruz kalacağından sağlık yönünden belli kriterleri taşınmalıdır, bunun başında da kumaşın hava alması gelir.

Anahtar Kelimeler: Sahne Tasarımı, Alternatif Kumaş, Gündelik Hayat.

Trakya-Paşaeli Cemiyeti Merkez Heyeti Karar Defteri

Dr. Öğrt. Üyesi Veysi AKIN

Trakya Üniversitesi, veysiakin@trakya.edu.tr

Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşında mağlubiyeti sonrası imzaladığı Mondros Mütarekesi Trakya'nın mukadderatını tartışılır hale getirmişti. Trakyalı vatanseverler, topraklarının hukukunu savunmak için teşkilatlanarak, Trakya Paşaeli Müdafâ'a-i Heyet-i Osmaniyesi Cemiyeti'ni kurdular. Kısa sürede bütün Trakya'da şubeler açan cemiyet, Trakya'nın Osmanlı camiasında kalmasını sağlamak amacıyla kurulmuştu. Maksadını gerçekleştirmek isteyen cemiyet, Trakya'nın tamamının temsil edildiği bir de Merkez Heyeti oluşturdu.

Heyet, Trakya'nın işgalini önlemek için büyük gayret göstermiştir. Heyetin bu çabalarını günü gününe kayda geçirdiği "Trakya Paşaeli Merkez Karar Defteri"nden anlamaktayız. Türk Tarih Kurumu Arşivi'nde bulunan bu defter, 12 Nisan-22 Temmuz 1920 tarihleri arasındaki olayları kapsamaktadır. Altmış sayfeden ibaret defterde, iki yüz yirmi sekiz karar bulunmaktadır. Trakya'nın işgali ve merkez heyeti üyelerinin çeşitli yerlere dağılması sebebiyle defterin yazımı yarım kalmıştır. Trakya'nın kurtuluşu döneminde deftere sadece kaynağı bariz olarak belirtilmeyen para girdileri ve çıktıları işlenmiştir.

Deftere göre Merkez Heyeti'nin gelirlerinin önemli kısmını halktan toplanan yardımlar oluşturmaktadır. Her ay olmak üzere hane başına halktan 5 kıyye zahire, 2 kıyye et, nakden 2 lira toplanması kongrece kararlaştırılmıştır. Zahireler ambarlarda biriktirilecek, etler köy ve kasabalar esas alınarak canlı hayvan olarak toplanacak, nakit paralar ise Ziraat Bankasında açılan hesaba yatırılmıştır. Gelirlerin miktarı bilinmemekle beraber, harcanmış olan 60.133 lira göz önünde bulundurulacak olursa bu meblağın üzerinde bir giriş olması gerekmektedir.

Harcamalar deftere düzenli olarak işlenmiştir. Bu sebeple harcamaların nerelere ve ne kadar olduğunu, kimlere ne miktarda ödeme yapıldığını deftere işlenmiş olan kararlardan anlayabiliyoruz. Bunların en önemlileri arasında Merkez Heyetin maaşları, Trakya Paşaeli gazetesinin kırtasiye ve basım masrafları, Kolordunun masrafları, silah ve mühimmat ihtiyaçları, Gönüllü müfrezelerin masrafları yer almaktadır. Defterin sonuna yazılan 1921-1922 senelerine dair "makbuzat" ve "medfuat" kısmında 443.000 kuruş (4.430 lira) girdi, 507.447 kuruş (5.074 lira) da harcama yapıldığı yazılmaktadır.

Bu çalışmada Trakya Paşaeli Cemiyeti Merkez Heyeti ile heyetin faaliyetlerini gösteren Karar Defteri hakkında bilgi verilecek ve Trakya'nın işgali ve kurtuluşuna yeni bilgiler ışığında katkı sağlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Trakya, Paşaeli, Milli Mücadele, Cemiyet, Karar Defteri.

Arşiv Belgelerine Göre 1917 Rus Devrimi'nin Azerbaycan Üzerindeki Etkileri

Prof. Dr. Selda KILIÇ

Ankara Üniversitesi, seldakayak@yahoo.com

7 Kasım 1917, eski takvime göre 25 Ekim'e denk düşen, Sovyet literatüründe “Büyük Sosyalist Devrimi” olarak bilinen Bolşevik Devrimi ile tarihte ilk kez sosyalist siyasi ve ekonomik sistemi benimsemiş bir devlet kurulmuştur. Bu dönemde Sovyet ideolojisi etkisini yoğun olarak Türk Toplulukları üzerinde de göstermiştir. Bu açıdan Bolşevik Devrimi'nin Azerbaycan halkı üzerindeki etkileri ve sonrasında Rusya'nın Azerbaycan'a yönelik uyguladığı politikası Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi (TİTE) temel kaynak olarak kullanılarak ilk kez incelenecektir. Ayrıca, dönemin Rus dış politikasındaki Bakü sorunu ve şehrin Bolşevik Rusya açısından ekonomik ve siyasal önemi detaylı olarak ele alınacaktır. Sovyet Rusya'nın Bakü'yü elde tutmak için uyguladığı politikalarda değinilecektir.

Rus iç savaşının Kafkaslardaki etkisi, Sovyet Rusya'nın Azerbaycan'ı işgal süreci, Bakü'ye gelen Kırgız Türklerinden oluşan Bolşevik İslam Ordusunun Azerbaycan halkı ve hükümeti ile olan ilişkileri ve işgal sonrasında Rus ve Azerbaycan kuvvetlerinin Gürcistan ve Ermenistan'a karşı başlattıkları askerî harekât alt başlıklar olarak TİTE arşiv belgeleri ışığında incelenecektir. Bu arşivin sözü edilen konuda ilk defa kullanılarak ele alınacak olması pek çok yeni bilginin ortaya çıkmasına vesile olacaktır.

Anahtar Kelimeler: 1917 Ekim Devrimi, Azerbaycan, Bakü, Rusya.

İkinci Dünya Savaşı Sürecinde Türkiye Ve Potsdam Konferansı

Dr. Esra Müjgân KARATAŞ

Milli Eğitim Bakanlığı, dr.esramujgan@gmail.com

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bidayetinden itibaren dış politikada kendisine çizmiş olduğu rota; ülkesinin toprak bütünlüğünü koruyarak, bağımsızlığından kat'i suretle taviz vermeden, dostane ilişkilerini sürdürmek olmuştur.

1939 yılına gelindiğinde de Türkiye ile Avrupa Devletleri arasındaki ilişkiler dostane bir zemine oturtulmaya çalışılmıştır. Almanya'nın 1 Eylül 1939 sabahı savaş ilân etmeksizin Polonya'ya saldırması üzerine İngiltere ve Fransa'nın 3 Eylül 1939'da Almanya'ya savaş açması ile II. Dünya Savaşı başlamıştır. Türkiye, askerî, siyasî ve iktisadî anlamda yeni bir küresel savaş sürecine girme zorluğunun farkında olarak, savaştan uzak kalmayı genel politika olarak benimsemiş, diplomatik temaslarla hassas dengeleri korumaya çalışmıştır.

Türkiye'nin, bu tavrı II. Dünya Savaşı boyunca devam etmiş ve Müttefik Devletler'in yoğun diplomatik ataklarıyla karşılaşmıştır.

Türkiye ile ilgili Müttefik Devletler'in görüşlerini ortaya koydukları, politik ortamlardan biri de konferanslar olmuştur. Söz konusu konferansları;

a) Savaşın yürütülmesi ve savaş sonu düzeni ile ilgili konferanslar,

b) Türkiye'yi savaşa sokma çabalarını içeren konferanslar, olarak sınıflandırmak yerinde olacaktır.

Potsdam Konferansı ise, II. Dünya Savaşı sonlarına doğru 17 Temmuz – 2 Ağustos 1945'te müttefik devletlerin yaptığı son konferanstır. Konferans, Prusya devletinin kraliyet merkezi olan Potsdam'da yapılmıştır. Bu konferans sırasında Sovyetler Birliği, Türkiye konusunda 'Boğazlar' üst başlığını taşıyan, 1940 yılında Hitler'e yapılan fakat kabul edilmeyen Rus isteklerini tekrarlamıştır.

Konferans sonucunda, Amerika, İngiltere ve Sovyetler Birliği, Montreux'de akdedilen "Boğazlar Hakkında Sözleşme"nin mevcut şartlara uymadığını ve bir tadilatın gerektiğini kabul etmiş, ikinci adım olarak da konuyu, ilgili üç hükümetin her birinin doğrudan doğruya Türk Hükümeti'yle arasında yapılacak görüşmelerde bahis mevzuu etmesinde mutabık kalmıştır.

Potsdam Konferansı, II. Dünya Savaşı'nın ve "Üç Büyükler" in yaptıkları son büyük konferans olmuştur. Ayrıca bu konferans, Müttefikler arasındaki anlaşmazlığı şiddetlendirmiş ve bunu açığa çıkartmıştır. Böylece dünya, başlıca iki nüfuz alanına ya da iki bloka ayrılarak yeni bir döneme girmeye başlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk Hükümeti, Dış Politika, II. Dünya Savaşı, Potsdam Konferansı.

Hedonik Algı Açısından Moda Perakendeciliğinde Görsel Tasarım

Doç. Dr. Birsen ÇİLEROĞLU

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, birsencileroglu@gmail.com

Doç. Dr. Figen ÖZEREN

Çukurova Üniversitesi, fozeren@cu.edu.tr

Tüketicileri bugüne kadar etkisi altına almayı başaran sosyal, kültürel ve dinsel faktörlerle çeşitlilik kazanan moda Teknolojik ilerlemelerin ve küreselleşmenin yardımıyla, gün geçtikçe büyüyen bir ekonomi haline gelmiştir.

Kişilerin yenilikçi yapıları, farklı olma arzuları ve beğenilme dürtüsü modaya ayrı bir dinamik kazandırmıştır. Bu dinamik yapı zamanla yaygınlaşmış ve her kesimi farklı bir biçimde etkisi altına almayı başarmıştır. Moda kavramı, yeni olanı benimseme ve kullanma gereksinimini ortaya koyarak, tüketim hacmini genişletmekte ve ekonomik yapılar içinde önemli bir yer tutmaktadır. Modanın yeni olanı farklı hissettirme ve kullanma ya da sahip olma isteği oluşturma da bireylere vaad ettiği haz ve duygu hedonik fayda kapsamında değerlendirilmektedir. Hedonik algı moda müşterisinin üründen elde edilecek fiziksel fayda ve ürüne sahip olma duygusunun ardından aynı zamanda; satın alma süreçleri, mağaza ortamı, müşteri olarak karşılaştığı davranışlara dair elde ettiği haz durumuna yöneliktir.

Moda perakendeciliğinde 20. Yüzyılın ortalarından itibaren farklılaşmaya ve çeşitlenmeye başlayan mağaza ortamları, doğrudan moda müşterisinin ürünü sunulduğu ortamla birlikte toplam bir değer olarak algılanmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Moda ürünlerin algılar üzerinden oluşturduğu değerlerin yönetilmesinde bir strateji unsuru olarak kullanılan görsel tasarım faaliyetleri ise müşterilerin hedonik fayda beklentileri ile ilişkilidir. Moda müşterilerinin bu beklentilerinin oluşmasında ve içeriğinde yenilikçilik düzeylerinin etkili olduğunu belirten birçok araştırma bulunmaktadır. “Hedonik faydanın tanımlanabilmesinde müşterilerin yenilikçilik düzeyleri etkilidir” hipoteziyle bu çalışmada moda perakendeciliğinde görsel tasarım faaliyetleri yenilikçilik düzeylerine göre irdelenmiştir.

Bu çalışmanın amacı moda perakendeciliğinde görsel tasarım faaliyetlerini hedonik algı açısından yenilikçi moda müşterisi odağında irdelemektir. Yapılan değerlendirmelerde moda endüstrisinin en büyük sektörü olarak öne çıkan giyim sektörüne yönelik örneklerden faydalanılmıştır. Yenilikçi moda müşterileri ilk tüketen ve tüketimi yönlendiren kişiler olarak bilinmektedir. Bu konuda yapılacak değerlendirme ve irdelemelerle; moda perakendeciliği stratejileri geliştirilmesinin güncel alt yapısına katkı sağlanması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Moda Tasarımı, Görsel Tasarım, Hedonik Fayda, Yenilikçilik.

Sürdürülebilir Moda Kapsamında Geleneksel Yüzey Uygulamalarının Tasarımlarda Kullanımı “Taş Baskı Örneği”

Doç. Dr. Figen ÖZEREN

Çukurova Üniversitesi, fozeren@cu.edu.tr

Doç. Dr. Birsen ÇİLEROĞLU

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, birsencileroglu@gmail.com

İnsanın ihtiyaç dışı istek odaklı tüketim eğiliminin sonucunda oluşan yeni dünya düzeninde kaynakların azalması geleceğe dair büyük kaygılar oluşturmaktadır.

Sürdürülebilirlik, ekosistemdeki çeşitliliğin ve yenilenemez kaynakların gelecek nesillere aktarılabilmesi için, bugünkü neslin kaynak kullanımını sınırlandırması ve ekosistem üzerindeki olumsuz etkilerinin sistemin kapasitesinin üzerine çıkmayacak düzeyde tutulması anlamına gelmektedir. Sürdürülebilirliğin çevre, sosyal ve ekonomik olmak üzere 3 temel ayağı bulunmaktadır. Ekolojik sürdürülebilirlik ile doğanın ve çevrenin gelecek nesiller için korunması ve dönüştürülebilir kaynakların kullanılması hedeflenmektedir.

Dünyanın en eski ve en büyük sektörlerinden biri olan tekstil ve moda endüstrisi, artan tüketim miktarları ile çevreye en fazla zarar veren sektörlerden biri haline gelmiştir. Sektörde giderek artan bu sorunun çözümü için, sürdürülebilir malzemelerin ve üretim yöntemlerinin kullanılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Moda ve sürdürülebilirlik birbiriyle çelişmekte, moda; hızlı ve sürekli olarak tüketimi amaçlarken sürdürülebilirlik ürün ömrünün daha uzun olmasını ve daha yavaş bir döngüyü savunmaktadır. Ancak bunlara rağmen tekstil ve moda sektöründe sürdürülebilirlik önem kazanmıştır. Konvansiyonel üretim yöntemlerinin geleneksel ve çevre dostu yöntemlerle değiştirilmesi ya da elişine dayalı yöntemlerin kullanımı ile değer algısı yüksek tasarımlarla uzun sürelerde kullanım isteği oluşturulması sürdürülebilirliğe destekleyen içeriklerdir.

Taş baskı gibi geleneksel yöntemlerin moda ürün tasarım ve üretim süreçlerinde tercih edilmesi ve yaygınlaşmasıyla; çevresel atık oluşumunun azalması, aynı taş kalıplarla farklı tasarımların yapılabilmesi, kişiselleştirme kapsamında özgün tasarımlara uyarlanarak kullanım ömrü uzatılmış ürünlerin üretiminde kullanılabilirliği, sürdürülebilirlikle ilişkilendirilmektedir.

Bu çalışmanın amacı taş baskı yönteminin yüzey tasarımı uygulamaları ile moda ürün ve koleksiyonlarda, özgün ve kişiselleştirilmiş tasarımlarda kullanılabilirliğini irdelemek ve örnek tasarımlar sunmaktır. Böylece tüketimin ve farklılaşmanın amaçlandığı moda sektöründe sürdürülebilirliğe katkı sağlanması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Moda Tasarımı, Sürdürülebilirlik, Yüzey Tasarımı, Taş Baskı.

Baburname'nin Kayıtlarına Göre XVI. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Kabil

Prof. Dr. Salim CÖHCE

İnönü Üniversitesi, salimcöhce@hotmail.com

Bugün Afganistan'ın başkenti olup ismini içerisinden geçen nehirden alan Kabil şehri Şirdarvaza ile Asamayı dağlarının eteklerinde çok münbit bir vadi içerisinde yer alır. Mamafih aynı adı taşıyan bir vilayetin de merkezidir. En eski Yunan ve Latin kaynaklarında Kabil/Kabul nehrinin üzerinde bir şehir ya da kasabanın varlığından bahsedilmekte ve buranın da günümüzdeki Kabil olduğu genellikle kabul edilmektedir. Ona rağmen bu şehrin kaynaklarda geniş bir şekilde yer almaya başlaması VIII. yüzyıldan itibaren İslamiyet'in bölgede yayılmaya başlamasıyla ilgilidir. Nitekim İslamiyet bahse konu yüzyılın başlarından itibaren doğuya yayılarak Maveraünnehr, Sicistan (Sistan) ve hatta Sind'e yayıldığı halde Kabil bölgesine ancak XI. yüzyılda Gazneli Mahmud zamanında (997-1030) tam manasıyla yerleşebilmiştir. Gurlular zamanında ise Kabil, ticaret yolları üzerinde önemli yerlerden birisi haline gelecektir. Ama, Afganistan'ın diğer pek çok şehri gibi Kabil de Çingizlilerin istilasından kurtulamayacak ve yağmalanarak büyük ölçüde tahrip edilecektir. Daha sonra Timurlu hâkimiyet dönemini yaşayan bu şehir, 1504'de Özbeklere mağlup olarak Hüseyin Baykara'nın yanına, Herat'a çekilmek üzere yola çıkan Babur'un eline geçti.

Böylelikle yörenin birinci derecede mühim mahallerinden birisi olan Kapisa'nın yerini alan Kabil, tekrar önemli bir siyasi ve ticari merkezi haline gelecektir. Türkistan'dan Hindukuş geçitlerini aşan ticaret yolları buradan geçtiği gibi Hindistan'a ulaşan mühim askeri yollar da burada kesişiyordu. Babur Kabil'in yalnız askeri ve iktisadi ehemmiyetini takdir etmekle kalmamış havasına ve etrafındaki güzelliğe de hayran olmuştu. Onun Kabil'e karşı bu sevgisi hayatının sonuna kadar devam edecektir. Nitekim hatıralarında bu şehirden sık sık bahseder. Vasiyeti üzerine vefatını müteakip defnedildiği Agra'dan bir müddet sonra alınan cenazesi Kabil'de Şirdarvaza yamacında kendisinin yaptırdığı ve halen kendi ismini taşıyan Bağ-ı Baburi olarak bilinen mesire yerine getirilerek toprağa verilecektir. Kabil'e duyulan bu sevgi bütün Baburlu hâkimiyeti döneminde devam edecek ve yöre genellikle şehzadelere birisi tarafından yönetilecektir. O sebeple bu çalışma Baburname'de yer alan söz konusu şehir ile ilgili kayıtları konu edinmekte, bir başka deyişle Babur gibi büyük bir Türk hükümdarının gözüyle XVI. yüzyılın ilk çeyreğindeki Kabil'i değişik yönleriyle tasvir etmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kabil, Babur, Afganistan, Timurlu, Gurlular, Baburname.

Birinci TBMM'de Kıbrıs Tartışmaları Ve İzmit Mebusu Hüseyin Sırrı Bey

Doç. Dr. İsmail ŞAHİN

Bandırma Onyedü Eylül Üniversitesi, isahin@bandirma.edu.tr

Kıbrıs meselesi Türk dış politikasının en karmaşık ve çözümü zor konularının başında gelmektedir. 4 Haziran 1878 tarihinde adanın yönetiminin İngiltere'ye devriyle başlayan Kıbrıs'ın statüsü üzerine tartışmalar Lozan Antlaşması ile büyük ölçüde halledilmiştir. Fakat Lozan Antlaşması ile Türkiye'nin Kıbrıs üzerindeki haklarından herhangi bir müzakereye mahal vermeksizin vazgeçmesi TBMM'de önemli tartışmaların yaşanmasına yol açmıştır. Eleştirilerin merkezinde adanın İngiltere'ye bırakılması kadar yürütülen diplomasi vardır. Adanın, ileride İngiltere tarafından Yunanistan'a bırakılabilme olasılığı ana endişe kaynağı olmuştur. Bu bağlamda, örneğin, İzmit Mebusu Hüseyin Sırrı Bey 5 Mart 1923 tarihinde Meclis'te yaptığı konuşmada Kıbrıs'ın İngiltere'ye bir "bahşiş" olarak verildiğini söyleyerek, Lozan heyetini sert ifadelerle eleştirmiştir. Yine Kıbrıs üzerine yapılan benzer tartışmalarda, adanın statüsü konusunda ileriye dönük çekince ve şartlar ilave etmenin Türkiye açısından önemli olacağı beyan edilmiştir.

Lozan tutanakları incelendiğinde Kıbrıs konusunda herhangi bir müzakerenin olmadığı görülür. Ancak Türkiye'nin, Kıbrıs'ı müzakere etmeksizin İngiltere'ye devretmesi, TBMM'de ciddi tartışmalara neden olmuştur. Bu tartışmalar titizlikle zabıtlara nakledilmiştir. Bu çalışmanın önemi ve özgün değeri, 1955 yılında Türkiye'nin Kıbrıs hususunda öne sürmeye çalıştığı tezlere oluşturmaya uğraştığı hukuki dayanakların bu esnada mebuslarca teklif edildiğini fakat bu tekliflerin dikkate alınmadığını ileri sürmesinden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda dönemin birinci el kaynaklarından hareketle hazırlanan bu araştırmanın amacı, Lozan Antlaşması sürecinde Kıbrıs konusunu derinlemesine araştırmaktır.

Bu çerçevede, TBMM'de Lozan görüşmeleri sırasında Kıbrıs meselesiyle ilgili yapılmış konuşmalar, tartışmalar ve Sevr Antlaşması ile Lozan Antlaşması'nın Kıbrıs ile ilgili maddeleri mukayeseli olarak analiz edilmiştir. Ayrıca Kıbrıs'ın Misak-ı Milli'ye dâhil olup olmadığı tartışmaları ele alınmıştır. Araştırmanın sonucunda, TBMM'de Kıbrıs konusunda yapılan uyarıların ve tenkitlerin haklılığı, Lozan Antlaşması'nın Kıbrıslı Türkleri Rumlar karşısında siyasi, ekonomik ve toplumsal açıdan olumsuz etkilediği, antlaşma sonrası adadan Türkiye'ye kitlesel göçlerin yapıldığı görülmüştür. Bunlara ilave olarak, Lozan Antlaşması'nın Kıbrıs ile ilgili hükümleri, Kıbrıslı Rumları Enosis (Yunanistan'a bağlanma) yolunda cesaretlendirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, Lozan, Sevr, TBMM, Misak-ı Milli.

Lozan Antlaşması'ndan Sonra Kıbrıs'tan Anadolu'ya Yapılan Göçlerin Kıbrıs'ın Sosyo-Ekonomik Yapısına Etkisi

Dr. Öğr. Üyesi Cemile ŞAHİN

Bandırma Onyedü Eylül Üniversitesi, cemilleshn@gmail.com

Kıbrıs Rumları karşısında sosyo-ekonomik açıdan zayıf bir durumda olan Kıbrıs Türkleri, Lozan Antlaşması'ndan sonraki göç neticesinde, siyasal, ekonomik, toplumsal açıdan olumsuz etkilenmişlerdir. Çünkü, ağırlıklı olarak genç, dinamik, üretken, eli kalem tutan nüfus adadan ayrılmıştır. Göçün muhteviyatında gazetecilerin, tahsilli kişilerin yanı sıra esnaf ve zanaatkarların olması, Kıbrıs Türklüğünün ekonomik, sosyal ve siyasal hayatta geri kalmasının en önemli sebeplerindendir. Bu durumda, adadaki Rumlarla Türkler arasındaki denge, tamamen Rumların lehine dönmüştür. Bugüne kadar yapılan çalışmalarda, Kıbrıs'tan yapılan göçlerin, adadaki Türklerin sayısına olan etkisi incelenmiştir. Bu çalışmanın amacı, özellikle Lozan'dan sonra Kıbrıs'tan yapılan göçlerin nüfusun nicelik olarak azalmasının yanında, nitelik olarak da ciddi bir erozyona uğradığına dikkat çekmek, adanın sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel yapısına olan etkisini irdeleyerek, farklı bir bakış açısı ortaya koyabilmektir. Konuya özgünlük ve bütünlük sağlaması açısından, dönemin gazeteleriyle, arşiv belgelerine yer verilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, Lozan, Anadolu, Göç, Kıbrıslı Türkler.

Seyahatname Ve Gravürlerde Ege Bölgesi Kale Mimarisi¹

Dr. Öğrt. Üyesi Eylem GÜZEL

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, ey12@hotmail.com

Erken dönemlerden itibaren Osmanlı İmparatorluğu, Avrupalı gezgin ve sanatçıların ilgi odağı halindedir. Bu ilgi 18. yüzyılın sonu ve 19. yüzyılda seyahat koşullarında görülen düzelme, Helenizm tutkusu ve arkeolojik araştırmaların hız kazanması gibi nedenlerle daha da artmıştır. Erken dönemlerde daha çok İstanbul üzerine yoğunlaşan geziler 18. yüzyıldan itibaren yavaş yavaş Ege, Akdeniz ve Güneydoğu gibi bölgelere doğru da yayılmaya başlamış, 19. yüzyılda ise iyice artmıştır. Gezgincilerin İstanbul'dan sonra özellikle üzerinde durdukları yer Ege Bölgesi'dir. Bölge kentleri ve mimarisi gezginler tarafından seyahatnamelerde uzun uzadıya anlatılmaktadır. Bu yazılı anlatımlara, gravürlerde görsel olarak eşlik etmektedir. Gezginciler seyahatnamelerinde kentleri anlatırken üzerinde belki de en fazla durdukları yapı grupları savunma yapıları olan kalelerdir. İzmir başta olmak üzere hemen tüm Ege kentlerinde şehre hâkim konumdaki kalelerin görkeminden bahsedilmektedir. Anlatımlar kadar gravürlerde yankı bulmayan bu yapılar çoğunlukla genel kent görünümünde ve ayrıntıya girilmeden ele alınmışlardır. Bodrum Kalesi gibi bazı örneklerde ise bu durum değişmiş ve daha ayrıntılı bir tasvire gidilmiştir.

Bu çalışma, Ege Bölgesi'nde bulunan kaleleri konu eden seyahatname ve gravürler üzerinedir. Çalışmamızda, Batılı gezgin sanatçıların kale yapılarına bakış açıları ve gravürlerinde kale mimarisini nasıl yansıttıkları ele alınmıştır. Özellikle Ege Bölgesi'nde dikkatleri üzerine çeken İzmir'in Kadifekalesi, Sancakkalesi ve bir zamanlar limanın temel taşlarından biri olan ancak günümüze ulaşamayan Liman Kalesi üzerinde durulmuştur. İzmir'in simgesi durumunda olan bu yapının varlığını gravürlerde görmekteyiz. Bu bakımdan birer belge niteliğindedirler. Yine aynı şekilde bir zamanlar Muğla-Bodrum Kalesi ayrıntılı tasvirleri ile dikkat çeken diğer bir örnektir. Yapıyı işleyen gravürler, kale içindeki yurt dışına izinsiz olarak çıkarılan armaları yansıtmaları ve dolayısıyla da onların bu topraklara ait olduğunu göstermesi açısından birer kanıt değeri de taşımaktadırlar. Kaybolan kültürel değerlerimizi göstermesi açısından bu gravürler belge niteliği taşımaktadır. Bunların belgelenip yorumlanması bu açıdan önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Seyahatname, Gravür, Ege Bölgesi, Oryantalist Resim, Kale Mimarisi.

¹ Bu çalışma doktora tezinden üretilmiş olup, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Başkanlığı tarafından (2008- SOB-D039) nolu proje numarasıyla desteklemiştir. Katkılarından dolayı teşekkür ederiz.

Emir Timur'un Yönetim İlkeleri Ve Yönetim Felsefesi

Dr. Öğrt. Görevlisi Ali MAZAK

Bandırma Üniversitesi, amazak@bandirma.edu.tr

Zamanında ordularıyla dünyaya korku salan Emir Timur'un Moskova'dan Delhi'ye, İzmir'e ve Suriye, Filistin topraklarından Çin'e kadar bütün o devrin dünyasını titreten askeri dehasının yanında çok önemli yönetsel yeteneğe ve ilkelere de sahip olduğu gerek hakkında yazılanlardan gerekse çok tartışmalı olmakla beraber kendisine nispet edilen tüzükatından anlaşılmaktadır.

Temel itibarıyla bu kadar ülkelere hâkim olan bir dâhi komutan ve devlet adamının farklı idari prensiplere ve yönetim felsefesine sahip olmaması da düşünülemezdi. Ancak uzun zaman onun askeri yönünü öne çıkaran araştırmalar son zamanlarda bu tarafı üzerinde de durmaya başlamışlardır. Onun savaş ve otoritesi üstüne yazılanlar hakkında olumsuz kanaatlere götürse de yönetim tarafından yararlanılmasına engel teşkil etmemesi gerekir.

Çağları aşan etkisi unutulmayan Emir Timur'un askeri ve otoriter karakterine paralel olarak onun bilginlere, danışma divanlarına; sanat, bilim ve tecrübeye; stratejik planlamaya, temkin, basiret, uyanıklık, tedbir ve halkın inanç ve kanaatlerine hiç de ilgisiz kalmadığı anlaşılmaktadır. Yönetimi altına aldığı ülkelerin sanatkâr ve bilginlerini yeni kurduğu Semerkant'a taşımaktaki duyarlılığı ve ısrarı onun bu taraflarını ortaya koymaktadır.

Bu tebliğde Emir Timur'un ürküntü veren askeri sertliklerinden ziyade beşerî ve yönetsel mezzetleri üstünde durulacak ve onun bu niteliklerinin başarısına etkileri ve günümüz yönetim anlayışına yapabileceği katkıları irdelenecektir.

Çalışma yapılırken basılı ve elektronik kaynaklar taranmış ve bu alanda yapılan değerlendirmeler karşılaştırılarak analizler yapılmış; yeni yönetim biçimlerine katkı yapması umulan önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yönetim, Emir Timur, Semerkant, Timur Hanedanlığı, Bilim, Sanat, Danışma.

Cengiz Yasası Ve Şeriat Arasında Timurlular

Prof. Dr. Musa Şamil YÜKSEL

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, musasamilyuksel@gmail.com

Tarih boyunca bütün devletler kamu düzenini sağlayabilmek ve halkının mutluluk ve refahını koruyabilmek için bazı kuralları uygulamak zorunda kalmıştır. Günümüzde yazılı olan ve anayasa olarak adlandırılan bu kurallar devletten devlete, o devletin hükmettiği halkın kültürü, dinî inancı ve hâkimiyet anlayışı gibi çeşitli kavramlara göre değişkenlik göstermiştir. Örneğin geleneksel Türk devletlerinde Töre(yasa), İslâm devletlerinde ise Şeriat uygulanmıştır. Türklerin İslâmiyet'i kabul etmelerinden sonra kurulan Karahanlı, Gazneli, Selçuklu ve Osmanlılar gibi Türk-İslâm devletlerinde Şeriat kuralları da uygulanmaya başlanmakla birlikte Töre(yasa) tamamen terk edilmemiştir. Diğer bir deyişle Müslüman Türk hükümdarları töreye göre hüküm verme yetkilerini asla terk etmemiş veya hükmettikleri coğrafyanın kültürüne veya bağlı oldukları kabilelerin geleneklerine bağlı olarak terk edememişlerdir.

Timurlu devleti de diğer Türk-İslâm devletleri gibi hem şeriatın hem de yasanın uygulandığı bir devlet olarak karşımıza çıkar. Devlet kurucusu Timur'un iktidara talip olduğu coğrafyada geçerli hukuk sistemi Cengiz Yasası olduğundan ve iktidarın anahtarını elinde tutan Çağatay Ulusunun bu yasalara son derece bağlı bulunmasından dolayı Timur ve halefleri devletin yıkılışına kadar Cengiz yasasına bağlı kalmışlardır. Cihan hâkimiyeti anlayışına sahip olan Timur, Cengiz Han kurmuş olduğu dünya düzenini yeniden yaratmakla yetinmemiş, İslâm'ı koruma ve yayma görevini de üzerine alarak Cengiz Han ve haleflerinin hâkimiyet alanı dışında kalan bölgelerde de birçok sefer düzenlemiştir. Böylece hem Cengiz Han Yasasının hem de İslâm şeriatının koruyucusu ve uygulayıcısı rolünü üstlenmiştir. Bu iki rolü yerine getirirken birbirleri ile çatışmasına asla izin vermediği gibi, sahip olduğu Türk-Moğol ve İslâm miraslarını başarılı bir şekilde de kaynaştırabilmiştir. Timur'un bunu nasıl başardığının inceleneceği bu bildiride ayrıca Timur'un halefleri döneminde Cengiz Yasası ile Şeriat arasındaki bu ilişkinin durumu ve bunun Timurlu siyasetine nasıl yansıdığı Buhara ve Semerkand kültür merkezleri ekseninde dönemin ana kaynaklarına dayanılarak ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Cengiz Yasası, Şeriat, Timurlular, Timur.

Nizâmülmülk'ün Mezhep Politikası

Arş. Gör. Maşallah NAR

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, masallahnar@gmail.com

Nizâmülmülk (ö. 1092), Müslüman siyasi tarihinin en önemli figürlerinden biridir. Yaklaşık otuz yıl devam eden vezareti döneminde gösterdiği üstün başarı, Selçukluların o döneme tekabül eden parlak ve müreffeh zamanlarının en önemli sâiklerindedir. Nizâmülmülk'ün Sünniliğin mukadderatı üzerinde oynadığı hayati rol de onu hususi ve önemli kılan sebeplerin başında gelmektedir. Selçuklu veziri olarak görev yaptığı 11. yüzyıl Şiiliğin altın asrı olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple onun Sünniliği nazarî ve fiilî cephede müdafaa etmeye yönelik çabalarının arz ettiği ehemmiyet bir kat daha artmaktadır. Bu dönemde Nizâmülmülk'ün dâhilde ve hariçte aldığı tedbirler, Sünniliğin Selçuklu coğrafyasında berkitilmesini temin etmiş hatta daha uzun vadede Anadolu coğrafyasının Sünnî kimliğinin muhafaza edilmesine de doğrudan katkı sağlamıştır. Nizâmülmülk'ün Sünniliği yaymak ve vikaye etmek amacına matuf icraatlarını iki başlıkta ele almak mümkündür. İlk sınıf icraatları selefi el-Kündurî'nin aksine dâhilde bir Sünnî konsolidasyon yaratmayı amaçlamaktadır. İkinci sınıf icraatları ise hariçten gelen şii ve batınî tehlikeye karşı bir savunma hattı oluşturmayı hedeflemektedir. Bu tebliğde Nizâmülmülk'ün teopolitiğini anlamaya yönelik tarihsel bir analiz ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Nizâmülmülk, Sünnilik, Batınilik, Şiilik, Eşarilik.

“Şark Meselesi” Ve 19. Yüzyılda Batılıların Osmanlı Devletini Paylaşma Emelleri

Dr. Öğr. Üyesi Sabri Can SANNAV

Trakya Üniversitesi, sabricansannav@trakya.edu.tr

Uğur SEZER

Avrupalı büyük güçler, Osmanlı Devleti'nin 1683-1699 yılları arasında düzenlediği II. Viyana Kuşatması sonrasında imzaladığı 1699 tarihli Karlofça Antlaşması ile artık Osmanlı Devleti'nin gerilediğinin farkına varmışlardı. Bu Batılı güçler tarafından zamanla Osmanlı Devleti'nin zayıflatılarak ülkeye siyasî ve iktisadî açıdan hâkim olmak ve Osmanlı Devleti'ne bağlı olan çeşitli milletlerin bağımsızlıklarını sağlamak için yürütülen faaliyetlere “Şark Meselesi” adı verilmektedir. Bu kapsamda görülen gerileme nihayetinde 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin siyasi ve ekonomik olarak çöküşünü ve bunun devletlerarası ilişkilerde oluşturduğu etki temelinde Batılıların zihninde Osmanlı Devleti'ni paylaşmanın düşüncesini oluşturmuştu. Bu bağlamda Hıristiyan halkların haklarını koruma iddiasıyla Avrupalı Devletler tarafından yürütülen siyaset zamanla Avrupalı devlet adamları için adeta ilahi ve tarihi bir misyon olarak görülmüştü. 1815 yılı Viyana Kongresi'nde Rusya temsilcileri, Osmanlı İmparatorluğu içerisinde yaşayan Hıristiyanların durumundan bahsederek bu konuya “Şark Meselesi” ismini vermişlerdi. Böylece bu tabir tarihte ilk kez siyasi bir maksatla Ruslar tarafından kullanılmıştı. Burada bu tarihi gelişim aşamaları açıklanmaya çalışılacak ve 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin paylaşılması planları incelenecektir.

Anahtar Kavramlar: Şark Meselesi, Osmanlı Devleti, Batılılar, Viyana Kongresi, Azınlıklar.

I.Sırp İsyanı ve Balkanlar'daki Ulusçuluk Hareketlerine Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme

Dr. Öğr. Üyesi Sabri Can SANNAV

Trakya Üniversitesi, sabricansannav@trakya.edu.tr

Uğur SEZER

Tarihi akış içerisinde Balkanlar “Ulusçuluk” ve “Etnik Ayrımcılık” kavramlarının hüküm sürdüğü bir bölge olmuştur. Osmanlı devlet sınırları içerisinde de bu coğrafyada “Helenler” ve “Slavlar” arasında ulusçuluk fikirleri süregelmiştir. Helen ve Slav unsurlar arasında özellikle Sırp, Orta Çağ döneminde kalan devletleşme geleneğinin ve yazılı edebiyatlarının düşüncesiyle millî benliğini devam ettirebilmişti. Bu benlik 1789 “Fransız İhtilali” sonrasında yayılmış olan “Milliyetçilik” akımının da etkisiyle ideolojik bir yapıya bürünmüştü. Osmanlı Devleti bünyesinde bulunan Slav unsurları bir ayaklanmaya sevk ederek Osmanlı Devleti'nin parçalanmasını isteyen Rusya ise bu dönemde uyguladığı “Panslavizm” politikası ile Sırp ve Karadağlıları isyana çağırıyordu. Nihayetinde Osmanlı merkezi yönetimine karşı ayaklanmaya girişen Vidin muhafızı Pazvandoğlu'nun da etkisiyle Sırp 1804 yılında Osmanlı yönetimine karşı isyan bayrağı açmışlardı. Sırp isyanı etmeye başlamalarıyla beraber Rusların desteklediği Sırp isyancısı Bojidar Gruyeviç'in çabalarıyla 15 Ağustos 1805 tarihinde Bogovojska Manastırı'nda bir toplantı düzenlenerek 12 Ekim 1805'te “Sırp Bağımsızlığı” isimli bir sözleşme ortaya çıkmıştı. Böylece 1804 ve 1817 yılları arasında devam edecek olan I. Sırp İsyanı başlamış ve bu isyanın ardından Balkanlar birbirini devam eden isyanlara tanıklık etmiştir. Bu kapsamda ele aldığımız konu öncelikle I. Sırp İsyanı odaklanacak ardından ise bu isyanın Balkanlar'daki etkilerinden bahsedilecektir.

Anahtar Kavramlar: Balkanlar, Slav, Helen, Ulusçuluk, İsyan.

Nigora SAFAROVA

Bukhara State University, n.safarova74@mail.ru

Ma'lumki, qiz bolalar o'ynaydigan o'yinchoqlar qadimdan o'g'il bolalar o'ynaydigan o'yinchoqlardan farqlanadi. Buxoroda ham mos ravishda shunday farqliliklar kuzatilib, o'yinlarda ishlatiladigan o'yinchoqlar, so'zlar va harakatlar mazkur maqolaning asosiy mazmunini tashkil etadi.

Kalit So'zlar: Qo'g'irchoq, Folklor, O'yin Folklori, Loydan Yasalgan O'yinchoqlar.

Assoc. Prof. PhD. Sohîb RAUPOV
Bukhara State University, bduislom.falsafa@mail.ru

Ushbu maqola XVII - XX asrlarda Buxoro amirligidagi o'zini-o'zi boshqarish organlari faoliyati va uning tarixi masalasiga bag'ishlanib, o'sha davrda amirlikdagi markaziy boshqaruvning o'ziga xos jihatlari, amirlikning markaziy boshqaruvdagi asosiy idoralari faoliyati tahlil etilgan. Ayniqsa, asosiy markaziy boshqaruv idoralari qushbegi, otalik, moliya idorasi, vaziri harb va qozilik mahkamasi idoralarining asosiy vakolat va vazifalari haqidagi ma'lumotlar keltirib o'tilgan. Amirlik markaziy boshqaruvida uncha yuqori hisoblanmagan mansablar, jumladan, kutubxonachi, baxshi, devoni sayisxona, devoni tushakxona, parvonachi va dodoxlarning amirlik boshqaruvidagi o'rni va vakolatlariga ham umumiy tavsif berilgan. Shuningdek, Buxoro amirligida o'zini-o'zi boshqarish organlari faoliyati haqidagi ma'lumotlar diqqatga sazovor. Jumladan, XIX asr o'rtalarida amirlikning 29 ta bekklik va 11 ta tumanga bo'linib, har bir bekklik, o'z navbatida, amloklarga bo'linishi, amloklar esa bir necha qishloqlarga bo'linib, ularni qishloqdagi ulug' va tajribali oqsoqollar boshqarishi haqidagi ma'lumotlar keltirib o'tilgan. Buxoro amirligida mavjud mahallalarning asosiy besh turi xususida to'xtalib o'tilib, ularning ma'lum qatlam va kasb-korga ixtisoslashganligi, mahalla oqsoqollarining huquq, vakolat va majburiyatlari ilmiy tahlil etilgan.

Kalit So'zlar: Amir, Qushbegi, Otalik, Moliya Idorasi, Vaziri Harb, Qozi, Amlok, Bekklik, Oqsoqol, Mahalla, Jamoatchilik Fikri.

The History Of Ideological Views That Influenced The Formation Of The Worldview Of Abu Hamid Ghazali

Dilfuza SAYFULLAEVA

Bukhara State University, dilfuza.sayfillayeva@mail.ru

This article is devoted to the great thinker of the Muslim East Abu Hamid Ghazali, as well as the history of the formation of his ideological views. The thinker lived during the development of science and the decline of Islamic values in the eyes of believers, due to the large number of religious groups. It is not for nothing that he is also called "Muhyid-Din" - the reviver of religion, since he managed to adapt Islam to the requirements of his time, without introducing innovations into religion. Ghazali acknowledges the doctrine of the inconvenience and eternity of the Quran; moreover, he assures that the Quran, Taurat (Pentateuch), Injil (Gospel) and Zabur (Psalms of David) are the same book of God, communicated through the revelation to the messengers of God, existing eternally in substance of God. In shaping his ideological worldview, Ghazali adopted from the Sufis their love for God, his knowledge of him, as well as his ethical views, which were close to the interests of religion. Thanks to Ghazali, the Sufi doctrine ceased to contradict the Qur'an, the Sunnah, and the Shari'ah. In matters of social justice, kindness, moral and ethical values, in the classification of sciences Ghazali proceeded from the teachings of Sufi Abu Talib Mackey, which are expressed in the work of the thinker "Ihya ulum ad-din".

Key Words: Ashari, Islam, Mutazilits, Seljukis, Hanbalits, Nizamiya, Harijits, Shiits, Sunna, Ismailits.

Nigora MAKHMUDOVA

Bukhara State University, dilfuza.sayfillayeva@mail.ru

The article discusses the role and place of a Muslim woman in Turkestan based on the audit of Senator K.K.Palena, conducted in 1908-1909. She studied and did not collect the Muslim congress to discuss the code of Muslim laws, namely: representatives of the local Muslim clergy, theologians and jurists.

Key Words: Women, Islam, Muslim Laws.

Turkiya Respublikasining Madaniy, Ilmiy-Texnikaviy, Iqtisodiy Hayotida Turkiston Ziyoli Va Olimlarining Iishtiroki (Xx Asrning 30-80-Yillari)

DSc. Prof. Shodmon HAYITOV

Bukhara State University, kamol.rakhmonov@mail.ru

Mazkur maqolada 1920-1924 yillarda Turkiston mintaqasida mavjud bo'lgan Turkiston ASSR, BXSR va XXSRdan Turkiya va Germaniyaga zamonaviy ilmlarni egallash uchun yuborilgan o'quvchi va talabalarning ilmiy, madaniy faoliyati haqida fikr yuritiladi. Jumladan, Germaniyada tahsil olib, "vatan xoini", "sotqin", "nemis ayg'oqchisi" singari soxta ayblardan saqlanish, qatag'on qurboni bo'lish xavfidan ozod bo'lish maqsadida Germaniyadan Turkiyaga ko'chib o'tgan 14 nafar turkistonliklarning faoliyati va taqdirlari adabiyotlar va manbalar tahlili orqali ochib berilgan. Turkiyada XX asr 30-yillarida iqtisodiyot, texnika, qishloq xo'jaligi va boshqa sohalarda professorlik martabasiga erishgan millatdoshlarimizdan Ahmadjon Ibrohim O'qoy, Ahmad Naim Nusratullobek, Tohir Chig'atoy, tibbiyot doktori Majididdin Delil, Ahmad Zakiy Validiy To'g'on singarilarning Turkiyadagi ilm-fan va xalq xo'jaligi rivojiga qo'shgan hissasi izchillik asosida bayon qilingan. Maqola muallifi Turkiya Respublikasi va xorijiy mamlakatlarda hamda O'zbekistonda top etilgan kitoblar, arxiv hujjatlari, shaxsiy muloqot materiallari qiyosiy tahlili orqali Turkiyada umrbod yashagan Turkiston millati vakillarining bu davlat oldidagi xizmatlarini ochib beradi. Maqola so'nggida Turkiston vakillarining O'zbekiston-Turkiya aloqalari tarixi hamda millatdoshlarimizning asl vatanlari O'zbekistonga munosabati bilan bog'liq ilmiy xulosalari berilgan.

Kalit So'zlar: Rossiya Imperiyasi, Yangi Ekin, Donli Ekinlar, Makkajo'Xori, Tamaki, Tamaki Fabrikasi, Mutaxassis, Turk Dehqoni, Tajriba Stansiyasi.

Buxoroning Turkiyadagi Talabalari (XX Asr Boshlari)

Assoc. Prof. PhD. Kamol RAHMONOV
Bukhara State University, kamol.rakhmonov@mail.ru

Ushbu maqolada Buxoro amirligi ag'darilgandan so'ng o'zbek milliy davlatchiligi tarixida qisqa bo'lsa-da muhim rol o'ynagan BXSР va Turkiston ASSR hukumatlari tomonidan Turkiyaga o'qishga yuborilgan sobiq talabalar hayoti va faoliyati davriy matbuot materiallari orqali ochib berilgan. Shuningdek, Buxoro amirligi davrida Turkiyada faoliyat yuritgan maorif jamiyatlari, ular tashabbusi bilan Istambulda o'qigan Buxoro yoshlari haqida ham maqola matnida bir qator fikr-mulohazalar bildirilgan. Turkiyada tahsil olib qaytgan yoshlarning Turkiston mintaqasidagi taraqqiyparvarlik va jadidchilik harakatiga qo'shgan hissasi, ular dunyoqarashidagi modernizatsiya jarayonlari tarixiy dalillar orqali aniqlashtirilgan. Muallif maqolasidan Turkiya Respublikasida tahsil olib ma'lum sabablarga ko'ra ushbu mamlakatda muqim yashab qolgan ayrim shaxslar taqdiri ham o'rin olganligi alohida e'tiborga loyiq. Maqolada Turkiya shaharlarida sobiq Turkiston talabalarining milliy uyushmalari, mazkur tashkilotlardagi faoliyat yutirgan shaxslar, ularning milliylikni, milliy tilni saqlab qolishdagi beqiyos xizmatlari, Turkiya hukumatiga murojaatlari, turk-o'zbek do'stligi, qardoshligini mustahkamlash yo'lidagi chekkan zahmatlari ochib berilgan. Tadqiqotchi sobiq Turkiyadagi talabalarning ona yurtlari va vatandoshlariga bo'lgan samimiy munosabatlarini ishonchli dalillarda ko'rsata olgan.

Kalit So'zlar: Buxoro Amirligi, BXSР, Usmoniylar Saltanati, Taraqqiyparvarlik, Jadidchilik, Tenglik, Ta'lim, Modernizatsiya, Madaniy Aloqa.

Mahmud ORZIYEV

Bukhara State University, kamol.rakhmonov@mail.ru

Mazkur maqolada arxiv hujjatlari asosida XX asr dastlabki o'n yilligida Usmoniylar saltanati (Turkiya)da taraqqiyparvar, ma'rifatchi va ilm-maorif fidoyilari tomonidan chop etilgan matbuot organlari, ularda ilgari surilgan fikr-mulohaza va g'oyalar bayon qilingan. Shuningdek, Turkiya matbuoti namunalarini Buxoro amirligi bo'ylab tarqalishi, uni tarqatishdan ko'zlangan maqsad haqida ham arxiv hujjatlari orqali boy ma'lumotlar keltiriladi. Maqola muallifi targ'ibotchilik qilgan tarixiy shaxslar, ularning faoliyatini ishonchli dalillarda ko'rsatishga harakat qilgan. Turkiston o'lkasining birinchi jadidi deb nom olgan, Rossiya Sibiri va Turkistonda yashagan, Sharq mamlakatlari bo'ylab sayohatlar qilgan "Irshod", "Ulfat", "Taarifi musulimin" matbuot organlari muharriri bo'lgan, "Siroti mustaqim" jurnalida dolzarb maqolalar e'lon qilgan Ibrohim Abdurashid afandi faoliyati maqolada atroflicha yoritilgan. Shuningdek, Turkiyada chop etilgan matbuot organlarida Buxoro amirligining siyosiy, iqtisodiy, madaniy ahvoliga oid qator maqolalar nomi va mazmuniga tasnif berilgan. Maqolada keltirilgan dalil va raqamlar muallif tomonidan ilk bor ilmiy muomalaga olib kirilgani, uning dolzarbligini kuchaytirgan. Maqola so'nggida keltirilgan yakuniy xulosalar ilmiy jihatdan asosli, hamda istiqbolda ushbu mavzuni atroflicha o'rganish uchun ahamiyatlidir.

Kalit So'zlar: "Yosh Turklar", Progressiv, Matbaachilik, Talaba, Hujjat, Ma'mur, Jurnal, Gazeta, Taraqqiyparvar, Ma'rifat, Ozodlik, Qadimchi, Mutaassib, Turkiyalik, Buxorolik, Turk Matbuoti, Buxoro Matbuoti.

Buxoro- İlm-Fan Va Ma'rifat Maskani

DSc. Prof. Halim TO'RAYEV
Bukhara State University, halim_t@mail.ru

Maqolada Buxoroning ilmiy-madaniy, ma'rifiy markaz sifatidagi maqomi to'g'risida ma'lumot beriladi. Buxoroda katta miqdordagi kitoblar jamlangan bo'lib, Buxoro Markaziy Osiyo kitobat san'atining markazi edi. Shaharda xattotlik maktablari mavjud bo'lib, uning vakillari tomonidan ko'plab kitoblar qayta ko'chirilgan. Mirza Buxoriy, Sulton Muhammad Buxoriy, Sayyid Abdullo Buxoriy, Mavlono Inoyatullo Kotib, Mirza Abdurahmonlar Buxoroning mashhur xattotlari hisoblanadilar. Ular tomonidan ko'chirilgan kitoblar bugungi kunda jahonning turli mashhur kutubxona va muzeylarida saqlanmoqda. Chiroyliligi, badiiy bezagi bilan Buxoro kitoblari doimo ajralib turgan. Shu bois ularga talab katta bo'lgan. Chetdan keladigan sayyohlar, elchilar aynan Buxoroda yozilgan kitoblarni sotib olishga harakat qilishgan. Buxoro kitoblarining xalqaro savdoda ham o'zni bo'lakcha edi. Buxoro hukmdori amir Haydar tomonidan rus davlati elchisi A.F.Negriga sovg'a qilingan «Tarixi Muqimxoniy» asarini misol qilib keltirish mumkin. 1915 yilda Buxoroga tashrif buyurgan rus sharqshunosi V.A. Ivanovning vazifasi kitob sotib olish edi. Hukmron doiralarda ham qo'lyozma kitoblar juda e'zozlangan. Buxoro madrasalari, kutubxonalari va ularda saqlangan qo'lyozma kitoblar boy madaniy va ma'naviy merosimiz, faxrimiz hisoblanadi.

Kalit So'zlar: Kitob, Kitobat San'ati, İlm, Xattotlik, Kutubxona, Qo'lyozma, Madrasa, Shaharsozlik, Musavvirlik, Badiiy Bezak, Sharqshunos, Madaniy Meros.

Yetti Pir Ziyorat Turizmining Inson Ma'naviyat Kamolotida Tutgan O'rni

Umid SOBİROV

Bukhara State University, prezidentus@mail.ru

Mustaqillik tufayli ajdodlarimiz tomonidan yaratilgan madaniy-ma'naviy merosni asrab-avaylash va boyitish, davlatchiligimiz tarixini chuqur o'rganish, o'zligimizni anglash va namoyon etishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Ushbu maqolada muborak ziyoratgohlar va qadamjolar - bugungi tinch va osuda hayot, to'kinlik va farovonlikka qanday og'ir yo'qotishlar, sinovlar va mashaqqatlar evaziga erishganimizni yosh avlodga anglatadigan, ularning qalbi va ongiga milliy mustaqillik g'oyasini yanada chuqurroq singdirishga xizmat qiladigan ma'naviyat va ma'rifat o'choqlaridan ekanligi, O'zbekistonning turistik markazlaridan biri bo'lmish Buxoroning o'rni ham o'ziga xosligi, yurtimiz mehmonlarining qadimiy Buxoroning ziyoratgohlarida, bozorlarida bo'lib, O'zbekiston haqida olgan taassurotlari, quvonchlarini ko'rib, insonning g'urur va faxr hissini tuyishi, Buxoro qadimiy, yuksak madaniyatga va boy tarixga ega bo'lgan voaha bo'lganligi, ziyorat turizmi bo'yicha o'zining ichki va xalqaro turizmni rivojlantirishga qulay imkoniyatlarga ega ekanligi takidlangan.

Kalit So'zlar: Yetti Pir, Tasavvuf, Naqshbandiya, Ma'naviy Meros, Islom Qadamjolari, Xalqaro Turizm, O'lkashunoslik, UNESCO, Buxoro Muzeylari.

Buxorodagi Birinchi Ilmiy Jamiyat

PhD Researcher A'zam BOLTAYEV
Bukhara State University, azam.boltaev.2015@mail.ru

Maqolada Buxoro amirligi tugatilgandan so'ng hokimiyatni qo'lga olish uchun faol qatnashgan jadid ziyolilari tomonidan tuzilgan ilk ilmiy jamiyat haqida ma'lumotlar keltiriladi. Tadqiqotda "Anjumani tarix" jamiyatining tashkil topishi, uning a'zolari, bu jamiyatni tuzishdan maqsad nemaligi asoslab berilgan. Maqolada Nosiruddin ibn Amir Muzaffar "Tahqiqoti arki Buxoro, salotin va umaro'i u" asarini shu ilmiy jamiyatning hosili ekanligi ta'kidlanadi. Tadqiqotda Amir Nosiruddin to'raning "Tahqiqoti Arki Buxoro" asari sharhlangan va ma'lumotlar solishtirilgan. "Anjumani tarix" jamiyati tugatilgandan so'ng bu jamiyatning ishlari keyinchalik davom ettirilgan va bu ishlarga rus o'lkashunos va sharqshunos olimlari bosh bo'lganligi haqidagi ma'lumotlar qayd qilinadi. Bundan tashqari maqolada Buxoro ilmiy jamiyati tomonidan Germaniya va Turkiyaga o'qish uchun yuborilgan yoshlar tomonidan o'sha mamlakatlarda keyinchalik "Anjumani tarix" jamiyatiga o'xshash ilmiy jamiyatlar tuzilganligi haqida fikrlar o'rin olgan.

Kalit So'zlar: Anjuman, Jamiyat, Jadid, Ziyoli, Ark, Maorif, Nozir, Arxeologiya, Qo'lyozma, San'at, Obida, Adib, Ma'rifatchi, Olim, Uyushma, Yodgorlik, Muhojir, Buxkomstaris, BXSRS, BSSR.

Buxoro-Buyuk Ipak Yo'lidagi Mo'jiza Shahar

DSc. Prof. Sulaymon INOYATOV
Bukhara State University, boltayev75@inbox.ru

Markaziy Osiyoning qadimiy shaharlaridan biri Buyuk Ipak Yo'li ustida joylashgan qadimiy va navqiron Buxorodir. Bu shahar islom va dunyo madaniyatiga buyuk hissa qo'shgan shahar bo'lib, bu go'zal manzilda Al Buxoriy, Ibn Sino, Narshaxiy kabi ulug' insonlar voyaga yetgan va buyuk iz qoldirgan. Buyuk Ipak Yo'li ustida joylashgan bu shaharda o'rta asrlarda 60 dan ortiq karvonsaroylar bo'lib, Hindiston, Xitoy, Eron va boshqa mamlakatlarning savdogarlari tashrif buyurganlar. Buxoroda ishlab chiqarilgan ipak mato "zandanicha" nomi bilan dunyoni zabt etgan.

Kalit So'zlar: Buxoro, Buyuk Ipak Yo'li, Al Buxoriy, Marko Polo, "Zandanicha", Temuriylar, Shayboniylar.

Buxoro Yetti Piri Xalq E`Tiqodida

O`Qituvchi Shavkat BOBOJONOV

Bukhara State University, shava.and.world@mail.ru

Maqolada Naqshbandiya tariqatining yetti oltin halqasi nomi bilan mashhur bo'lgan Abdulxoliq G'ijduvoni, Xoja Orif Revgariy, Xoja Mahmud Anfir Fag'naviy, Xoja Ali Romitaniy, Boboi Samosiy, Mir Kulol va Hazrat Bahouddin Naqshband kabi aziz avliyolar, ularning ijtimoiy ma'naviy hayotdagi o'rni, karomatlari, xislat va fazilatlari tahlil etilgan. Xojagon-naqshbandiya pirlariga xalqning e'tiqodiy qarashlari, ziyorat va ibodat amallari dala etnografik yozuv materiallari asosida ko'rsatib berilgan. Muqaddas qadamjolarning mahalliy xalq tomonidan ziyoratgohga aylantirilganligi, avliyo qabrlari boshida ko'tarilgan tug'lar, ularning maqsad va vazifalari diniy va tarixiy adabiyotlarga tayangan holda bayon etiladi. Bir tariqat yo'lini tutib, insonlar mushkuli oson aylab, ma'rifat ulashgan ulamolarning avliyo darajasiga ko'tarilishi, yillar davomida aholi tomonidan ularga berilgan martaba va epitelar, yaratilgan rivoyatlar keksa axborotchilar ma'lumotlari asosida boyitilgan. Ziyoratgohlardagi har bir obyekt – maqbara, dahm, xazira, chillaxona, muqaddas quduq suvlari, tosh lavhalar haqida maqolada fikr yuritilib, ularning xalq tomonidan muqaddaslashtirilishi sabablari o'rganilgan.

Kalit So'zlar: Pir, Murshid, Avliyo, Tariqat, Muqaddas Qadamjo, Tug', Panja, Dahma, Epitet, Kult, Bayroq, Narz.

International Relations Of Bukhara Khanate And Its Transit Caravan Roads

Lecturer Jahongir ERGASHEV
Bukhara State University, j.ergashev91@mail.ru

The article analyzes the international relations of the Bukhara khanate in XVI-XVII centuries. There were described the role of Bukhara as the capital of the country and its importance in international political, economic and cultural relations after the occupation of Turan land by Shaybanids dynasty. A key attention is paid the new trends of cooperation and traditional ties of Bukhara khanate with India, Iran and China in spite of the great geographical discoveries and the development of international waterways and in the frame of the intensification of economic and cultural relations along the Great Silk Road. The article studies Bukhara khanate's relations with the Great Ottomans empire, as well as the establishment of cooperation with the Moscow and later the Russian Empire.

Key Words: Bukhara, India, Turkey, Iran, Geographical Discoveries, Caravan Roads, Custom House, Waterways, Trade Fairs.

Abru-Bahar In Bukhara Yesterday And Today

PhD Researcher Khusen JURAEV
Bukhara State University, husaynbuxoriy@mail.ru

In this article, scientific articles on the history of the East are widely used in the field of book decorations, calligraphy and miniature art. The masterpieces created by the masters of the past testify to the rich cultural heritage of Uzbek culture. In the art workshops, master artists selected a dossier according to the content of each work, and made a search for beautiful and artistic decoration of the pages and sheets of the book. As a result of these studies, a new style of art has been created in the "Abru-bahar" method. The artistic method of writing the notes on a bookstore is called "Abru-bahar". The word "abru-bahar" is derived from Persian and "Abr" means "spring", meaning "spring" in the most beautiful season of the year. Translating words means "Spring Clouds." Indeed, the color glows on the fluid create cleaner, cleaner and more colorful shapes like spring clouds. The calligraphers have tried to paint and decorate the works of art with beautiful and sophisticated writings to showcase their artwork, with artists participating in it, and describing the reality of the books in miniature. This method was of utmost importance to disclose the content of books. The art decoration works on the workshop are constantly developed and decorated with different colors and different shapes, depending on the content of the book. Usually only the decorated paper is in the hands of the calligrapher and the calligrapher has done his work on a decorated paper.

Key Words: Art Styles, Artistic Decorations, Miniatures.

3. INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON HISTORY AND ART STUDIES ULUSLARARASI TARİH VE SANAT ARAŞTIRMALARI SEMPOZYUMU

17-21 Ekim 2018 Buhara, Özbekistan / 17-21 October, 2018 Bukhara, Uzbekistan / 17-21 oktabr 2018-yil, Buxoro, O'zbekiston

Ilk O'rta Asrlarda Sug'dda Kechgan Dinlar Evolyutsiyasi

Lecturer Shoira INDIAMINOVA

Samarkand State Institute of Foreign Languages, martaba69@umail.uz

Sug'd konfederatsiyasidagi dinlarning o'zaro aloqasi, rivojlanishi va ta'siri masalalari arxeologik va tarixiy manbalar asosida o'rganiladi.

Kalit So'zlar: Din Tarixi, Arxeologik Manbalar.

The Main Features Of The Activity Of Security Service İn Great Silk Road

DSc. Prof. Uktam MAVLANOV

The Academy of Public Administration, uktam1962@mail.ru

Researcher A.T. ACHILOV

Karshi State University, j.ergashev91@mail.ru

The article covers the main trends of the Great Silk Road, which have crossed from China to the Mediterranean countries and served as a bridge for international, political, economic and cultural relations over the 16th century. The key focus of the article is on the coverage of the Great Silk Road caravan routes, in particular security issues, through the Central Asian region of the ancient Turan. It had been pointed out that commercial caravans and passengers' security had always been focal issue for local dynasties, which were interested in international economic relations. The article also outlines the specific aspects of serving the members of the embassy's missions on caravan routes, especially, the provision of guards, bags, etc.

Key Words: Great Silk Road, Ensuring Of Security, Buildings On The Routes, Guards, Leaders, Guides.

Eastern Miniature Art In Uzbekistan

Assoc. Prof. PhD. Nodir YADGAROV
Bukhara State University, nodirbek21@mail.ru

Senior Lecturer Dilshod MAMATOV
Bukhara State University, nodirbek21@mail.ru

The thesis depicts the main characteristics of the Eastern miniature art in Uzbekistan and its modern exposure. Miniature art in Uzbekistan has created its schools with traditions. Examples of this art differ from region to region, depicting the long-lasting evidence of rich culture.

Key Words: Miniature Art, Bukhara, Uzbekistan, Eastern Art.

Ensemble Nodir Devonbegi As A Sample Of Bukhara Architecture

Lecturer Muhayyo AZIMOVA

Bukhara State University, azimova076q@mail.com

Lecturer Sanjar AZIMOV

Bukhara State University, azimova076q@mail.com

Nodir Devonbegi Ensemble, situated at the heart of the Bukhara, reveals the most enjoyed and preferred sides of Bukhara architecture. Ornaments, colours, figures of the ensemble has been the topic of many researches. The thesis outlines the most important and generalised findings on the architecture of this treasury. The Nadir Divan-begi madrasah is decorated in the style typical for all Muslim monuments of Central Asia. At the same time, the images of birds, animals and a human being-sun were also used in decoration, and it was uncharacteristic for Islamic monuments.

Key Words: Architecture, Bukhara Architecture, Craftsmanship, Historical Monuments.

Chor Minor As A Unique Niche Of Architecture Of Bukhara

Lecturer Gulshod OSTONOVA

Bukhara State University, gulshodostonova.82@mail.ru

This article tells about the history of Bukhara in its historical monuments. One of the historical monuments is the 180th anniversary of the establishment of the Chor minority, founded by Turkmen trader and Caliph Niezkulihan. Chor Minor is located on the open plain in the northern part of the city. The history of the creation and the purpose of the complex were mentioned. Khalifa Niezkulihan was grateful to the Tajmakhal mausoleum during his visit to India and wants to return to Bukhara and build a madrassa similar to that mausoleum. After that, he was told to build such a madrassah with the help of astronomers, pharmacists, architects and artists. The architectural structure and construction of the complex is represented by illustrative art examples, from the minarets of the miner's minaret. It is also thought that philosophical imaginations have been assimilated in every way. The geyser's gate - the pavement - each one with a hump - in a corrugated form, with a double bed. Information on the construction of the complex was given.

Key Words: Historical Monuments, Madrassah, Bukhara Architecture.

3.

INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON HISTORY AND ART STUDIES
ULUSLARARASI TARİH VE SANAT ARAŞTIRMALARI SEMPOZYUMU

17-21 Ekim 2018 Buhara, Özbekistan / 17-21 October, 2018 Bukhara, Uzbekistan / 17-21 oktabr 2018-yil, Buxoro, O'zbekiston

Improving The Museum Activities As A Tool In National Ideology

Lecturer Muhiba SULAYMONOVA

Bukhara State University, gulnora2404@mail.ru

Museums are traditionally linked on the basis of the assumption that they deal with the issue of preserving the past. But at the same time, national museums can be also named as places and initiatives that contribute to formation of the national identity. The thesis depicts the role of museums as a places to shape the national ideology.

Key Words: Museum, National Ideology, National Identity.

The Importance Of Reflecting The Uzbek National Art In Porcelain Products

Lecturer Dilfuza MAMUROVA

Bukhara State University, diltf76@mail.ru

Lecturer Nigora IBATOVA

Bukhara State University, diltf76@mail.ru

Further development of national crafts, folk and applied art, implementation of targeted and complex measures to support citizens engaged in craft business, further development of craftsmanship, preservation and restoration of folk crafts and traditional forms of applied arts, competitiveness of handicraft products and to carry out systematic and targeted measures to improve the quality, not only the Islamic design, but also the colorful It is better to draw the beautiful images of elegant, reflecting the national method. It creates the aspiration for beauty in the person, enlivens the material environment, enriches and teaches it aesthetically. This is what we see in our cultural heritage in various household items. It is desirable to paint not only Islamic ornaments, miniature paintings, but also images of Uzbekistan's national traditions, to get acquainted with the history of Uzbekistan, to study the puzzles on the images, and to choose the colors and the ability to draw the images.

Key Words: Folk And Applied Art, Preservation, Restoration Cultural Heritage, Porcelain.

Jahongir HAYITOV

Bukhara State University, kamol.rakhmonov@mail.ru

Mazkur maqolada Rossiya imperiyasi mustamlaka sharoitida Turkiston general-gubernatorligiga qarashli Farg'ona, Samarqand, Sirdaryo, Yettisuv va Kaspiyorti viloyatlari uyezdlariga xorijdan kirib kelgan yangi ekin navlari tarixi haqida atroflicha fikr yuritiladi. Shuningdek, Turkiya (Usmoniylar saltanati) davlatidan mintaqaga keltirilib iqlimlashtirilgan boshoqli (donli) ekinlar qatorida Turkiya qizil bug'doyi, turk dehqonlari ekib kelgan makkajo'xori navlari haqida manbalar tahlili orqali ilmiy ma'lumotlar keltirilgan. Maqola muallifi Turkiyadan keltirilgan yangi ekin navlarining hosildorligi, savdosi va narx-navosi haqida ham qiziqarli fikr-mulohazalar bildiradi. Turkistonning iqlimi sharoitida Turkiya sitrus ekinlarini ham sinab ko'rilganligi, biroq dehqonchilik tajribasining yetarli emasligi oqibatida kutilgan natija olinmaganligini ko'rsatgan. Ayniqsa, mintaqa iqlimi sharoitida Turkiyada yetishtirilgan tamaki, kungaboqar navlarini yetishtirish sinovdan o'tkazilib, hatto, tamaki yetishtiradigan turk dehqonlarini va uni qayta ishlaydigan turk mutaxassislarini taklif etilganligini manbalar orqali ochib bergan. Maqolada ayni shu tarixiy davrda yangi ekin navlarining mintaqaga buyuk ko'chishi yuz berganligi, oxir oqibatda mintaqa florasida o'zgarishlar yuz berganligi dinamikasini va transformatsion jarayonlarni dinamikasini ko'rsata olgan.

Kalit So'zlar: Turkiston, Dehqonchilik, Xalq Xo'jaligi, Iqtisodiyot.

3. INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON HISTORY AND ART STUDIES ULUSLARARASI TARİH VE SANAT ARAŞTIRMALARI SEMPOZYUMU

17-21 Ekim 2018 Buhara, Özbekistan / 17-21 October, 2018 Bukhara, Uzbekistan / 17-21 oktabr 2018-yil, Buxoro, O'zbekiston

Jo'rabek MAJİDOV

Bukhara State University, kamol.rakhmonov@mail.ru

Buxoro amirligining Usmoniylar saltanati bilan o'ratgan diplomatik aloqalari haqida arxiv ma'lumotlari, tarixchilar, siyosatchilar qoldirgan ma'lumotlar asosida fikr yuritiladi. O'zaro aloqalar uzoq yillar davomida turli yo'nalishlarda rivojlangan bo'lib, ularning o'rganilishi kunimizda ham muhim masala hisoblanadi.
Kalit So'zlar: Diplomarik Aloqalar, Buxoro Amirligi, Usmoniylar Saltanati

**3. INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON RELIGION AND SOCIETY
ULUSLARARASI DİN VE TOPLUM SEMPOZYUMU**

17-21 Ekim 2018 Buhara, Özbekistan / 17-21 October, 2018 Bukhara, Uzbekistan / 17-21 oktabr 2018-yil, Buxoro, O'zbekiston

Kültür Coğrafyasında Müzikle İnşa Edilen Kimlik Üzerine Toplumdilbilim İncelemesi: İrfan Gürdal Ve Çerağ Örneği

Doç. Dr. Özgür Kasım AYDEMİR
Pamukkale Üniversitesi, okaydemir@gmail.com

Dünya kültür tarihi içerisinde özgünlüğünü koruyarak önemli bir bölüme sahip olan Türk kültürü içerisinde Türk Müziği de tarihî ve müstesna bir yere sahiptir. Tarih içerisinde tecrübenin, bilgi ve estetik değerlerin ezgili söyleyişleriyle birlikte bir toplumsal hafızanın kalıcılığına da katkı sunan Türk Müziği, müzikal özelliklerinin yanında sözleri itibariyle de kültürel kimliğin inşa aracı olarak yüzlerce yıldır, beğeni ve sahiplenme ile farklı kültürel saldırılara karşı koymuş ve son olarak küreselleşmeye dayalı popüler kültür taarruzuna karşı güçlü bir kale özelliğini de muhafaza etmiştir. Bu bağlamda Türk Müziği ve onu besleyen tarihî-kültürel kodlar sadece Türkiye Cumhuriyeti sınırları için değil gönül/kültür coğrafyamıza karşılık gelen Türk Dünyası için büyük öneme sahiptir. Çalışmamızda, günümüzde müzikal bağlamdaki modernist saldırılara karşı tarihî köklerinden bedii kaynaklarından oluşturulan bir müzikal üretim, salt dil özellikleri ve içeriği itibariyle toplumdilbilimsel acısan incelenmiştir. Bu doğrultuda, Türk Dünyasının Müslüman olan bölgelerinden derlenmiş İlahîlerden oluşan İrfan Gürdal'a ait Çerağ adlı eserde bulunan ve bu yönüyle hem özgün esetik değerlerin ve müzikal anlayışın hem de içeriğinin yaygınlaşmasına katkı sunan 16 eser, devamlılık bağlamında inşa etmekte toplumsal kimlik özellikleri itibariyle günümüz toplumdilbiliminin yöntemleri ve kuramları bağlamında incelenmeye ve değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslam, Türk Kültürü, Türk Müziği, Modernizm, Toplumdilbilim.

Erken Orta Çağ Kilise Konsillerinde Yahudiler

Dr. Öğrt. Üyesi Seda ÖZMEN

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, sadaozmen@hotmail.com

Kilise konsilleri erken orta çağdan itibaren Hristiyan dünyasını şekillendirmekle birlikte bu dünya içinde yaşamaya çalışan Yahudilerin de yaşamını derinden etkilemiştir. Bir bölge halkını yahut tüm Hristiyanları ilgilendiren hususlarda dini liderlerce toplanan yerel ve ekümenik konsil kararlarının bağlayıcılığı dönemden döneme farklılık göstermiştir. Hristiyanlığın Roma İmparatorluğu'na resmi olarak tanınmasından önce mahalli denilebilecek konsil kararlarının bağlayıcılığı ve uygulama alanı kısıtlı kalmış, bunlar daha çok yeni inancın sınırlarını çizmekle ilgilenmişlerdir. Bu aşamada Roma topraklarında yaşayan Yahudilerin yeni gelişen bu dinin kararlarından birebir etkilendiği söylenemez. Ancak Roma İmparatorluğu'nun dini çoğulculuğu bir yana bırakarak Hristiyanlığı resmi olarak benimsemesi ve toprakları altındaki diğer din mensuplarına olan tutumunu değiştirmesiyle işler değişmiştir. Kilisenin imparatorluk üzerinde gücünü arttırması ve kilise konsil kararlarının kral ve imparatorlarca desteklenmesi neticesinde Avrupa şehirlerinde azınlık olarak varlığını sürdürmeye çalışan Yahudilerin yaşamı zorlaşmaya başlamıştır. Bazı seküler güçlerin yarattığı istisnalar dışında erken orta çağdan itibaren Avrupa'da güçlenen kilise, Yahudilerin Roma döneminde sahip olduğu ekonomik, toplumsal ve dini hakların çoğunu dini anlamda tehdit olarak algılamış ve konsil kararlarıyla yaptırımında bulunmaya çalışmıştır. Yahudilerin hangi işleri yapacakları, nerede oturacakları, dini uygulamalarını nasıl icra edecekleri ve Hristiyanlarla nasıl bir ilişki içinde olacakları gibi pek çok konu erken orta çağ kilise konsillerinde detaylı şekilde ele alınmıştır. Çalışma özellikle erken orta çağ olarak isimlendirilen, Roma İmparatorluğu'nun yıkıldığı beşinci asırdan on birinci asra değin kilise konsil kararlarını Yahudiler açısından incelemeyi ve Yahudilerin durumunda gerçekleşen çarpıcı değişimi ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yahudi, Kilise Konsilleri, Frank Krallığı, Katolik Kilisesi, Orta çağ Avrupası.

Kolonizatör Dervişler Muğla'da Hoca Ahmet Yesevi Felsefesinin Yansıması

Okt. Ahmet Salih İKİZ

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, ahmet@mu.edu.tr

Bu çalışmada amacımız Muğla'da Ahmet Yesevî'düşünsel ikliminden etkilenen başlıca alimleri dönem itibari ile açıklamaktır. Anadolu'ya göçebe veya yarı göçebe olarak gelen Türk boylarının Muğla'da bıraktıkları izler üzerinden evliya ve eren kültürünün Ahmet Yesevî'den günümüze Muğla'daki tesiri ele alınmaya çalışılacaktır.

Menteşe ili 1093 yılında Türk toprağı olmuştur. Bu süreçte yeni sosyal bir düzen ortaya çıkmış ve aşiretler ve beyliklere bağlı abdallar, âdeta karakol görevi yapmış; ekonomik düzeni ise kollektivist Ahi teşkilatları sağlamışlardır. Anadolu'ya Türk göçleri yanlarında İslâmlaşma sürecinde Şamanizm tesirini getirmişlerdir. Muhafazakarlıktan uzak islam inancı içinde bu dönem eski Türk dinlerinin etkisi devam eder. Bu süreçte din adamı veya ulema kisvesi çok baskın değildir. Baba veya dede anlayışı devam etmektedir. Fuad Köprülü'nün de belirttiği üzere, Ahmet Yesevî'nin tesiri Batı Türkleri arasında uzun zaman devam etmiştir. Hoca Ahmet Yesevî'nin tesirindeki babalar, dervişler, şeyhler, Orta Asya'dan Anadolu'ya gelirler ve yerleşirler. Bu sûfiler, Anadolu'daki din tarihinde önemli bir yere sahiptirler. Babalar, daha çok Anadolu'daki iptidai ruhlara tesir etmişlerdir. Moğol baskısından kaçan ve Türkistan'dan, Buhara'dan, Harezm'den, Irak'tan, İran'dan gelen dervişler Selçuklu himayesine sığınmışlardır. Yeni zapt olunan topraklara büyük bir güçle gelen babalar, abdallar Anadolu'nun her bir köşesine yayılmışlardı. Hiç kuşkusuz bir uç bölgesi olarak Mentşe bölgesi biçilmiş bir kaftan durumundaydı. Muğla halkına göre, erenler bu topraklara gelen ilk atalarıdır. Bu atalar savaşçıdır. Mesela askere giden bir genç, önce ereni ziyaret eder ve bir parça toprak alır. Askerden dönünceye kadar toprak parçasını koynunda saklar. Geriye sağ salim döndüğü zaman toprağı yerine bırakır. Bu gelenekler cenk eden babaların unutulmadığının erenlerin koruyuculuğı ve zorluklara yardımcı oluşu anlayışının devamı anlamına gelir.

Anahtar Kelimeler: Kolonizatör Derviş, Muğla, Ahmet Yesevi.

İmâm Mâtürîdî'ye İzafe Edilen Bir Eser: Pendnâme (Mâtürîdî'nin Nasihatları)

Prof. Dr. Sıddık KORKMAZ

Necmettin Erbakan Üniversitesi, skorkmaztr@gmail.com

Davut HACIZADE

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Doktora Öğrencisi, davud_sh@hotmail.com

İmâm Mâtürîdî'ye izafe edilen eserler arasında adı geçen Pendnâme Farsça yazılmış bir metinden oluşmaktadır. Eser, İran'da İrc Afşâr tarafından neşredilmiştir. Neşredilen eserin, Bursa'daki Hüseyin Çelebi ve İstanbul'daki Fatih kütüphanesinde yer alan iki ayrı nüshaya dayandığı bilinmektedir. Eserin içeriği geniş ölçüde Mâtürîdî'nin görüşlerine uygun olduğundan metni tercüme etmek suretiyle bilim dünyasına kazandırmanın uygun olduğuna kanaat getirdik. Elimizdeki risale, on bölüm şeklinde tasnif edilmiştir. Her bir bölümde dinî ve ahlâkî tavsiyelere yer verilmiştir. Mesela, akli kullanmak, adaleti yerine getirmek, doğru olmak, ilim öğrenmek, çalışmak, akrabayı gözetmek, büyüklere karşı saygılı olmak, haramdan kaçınmak ve sabırlı olmak gibi erdem ve faziletlerin özendirilmesinden oluşmaktadır.

Tebliğimizde İmâm Matürîdî'ye izafe edilen eserin aidiyyet problemini tartışacak ve bir neticeye ulaşmaya gayret edeceğiz. Buna ilaveten risalenin tam tercümesini yapmış olarak içinden bazı seçme örnekleri dile getireceğiz.

Anahtar Kavramlar: Mâtürîdî, Pendnâme, İlim, İbadet, Ahlak.

İmam Mâtürîdî'ye Göre İnsan Onuru: Allah'ın Üstün Kıldığı Varlık Olmanın Anlamı

Prof. Dr. Hülya ALPER

Marmara Üniversitesi, hulyaalper@hotmail.com

İslâm düşünce geleneği içinde insana özel bir önem ve değer verildiği açık bir gerçektir. Ancak bu değer ne anlama gelmektedir? İnsan doğuştan mı onurlu bir varlıktır yoksa bu onuru süreç içinde kendisi mi inşa eder? Dahası vahiyde yaratılmışların en şerefli olarak nitelenen insan tasavvuruyla çağdaş dünyanın ürettiği insan anlayışı ne derece örtüşmektedir?

Bu ve benzeri sorular göz önünde bulundurularak sunulacak tebliğde, İmam Ebû Mansûr el-Mâtürîdî'nin (ö. 333/944) insana nasıl bir konum biçtiği; esasen Kur'ân-ı Kerîm'de beyan edildiği üzere Allah Teâlâ'nın insanı yüceltmesinin ne anlama geldiği, bugünün anlayışlarına da göndermeler yapılarak incelenecektir.

Bütün bunlarla birlikte kuşkusuz yaratılıştan özel niteliklerle donatılmış insanın, insaniyetini gerçekleştirmesinde kendi yapıp etmelerinin, bir başka ifadeyle kazanımlarının yeri ve anlamı üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda günümüze yaşanan küresel ve toplumsal sorunların değişen insan tasavvuruyla ilişkisine de ayrıca işaret edilecektir.

Böylece insanın bu dünyada insaniyetin hakkını vererek erdemli bir hayat sürmesinde, öbür dünyada da yüce bir konuma ermesinde verili olanla yetinmeyip çaba harcamasının gerekliliğine vurgu yapılacaktır. Burada da İmam Mâtürîdî'nin insana verilen en yüce şey olarak gördüğü akıllı kullanmanın, bir başka ifadeyle düşünmenin öncelikli konumu ve önemine dikkat çekilecektir. Tabii bu yapılırken Mâtürîdî akılcılığının modern rasyonalite ile özdeşleştirilemeyeceğine aksine ikisi arasında farklılıklar bulunduğu da işaret edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Mâtürîdî, Mâtürîdîlik, İnsan, Onur, Kerem, Akletmek.

**Ebu Hanife'de Kimlik Ve Eylem Teorisi
-İman-Amel İlişkisi Ve Günah/Kebîre Problemi-**

Prof. Dr. Mehmet EVKURAN

Hitit Üniversitesi, mehmetevkuran@hotmail.com

Ebu Hanife, fıkıhçı kimliğiyle tanınmış ve adına bağımsız ve büyük bir fıkıh ekolü oluşmuş kurucu bir alimdir. Fıkıhtaki etkisi sadece Sünnilik içinde sınırlı kalmamıştır. Diğer mezheplerin fıkıh geleneklerinde de Ebu Hanife'nin açık ve dolaylı etkisine rastlamak mümkündür. Ebu Hanife'nin Sünnilik içindeki konumu ve asıl etkisi ise düşünce alanındadır. Özgünlüğü ilim yöntemindeki özgürlükçü tutumundan kaynaklanmaktadır. Öyle ki o, ilimdeki sivil ve özgür duruşunu kararlılıkla korumuş, yöneticilerden gelen cazip teklifleri reddetmiştir. Bu tutumu, iktidar sahipleri tarafından muhalefet olarak algılanmış baskı ve eziyetlere muhatap olmuş ve nihayet şehit edilmiştir. Ebu Hanife sadece iktidarların değil farklı dinî çevrelerin de saldırı ve suçlamaları ile karşı karşıya kalmıştır.

Dinî düşüncede krizlerin ortaya çıktığı ve çözüm arayışlarının yoğunlaştığı dönemlerde Ebu Hanife sık sık gündeme gelmiş ve onun düşüncelerinden hareketle çözümler aranmıştır. Günümüzde de özellikle Ehl-i Sünnet coğrafyada din eksenli problemlerin ağırlığı yoğunlaşmış ve imamın kişiliği ve düşünceleri üzerinde yapılan çalışmalar artmıştır.

Bilindiği gibi 4 büyük mezhep imamı arasında Ebu Hanife'nin iman tanımı farklılık göstermektedir. O, imanı amelden ayırmakta ve ameli doğrudan iman ile ilişkilendirmemektedir. Mürcie'nin iman tanımına benzeyen ancak onunla özdeş sayılamayacak düzeyde özgün nitelikteki iman teorisi, radikal ve şiddet yanlısı din anlayışına karşı bir çözüm olarak algılanmaktadır. Onun iman-amel arasında kurduğu ilişki, düşünce ve inanç özgürlüğü ve toplumsal çeşitlilik gibi modern dönemde öne çıkan değerlere de teolojik destek sağlar nitelikte görünmektedir.

Bu bildiriye, Ebu Hanife'nin genel düşünce yapısı, din anlayışı ve dinde izlediği yöntem üzerinde durulacak imamın paradigması ortaya konulmaya çalışılacaktır. Ardından iman-amel ilişkisi ve kebir-günah kavramına bakışı açıklanacaktır. Ebu Hanife'ye nispet edilen metinler ve görüşlerden hareketle ve düşünsel tutarlılık göz önünde tutularak günah teorisi netleştirilecektir. Bu teorinin salt dinsel ve kuralları gözetken değil de insan iç dünyasını, eğilimlerini ve süreç içinde bir varlık olduğunu gözettiği ve bu açıdan klasik teorilerden temelde farklılaştığı savunulacaktır. Bu bağlamda şu soruların cevapları aranacaktır.

- Tanrı teorisini zaafa uğratmaksızın insan özgürlüğünü temellendirmenin yolu var mıdır?
- İnsan iradesi-Tanrı iradesi ikilemi nasıl açılabilir?
- Amelin İmanın tanımına dahil edilmemesinin sonuçları nelerdir?
- İnsanı günaha (kebir) iten sebepler sadece ideolojik midir?
- Ebu Hanife'nin günah teorisinde içsel ve psikolojik nedenlerden söz etmesi neyi ima etmektedir?

Anahtar kavramlar: Ebu Hanife, İman-Amel İlişkisi, Müslüman Kimliği, Günah Teorisi, İmam-ı Azam'ın Beş Eseri.

Bilginin Sosyolojik Bağlamı: Misyar Nikahı Örneği

Doç. Dr. Özcan GÜNGÖR

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, ozcangungor@yahoo.com

Sosyolojik bağlamda bilgi, bütün toplumsal dönemlerde o topluluğa ait ortak inanç, değer ve kültürün bir yansıması olarak düşünülmektedir. Bilgi açıklanırken, yorumlanırken ya da sınıflandırılırken bireyle değil, toplumla birlikte açıklanmalıdır. Sosyal olarak varlığını sürdüren insanoğlu ne zaman ki kendini tanıma, kendini keşfetme deyim yerindeyse kendini yorumlama yoluna gitmiş; işte o zaman aşkın olanla yani dinle karşı karşıya gelmiştir. Aşkın bilgi, anlamı doğaüstünü aşan ancak bu anlamı dünyada tekrar ederek yaşayan insanoğlunun vazgeçilmez olarak başvurduğu bir bilgi türüdür. Sosyal yaşam içerisinde insanların yüksek değer yüklediği aşkın bilgi, hayatın anlamlı ve amaçlı bir yönünün olduğunu göstererek yaşamın boş ve anlamsız olmadığını göstermektedir. Tüm bunlara ilaveten söz konusu din olunca, onun değerlerden bağımsız düşünülmesi, düşünce ve yaşantı boyutunun eksik kalması anlamına gelmektedir. İnsanların dini algıları, değerleri ve bunlardan doğan her türlü anlamlandırmaları, günlük hayattaki deneyimleri anlamada ve yorumlamada oldukça önemli bir yere sahiptir. Yaşanılan dinin pratikte birtakım değer yargılarını içinde bulundurması söz konusudur.

Her din, toplumsal bağlamda doğmakta ve yine toplumsal bağlamda varlığını sürdürmektedir. Toplum ve toplumsal yaşam üzerinde önemli etkileri bulunan din, genel olarak bir yaklaşım, bir niyet ve bir bakış açısı olarak tüm toplumsal süreçlerde bir etkiye sahiptir. Din yaklaşım boyutunda her türlü değer ve bilgi sisteminin içerisinde bir şekilde yer almaktadır. Din her şeyin üstünde, insan hayatında düzenleyici bir temeldir. O; ferdin hayatını, ferdi kapsayan fakat aynı zamanda aşan mutlak anlamlar ve değerlere göre düzenler. Bütün sembollere anlamını veren kuşatıcı ve mutlak sembollerin kaynağı olarak görülen din, sosyal kurumlar ağının üzerini kaplayan, o olmadığı zaman yoksun kalacakları adeta bir kubbedir. Bu şekilde, dini işlevler toplumsal kurumlara nüfuz eder ve devamlılıklarını sağlar.

Misyâr nikâhı son zamanlarda ortaya çıkan bir nikah türüdür. Misyar, evlenme akdinin, bütün rükün ve şartlarına uygun olarak hukuki sonuçlarını doğuracak şekilde yapılmış olmakla beraber kadının bazı haklarından feragat ettiği bir nikah şekli olarak tanımlanır. Bu durumda kadın nafaka, mesken ve kocasının kendisiyle ikamet etme hakkından vazgeçmekte, kocası da kendisine belli zaman dilimlerinde uğramaktadır.

Söz konusu nikahla ilgili son dönem bilginlerden bir kısmı cevaz, bir kısmı yasaklık hükmünü benimsemişlerdir. Ancak sosyolojik olarak burada dikkate değer olan husus yasaklık veya uygunluk durumunu belirlerken din bilginlerinin ortaya koyduğu delillerin bilgi sosyoloji açısından ortaya çıkardığı durumun örnekliliğidir. Bu bağlamda çalışmanın konusunu bilgi sosyolojik bağlamda dini bilginin üretiminin misyar nikahı örneğinde ulemanın kültür kodlarıyla fetvaları arasındaki ilginin ortaya konulması oluşturmaktadır. Çalışma anlayıcı yaklaşımın fenomenolojik boyutlarıyla analiz edilecektir. Çalışmanın temel iddiası bütün bilgilerin içinde icthadi anlamda dini bilgiler de olmak üzere üreten kişinin bulunduğu çevre, sosyal konum ve yaşadığı tecrübe ışığında değerlendirilmesi gerektiğidir. Üretilen hiçbir bilgiye mutlak bilgi muamelesi yapılmaması gerektiği, aksine üretilen her bilginin kendi şartları içinde değerlendirilmesinin bilgi sosyolojik bir veri olduğunu varsaymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bilgi Sosyolojisi, İctihad, Nikah-ı Misyar, Aile.

Paper's Title: Example Of A Mischief “El-Furqan Al-Haq, The True Furqan, The 21st Century Qur'an” And Muslim Reactions

Dr. Öğrt. Üyesi Harun ŞAHİN

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, sahinharun@gmail.com

Through ought the centuries, many different approaches to the Qur'an in terms of its source, content, and style by non-Muslims, have been witnessed. Although the Qur'an explicitly proclaim that it is the pure word of God (Allah), and it is a *mu'jiza* (inimitable) book that nobody can create even a chapter similar to that of the Qur'an or similar to it, Qur'an. (Sura 10:38), (Sura 2:23), Surah 17:88)

Although this proclamation, we have seen in the history that some individuals tried to do so, but not a single one would have produced a single one similar.

But when we came to our time, we are seeing something similar to previous tries, but one try is so different that that of previous trials.

A translation of the Qur'an called “**The True Furqan**” subtitled “**The 21st Century Quran**” written in Arabic by an Evangelical Christian Group, translated in English by Anis Shorrosh (a Palestinian Evangelical Christian), and printed in the United States of America by Omega 2001 and Wine Press. Shorrosh says he intended to challenge the Quran. He describes it as “a tool to evangelize Muslims,” and it is similar to the Quran “in style and substance ... but contains the gospel message.”

It is a 368-page book composes of 77 “suras, while in the Qur'an, it is 114), each sura in this book begins, “In the Name of the Father, the Word, the Holy Spirit, the One and Only True God,” an echo of the Koran's “In the name of Allah, the Most Gracious, the Most Merciful.”

The U.S. Information site published an article in April of 2005 which provides a lot of information about this book. It is produced by an Evangelical Christian group that seeks to convert Muslims to Christianity, but contrary to some allegations the group has no connection with the U.S. government.

A Christian group, TBN, encouraged people to donate for sending copies of this book to Iraq to be passed out by Christian soldiers to local Iraqi civilians.

As it is seen, it is not a translation of the Qur'an or even a rewrite, but an attempt to confuse some ignorant people by giving the Christian Gospel message the appearance of a Qur'anic style. However, anyone who has read the real thing, the original or the English translation will soon see that this thing does not have the arrangement, the style, the confidence, nor the unique content found in the original. It is a desperate measure to find some way to convert the “infidel Muslims”.

In this paper, we will elaborate the subject and give and analyze the responses and reactions of Muslims Scholars to “The 21st Century Qur'an.”

Keywords: El-Furqan Al-Haq, The True Furqan, The 21st Century Qur'an, Muslim Reactions.

Islamic Religious Education In Germany – Challenges And Chances

Prof. Dr. Fahimah Ulfat

University of Tuebingen (Germany), fahimah.ulfat@uni-tuebingen.de

The following abstract presents the results of a qualitative study on the self-positioning of Muslim children in their relation to God. The results provide impulses on how Islamic education in Europe can be rethought.

The question of God is one of the central themes of religious education. Therefore, research in the field of subjective concepts of God among children and adolescents can provide a substantial basis for the work of educators and teachers, and thus for the foundation of Islamic religious education.

According to Bernhard Grom (cf. Grom 2000) the understanding of the faith in God includes a cognitive dimension (“understanding of God”) and an emotional dimension (“relationship to God”). Most of the studies so far are aimed exclusively at the cognitive understanding of God, illustrating that images of the divine reflect the lifeworlds and life experiences of children (cf. Szagun/Fiedler 2009). In contrast to this, the study presented below focuses on the emotional dimension (relationship to God).

In the Islamic context, there has been hardly any research conducted in this area. In the Christian context, there is a long tradition of research in this field (cf. the first study by Wegenast 1968), which initially only included adolescents, since the language and reflexion ability of younger children was not considered to be sufficient. It was not before the early nineties that smaller children were also included into the research process (cf. Arnold/Hanisch/Orth 1997). In this context it is of course crucial that research is based on the systems of relevance of the children (cf. Ritter et al. 2006) rather than working with structural-genetic theories (cf. Fowler 2000) (cf. Oser/Gmünder 1992). Thus, the focus of the research concentrates on both the biographical and sociocultural dimension of the faith in God.

As mentioned above the study presented here focuses on the emotional dimension of a faith in God (relationship to God). It was especially important for the researcher how children understand, describe and act upon this relationship (self-positioning of Muslim children in their relation to God). The focus on the emotional dimension provides a broader and more substantial access to the faith -systems of children and can thus give additional impulses to the didactics of Islamic religious education.

For the study a qualitative research design was developed. The data was collected using narrative interviews (cf. Schütze 1976) (cf. Heinzl 2012) and evaluated with the documentary method (cf. Bohnsack 2009). Based on the framework of “theoretical sampling” (cf. Glaser/Strauss 2010), fifteen interviews were conducted with children at the age of ten, which represented a broad spectrum of gender, cultural and linguistic background, religious education at mosques, in families and at schools.

It was possible to identify three typical forms of self-positioning, which were apparent in the children’s narrations:

Type A: Self-positioning to God in the modus of a personal relationship.

Islamic Religious Education in Germany – Challenges And Chances

Prof. Dr. Fahimah Ulfat

University of Tuebingen (Germany), fahimah.ulfat@uni-tuebingen.de

Type B: Self-positioning to God in the modus of an orientation towards morality and tradition.

Type C: Self-positioning in a framework of immanent dimensions in the modus of an emotional distance to God. (The Types will be described in detail in the complete paper).

The findings of the study point to critical areas, which require a theological as well as a didactical discussion. For instance, the results of the study reveal that Muslim children develop their individual religious views according to their personal life experiences and biographical decisions. The narratives of God of different theological schools of thought, such as those of the Mu'tazila and Aş'arīya, are reflected in the children's narratives of God.

Connecting these results to the educational discourse contributes to the reflection of the function of a religious education that understands its task as providing a reflexive access to the religion for the children. To put it in the words of Scheunpflug and Mette, "to keep (faith) speech-enabled in a world marked by science and to reflect it" (Scheunpflug/Mette 2007, S. 50).

Based on both these reflections and the empirical results, the task of Islamic religious education is formulated in three theses:

Thesis 1: The specific task of Islamic religious education is to introduce children to the diversity of the religious narratives and thereby enable flexibility, multi-dimensional expansion of the horizon of perception and the ability to change perspectives.

Thesis 2: The task of Islamic religious education is to widen the unreflected faith, which usually develops on an individual level by enculturation, by a narrative and rational approach to faith and to offer forms of verbalization.

Thesis 3: The task of Islamic religious education is to enable children and young people to talk about religion; between the world and its problems on the one hand and God on the other, or between their own faith and the faith of their different social environments.

Conclusion: Since there is no consensual, single worldview in the modern age, the educational challenge consists in empowering children to find their own path in a world of plural, contradictory interpretations of the world. Preparing young believers for a life in a religious-plural society, a personal relation to God and the reflexivity of one's own religion are crucial prerequisites for the prevention of radicalization and moral rigidity.

Keywords: Islamic Religious Education, Germany, Challenges, Chances.

Bir Alman Aşırılığı Olarak Neo-Selefilik

Fatih ŞAHAN

Zentrum für islamische Theologie Tübingen, sahan.fatih@me.com

Almanya gündeminde Selefilik oldukça yeni bir fenomen olup çok yakın bir zamandan itibaren Alman kamuoyunun dikkatini çekmektedir. Selefilik kavramı toplumsal algıda belirgin olmadan önce “İslami Aşırılık”, (*Islamische Radikalismus*) “Siyasal İslam” (Politischer Islam) ya da genel olarak İslamcılık (Islamismus) revaçta idi. Selefilik kavramı ile birlikte “Cihadizm” (Cihadçılık) kavramı da yaygın bir kullanım kazanmaya başladı. Almanya’da Selefilik 1990’lı yılların sonlarına doğru Ortadoğu ve Kuzey Afrika kökenli göçmen arka planı olan yerel vaiz gruplarından gelişiyse başladı iddia edilmektedir. Güvenlik birimlerinin raporlarında 90’lı yıllardan itibaren Selefilik’in Almanya’da aktif olduğu belirtilmektedir.

Neo-Selefilik Fransız İslam Bilimci Olivier Roy’un Neo-Fundamentalizm kavramından hareketle tanımlanmaya çalışılan bir kavram olup geleneksel/muhafazakâr Selefilikten ayrı olarak ortaya çıkmış ve hiçbir şekilde homojen bir grup olarak görülmemeyen bir yapı kastedilmektedir. Günümüzdeki Selefilik’in Neo-Selefilik olarak adlandırılması Ceylan’a göre günümüzdeki Selefî gruplar daha öncekilerin tarihi ve teolojik fikirlerine yer vermemekte, bu yeni harekette görülmemekte aksine bağlamına, (kontextuell) göre belirlenmiş ideolojik ve metod olarak genişletilmiş daha doğrusu dönüşüm (Transformation) yaşamış bir dini akım olarak değerlendirilmektedir. Bundan hareketle bazı araştırmacılar Neo-Selefilere Müslümanların çoğunluğunun takip etmiş olduğu yoldan ayrılan bir “Sekte” (firka-mezhep) olarak tanımlamaktadırlar.

İslam mezhepler tarihinde bir metodolojik yaklaşım olarak, bir mezhebin kendi döneminin itikadi, ictimai, siyasi ve benzeri olayların karakteristiğini yansıttığı, mezheplerin ortaya çıkışında bu amillerin göz önünde bulundurulması gerektiği vurgulanır. Biz de bu çalışmamızda Neo-Selefilik’in bu konuda Almanya’daki literatürden hareketle ele almaya çalışacağız.

Selefilik ve Neo-Selefilik’in Avrupa’da ortaya çıkışını, bunu hazırlayan dini, tarihi ve toplumsal arka planı ortaya koyduktan sonra Neo-Selefilî grupları ve bu grupların dini söylemlerini değerlendirmeye alacağız.

Anahtar Kelimeler: Almanya, Selefilik, Neo-Selefilik, Avrupa.

Hz. Aisha's Age As Hadith Conveyer

Prof. Dr. Öznur ÖZDOĞAN

Ankara Üniversitesi, mutluluguseciyorum@yahoo.com

Hadiths which were conveyed by Hz. Aisha have been accepted as confidential. Every generation, particularly companions of Prophet Muhammed learned many topics on the comment, hadith, Islamic law, history and prophetic biography from the speech of Hz. Aisha. She understood that many provisions of Islam deeply and became one of the person who conveyed hadith most. Her depth in the topics of science, her mature attitude and statements in the face of ifq event, Her understanding events that happened during Hejira and after Hejira are important.

In addition to these Hz. Aisha was accustomed to the areas of jihad. She joined Uhud war and Hudeybiye peace.

Questions that she asked to Hz. Muhammed, her analysis in the topics of abstract show that she was old enough in terms of cognitive development. Cognitive development is the development in mental activities that makes individual understanding and learning. This field is that neuroscience and psychology work together.

In this study, Hz. Aisha's process of convey hadith and her age will be examined in the light of cognitive psychological theories.

Key Words: Hz. Aisha's Age, Cognitive Psychological Theories, Conveyer.

Fergana Bölgesinde İslam

Doç. Dr. Ali JUSUBALİEV

Oş Üniversitesi, alijusubaliev@gmail.com

Hız. Osman döneminde, Müslüman Arapların Fergana üzerine ilk seferi gerçekleşmiştir. Ancak bu bölgenin gerçek anlamda fethini hedefleyen askeri seferler Kuteybe b. Muslim tarafından 94/713 senesinde yapılmıştır. Ancak bu sefer ile Fergana'nın tüm şehir ve köyleri fethedilmemiş, başta başkent Kasan olmak üzere bir kısım şehir ve köyler hakimiyet altına alınabilmiştir. Fergana asıl olarak bu tarihten itibaren İslamiyet ile tanışmaya başlamıştır. Kuteybe'nin Arapları bölgeye iskân ettirerek ve yeni bir takım cami ve mescidler kurarak yaptığı İslâmî faaliyetler onun ölümüyle duraklamış ve neticede Fergana Arapların elinden çıkmıştır. Bu durum Nasr b. Seyyar'ın vali olarak gelmesine kadar (120/738) devam etmiştir.

İlk Abbasî Halifeleri zamanında Arap hakimiyetinden çıkmış olduğu anlaşılan Fergana bölgesi, Halife Mansur döneminde (137-159/754-775) yeniden hakimiyet altına alınmıştır. Halife Mehdî döneminde (159-169/775-785) de Kasan'a bir sefer düzenlenmiştir. Bundan böyle Fergana kesin olarak Arap hakimiyetine girmiştir. İslâmî tebşir faaliyetleri de yeniden hız kazanmış, hatta Fergana hükümdarı de İslamiyeti kabul etmiştir. Bu dönemde Fergana'da Mürciîlerin faaliyetlerine rastlanmaktadır. Kaynaklar bu Mürciîlerin faaliyetleri sayesinde 100.000 insanın İslamiyeti kabul ettiklerini ifade etmektedirler.

Sâmânîler döneminde (204-389/819-999) Fergana'da siyasi istikrar sağlanmış olup, bunun sonucu olarak sosyal refah da yükselmiştir. Fergana'nın her şehir ve köyünde cami ve mescidler inşa edilmiş olup halkın büyük çoğunluğu İslamiyeti kabul etmişlerdir. Ferganalılar bu devirde din uğruna komşu bölgelere gazalara çıkarak dini yayma çabasında olmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: Fergana, İslam, Abbasiler, Samaniler.

İmam Maturidi'nin Te'vilatu'l-Kur'an'ında Kur'an Kıraatleri

Prof. Dr. Mehmet ÜNAL

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, mehmetunalunal@hotmail.com

İmam Maturidi'nin en başta gelen eseri, “Te'vilatu'l-Kur'an” adlı tefsiridir. Müellifin bu eseri birçok açıdan ele alınmış, kelimî, fikhî ve diğer birçok disiplin açısından tahlil edilmiş olsa da “Kıraat İlmi” bağlamında henüz bir değerlendirmeye alınmadığı gözlemlenmektedir. Bilindiği üzere, Kur'an'ın anlaşılmasında ve yorumlanmasında kıraatlerin ve kıraatler arasında var olan farklı okumaların da kayda değer bir etkisinin olduğu gözlemlenmektedir. İmam Matûrîdî'nin Tefsir ilminin önemli bir konularından birisi olan Kıraatler İlmi ile alakalı ne düşündüğü, sahih kıraat ve şazz kıraatler konusunda ayetlerin tefsirinde nasıl bir kullanım yöntemi izlediği, Hanefî ekolüne mensup diğer müfessirler dikkate alındığında onun nerede durduğu, sahih-şazz kıraatlere dair nasıl bir tanımlama yaptığı, kıraatleri ve farklı okuyuş varyantlarını kelimî konulardan fikhi konulara kadar ilgili ayetlerde nasıl yorumlarına kattığı merak konusudur. Bu bağlamda müellifin kendi çağdaşı olduğu dönemin aynı kültür havzasında yer alan diğer müfessirlerle tefsir- kıraat ilişkisi konusunda hangi noktalarda kesiştiği ve ayrıldığı incelemeye değer bir noktadır. Bu alanda henüz bir çalışmanın tamamlanmış olması da bizim “İmam Maturîdî'nin Te'vilatında Kur'an Kıraatleri” başlıklı böyle bir çalışmayı yapmamızı elzem kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İmam Maturidi, Te'vilatu'l-Kurân, Kıraat.

Ahmet Yesevi Düşüncesi'nin Türklerin Din Anlayışı Üzerindeki Etkisi

Prof. Dr. Niyazi AKYÜZ

Ankara Üniversitesi, akyuz@ankara.edu.tr

Prof. Dr. İhsan ÇAPÇIOĞLU

Ankara Üniversitesi, ihsancapcioglu@yahoo.com

Ahmet Yesevi (1093-1166), Türklerin din anlayışı üzerinde derin izler bırakan Müslüman düşünürlerin başında gelir. Onun görüşleri, yaşadığı dönemde olduğu gibi günümüzde de Türklerin dini hayatını çeşitli boyutlarıyla etkilemeye devam etmektedir. Öyle ki, Ahmet Yesevi'nin din yorumu başlangıçtan itibaren Türklerin dinsel, geleneksel ve kültürel hayatlarına etki ederek ortak sembollerinin taşıyıcısı olmuştur. Çünkü onun din anlayışı, sadece doğduğu dönem ve yaşadığı coğrafya ile sınırlı kalmamış, ayrıca zaman ve mekânın sınırlarını genişleten, hatta aşan bir İslam yorumunun mayasını oluşturmuştur. Böylece Ahmet Yesevi, Türklerin ortak din ve kültür dili haline gelmiştir. Ahmet Yesevi düşüncesinin en ayırt edici yönü, onun Kur'an'dan ve Hz. Peygamber'in sözlerinden hareketle içtenlikle ve incelikle mayaladığı din anlayışını, kadim Türk kültürünün toplumsal hayatına çok boyutlu olarak nüfuz edebilecek hikmetli/derinlikli bir kavrayışla aksettirebilmesinde yatmaktadır. Bu çerçevede, tebliğimizde Ahmet Yesevi düşüncesini, Türklerin din anlayışı bakımından bu denli önemli kılan hususiyetlerin neler olduğunun ana hatlarıyla tartışılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Yesevi, Din Anlayışı, İslam, Türkler.

Dini Gruplar Sosyolojisi Bağlamında Nakşibendiliğin Orta Asya'daki Etkileri

Prof. Dr. Niyazi AKYÜZ

Ankara Üniversitesi, akyuz@ankara.edu.tr

Prof. Dr. İhsan ÇAPÇIOĞLU

Ankara Üniversitesi, ihsancapcioglu@yahoo.com

Nakşibendilik, yaklaşık 600 yıldır çeşitli dini ve sosyo-politik örgütlenmelere etki ederek başta Orta Asya olmak üzere İslam dünyasının pek çok bölgesinde yayılma imkanı bulmuş bir tasavvufi/mistik grup yapılanmasıdır. Ülkemizde de etki alanı en geniş tarikat yapılanması olan Nakşibendilik, Türkiye'de pek çok dini-kültürel geleneğe kaynaklık ederek önemli işlevler icra etmiştir. O, aynı zamanda, Osmanlı dönemi ile günümüz Türkiye'sindeki İslami sosyo-politik uyanış arasında bir tür köprü ya da aracılık işlevi görmüştür. Bu anlamıyla Nakşibendiliğin; farklı etnik, bölgesel ve dinsel çizgilerle dokunan topluluklar arasında bütünleştirici bir rol oynadığı da söylenebilir. Bu çerçevede, tebliğimizde, Nakşibendiliğin; İslam'ın, başta Orta Asya olmak üzere Türk dünyası, Anadolu ve İslam dünyasının çeşitli bölgelerinde yayılmasına ve toplumsal hayattaki görünürlüğüne yaptığı katkılar ana hatlarıyla ortaya konulmaya çalışılacaktır. Orta Asya'da Nakşibendilik, bu bölgede etkili olan iki önemli sûfi geleneğinin Nakşibend tarafından değiştirilerek devam ettirilmiş halidir. Bunlardan birincisi Nakşî tarikat yolunun ruhanî atası olarak kabul dilen Yusuf Hemadânî, diğeri ise Hemadânîye bağlı olarak Nakşibendiliğe temel karakteristiklerini vermiş, aynı zamanda tasavvufi doktrin ve pratiklerin de mimarı olan Abdulhâlik Gucdüvânî'dir. Günümüzde Nakşibendilik, yayıldığı diğer bölgelerde olduğu gibi İslam'ın silsileler halinde şeyh-mürit-tekke-irşat denkleminde dayalı mistik yorumlar olarak aktarılmasına katkıda bulunmaya devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: İslam, Nakşibendilik, Dini Gruplar, Orta Asya.

Buhara Şemsüleimmeleri (XI-XII Yüzyıllar)

Abdülmelik TUYÇIBAYEV

Ankara Üniversitesi, tuychibayev@gmail.com

Doktora tezi olarak çalışmakta olduğum Ahmet b. Musa el-Keşşi'ye (v. 550/1155) ait "Mecmu'ül-Hevadis ve'n-Nevazil ve'l-Vakıat" eserinin tahkiki sürecinde XI yüzyılda Buhara'da adeta bir kurum haline gelen Şemsüleimmelik'le alakalı özgün bilgileri elde etmiş bulunuyorum. Şehirdeki Hanefi lidere mahsus bu namı, kanaatimce, fetva verme, iyiliği emredip kötülükten vazgeçirme, kadıların sicil ve mahzarlarını (belgelerini) değerlendirme gibi görevleri üstlenen bir kurum sahibi taşımaktaydı. Abdülazîz b. Ahmed el-Halvânî (ö. 452/1060) bu unvanı taşıyan ilk fakih olarak bilinir. Daha sonra öğrencisi Ebu Bekir Serahsi'ye geçen bu unvan 12.Yüzyılın sonuna kadar çeşitli Buharalı bilginlere verilmiştir. İlgili el yazmadaki nadir bilgiler ve anekdotlardan hareketle Buhara Hanefilerinin liderine özgü bu rütbe doğrudan Karahanlı Hakanının inisiyatifiyle kurulmuş olabileceğini tahmin etmekteyim. Üstelik Semerkant'ta etkin olan Şeyhülislam kurumunun oluşumuna da Buhara'daki Şemsüleimme kuruluşunun tesir ettiğini düşünmekteyim. Çalışmamda yukarıda adı geçen eserdeki fetvalar, kadıların mahzarlarına ait değerlendirmeler ve yaşanmış hikâyelere dayanarak XI-XII yüzyıllarda Buhara şehrinde etkin olan Şemsüleimme kurumunu değerlendirmeye çalışacağım.

Anahtar Kelimeler: Şemsüleimme, Şeyhülislam, Buhara, Fıkıh.

**Müzenî'nin İmam Şâfiî'ye Aykırı Görüşleri
-Sarhoşun Talakı Örneği-**

Prof. Dr. Nasi ASLAN

Çukurova Üniversitesi, nasiaslan@cu.edu.tr

Mehmet Ali SEZER

Diyanet İşleri Başkanlığı, İl Vaizi

Şâfiî mezhebinin oluşmasında ve sistematik yapıya kavuşmasında ilk öğrencilerin etkisi ve katkısı inkâr edilemez. Bu anlamda Irak'ta Za'ferânî, Mısır'da ise Büveyfî, Müzenî ve Rebî' b. Süleyman el-Murâdî'yi sayabiliriz. Bu öğrenciler içerisinde Müzenî, önceleri kelâmî konularla ilgilenirken İmâm Şâfiî'nin Mısır'a gelmesiyle fikhî konulara yönelmiştir. Dört yıl gibi kısa bir süre İmâm Şâfiî'ye öğrencilik yapmıştır. Münazara ehli ve delil sunma becerisinin güçlü olması gibi özellikleri ile İmâm Şâfiî'nin beğenisini kazanmış ve İmâm Şâfiî tarafından mezhebin yardımcısı olarak görülmüştür. İmâm Şâfiî'nin vefatından sonra birçok eser yazmış ancak "*Muhtasarü'l-Müzenî*" eseriyle mezhepte şöhret bulmuştur.

Muhtasarü'l-Müzenî, Şâfiî mezhebinin temel kaynakları arasında yer almaktadır. Müzenî, kitabının başında "*Bu kitabı Şâfiî'nin ilminden ve görüşlerinden ihtisâr ettim/özetledim.*" demektedir. Eser, İmâm Şâfiî'nin *el-Ümm* kitabının muhtasar halini çağrıştırmakla birlikte, konu tertibinin farklı olması, Şâfiî'nin orada bulunmayan görüşlerine yer vermesi ve Müzenî'nin kendi yorumlarını da içermesi bakımından orijinal bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca Müzenî'nin İmâm Şâfiî'ye aykırı görüşleri de daha çok bu eserde yer almaktadır.

Mezhebin oluşumunda önemli bir katkısı olan Müzenî'nin, çoğu meselelerde İmâm Şâfiî ile mutabık olmasının yanında birçok konuda da İmâm Şâfiî'ye muhalefeti bilinmektedir. Hiç şüphesiz ayrı düşündüğü konuların en önemlilerinden birisi de sarhoşun talakı konusundaki görüşüdür. Sarhoşun talakı konusuyla ilgili tartışmalar aile hukuku özelinde temerküz etse de ehliyet arızaları içerisinde de tartışılmalıdır. İşte bu araştırmada konu tebliğ boyutları içerisinde incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Şâfiî, Müzenî, Muhtasar, Sarhoşun Talakı, Zihar.

**Mâtürîdî Düşüncenin Teşekkülünde Sosyo-Jeo-Politik Bağlam: Mâverâünnehir
(Semerkand Ve Buhara) Üzerine Analizler**

Doç. Dr. Recep ÖNAL

Balıkesir Üniversitesi, onal1975@gmail.com

Mâverâünnehir, çeşitli din, mezhep ve medeniyetlere ev sahipliği yapmış, bu sayede en büyük dinî ve fikrî kesişim noktalarından biri olma özelliği kazanmış bir bölgedir. İslâm medeniyetinin kuruluşunda ve sonraki dönemlerde Sünnîliği müdafaa eden pek çok ilim adamlarıyla da müstesna bir mevkie sahip olan bu bölge, bilhassa Semerkand ve Buhara gibi kültür merkezlerinde dinî ve aklî ilimlerde kaydedilen gelişmelerle, X. yüzyıldan itibaren İslâm dünyasının parlayan yıldızı haline gelmiştir. Özellikle Samânîler döneminde (874-999) Türklerin İslâm dinini benimsemelerinde, Türk-İslâm kültürünün temellerinin atılmasında önemli bir rol oynamıştır.

Diğer taraftan bu coğrafya, İslam çatısı altında ortaya çıkan Ehl-i Sünnet ve Ehl-i Bid'at mezheplerine de ev sahipliği yapmıştır. Fakat bölgede hâkim konumda olan mezhep genelde Ehl-i Sünnet özelde Hanefî-Mâtürîdîlik olmuş, dinî ilimler Ebû Hanîfe'nin fikrî temeller üzerine inşa edilmiştir. Özellikle Semerkand ve Buhara'da belirleyici olan Hanefîler, medreselerde sonraları Mâtürîdî kelamına temel teşkil edecek Hanefî inanç esaslarının öğretilmesinde büyük katkı sağlamışlardır. Bu bakımdan bu coğrafyada Sünnî kelâm, Semerkand ve Buhara merkezli olarak Hanefîler tarafından temsil edilmiştir. Onlar sayesinde bu topraklarda pek çok Hanefî otorite ortaya çıkmıştır. Bunların ilk temsilcileri de Sünnî kelamının kurucularından İmam Mâtürîdî (ö. 333/944) ve talebeleri olmuş, Hanefî-Sünnî akidenin teşekkülüne, sistemleşmesine ve yayılmasına öncülük etmişlerdir. Bu bakımdan bu coğrafyanın en temel özelliklerinden biri İslâm inancının sistemleştirilmesinde hayati öneme sahip olan Mâtürîdî Kelam Ekolü'ne ev sahipliği yapmasıdır. Bölgenin bir diğer özelliği ise bu coğrafyada yetişen âlimlerce Hanefî-Mâtürîdî geleneği savunmak amacıyla yazılan temel eserlerin önemli bir kısmının yine burada yazılmasıdır. Bu eserler, Hanefî-Mâtürîdî mezhebinin bölgede yaşayan Müslümanların mezhebi haline gelmesinde ve Türk İslâm düşüncesinin şekillenmesinde önemli rol oynamıştır.

Bu tebliğimizde yukarıda teorik zeminine dikkate çekmeye çalıştığımız bilgiler doğrultusunda İslam düşünce tarihi bakımından hayati öneme sahip bu coğrafyanın, Mâtürîdîliğin teşekkül sürecinde sağladığı katkılar ile jeo-sosyo-politik durumunu incelemeye çalışacağız.

Anahtar Kavramlar: Hanefî, Mâtürîdî, Mâverâünnehir, Semerkand, Buhara.

İmam Ebu Hanife'nin Hadis - Sünnet Anlayışı

Prof. Dr. İsmail Hakki ÜNAL

Ankara Üniversitesi, unalhakki@hotmail.com

İmam A'zam Ebu Hanife (80-150h.) siyasi ve sosyal çalkantıların en yoğun yaşandığı, dînî ve fîkrî ihtilafların zirve noktasına ulaştığı, bunların sonucu olarak birçok fırka ve mezhebin teşekkül ettiği İslam'ın erken döneminde yetişmiş mümtaz bir İslam alimidir. Taraf olduğu tartışmalarla, itikâdî ve fikhî rakipleriyle, sevenleri ve sevmeyenleri ile o dönemin insanıdır. Hadis-sünnet anlayışı konusunda çağdaşı diğer imamlardan farklı yönleri bulunsa da Sünneti hüküm kaynağı olarak kabul etme ve gerektiği yerde delil olarak kullanma yönünden onlarla aralarında bir farklılık yoktur. Onun, katı hâricî anlayışı karşısında daha müsamahakâr olan mürcîî fikirleri benimsemesi, İslam'ın yayılış döneminde yeni müslüman olan farklı uluslara mensup insanları, bir günahla dinden çıkma tehdidi karşısında, her halükârda imanlarını koruma avantajını sağlayan bu anlayış etrafında toplanmaya sevk etmiş, Ebu Hanife ve ekolü belki de bu yüzden asırlar boyu en fazla taraftarı olan mezhep olma özelliğini korumuştur. Günümüzde Ebu Hanife gibi şahsiyetler hakkında bilimsel çalışmalar yapılırken onları bugüne taşımak yerine, mümkün olduğu ölçüde o güne gidilerek, o havanın teneffüs edilmesi şarttır. Böylece mezhebî çekişme ve ihtilafların, o dönemin şartları çerçevesinde daha gerçekçi yorumlanma imkânı doğabileceği gibi, bazı çevrelerde hâlâ sürdürülmeye çalışılan mezhebî asabiyet ve sonu gelmeyen haklı-haksız tartışmalarından da korunulmuş olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ebu Hanife, Hadis/Sünnet, Mürcie, Ehl-i Rey, Mezhep Asabiyeti.

Ebu Hanife'nin Tartışma Ve Eleştiri Yöntemi

Prof. Dr. Metin ÖZDEMİR

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, ozdemirmetin@hotmail.com

İnanç hürriyeti İslam'ın şiarındandır. Kur'an, dinde ve inançta zorlama olmadığını açıkça beyan etmiştir. (Bakara 2/256) Hz. Peygamber'in ve ona tabi olanların tebliğ faaliyeti, muhatapların kesin bilgi ve kanıtla ikna edilmesi yöntemi üzerine bina edilmiştir. (Yusuf 12/108) Yine Kur'an'da, Bedir savaşının sonuçları üzerinden şu mesaj verilmiştir: "... Ölen açık bir delille ölsün, yaşayan da açık bir delille yaşasın." (Enfal 8/42) Hatta Kur'an'da, tartışma ve eleştiri üslubunun nasıl olması gerektiği bizzat vurgulanmıştır: "Rabbinin yoluna, hikmetle, güzel öğütle çağır; onlarla en güzel şekilde tartış..." (Nahl 16/125) Bu yöntemi titizlikle uygulayan Hz. Peygamberin, muhataplarına karşı tutum ve davranışı, Kur'an'da şöyle övülmüştür: "Allah'ın rahmetinden dolayı, sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba ve katı kalpli olsaydın, şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi. Onları affet, onlara mağfiret dile, iş hakkında onlara danış, fakat karar verdin mi Allah'a güven, doğrusu Allah [kendisine] güvenenleri sever." (Âl-i İmran 3/159)

Tartışma ve eleştiri yöntemi ve üslubu ile ilgili olarak Kur'an'dan alıntıladığımız bu türden emir ve tavsiyeleri dikkate alan Müslümanların tebliğ faaliyetlerinde kesin bilgi ve kanıt hep birinci öncelikleri olmuştur. Bununla birlikte kesin bilgiye ve kanıta ulaşma yöntemleri konusunda itilaflar çıkmış, izlenen farklı yollar neticesinde ortaya çıkan fikir ayrılıkları yüzünden ötekini eleştirirken zaman zaman aşırıya kaçılmış; muhaliflere ehli bidat, zındık, kâfir vb. ithamlar yöneltmiştir. Bu durumun doğal sonucu olarak müslüman topluluklar arasında mezhep taassubu yaygınlaşmış, zamanla ortaya çıkan çeşitli fırkalar, siyasi çatışmaların bir aracı haline gelmeye başlamıştır. Hâlbuki Allah, kalpleri düşmanlık duygularıyla param parça olmuş bir cahiliye toplumunu, içerisinde barışın, selametın, huzur ve güvenin ilkeleri bulunan sağlam Kur'an ipiyle neredeyse içerisine düşecekleri bir ateş çukurunun kenarından çekip kurtarmıştı. (Âl-i İmran 3/103). Belki de inançlar üzerine yapılan tartışmalar neticesinde kalplerin parçalandığını ve Müslümanların hızla yeni bir ateş çukurunun kenarına doğru sürüklendiğini hisseden ilk Müslümanlar ve onların takipçileri, söz konusu tehlikeyi bertaraf etmek için, ötekine karşı sert ve yıpratıcı bir üslup kullanmayı tercih etmişlerdi. Ancak tarihsel tecrübeler, bu tutumun faydadan çok zarar getirdiğini açıkça göstermiştir.

Biz bu tebliğimizde, ilk dönemin en etkili simalarından birisi olan Ebu Hanife'nin bu süreç içerisinde, tartışma ve eleştiri yöntemi ve üslubu açısından nasıl bir duruş sergilediğini göstermeye çalışacağız. Bunun hem onun gayri Müslimlerle yaptığı tartışmalarda elde ettiği başarıların temel dayanak noktalarını görmemize hem de muhaliflerine karşı kullandığı üslup ve yöntemlerde belirgin olarak ortaya çıkan olumlu ve olumsuz yönleri değerlendirmemize katkı sağlayacağını umuyoruz.

Anahtar Kelimeler: Ebu Hanife, Tartışma, Kur'an.

Maturidi Düşünce’de İman-Özgürlük İlişkisi

Prof. Dr. Hasan ONAT

Ankara Üniversitesi, hasan.onat@divinity.ankara.edu.tr

İnsan olmak, en temelde akıllı ve özgür olmak anlamına gelmektedir; özgürlük doğrudan insanın varlık yapısıyla ilgilidir. Din en temelde insanı özgürleştirmek, insanın özgürlük bilincini geliştirmek, akla destek olmak ve yüksek insani değerlerin hayata taşınmasını kolaylaştırmak için vardır. Bu bağlamda Müslümanların, özellikle içinden geçtiğimiz süreçlerde özgürlükle imtihanları gerçekten çok çetin geçmektedir. Bir yandan Müslümanların gelenekle bağlarının kopmuş olması, geleneğin kutsallaştırılmasına yol açmakta ve bizi geleneğe mahkum etmektedir; diğer yandan İslam’ın akılla irtibatının zayıflaması eleştirel düşüncenin ve özgürlük bilincinin gelişmesini engellemektedir. İslam dünyasını varlığını tüketicilik üzerinden anlamlandırır hale gelmiştir. En temel sorun adalet ve özgürlük olarak karşımızda durmaktadır.

Müslüman gelenekte özgürlük tartışmalarının insanın fiilleri üzerinden yapılmış olması hem özgürlük teorilerinin gelişmesini engellemiş, hem de güç-özgürlük ilişkisinin daha çok güvenlik üzerinden okunmasına sebep olmuştur. Özgürlüğün ve adaletin olmadığı bir yerde dinden de insanca yaşamaktan da söz etmek pek mümkün değildir. Müslümanların özgürleşebilmesi için önce İslam’ın teorik ve pratik düzeydeki kurumsallaşmalarla, geleneğin dinleşmesiyle etkisizleşmeye başlayan değiştirici ve dönüştürücü, inşa edici boyutunun yeniden öne çıkması, İslam’ın din sanılan yüklerinden arındırılması, yani özgürleştirilmesi gerekmektedir.

Maturidi’nin güvenilebilir bilgiye ve akla yapmış olduğu vurgu, taklidi imanı kabul etmemesi, amel-iman ayrımını temellendiriş biçimi, diyanet ve siyasetin ayrı şeyler olduğunu ifade etmesi günümüzde baş ağrıtan pek sorunun doğru anlaşılmasına ve çözüme kavuşturulmasına ışık tutacak niteliktedir. Amel-iman ayrımı şiddet sarmalından çıkış için yeniden düşünülmesi ve hayata geçirilmesi gereken bir meseledir. Her şeyin siyaset üzerinden okunması, siyasetin ve iktidarın tek çözüm olarak görülmesi hem İslam’ın bir siyasal ideolojiye indirgenmesine yol açmış, hem de İslam’ın siyasi meseleleri insanın sorumluluğuna bıraktığı gerçeğinin unutulmasına sebep olmuştur. Maturidi’nin bu konudaki yaklaşımının doğru anlaşılması siyasetin çözüm yollarından sadece birisi olduğunu, dinle aynileştirilmemesi gerektiğini, halifelüğün de beşeri bir kurum olduğunu doğru anlama imkan sağlayacaktır.

Maturidi, İslam Düşünce Tarihi’nde iman-özgürlük ilişkisi açıkça ortaya koyan bir düşündürdür. Maturidi’ye göre “iman”ın yeri/ yatağı kalptir; bu durum, imanın “herhangi bir yaratığın tahakkümü”nün nüfuz edemeyeceği bir noktasını işaret etmektedir. Bir kimsa aklıyla ve hür iradesiyle iman eder veya iman etmek. “Dinde zorlama yoktur” (2/256) ilkesi hem İslam dairesi girme noktasında, hem de Müslüman olduktan sonra geçerli olan evrensel bir ilkedir. İmanda esas belirleyici bir kimsenin kendi hür iradesiyle, varlığının farkında olarak, hiçbir baskı altında kalmaksızın inanmış olmasıdır. İmanın esas itibarıyla bireysel olması ve bilincin en üst seviyesinde “kalble tasdik” sayesinde gerçekleşmesi, onun, doğrudan insanın kendi varlığının farkında olması ile irtibatlı olduğunu da göstermektedir. İman varoluşsal bilincin zirvesinde ortaya çıkan bir “cesaret”i gerektirir.

Anahtar Kelimeler: Maturidi, İman, Özgürlük, Düşünce.

Maveraünnehir'de İslam Medeniyeti Üzerine Bir Analiz

Kemal Yavuz ATAMAN

Avukat

Maveraünnehir İslam tarihinde iki nehir arası bir havzadan, bir coğrafyadan öte, İslam'ın ilim, kültür, sanat havzasıdır. İslam'ın bu topraklara ulaşmasıyla birlikte İslam Medeniyetinin zirveye çıktığına tarih şahit olmuştur. Türklerin müslüman olması coğrafyanın ve yeryüzünün kaderini de değiştirmiştir. Başarılı devlet yönetimi, sağlam toplum yapısı, özgüveni yüksek, vasıflı, inançlı, ahlaklı, kaliteli ve çalışkan insan unsuru İslam Medeniyetinin gelişme ve yayılmasında büyük rol oynamıştır. Arapların başarılı fetihleri, seçkin sahabelerin bölgeye yerleşmeleri, Abbasilerin ilme ve kültüre yatırım yapmaları, havzanın Türk, İran, Çin kültür ve birikiminden faydalanması da medeniyetin gelişme harcını teşkil etmiştir. Bağdat, Basra, Harran Mezopotamya bölgesi alimlerinin bu havzaya göç etmeleri, Horasan'dan sürekli bir akışın olması da zenginliğe ve gelişmeye sebep olmuştur. Maveruünnehir deyince, İslami ilimlerin lider, kaynak, sembol isimlerini, pozitif ve sosyal ilimlerde temayüz etmiş, İslam ve Batı alemine asırlarca rehberlik eden kıymetli alimleri ve eserlerini görüyoruz. Nakşibendiyye, Kübreviyye, Yeseviyye gibi İslam dünyasının en önemli tasavvufi simaları ve tarikatları, devletlerin etkin ve kurucu unsuru olmaları, devlet, toplum ve bireylerin gelişmesinde önder konumunda bulunmaları da yadsınamaz. Maveruünnehir'den, Türkistan'dan Ortadoğu, Anadolu, Kafkasya, Balkanlar, Hindistan, Afrika ve Avrupa'ya dervişlerle, fetihlerle uzanan ve kurulan müslüman devletlerin arkasında da bu havzanın birikimi vardır. Maveruünnehir havzası, çevresi, Horasan'la birlikte verimli, bereketli devletlere, alimlere, eserlere, ekollere, ülkelerin gelişim ve değişimine sebep olurken, bu zirveye çıkışın muhtelif etkenleri, nedenleri ve çarpıcı yönleri de vardır. Küreselleşme belki de ilk defa Ortadoğu dediğimiz bölgeden Maveruünnehir'e aktarılan, daha sonra başka coğrafyalara ihraç edilen, taşınan bilgi, ilim, kültür, sanat, tecrübe ve yaşam tarzlarıyla bu havzada başlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Mevaraünnehir, İslam, Medeniyet, İlim, Kültür, Sanat, Toplum, Tasavvuf.

**Buhârî'nin *El-Câmi'U's-Sahîh*'i Üzerine Bir Ta'lik Çalışması:
İbn 'Âşûr'un (1879-1973) *En-Nazaru'l-Fasîh*'i**

Arş. Gör. Halil İbrahim DOĞAN

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, ibrahimseyh60@gmail.com

Hadîs'in şüphesiz İslâmî ilimler içerisinde önemli bir yeri vardır. Çünkü hadis, vahyi alıp dini bize tebliğ eden Hz. Peygamber'in söz, fiil, takrir ve vasıflarıdır. Bu nedenle İslâmiyet'in ilk asırlarından itibaren hadîse özel bir ilgi gösterilmiş, yazılarak veya ezberlenerek sonraki nesillere aktarılmıştır. Hicrî II. asrın ortalarından itibaren hadîsler, iki kapak arasında toplanmaya başlanmış, hicrî III. asırda ise en önemli hadîs kitapları telif edilmiştir. Bunlardan biri ve en önde geleni ise Buhârî'nin (v. 256) *el-Câmi'u's-Sahîh*'idir. Bu eser, Kur'ân-ı Kerîm'den sonra en sahih kitap olarak kabul edilmekle birlikte hakkında şerh, hâşiye, ta'lik vb. pek çok çalışma yapılmıştır. *el-Câmi'u's-Sahîh*'in tasnif edildikten bir müddet sonra başlayan bu durum, günümüze kadar devam etmektedir. Yakın dönemde yaşayan İbn 'Âşûr da Buhârî hakkında bir ta'lik türü eser telif etmiştir.

Muhammed et-Tâhîr b. 'Âşûr, İslâm âleminin en çalkantılı dönemlerinden biri olan XIX. asrın son çeyreği ile XX. asrın ilk üç çeyreğinde 1879-1973 yılları arasında Tunus'ta yaşamış önde gelen âlimlerdendir. Mâlikî kadılığı, Şeyhü'l-İslâmlık, rektörlük gibi önemli görevlerde bulunan İbn 'Âşûr, aynı zamanda çeşitli ilim dallarında pek çok eser telif etmiştir. O, eserlerinde geçmiş ile gelecek arasında bir köprü kurmaktadır.

İbn 'Âşûr'un eserlerinden biri de Buhârî'nin *el-Câmi'u's-Sahîh* hakkındaki *en-Nazaru'l-Fasîh 'inde Medâ'ıki'l-Enzâr fi'l-Câmi'i's-Sahîh* adlı çalışmasıdır. Bu eserde *el-Câmi'u's-Sahîh*'in tamamı ele alınmamış olup müellifin gerekli gördüğü hadîsler incelenmiştir. *en-Nazaru'l-Fasîh*'te bazı hadîsler şerh edilmiş, bazı hadîslerde geçen garip kelimeler incelenmiş, bazı hadîslerdeki yer ve şahıs isimleri ile nüsha farklılıklarına dikkat çekilmiş, sened ve metin tenkidlerine yer verilmiştir. Bu tebliğde ilk önce müellifin hayatına kısaca yer verilecek, ardından *en-Nazaru'l-Fasîh* çeşitli yönlerden değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Buhârî, *el-Câmi'u's-Sahîh*, İbn 'Âşûr, *en-Nazaru'l-Fasîh*, ta'lik.

Kadının Çalışması İle İlgili Din İşleri Yüksek Kuruluna Yöneltilen Sorular

Doç. Dr. Zekiye DEMİR

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, zekiyedemir@gmail.com

Geleneksel toplumdan modern topluma bir başka ifadeyle tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişte kadının toplumsal statüsünde erkeğe kıyasla büyük bir değişme yaşandı. Önceleri ev işi işlerden sorumlu ve kendi tarım alanında ailesine yardımcı biri iken sanayileşmeyle birlikte tarım alanlarında geçimin zorlaşması, kırsal kesimden sanayi bölgelerine göçülmesi, fabrikalarda ucuz işçi ihtiyacı gibi nedenlerle kadın biraz da zorunlu olarak kendini çalışma hayatının içinde buldu. Bu durum sanayileşmiş ülkelerden başlayarak tüm dünyaya yayıldı ve son iki yüz yıl içerisinde kadının da erkek gibi çalışma hayatında etkin olmasını beraberinde getirdi. Türkiye’de bu global dönüşümden etkilendi. Özellikle 1980 sonrasında kadınların çalışma hayatındaki varlığı hissedilir hale geldi.

Daha çok aile bütçesine katkı sağlamak amacıyla çalışma hayatında yer almaya başlayan kadın, gelinin noktada sadece ailesine değil topluma da ekonomik katkı sağlamaktadır. Bunun yanı sıra kadının ev işi işler dışında çalışmasının artı değer üretme, işe yarama, kendini değerli hissetme gibi kendi öz varlığı üzerine de katkı sağlaması söz konusudur. Bu vakıflarda, gönüllü yardım kuruluşlarında ve siyasi partililerin kadın kollarında çalışan kadınlar da rahatlıkla gözlemlenebilir.

Aslında kadını çalışması yeni değildir. Kadın ilk insandan beri sürekli çalışmaktadır. Yeni olan ücretli çalışmasıdır ve tartışmalar da ücretli çalışması çerçevesinden dönmektedir.

Büyük çoğunluğu Müslüman olan ülkemizde Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kuruluna kadının ev dışında çalışması ile ilgili gelen soruların çoğu kadının ücretli çalışmasını ile ilgilidir. Bu kapsamda kadının çalışması ile ilgili ne tür sorular gelmiştir, bu sorularda kadın ve erkeğin konuya bakış açısında ve sorularında ne gibi farklılıklar vardır? Bu sorulara cevap bulabilmek için çalışmamızda Din İşleri Yüksek Kuruluna internet yolu ile yöneltilen ve aile hayatı ile ilgili soruların alt başlıkları içinde yer alan *kadının çalışması* ile sorular değerlendirmeye alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kadının Çalışması, Ücretli Çalışma, Diyanet.

İslam'ın Değişimci Yüzü Sûf Hareketi'nin Sosyo-Ekonomik Arkaplan Analizi

Dr. Öğrt. Üyesi Mustafa ALTUNKAYA

İnönü Üniversitesi, mustafa.altunkaya@inonu.edu.tr

Mekke'nin İslâm'dan önceki özerk yapısı, büyük ölçüde Sasani-Bizans ekonomi-politiğinin ürünüydü. Kureyş'in ilâf düzeni de bu özgün yapıya yardım ediyordu. Mekke ticarete dayalı ekonomisi ve aristokrasisi yanında Hz. İbrahim'den tevarüs ettiği dinî saygınlığı ile de çevre kentler arasındaki üstün konumunu korudu.

Ancak sosyo-kültürel zihin olarak Mekkeliler seküler eğilimlere yöneldiler. Böyle bir zihnin ve tarihin ürünü Mekke'de İbrahimî gelenek unutuldu, putkıran İbrahim'in İsmail'den torunları insanlık evinin yanibaşında onlarca put ihdas eden sermaye ve güç sarhoşu azgın-mutraf bir gurubun zulmü ve tahrifi ile tevhid çizgisinden uzaklaştı.

Bu durum kendi içinde karşı devrimini de beraberinde getirdi. İlahi bir müdahale ile yeni bir kitap geldi. Allah cc tıpkı ataları gibi zühd ve tevhid ile konuşan yeni bir elçi gönderdi. 13 yıllık Mekke dönemi zühd hareketi söylemi şirke, küfre yani dış dünyaya meydan okuyordu.

Medine'de ise zühd hareketi söylemi dış dünya ile ilgilenmekle birlikte iç bünyedeki bozulma ve erozyonu da fark edince her ikisiyle mücadeleye yöneldi. İşte zühd/sûf hareketi dünyayı küçümseyerek adeta dünyaya kafa tutan bir antiseküler hareketin öncülüğünü yaptı. İşte hareketin ortaya çıktığı koşulları bilebilmek için Hz. Peygamber (sav)'den sonraki 29 yıllık raşidî hilâfet dönemini farklı açılardan analiz etmemiz gerekir.

Hz. Ebubekir döneminde, sahabe ve tabiin serhat bölgelerde cihad ile meşgul iken iç kentlerde sonradan Müslüman olmuş kesimler arasında lüks, israf, gösteriş gibi cahili adetler tekrar belirmeye başladı. Toplumsal ölçekte Allah'ın hudud ve hukukuna riayetsizlik gözlendi. Bu da İslâm Devleti'nin iç bünyesinde adaletsizlik, yolsuzluk, adam kayırma gibi sapmalara sebebiyet veriyordu. Bu tehlikeli gidişi farkedenden sahabe ve tabiinden ileri gelenler Müslümanları uyarmak, çürümeye karşı dünyevi hırslardan onları uzak tutmak için zühd hadislerini yeniden gündem yapmaya başladılar.

Sonuç olarak İslam'ın iç sosyal, iktisadi ve siyasi şartlarının ürünü olan sûf hareketinin Horasan Buhara'da zirveye ulaşan sosyo-ekonomik arkaplanı bu çalışmanın konusunu teşkil etmektedir. O bakımdan sûf hareketi, İslâm'ın özüne sahip çıkan bir zühd ve değer hareketidir. Hareket, bireyi hırslarından kurtarıp passion (tutku) sahibi yapmakta; nefis, çevre, tarih vb. bağlardan kurtarıp zühd inkılabıyla dönüştürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sûf Hareketi, Sosyoloji, İktisat, Değişim, Buhara, Horasan.

Türk İrfan Geleneğinde Değişim Ve Süreklilik: Muhammed Bahaeddin Nakşibend, Hacı Bayram-ı Veli Ve Mehmed Zahid Kotku

Dr. Öğrt. Üyesi İbrahim Ethem ARIOĞLU

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, iearioğlu@gmail.com

Tasavvuf ve tarikatlar İslam kültürü ve medeniyetinde önemli bir yere sahip olduğu gibi Türk kültürü, medeniyeti ve sosyal hayatında da önemlidir. Tekke-Tasavvuf kültürü ve edebiyatının irfan geleneğimizin oluşmasında olumlu katkısı vardır. Sevgi, gönül, insan-ı kâmil, marifet, erdem, hikmet gibi kavramlar irfan geleneğimizin önemli kavramlarıdır. İrfan geleneği, bu geleneğin öncüleri olarak insanlara ve topluma pek çok alanda rehberlik eden büyük temsilcilerini ve şahsiyetlerini yetiştirmiştir. Muhammed Bahaeddin Nakşibend, Hacı Bayram-ı Veli ve Mehmed Zahid Kotku bu geleneğin önemli mutasavvuf ve gönül insanlarından bazılarıdır. Bu şahsiyetlerin, mutasavvıfların yaşadığı dönemden günümüze kadar devam eden etkilerini bugün de görebilmekteyiz. Bu çalışmamızda Türk irfan geleneğindeki değişim ve süreklilik; Tasavvuf düşüncesi ve kültüründe önemli şahsiyetler olarak kabul edilen Muhammed Bahaeddin Nakşibend, Hacı Bayram-ı Veli ve Mehmed Zahid Kotku'nun hayatları, tasavvufi düşünceleri, eserleri ve sosyal hayata etkileri gibi açılardan ele alınıp değerlendirilmeye ve irfan geleneğinin bugüne yansıyan durumları ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: İrfan Geleneği, Tekke ve Tasavvuf, Muhammed Bahaeddin Nakşibend, Hacı Bayram-ı Veli, Mehmed Zahid Kotku.

Semerkanlı Muhaddis Dârimî Ve Sünen'i

Prof. Dr. Ahmet YILDIRIM

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, ayildirim2000@hotmail.com

es-Sünen adlı eseriyle tanınan hadis, tefsir ve fıkıh âlimi olduğu bilinen Ebû Muhammed Abdullâh b. Abdirrahmân b. el-Fazl ed-Dârimî (ö. 255/869), 181'de (797-98) doğdu. Kendisi Semerkantlı olup Temîm kabilesinin Dârim koluna mensuptur. Zâhidlerin çokça bulunduğu bir çevrede yetişti. Dârimî, ömrü boyunca doğruluğu, takvası, kaatkarlığı, hilm, vera ve ibadeti darb-ı mesel getirmekle diğer insanlara örnek bir yaşayış ve şahsiyet ortaya koymuştur. O bu dünyadan göçeli onbir asır gibi uzun bir zaman geçmesine rağmen İslami ilimlerde bilhassa hadis sahasında isminden sık sık bahsedilen bir alim ve muhaddis olmuştur ise bunu *Sünen* ismi ile meşhur eserine borçludur. Dârimî muhaddis olmakla birlikte aynı zamanda müfessir ve fakih olarak da tanınmıştır. Hadis ilmindeki ehliyeti ve ahlaki kişiliği ile alimlerin övgüsüne mazhar olmuştur. Bilhassa ilmi bakımdan en üst seviyede olan bir devirde yaşamış ve böyle bir devirde *Kütüb-i Hamse* müelliflerinin hocası olmuştur. Bu durum onun hadis ilmindeki dırayetinin en önemli göstergesidir. Dârimî'nin Sünen'inin kendine özgü bir mukaddimesi vardır. Sünen'i meydana getiren değişik konulu kitaplar, fıkıh kitaplarındaki tertibe göre düzenlenmiştir. Bu kitapların sonuncusu Fedaiu'l-Kur'an'a ait olanıdır. Dârimî'nin bu eserinin ismi hususunda ihtilaflar görülür. Ancak kitabın muhtevası sünen eserlerin özelliğini taşımaktadır. Her sünende olduğu gibi içinde mürsel, münkatı ve mevkuf hadislere yer verilir. Sülesiyyatının çok olması eserin önemli ve ayrı bir özelliğidir.

Dârimî'nin Sünen'i muteber hadis kitabı olarak kabul edilmiş ve hatta bazı hadisçiler tarafından Kütüb-i Sitte'nin İbn Mace yerine altıncısı olmaya layık görülmüştür. Ancak kitabın bütün hadisleri "sahih hadis" şartlarını taşımadığı için buna "sahih" adının verilip verilemeyeceği münakaşalıdır. Bunun yanında zayıf ravileri az, münker ve şaz hadisleri nadirdir. Sünen'deki hadislerin yarısından fazlası *Kütüb-i Sitte*'nin müellifleri tarafından rivayet edilmiş olduğu, Dârimî'nin tek başına rivayet ettiği hadislerin oranının çok azdır. Bu durum da Sünen'deki hadislerin Kütüb-i Sitte seviyesinde olduğunu göstermektedir. Dârimî bir kısım hadislere notlar eklemiş ve o konuyla ilgili kendi görüşünü belirtmiş bazı raviler hakkında bilgi vermiş ve onları tenkide tabi tutmuştur. İşte hadise ait yazılmış eserlerin arasında mühim bir yer tutan Sünen'i yazmış olan Dârimî, hadis ilmi sahasında önemli bir şahsiyettir. Sünen'i Kütüb-i Sitte arasına girecek kadar sağlam bir sıhhat derecesinde bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dârimî, Sünen, Hadîs, Sünnet, Kütüb-i Sitte.

"Devoni Maxfiy"-İrfon Xazinası

Assoc. Prof. PhD. Abdurahim BOLTAYEV
Bukhara State University, boltayev75@inbox.ru

Mazkur maqolada XVII-XVIII asrlarda yashab ijod qilgan boburiy malika Zebunnisoning "Devoni Maxfiy" devonidagi irfoniy gʻazallaridan namunalar keltirilib, ularning tasavvufiy jihatlari tadqiq qilingan. Zebunnisoning maʼnaviy darajasiga baho berilgan. Devon forscha boʻlganligi uchun uning asl matni fors yozuvida berilgan. Oʻzbek tiliga qilingan sheʼriy tarjima ham keltirilib, undagi tasavvufiy mazmuniga eʼtibor qaratilgan. Maqola boburiy malikaning maʼnaviy qiyofasini qisman koʻrsatib bergan va unda ishlatilgan gʻazallarning aksariyati ilk bor oʻzbek tiliga tarjima qilinganligi bilan eʼtiborga loyiq.

Kalit Soʻzlar: Irfon, Maʼrifat, Boburiy, «Devoni Maxfiy», Gʻazal, Sheriyat, Zebunniso, Maʼnaviy Hayot, Valiylar, Zuhd, Taqvo.

"G'ibtafarmoyi Surayyo"- Mahmud Anjir Fag'naviyning Ma'naviy Ziyosi

Davronbek QODIROV

Bukhara State University, deviekhan@mail.ru

Maqolada Mahmud Anjir Fag'naviyning ma'naviy hayoti, taxallusi va mazmun-mohiyati ochib beriladi. Shayx Mahmud Anjir al-Fag'naviyning tug'ilgan va vafot etgan yillari borasida aniq bir ma'lumotlar yo'q. Turli manbalarda turlicha sanalar ko'rsatilgan. Shayxning yashagan va faoliyat ko'rsatgan davrlarini xronologik tarzda o'rganib, o'sha davrdagi tarixiy voqea-hodisalar, siyosiy jarayonlar, muhit hamda Naqshbandiya tariqati silsilasidagi pirlari va shogirdlari geneologiyasiga asoslanib taxminan quyidagi sanalar haqiqatga yaqin deb hisoblaymiz. Xoja Mahmud Vobkent (Vobkan a'moli) hududidagi Anjir Fag'ni qishlog'ida 1196-yilda tug'ilgan va 1272 yilda olamdan o'tgan. Aytij joizki, shayxning vafotlariga doir ma'lumotlar turli manbalarda har xil keltirilgan. Tariqat ahli orasida Mahmud Anjir Fag'naviy "G'ibtafarmoyi Surayyo" sifati bilan tilga olinganligi manbalarda aytiladi. Shu o'rinda pining nega aynan bu sifat bilan tavsiflanganligi va bu taxallus qanday ma'noni anglatishi borasida birorta ham manbada uchramaydi. Maqolada izlanishlar natijasida qadimgi va o'rta asrlardagi ilmiy va diniy-falsafiy dunyoqarash, hadislar asosida ushbu sifatning mazmun-mohiyati hamda Islom madaniyatidagi ahamiyatini o'rganib, quyidagi faktlarni aniqlab bayon etilgan.

Kalit So'zlar: Tariqat, Tasavvuf, Surayyo Yulduzi, G'ibta, Naqshbandiya, Falsafiy Dunyoqarash, Ilm, Taxallus.

Kuran'da Geçen Peygamber Mucizeleri Ve Bilimsel Gelişmeler

Prof. Dr. Mustafa UÇAR

Biruni Üniversitesi, mustafaucar3440@gmail.com

Kutsal kitabımızda Allahu Teala'nın Hz. Adem'e İsimleri öğrettiği anlatılıyor. İsimleri öğretme acaba ne gibi anlamlara gelebilir? Eşyanın isimleri veya Allahu Teala'nın isimleri ilk anda akla gelenler...

Ancak, isimlerin öğretilmesinden; geniş anlamı ile insanların konuşma, anlama, anlatma, hafızasında tutma, başkasına nakletme gibi geniş manaların çıkarılması da gerekiyor.

Bilindiği gibi DNA, RNA gibi önemli bilgilere ulaşıldıkça, insanların atalarından kalıtsal olarak özellikler aldığını ve gelecek nesillere de bunları aktardığını biliyoruz.

O halde Hz. Adem'de olmayan özellikler bizde de yoktur, bizde olan özellikler Hz. Adem'de de vardı diyebiliriz. Ama nüve halinde veya çok gelişmiş olarak...

Kültür ve medeniyet dendiğinde akla insanlar geliyor. Hayvanlar için böyle bir kavramdan bahsetmek zor. Bin yıl önceki maymunla bugünkü maymunun yaşayışı arasında pek bir fark yok. Bin yıl önceki nasıl yaşamış, neler yemiş, nasıl çoğalmışsa, şimdiki maymun da aynı şekilde yaşıyor. Ama insan öyle değil, bir yıl öncesi ile bir yıl sonrası bile müthiş farklı. Eskiden hacca 3 ayda gidiliyordu, şimdi 3 saatte gidilebiliyor. Bütün bunlar bilgi aktarımı ve birikimi sayesinde oluyor.

Bilgi birikimi ve aktarımın sağlayan da konuşmadır. Eğer insanlar konuşmasaydı bilgilerini birbirlerine aktaramayacaklardı. İlk çağdaki insanla bu çağdaki insan aynı kalacaktı. Halbuki durum öyle değil. İnsanlar bilgilerini üst üste koyuyorlar ve birbirlerine aktarıyorlar. Bugünkü uçak teknolojisinde geline mükemmel noktada, tekerleği icat eden insanların da katkısı var...

Biz bu çalışmamızda, Kur'anı Kerimde yer alan peygamber mucizelerinin bilimsel ve teknolojik gelişmelere nasıl ışık tuttuğunu veya tutması gerektiğini, manevi ilerlemenin peygamberler vasıtasıyla olduğu gibi, maddi ilerlemede de bunların desteği olduğunu, belirli mesleklerin ilk ustaları (pirleri) olarak bazı peygamberlerin gösterilmesinden hareketle ele almaya çalışacağız.

Çalışmamız bir literatür çalışması olacaktır.

Amacımız yüce kitabımız Kur'anı Kerimin bize bu konularda da rehber olduğunu göstermektir.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Peygamber, Mucize, Bilim.

Nimet ve Musibetin Tasavvufî Açıdan Değerlendirilmesi

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Mansur GÖKCAN

Çukurova Üniversitesi, mgokcan37@hotmail.com

Nimet ve musibet, hayır ve şer gibi Allah'ın yarattığı iki zıt haldir. Bir şey zıddı ile tanınır. Nimet olmadan musibeti, musibet olmadan da nimeti tanımak mümkün değildir. Her ikisinin de yaratılmasında hikmet vardır. İnsan hayatında, nimetle musibet, darlıkla bolluk, sevinçle üzüntü, acı ile tatlı daima yan yana yer alır. Bu hallerden birinin sürekliliği düşünülemez. Nimet içindeki kimsenin, asla musibet ve sıkıntı görmeyeceğini zannederek rehavete kapılmaması gerekir. Her gecenin bir sabahı olduğu gibi, her gündüzün de bir gecesi vardır. Gündüzün geleceği umuduyla sıkıntılara göğüs germek ve sabretmek gerekirken, gece karanlığının ve sıkıntıların geleceğini de düşünüp tedbir almak ve aydınlığın kıymetini bilmek gerekir. Dünyanın acılığını tatmadan tatlılığına ulaşamaz. Bala ancak arıların sokmasına katlanılarak ulaşılır. Allah, musibetler karşısında sabreden, hevasına karşı çıkan ve iradesini terk eden kimseleri güzel bir hayatla mükâfatlandırır. Nimetin kıymetini bilmek ve şükretmek, nimetin korunmasına ve büyümesine, şükretmeyerek nankörlük yapmak ise, nimet içinde bile musibete uğrayarak sıkıntılı bir hayat yaşamaya sebep olur. Nimet içinde musibete veya musibet içinde nimete ulaşılabilir. Nimetin musibete dönüşmesinin en önemli sebeplerinden birisi nimetle gururlanmaktır. Musibetin devam etmesinin en önemli sebeplerinden birisi ise kurtuluş ümidini yitirmek ve Allah'tan ümit kesmektir. Karşılaşılan tüm olumsuzluklar, marifet eksikliğinden, Allah'ı tanımamaktan, O'nun hükmüne rıza ve teslimiyet göstermemektendir. Allah dilerse, değiştirir ve tersine çevirir. O, nimeti, musibete; musibeti de nimete çevirmeye, nimet içindeyken musibet, musibet içindeyken de nimet vermeye muktedirdir. Nimet değil de nimeti veren, musibet değil de musibeti veren basiretle görülebilirse musibetin üstesinden gelmek ve musibet halinde bile sükûn ve huzur üzere bulunmak mümkün olabilir.

Anahtar Kelimeler: Nimet, musibet, sabır, şükür

3. INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON PHILOSOPHY, BEHAVIORAL AND HEALTH SCIENCES
ULUSLARARASI FELSEFE, DAVRANIŞ VE SAĞLIK BİLİMLERİ SEMPOZYUMU

17-21 Ekim 2018 Buhara, Özbekistan / 17-21 October, 2018 Bukhara, Uzbekistan / 17-21 oktabr 2018-yil, Buxoro, O'zbekiston

Uşak Şehrinde Aile Sağlığı Merkezlerine Erişilebilirliğinin CBS İle Analizi

Dr. Öğrt. Üyesi Mehmet DENİZ

Uşak Üniversitesi, mehmet.deniz@usak.edu.tr

Günümüze giderek yaygınlaşan akıllı kent sistemleri ile mekânsal analizlerin önemi giderek artmaktadır. Mekânsal analizler ihtiyaç saptamada ve bu ihtiyaçlara çözüm önerisi ortaya konulmasında CBS ile birlikte uygulandığında çalışma alanı genişlemekte ve daha doğru sonuçlar vermektedir. Mekânsal analizlerin en önemlilerinden biri kentte yaşayan insan nüfusunun belirli sahalara erişilebilirliğinin ortaya konulması veya belirli merkezlerin yapımında ihtiyaç bölgelerinin belirlenmesine yardımcı olan network(ağ) analizidir.

Çalışmada Ege Bölgesi'nin İç Batı Anadolu bölümünde yer alan Uşak ilinde bulunan aile sağlık merkezlerine erişilebilirlik incelenmiştir. Aile sağlık merkezleri ülkemizde 2004 yılında yürürlüğe giren 5258 sayılı kanun ile ilk olarak Düzce ilinde kurulmaya başlamıştır. Aile sağlık merkezlerinin kapsamına baktığımızda bir veya daha fazla aile hekimi ile aile sağlığı elemanınca aile hekimliği hizmeti verilen kurumlar girmektedir. Analiz aşamasına geçilmeden önce Uşak Belediyesinden mevcut yapı verisi, Uşak İl Sağlık Müdürlüğünden aile sağlık merkezlerinin açık adresleri, openstreetmap açık verilerinden sayısal ulaşım ağı ve TÜİK'ten nüfus verileri temin edilmiştir. Açık adresleri bilinen aile sağlık merkezleri ArcMap 10.5 uygulaması ile sayısallaştırılmıştır. Elde edilen veriler erişilebilirlik çerçevesinde ağ analizinden yararlanılarak ArcMap 10.5 uygulaması ile analize tabi tutulmuştur. Ağ analizi ile mevcut ulaşım ağının oluşturduğu sistem sayesinde Uşak şehrinde Aile sağlık merkezlerinin erişilebilir alanları tespit edilmiştir. Analizde yasalar ile belirlenen 500 metre ve tarafımızca belirlenen alternatif 1000 metre mesafeler baz alınmıştır. 500 metrelik mesafe dikkate alındığında her mahallede bir aile sağlık merkezinin bulunduğu belirlenmiştir. Ancak bu mesafede rahatça erişilebilir alanlar şehrin merkez ve güneyinde yoğunlaşmıştır. 1000 metrelik alternatif mesafe dikkate alındığında erişilebilir alanın şehrin merkezinde yoğunlaştığı görülmektedir. Analiz sonucunda en büyük sorunun şehrin çeperlerinde olduğu bazı sahaların erişilebilir alan dışında kaldığı olduğu göze çarpmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Erişilebilirlik, Sağlık Coğrafyası, Aile Sağlığı Merkezi, Coğrafi Bilgi Sistemleri, Ağ Analizi.

A Study Of Relationships Between Academic Self-Concept, L2 Motivational Self-System And Intercultural Communicative Competence In A Turkish Context

Arş. Gör. Lazura Kazykhankyzy

Akhmet Yassawi University, lazura.kazykhankyzy@gmail.com

Prof. Dr. Yücel Gelişli

Gazi University, ygelisli@gmail.com

The purpose of this study was to determine intercultural communicative competence (ICC), academic self-concept (ASC) and L2 motivational self-system (MSS) of pre-service English teachers' in a Turkish setting. Further to examine whether such factors as gender, attended universities and grades reveal any differences in their ICC, ASC and MSS. In addition, to explore the relationship that exists between academic self-concept, L2 motivational self-system and intercultural communicative competence. The study employed a survey model to collect the data. A total of 314 English Language Teaching (ELT) pre-service teachers' enrolled at three universities in Turkey took part in this study. Participants completed ASC scale (Liu & Wang, 2005), L2 MSS scale (Taguchi et.al, 2009) and ICC scale specifically developed by the researcher to measure ICC levels of participants. Quantitative methods of data analysis were used to analyze the data with the help of statistical software package SPSS version 22.0. Descriptive analyses (mean, standard deviation), Independent samples t-test, Analysis of Variance (ANOVA) and Pearson product moment correlation test were conducted to analyze the data. Participants reported respectively high levels of ICC, ASC and MSS. The results indicated significant differences in participants ICC in terms of their attended universities, in ASC according to their gender and attended universities and in MSS with respect to their attended universities and grades. In addition, the results of the correlation analysis showed strong positive correlations between pre-service English teachers' ICC, ASC and MSS.

Keywords: Intercultural communicative competence, academic self concept, L2 motivational self system, pre-service English teachers.

Farabi Ve İbn Sina'nın Varlık Anlayışlarının Karşılaştırılması

Prof. Dr. A. Kadir ÇÜÇEN

Bursa Uludağ Üniversitesi, kadir@uludag.edu.tr

Bu bildirinin amacı İslam felsefesinin iki akılcı filozofu olan Farabi ve İbn Sina'nın Antik Yunan'dan aldıkları ve geliştirdikleri varlık anlayışını nasıl İslam düşüncesiyle uyuşturmaya çalıştıklarını göstermek ve birbirleriyle karşılaştırarak yorumlamaktır. Felsefe ile dini kesin olarak birbirinden ayırma çabası içindeki İslam filozofu Farabi (872-950), Aristoteles'in İslam dünyası içindeki en büyük takipçisi olmuştur. Onun Tanrı anlayışı, Aristoteles'in Hareket Etmeyen Hareket Ettiricisini ve Plotinos'un südur öğretisini bir araya getirerek onları yeniden yorumlanmasından oluşur. Evrenin yaratıcısı olarak Tanrı, İlk Varlık olarak 'vacib ül-vücut' yani zorunlu varlıktır. Tanrı, özü gereği zorunlulukla vardır. Özü gereği zorunlulukla var olmayan tüm diğer varlıklar ise 'mümkün ül-vücut' yani olanaklı varlıklardır ve varlıklarını Tanrı'ya borçludurlar. Çünkü olanaklı varlıklardaki nedensellik zinciri bir tek Tanrı'da son bulur. Var olmak için başka herhangi bir varlığa gereksinimi olmayan İlk Varlık, tüm diğer varlıkların da nedenidir.

İbn Sina (980-1037), İslam filozofları içinde çok özel bir konuma sahiptir. Hatta çoğu düşünürün göre İbn Sina İslam felsefesinin ulaştığı en yüksek konumu simgelemektedir. Felsefi anlamda derin bir kavrayışa sahip olan İbn Sina, özellikle Aristoteles ile Platon arasında gerçekleştirmiş olduğu sentez sayesinde İslam felsefesinde ayrıcalıklı bir yer edinmiştir. Aristoteles ve Platon felsefelerini başarılı bir biçimde bir araya getiren İbn Sina'nın bir başka başarısı da, tıpkı Aquinalı Thomas'ın Hristiyanlık ile felsefe arasında sağlamış olduğu senteze benzer biçimde İslam düşüncesi ile felsefeyi bir araya getirmesinde yatar. Yani İbn Sina İslam dinini kendi felsefesi içinde çok başarılı bir şekilde yorumlamış ve din ile felsefenin bir arada olabileceğini gösterme çabası içinde olmuştur. İbn Sina, Farabi'den miras aldığı Yeni-Platoncu türüm öğretisiyle hiyerarşik bir varlık anlayışının savunuculuğunu yapmıştır. Doğal olarak, Tanrı bu hiyerarşik varlık anlayışını en tepesinde bulunan varlıktır. Metafizik işte bu varlık hiyerarşisinin Tanrı'dan, yani tek zorunlu varlıktan, başlayarak açıklama meselesiyle meşgul olur.

Anahtar Kelimeler: İbn Sina, Farabi, Varlık, Tanrı, Aristoteles, Zorunlu Varlık, Olanaklı Varlık.

Modernleşme-Küreselleşme Çağında Batı-Dışı Toplumlarda Akrabalık: Çekirdek Aile Ağı

Prof. Dr. F. Beylü DİKEÇLİGİL

Istanbul Gelişim Üniversitesi, fbdikecligil@gelisim.edu.tr

Bu tebliğde modernleşme ve küreselleşme sürecinin aile yapısında neden olduğu değişimler ele alınacaktır. Bildirinin konusu çekirdek aile ağı adını verdiğimiz yeni akrabalık ilişkileridir. Bildirinin amacı ise, sosyolojide yaygın olan, akrabalık ilişkilerinden yalıtılmış çekirdek aile anlayışının yanlışlığını Türkiye örneğinde olgulara dayanarak ortaya koymaktır.

19. yüzyılda başlayan sanayileşme ile birlikte 1990'lara kadar dünya "Modernleşme" diyerek dönüyordu; 1990'lardan bu yana ise "Küreselleşme" diyerek dönüyor. Birbirinin izleyen ve iç içe geçmiş olan modernleşme ve küreselleşme tüm dünyayı kuşatan hızlı ve yoğun bir değişim sürecidir. Batı toplumları kadar batı-dışı toplumlar da siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda bu kuşatıcı değişimin içindedir. Aile yapısı söz konusu olduğunda, birbirine bağlı hızlı sanayileşme ve kentleşme nedeniyle geleneksel geniş ailenin silineceği ve çekirdek ailelerin artacağı görüşü sosyolojide yaygındır. Anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan çekirdek aile ekonomik bakımdan ve karar almada bağımsız olduğu için akrabalık ilişkilerinden uzaktır. Akrabalık ilişkilerinin yaşanmadığı ya da çok aza indiği bu çekirdek aileye, literatürde 'atomize çekirdek aile' ya da 'yalıtılmış çekirdek aile' adı verilmiştir. İşlevselci teoriye göre yalıtılmış çekirdek aile, sanayileşme-kentleşme-modernleşme sürecinin kaçınılmaz bir sonucudur. Ancak sosyolojide yaygın kabul gören bu aile modeli, olgular karşısında yanlışlanmış bulunmaktadır. Batı ve Kuzey Avrupa toplumları örnek alınarak oluşturulan bu yalıtılmış çekirdek aile, Batı-dışı toplumlarda, hatta metropoller dışında A.B.D'de ve diğer Avrupa ülkelerinde de geçerli olmayan bir aile modelidir. Modernleşme ve Küreselleşme çağında akrabalık ilişkileri de farklılaşmıştır. Çekirdek aileler, artık geniş ve görenekçi bir akrabalık çemberi içinde olmasalar da yalıtılmış da değildirler.

Anahtar Kelimeler: Çekirdek Aile, Çekirdek Aile Ağı, Akrabalık, Modernleşme, Küreselleşme.

Günümüzde Aile Eğitiminin Önemi Ve Türkiye Örneği

Rahime BEDER ŞEN

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, rahime.sen@ailevecalisma.gov.tr

Hava ÖMEROĞLU

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, hava.omeroglu@ailevecalisma.gov.tr

Bu tebliğde, hızlı toplumsal değişmelerin yaşandığı günümüzde aile eğitiminin bireylerin ve ailelerin hayatındaki rolü ve işlevi ele alınacaktır. Bildirinin amacı sağlıklı ve güçlü aile yapısının kurulmasında ailelerin ve/veya aileyi oluşturan bireylerin aile yaşamına olumlu katkılar sunmalarını sağlayacak bilgi, beceri, tutum ve davranışlar kazanmalarını hedefleyen aile eğitimlerinin önemini ortaya koymaktır.

Aile bir toplumun yapıtasını oluşturan insanın, sosyal varlık özelliklerini kazandığı ilk etkileşim ağı ve en önemli kurumdur. Hayatın içinde yer alan tüm değerler, davranış biçimleri ailede öğrenilir. Sanayi devrimi ve büyük göçler başta olmak üzere kentleşme, modernleşme, teknolojik gelişim süreçleri aile içi ilişkilerde, rol ve statülerde değişikliklerin yaşanmasına neden olmuştur. Bu durum aile kurumunu birçok yeni problemle yüzyüze getirmiştir. Aileyi söz konusu değişimlere ve meydan okumalara karşı hazırlıklı hâle getirerek onun hem kendi içinde hem de toplumla kurduğu ilişkilerde karşılaştığı sorunların üstesinden gelebilmesi için bilgi ve tecrübeyle desteklenmesi gerekmektedir.

Bu çerçevede ailelerin eğitime ihtiyaç duydukları konular belirlenerek, yetişkin eğitime (androgoji) uygun programlar geliştirilmesi ve uygulanması büyük önem taşımaktadır. Aileleri formal olarak destekleyen kapsamlı, esnek, yüksek standartlara sahip, ailede bireylerin sorun çözme yeteneklerini artırmaya yönelik, güçlü aile yapısı oluşturmaya katkı sağlayan aile eğitim programları, aile kurumunu güçlendiren önemli destek mekanizmaları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Aile Eğitimi, Androgoji, Modernleşme.

Nutrigenomics And MiRNAS

Dr. Sümeyra ÇETİNKAYA

Sağlık Bakanlığı, cetinkayasumeyra0@gmail.com

The recent studies about the effect of foods on the human genome have shown that small genomic fragments (miRNAs) of plants can interfere with the human circulatory system. Honeysuckle (*Lonicera japonica*) plant miRNAs can prevent the growth of İnfluenza A. Also, an anti-carcinogenic effective plant miRNA prevent the incidence and progression of various types of cancer. By interacting with our intestinal microbiota, it can be protective against the digestive system or conversely effect. A study has shown that rice miRNAs begin to accumulate in tissues through the peripheral blood circulation through the gastrointestinal tract. This astounding knowledge have the meaning for make more unprotected or more sensitive by affecting our body that the right or wrong diet. The information transmitted to our DNA as a result of the consumption of abundant amounts of vegetables, fiber and healthy fats as well as excess sugar and trans fat is different and personal. For this reason, nutrigenomics is a field that includes potential innovations in protection against diseases by assessing the nutritional needs based on the genetic profile of the individual (personalized died). There is a need for many studies on which diseases can be prevented that changes in lifestyle or which food miRNAs affect our genes positively or negatively.

Anahtar Kelimeler: MiRNAs, Nutrigenomics.

Özbekistan Cumhuriyeti'nin Özel İhtiyaca Sahip Çocuklara Yönelik Eğitim Ve Sağlık Politikası

Dr. Öğrt. Üyesi Onur YARAR

Okan Üniversitesi, onur.yarar@okan.edu.tr

Dr. Öğrt. Üyesi Çiğdem Nilüfer UMAR

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, umar@comu.edu.tr

Özbekistan'ın 1991 yılında bağımsızlığını kazanmasından sonra, eski Sovyetler Birliği'nin bölünmesinden sonra doğan diğer milletlerin çoğu zor bir yaklaşımı benimsemişken Özbekistan Hükümeti, ilerici veya kademeli bir geçiş sürecine dayanan bir ekonomik politika yaklaşımını seçmiştir. İşte bu bağlamda bu çalışma Özbekistan Cumhuriyeti'nin Eğitim Sistemi ve Politikası içinde özel eğitimin yerini ve bu alanda ülkede yapılan eğitim ve sağlık uygulamalarını incelemek amacıyla yapılmıştır. Çalışmadaki verilere Özbekistan Hükümeti Kamu Eğitim Bakanlığı, Halk Sağlığı Bakanlığı ve projelere katkı sağlayan kuruluşların resmi web sayfaları ile halen İstanbul'da yaşamakta ve çalışmakta olan Özbekistanlı bir eğitmen ile yapılan görüşme aracılığıyla ulaşılmıştır. Verilerin değerlendirilmesi neticesinde Özbek eğitim sisteminin özel ihtiyaçlara sahip çocukların eğitime dahil edilmelerindeki gelişmelerin 1996 yılında başladığı ve bunun kapsayıcı eğitime doğru kaymakta olduğu tespit edilmiştir. Özel eğitim ihtiyaçları olan çocukların sadece % 2'sinin genel eğitim okullarında eğitim aldıkları, bazılarının özel eğitim anaokulları, yatılı okullar ve bazı çocukların da evde eğitim aldıkları belirlenmiştir. Ülkedeki eğitim sistemine ve özellikle özel eğitime destek olmak amacıyla Asya Kalkınma Bankası, Japon Uluslararası İşbirliği Bankası, İslam Kalkınma Bankası, Alman Kalkınma Bankası, Kore Cumhuriyeti Hükümeti, Polonya Cumhuriyeti Hükümeti ve İsviçre Konfederasyonu gibi yatırımcılarla ortak projeler gerçekleştirilmiştir. Özel eğitim personeline olan talep göz önünde bulundurularak, eğitimlerine çok dikkat çekilmektedir. Devlet Milli Eğitim Geliştirme Ulusal Programı'na göre öğretim elemanları her üç yılda bir hizmet içi eğitim almakta ve Ulusal Test Merkezi tarafından değerlendirilmektedirler.

Özbekistan Bakanlar Kurulu'na karşı sorumlu bağımsız bir kuruluş olan Çocukların Sosyal Adaptasyonu Ulusal Merkezi, özel ihtiyaçları olan çocuklara, savunmasız gruplara, mensup çocuklara ve ayrıcalıklı ailelere, ayrıca engelli çocuklara kapsamlı tıbbi ve eğitim yardımı olan ve aynı zamanda çocuklara bilgilendirme yapma, danışmanlık ve yasal destek sağlamak amacıyla 2004 yılında kurulmuştur. Merkez, 2004'ten bu yana, savunmasız gruplardan ve ailelerinden 11.000'den fazla çocuğa destek verirken 2007'de kurulan Merkezin Bilgilendirme ve Danışmanlık Servisi'nde de destek ve tedavi alan 5000 engelli çocuğun topluma entegrasyonunda destek ve yardım sağlanmıştır. Merkez, engelli çocuklara, tanı, ortopedik ve nörolojik tedavi, konuşma terapisi, eğitim ve ayrıca engelli çocuklara ve ebeveynlerine danışmanlık hizmetleri konularında yardım sağlamaktadır. Özbekistan Hükümeti'nin kaynaştırma eğitimi konusundaki uzun vadeli stratejisinde, özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar için bazı eğitim kurumlarının kapatılması ve özel eğitim ihtiyaçları olan çocukların genel okullara devredileceği öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Özbekistan Cumhuriyeti, Özel İhtiyacı Olan Çocuk, Özel Eğitim, Sağlık Politikası, Özel Eğitim Politikası.

Erdem Ahlakında Yetkinleşme Arzusunu Motive Eden Güç

Doç. Dr. Murat DEMİRKOL

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, murat60demirkol@gmail.com

Ulaşmak istediği bir ödül veya kaçındığı bir ceza mı, sosyal yaptırım veya vicdan azabı mı, yoksa içindeki ödev bilinci midir? Bu soruya verilecek cevap ahlak için kabul ettiğimiz kaynağa göre değişiklik gösterecektir. Ahlakın kaynağı din mi, fitrat mı, akıl mı, ruh mu, toplum mu, âdetler mi, tarih mi yoksa vicdan mıdır? Burada üç ahlak teorisi öne çıkmaktadır: Dini ahlak, ödev ahlakı ve erdem ahlakı. Biz bu tebliğde her üç teorinin ahlak için kabul ettiği kaynağı ve belirlediği amacı tespit edeceğiz; ama bunlar içinde bizi asıl ilgilendiren, erdem ahlakının kabul ettiği kaynak, amaç ve motivasyon olacaktır.

Bizim temel tezimiz, insani nefsi kaynak olarak gören erdem ahlakının kalıcı mutluluğu amaç edindiği ve buna yönelten motivasyonun insanın içindeki ahlaki sanatkârlık duygusu olduğudur. İnsanı iyi olmaya sevk eden motivasyon ne kınanma korkusu ne övülme arzusu ne görev bilinci ne de uhrevi, sosyal veya vicdani müeyyidelerdir. İnsan ancak sanatkâr duyarlılığına sahip olduğu zaman iyiyi sırf iyi olduğu için yapar. Tıpkı bir ressam, müzisyen, hattat veya oymacının kendi sanatını para kazanmak, çıkar sağlamak veya başkaları tarafından beğenilmek için değil de sırf sanatını en iyi şekilde icra etmek istediği için uygulaması gibi. Elbette bu sanatsal uğraş sanatkâra manevi bir haz verecek ve o, işiyle bütünleşecektir. Nasıl sanat değeri taşıyan eserler sanatkârın çıkar, ödül veya övgü gibi arızı amaçlar güttüğü zaman değil de ancak sanat için sanat icra ettiği zaman verilebiliyorsa yüksek ahlaki erdemler de ancak insanlık değerinin sanatkârane ortaya konmak istendiği zaman gösterilebilecektir. İnsan işte o zaman ne başkasına ne kendisine riyakâr ve yalancı davranabilecek ve dolayısıyla ne başkasının ne de kendisinin kötülük ve mutsuzluğuna sebep olacaktır. Bu ahlaki yaklaşımı içselleştirmiş olan erdemli insan huy ve davranışlarını kendiliğinden yetkin ve erdemli olmaya doğru yönelerek sanki sanatsal bir zorunlulukla sergileyecektir.

Anahtar kelimeler: Ahlak, Erdem, İyi, Sanat, Yetkinlik, Akıl, Ödev.

KKTC Yazılı Basınından Müzakere İlişkileri: Güney Kore – Kuzey Kore Örneği

Doç. Dr. Güven ARIKLI

Kıbrıs İlim Üniversitesi, gaurikli@yahoo.com

Dr. Melahat ARIKLI

Kıbrıs İlim Üniversitesi, melahat.arikli@ciu.edu.tr

1910-1945 arasındaki Japonya sömürgeci dönemini takip eden 1950-1953 Kore Savaşı'ndan bu yana bölünmüş halde olan yarımada'nın liderleri Kim Joung-un (Kuzey Kore) ve Moon Jae-in (Güney Kore) ilk kez ateş köyü Panmunjom'un Güney Kore'ye ait kısmında bulunan barış evinde 27 Nisan 2018 tarihinde bir araya gelerek dostluk ve uzlaşma müzakere gerçekleştirmişlerdir. Bu durum Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin belirli sorunlara bağlı Güney Rum Kesimi'ne örnek teşkil eden bir uzlaşmanın temelini oluşturan söylem analizleri araştırma konumunu oluşturmaktadır. Bu durum ve analizlere ulaşmak için; KKTC yazılı basınında yer alan Havadis, Yeni Bakış, Diyalog, Detay, Yeni Düzen, Yeni Bakış, gazetelerinde yer alan haberler "Eleştirel Söylem Analizi" yöntemiyle incelenmiştir.

Kore Savaşı ile patlak veren Çin, Rusya, Japonya ve ABD'nin Asya'da güç mücadelesi yaşamaya başlaması şeklinde devam eden bu sorun, Kore Yarımadası'nda nükleer silahlanmaya varacak bir boyuta ulaşmıştır. Kore Yarımadası'nda nükleer silahlanma ile sonuçlanan gelişmeler dünya çapında dikkat çeken yeni bir sorunun başlangıcı olmuştur. 2001 yılında ABD'de düzenlenen 11 Eylül saldırıları ile küresel terörün yıkıcı etkisi görülmüş ve terör örgütlerinin nükleer silahlara sahip olma ihtimali üzerinde durulmaya başlanılmıştır. Bu kapsamda dünyada nükleer silahların azaltılması adına çaba sarfedilirken; Kuzey Kore'nin bu vaziyetin aksi yönünde birtakım çalışmalarla ortaya çıkması, başta ABD olmak üzere Asya'da hâkim olma mücadelesi veren Rusya, Çin, Güney Kore gibi devletlerin yanı sıra (Kuzey Kore ile arasında tarihi bir düşmanlık olan) Japonya'nın da durumu, hem ulusal hem de uluslararası güvenlik sorunu olarak algılamasına sebep olmuştur.

Anahtar Kelime: Kuzey Kore, Güney Kore, Müzakere.

Jaloliddin Rumiý İlmîy Merosining O'rganilish Tarixidan

Bobir O'RAZOV

Bukhara State University, bduislom.falsafa@mail.ru

Ushbu maqolada sharq olamining buyuk mutafakkiri, "Mavlaviya" tariqatining asoschisi bo'lgan Jaloliddin Rumiyning Balxiy dunyoqarashining Yevropada o'rganilishi tarixiga oid fikrlar boradi.

Kalit So'zlar: Jaloliddin Rumiý, Anna Mariya Shimmel, "Mavlaviya", "Masnaviyi Ma'naviy", "Devoni Kabr", G'ayb Olami, Ahli Shuhud, Artur Jon Arberri, Rumiyshunoslik, Aqli Kull, Aqli Juz.

The Integration Of Universal Values In The Heritage Of Khoja Mukhammad Porso

Assoc. Prof. PhD. Bobir NAMOZOV
Bukhara State University, bobir.namozov@mail.ru

With the influence of the impacts of intensification of the scientific-technical development in the world, the humanity has been alarmed with the prospects of the probability of alienation from qualities like universal and spiritual-ethical values. In these processes the main sign of the threats to the spiritual-ethical stability of the society is the crisis of the social and spiritual-ethical identity, which is stipulated by non-recognition of the meaning of life, being prone to destruction, the agitation to be aggressive in the members of society in their mutual relations, the bad habits leading to be non-conformist in relation to the existing regimes.

Key Words: Naqshbandia, Religious Strifes, Sectarian Riots, Spiritual-Ethical Identity, Philosophical Anthropology, Sufism, Khoja Mukhammad Porso, Teachings Without Roots.

Role Of Strong-Willed Processes In Formation Of The Personality

Lecturer Olmos AVEZOV

Bukhara State University, avezov.olmos@mail.ru

The article analyzes the role and place of volitional qualities in the process of personality formation. In program documents on reforming of an education system of Uzbekistan the object - is set education in the republic has to reach such level at which it will be able to provide the advancing preparation of competitive shots. The new generation has to have ability to put and solve problems on prospect, the high culture of thinking and ability to be guided independently in political and social and economic life. The social situation of modern society puts us before need of attraction in all kinds of activity of bigger number of the active strong-willed persons able to organize the work and themselves capable to show an initiative, to show leadership skills and to independently overcome difficulties.

Key Words: Personality, Personal Potential, Will, Volitional Qualities, Willpower, Will Education.

Muhammad G‘azzoliyning Falsafiy Antrpologiyasi

Firuz MUZAFFAROV

Bukhara State University, gazzali83@mail.ru

Mamlakatimizda o‘tmishda yashab, islom ilmlarining turli sohalarida ijod etgan ko‘plab buyuk allomalarning hayoti va ijodi keng va chuqur tadqiqotlar obyektiga aylantirildi. Ammo, shu bilan birga, hozirga qadar tasavvuf nazariyotchilari va tasavvufshunoslar hayoti va ijodi yetarli darajada o‘rganilmaganligini eslatib o‘tish joiz. Jumladan, tasavvuf ta‘limotini tizimlashtirib, uning nazariy jihatlarini asoslash ishiga ulkan hissa qo‘shgan Abu Homid G‘azzoliy (1058-1111) ning hayoti va ijodi haligacha maxsus tadqiq etilmagan. Uning inson haqidagi ta‘limoti asrlar osha kishilarni sog‘lom e‘tiqod, yuksak ma‘naviyat, irfoniy tafakkur, ma‘rifat va madaniyatga chorlagan. Ushbu ta‘limot hozirgi davrimiz uchun ham katta ahamiyatga ega. Falsafada inson muammolarini tadqiq etish, o‘rganish hamma vaqt diqqat markazida bo‘lgan. Bu muammoni faylasuflar turlicha talqin qilganlar. Bu masalaga bir tomonlama yondashuvlar ham mavjud. Biologizm konsepsiyasi tarafdorlari insonni asosan biologik mavjudot sifatida talqin etsalar, sotsiologizm oqimi insonni asosan ijtimoiy mavjudot sifatida tahlil etadi. Psixologizm oqimi esa, asosiy e‘tiborni insonning ruhiy tomoniga qaratadi. Falsafa qomusiy lug‘atda, “inson uchta buyuk qudrat – tana, ruhiyat va ma‘naviyatning yig‘indisi” ekanligi aytiladi. Bizning tadqiqotlarimiz ko‘rsa-tadiki, G‘azzoliy insonni ilohiy mavjudot deb qarab, unda borliqdagi barcha mavjudlik ko‘rinishlari – ham moddiy, ham ma‘naviy tomonlar borligini ta‘kidlaydi.

Kalit So'zlar: Tana, Ruh, Aql, Zigmund Freyd, İlmi Tashrix, Kimyoyi Saodat, Zohir, Botin.

The Factor Of Development Of The Professional Skills Of Psychodiagnostics-Doctor Of General And Clinical Practice

Assoc. Prof. PhD. Erkin MUKHTOROV
Bukhara State University, e_muxtorov@mail.ru

In the contemporary medicine, the principle of “Not the illness, but the ill should be cured” is gaining predominance. Without knowing the basics of psychodiagnostics, its rules and skills, it is impossible to study the ill person. While the thorough study of ill person is the general goal of the development of illness, the study of the place and role of the development of illness and its evolution are the special functions of medicine. Psychodiagnostics in the end of the 20th and at the beginning of the 21st century is recognized as the main directions of science. It is considered as the main method in the application of knowledge related with the psychology at the same time with psychoprognostrics, psychocorrection and psychoprophylactics, it is noteworthy that the directions of psychoprognostrics, psychocorrection and psychoprophylactics of the psychological science relies on psychodiagnostics. That is why the doctor – practitioner regardless of his specialty, should obtain the knowledge the main methods of psychodiagnostics and their application.

Key Words: Communication, Character, Emotional, Motivation, Intellect, Communicative, Empathy, Emotionality, Skill, Sympathy, Attraction, Mimicry, Pantomime, Individual, Verbal, Nonverbal, Speech, Need, Individual Psychological Features.

Theory, Practice And Prospects Of Psychological Service In Uzbekistan

DSc. Prof. Sharif BAROTOV

Bukhara State University, shbarotov@inbox.ru

The problem of psychological assistance is one of the most important aspects of effective impact on people and their activities today. The introduction of the practice of psychological services to various segments of the population in Uzbekistan has yielded significant results related to the effectiveness of the individual and his activities. This article is devoted to the analysis of theoretical and experimental data. In addition, the scientific and practical factors that determine the prospects for psychological services in Uzbekistan are studied in accordance with certain social principles.

Key Words: Psychological Assistance, Personality, Empirical Analysis, Treatment, Conflicts, Psychological Approach, Scientific Results, Personality Factors, Social Intelligence, Population, Personality, Psychological Defense, Psychoterosis, Psychodiagnostics.

Tasavvuf Falsafasi

PhD. Sunnatillo RAHMONOV

Samarkand State Institute of Foreign Languages, sunnat.rahmonov@inbox.ru

Ushbu maqolada tasavvuf va uning rivojlanish bosqichlari aks ettirilgan. Xususan tasavvufning nazariy va falsafiy asoslari, undagi axloq va ta'lim-tarbiya to'g'risidagi g'oyalar, tarixiy manbalar asosida yoritilgan.

Kalit So'zlar: Tasavvuf, Axloq, Ta'lim-Tarbiya.

Globallashuv Sharoitida Sharq Va G'arb Madaniyatining O'zaro Bog'liqligi

Assoc. Prof. PhD. Oysanam MUMINOVA

Samarkand State Institute of Foreign Languages, martaba69@umail.uz

Hozirgi davrda Sharq va G'arb madaniyatining umumiyligi va o'ziga xosligi, ularning umuminsoniy va milliy jihatlari tahlil qilinadi.

Kalit So'zlar: Sharq Falsafasi, G'arb Falsafasi, Madaniyatlararo Munosabatlar.

Beruniy Va Ibn Sino O'rtasidagi Ilmiy-Falsafiy Munozaraning Tabiatshunoslik Rivojidagi Ahamiyati

Assoc. Prof. PhD. Turob JURAEV

Bukhara Branch of TIIAME, tdjuraev@ mail.ru

Maqolada 997- yilda yosh olimlar Beruniy va Ibn Sino o'rtasida xat orqali bo'lib o'tgan tarixiy munozaraning mazmuni yoritilishi bilan birga uning tabiatshunoslik rivojiga ulkan hissa bo'lib qo'shilgani qayd etiladi. Ilmiy-falsafiy munozara Aristotelning falsafa, astronomiya va fizika sohasidagi qarashlari yuzasidan bo'lib, bu munozara ikki buyuk alloma ijodiy hamkorligining boshlanishi edi. Aynan ana shu munozaradan so'ng bu ikki buyuk inson ko'p yillar birgalikda hamnafas bo'lib ijod qilishga va olam tan olgan buyuk kashfiyotlarni yaratishga muvassar bo'ldilar. Maqolada Beruniy va Ibn Sinoning olam va undagi o'zgarishlarning ro'y berishi haqidagi qarashlari, shuningdek moddiy dunyoning mavjudligi, yorug'lik tabiati, moddalarning agregat holatlari va solishtirma og'irliklari to'g'risidagi ilmiy fikrlari bayon etiladi.

Kalit So'zlar: Ilmiy-Falsafiy Munozara, Beruniy, Ibn Sino, Tabiatshunoslik.

Teaching Turkish As A Foreign Language: What We Can Know From Experimental Psychology

Dr. Doğu ERDENER

Middle East Technical University, vdogu@metu.edu.tr

For a long time we understood speech perception as solely an auditory process. However, past four decades have solidly showed us that it actually is an auditory-visual process whereby face and lip movements are also integrated as per both behavioural and physiological evidence. So we see speech as well. In this paper, we are presenting recent findings from both other and our own studies. Essentially, these studies in the past decade came to show that providing learners with visual aspects of speech enhances both perception and production. This benefit is irrespective of the level of awareness of learners and teachers, as well. Whilst there is an ever-growing body of research in which target second languages (L2) are mostly Western languages – predominantly English – there also is an ever-growing need to study languages such as Turkish whose learners as L2 has been increasing. Here, we are presenting evidence on how auditory-visual speech information coupled with first language (L1) and L2 orthographies can profitably be used. This evidence, in turn, is linked to the issue of teaching Turkish as an L2 – a language with exceptional morphophonemic and phonotactical characteristics that would call for specifically designed methods of instruction. Thus the specificities of teaching and learning Turkish as an L2 is elucidated here from an experimental psychological point of view.

3. INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON EDUCATIONAL SCIENCES AND APPLICATIONS
ULUSLARARASI EĞİTİM BİLİMLERİ VE UYGULAMALARI SEMPOZYUMU

17-21 Ekim 2018 Buhara, Özbekistan / 17-21 October, 2018 Bukhara, Uzbekistan / 17-21 oktabr 2018-yil, Buxoro, O'zbekiston

Tercümansız Anlaşmak

Mehmet TOSUN

Aynur TOSUN

Biz, Hava Kuvvetler Komutanlığının çeşitli birimlerinde çalıştıktan sonra emekli olduk. Her ikimiz de teknik işlerde çalışmış olmamıza rağmen, burada teknik olmayan bir konuda tebliğ sunacağız.

İşimizle ilgili olarak yurt içinde ve yurt dışında çeşitli toplantılara katıldık. Değişik ülkelerden katılımcılarla temas etme fırsatımız oldu. Gittiğimiz ülkelerde yaşayan insanları gözlemleme imkânımız oldu. Burada sizlere iki gözlemimizi aktaracağız.

Birincisi; Atlanta/ABD’de yapılan toplantının arasında, Mısır’dan toplantıya katılan albay rütbesindeki bir personel ile tanıştık. Havadan sudan ve teknik konulardan bahsettik. Birkaç gün süren toplantı boyunca tanıştığımız kişi ile görüşmeye devam ettik. Biz Türk, karşımızdaki Mısırlı. Bizim birbirimizle anlamamızı sağlayan ortak dil İngilizceydi.

İkincisi; Toulouse/Fransa’da yapılan bir toplantı sonrası akşamüstü şehrin parklarından birinde dolaşıyorduk. Parkın bir yerinde ağaçların gölgesinde iki yaşlı insan yerel berberi kıyafetleri ve başlarında takkeleri ile koyu bir sohbete dalmıştı.

Aralarında konuştukları dili merak ettik ve öylesine parkta dolaşıyormuş tavırlarıyla yanlarına yaklaştık. Kulak verdiğimizde aralarında Fransızca konuştuklarını duyduk.

Sonuç olarak; 15 nci yüzyılın başından 19 ncu yüzyılın sonlarına kadar Osmanlı egemenliğinde kalan Mısırlı bir Albay Türkçe bilmiyor, onunla anlaşabilmek için İngilizce konuşmak zorunda kalıyorduk. 19 ncu yüzyılın ortasından 20 nci yüzyılın ortalarına kadar Fransa’nın sömürgesi olan sahra üstü ülkelerin birinden gelmiş iki 80 li yaşlarındaki iki kişi yerel berberi kıyafetleri içinde birbiriyle Fransızca konuşuyordu.

Burada sıraladığımız iki örnekte bir tezat var. Bunu sömürgeci bir zihniyetle söylemiyoruz. Yaklaşık 500 yıl birlikte yaşadığımız bir toplumun ferdi tek kelime Türkçe bilmiyor Öte yandan sadece 100 yıl civarında Fransa’nın yönetimi altında kalmış ve kanlı bir mücadeleden sonra özgürlüğüne kavuşmuş bir toplumun, bu kanlı mücadeleye tanık olmuş iki ferdi, kimse zorlamadığı halde kendi aralarında Fransızca konuşuyordu.

Aynı kökten gelen çağdaş Türk devletleri topluluklarının, herhangi bir tercümana ihtiyaç duymadan sözlü ve yazılı olarak aralarında Türkçe anlaşabileceği bir zaman geldi ve geçiyor. Bunun için yapılması gerekenlerin masaya yatırılması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ortak Dil, Anlaşabilmek

İlkokul Birinci Sınıf Velilerinin Çocuklarının Okula Başlama Sürecinde Yaşadığı Kaygılar

Esra SOLAK

Yüksek Lisans Öğrencisi, İnönü Üniversitesi, yildizesra1067@gmail.com

Dr. Öğrt. Üyesi Munise DURAN

İnönü Üniversitesi, munise.durdu@inonu.edu.tr

Birinci sınıfa başlayan bir çocuk ilk kez programlı öğretimin gerektirdiği etkinliklere katılmak, belirli bir disiplin içinde kurallara uymak, öğretmenin talimatını yerine getirmek ve en önemlisi okuma-yazma, aritmetik ve benzeri konuları öğrenme gibi görevlerle karşı karşıyadır. Bu bağlamda ilkokula başlamak çocuğun gelecek yaşamında büyük etkilere sahiptir. Çocuğun yaşamında büyük bir etkiye sahip olan ilkokul süreci ile ilgili aileler okul, öğretmen ve öğrenci ile ilgili kaygılar yaşamaktadır.

Bu çalışma, ilkokul birinci sınıfa başlayan öğrencilerin velilerinin yaşamış oldukları kaygıları tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Velilerin okul, öğretmen ve öğrenci ile ilgili yaşadıkları kaygıların, farklı sosyo-ekonomik düzey, eğitim durumu, cinsiyet, yaş ve öğrencilerinin okul öncesi eğitim alıp almadıklarına göre farklılaşması incelenecektir.

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden görüşme yöntemi kullanılacaktır. Araştırmanın evrenini Malatya ili Battalgazi ilçesinde bulunan devlet okullarının birinci sınıf velileri oluşturmaktadır. Örneklem olarak alt, orta ve üst sosyo ekonomik düzeyde bulunan okullar arasından random yöntemle seçilecek olan okullar oluşturmaktadır. Araştırmanın okulların açıldığı ilk hafta yapılarak öğrenci velilerine daha kolay ulaşılması planlanmaktadır. Verilerin toplanmasında, araştırmacılar tarafından geliştirilecek olan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılacaktır. Görüşmelerde veriler ses kayıt yöntemi ile kayda alınacaktır.

Elde edilen veriler incelenip analiz edildikten sonra belli sonuçlara ulaşılacak ve bu sonuçlar doğrultusunda önerilerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: İlkokul, veli, çocuk, birinci sınıf, okula başlama, kaygı.

Sınıf Öğretmeni Adaylarının Ekrandan Okumaya Yönelik Tutumlarının Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi

Dr. Öğrt. Üyesi Aybala ÇAYIR

Aksaray Üniversitesi, aybalacayir@gmail.com

Öğrendiğimiz bilgilerin önemli bir kısmını okuma yoluyla kazanmaktayız. Özellikle Son yirmi yılda yaşanan teknolojik gelişmeler bilginin elektronik ortamda saklanabilmesini sağlayarak okuma materyali açısından bir çeşitlilik oluşturmuş, ekrandan okumaya olan ilgiyi artırmıştır. Kâğıttan ekrana yapılan geçiş, sadece bir yazıyı okumamızda değişiklik yapmamakta, aynı zamanda dikkat derecesini ve konuya odaklanmayı da etkilemektedir. Araştırmalar üniversite öğrencilerinin kitaplardan çok daha uzun süre ekran başında zaman geçirdiğini göstermektedir. Ekrandan okuma taşıma kolaylığı, düşük maliyet, kolay ulaşılabilirlik, bilginin organize edilmesi, saklanması, metinler arası anlam kurabilme ve anlamayı destekleyen destekleyicilerden faydalanma gibi nedenlerden dolayı tercih edilmektedir.

Bu araştırma sınıf öğretmeni adaylarının ekrandan okumaya yönelik tutumlarını farklı değişkenlere göre değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. Çalışma, sınıf öğretmeni adaylarının ekrandan okumaya yönelik tutumlarını araştırmak için betimsel araştırma türlerinden tarama modeliyle gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla Aksaray Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü öğrencilerine ulaşılmıştır. Araştırma 55 kız, 55 erkek olmak üzere toplamda 110 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Verilerin elde edilmesinde “Ekrandan Okumaya Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Çalışma sonucunda yapılan analizlerde öğrencilerin ekrandan okumaya yönelik tutumlarının olumlu yönde olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca ekrandan okumaya yönelik tutum puanlarının okumaya ayrılan süreye, cinsiyete, bilgisayarda geçirilen süreye, ailenin eğitim durumu, sosyo-ekonomik düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılaşmadığı da görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen Adayı, Ekrandan Okuma, Tutum.

Nurettin Topçu'ya Göre Ahlak Ve Karakter Eğitiminde Okulun Ve Öğretmenin Rolü

Doç. Dr. Cengiz ÖZMEN

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, cengizozmen001@hotmail.com

Doç. Dr. Hüseyin ÖZTÜRK

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, huseyinozturk46@gmail.com

Eğitimin ve eğitimcinin temel vazifesi Ahlaklı ve şahsiyetli insan yetiştirmektir. Günümüzde Ahlak terbiyesinde ailenin rolünün gittikçe azalması okulun ve öğretmenin önemini daha da arttırmaktadır. Bu yüzden öğretmenlerin ciddi bir eğitimden geçmeleri gerekmektedir.

Literatür taraması yönteminin kullanıldığı bu araştırmanın amacı Nurettin Topçu'nun eğitim anlayışında "ahlâk" ve "şahsiyet" in önemini belirlemektir. Bu bağlamda, 1939-1953 yılları arasında 'Hareket Dergisi'nde yayınlanan makaleleri esas alınarak, Nurettin Topçu'ya göre çocukların hatta toplumun, ahlaki gelişiminde okulun öğretmenin ve eğitim sistemimizin rolünü göz önüne sermektir.

Araştırma sonucunda, Nurettin Topçu'ya göre toplumumuzun ahlak seviyesindeki düşünlüğünün temel sebebi eğitim sistemimizdir. Topçu, Eğitimde ahlak ve şahsiyet gelişimine yeterince yer verilmemesinin sebebinin Amerikan hayat felsefesi olan pragmatizm ve onun, kapısını araladığı realizm olduğunu söyler. Ona göre realizm toplumun zaafından istifade ederek hayatın pratiğine küçük yaşlardan itibaren vakıf olan kurnaz bir gençlik ortaya çıkarmış ve iradesiz pratik adamlarını doğurmuştur. Ayrıca her alanda başarının sırlarını araştıran ve pratik başarıya hakikat unvanını veren pragmatizmin, eğitim sistemimizde benimsenmiş olmasını bir musibet olarak niteler.

Nurettin Topçu'ya göre toplumu ahlaki çöküntüden kurtarmak eşyayı değil insanı merkeze alan bir eğitimle mümkündür. Ona göre Okulun eşiği mabet gibi, ahlak dünyasının, ruh dünyasının eşiği olmalı, okul çocuklarımıza sindire sindire insanlığa örnek olacak bir ahlak idealini ve birlik ruhunu aşılmalıdır. Bu ise ancak evrensel ruha sahip bir din sayesinde mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Ahlak, Şahsiyet, Öğretmen, Okul.

Okul Öncesi Öğretmenlerinin Aile Katılımı Çalışmalarında Karşılaştıkları Sorunlar

Dr. Öğrt. Üyesi Münise DURAN

İnönü Üniversitesi, munise.durdu@inonu.edu.tr

Eğitim bireyde davranış değişikliği oluşturma sürecidir. Bu davranış değişikliği eğitim kurumlarında gerçekleştirilmektedir. Eğitimin ilk basamağı olan okul öncesi eğitim şüphesiz ki insan hayatının eğitime olan tutumunda mihenk taşıdır. Okul öncesi eğitim programı 36- 72 aylık çocuklar için tasarlanan ve eğitim kurumlarında uygulanan bir programdır. Okul öncesi eğitim kurumları; kişiliğin şekillendiği bu dönemi, çocukların fiziksel, sosyal duygusal ve zihinsel gelişimleri açısından en sağlıklı şekilde geçirmesini, onları hayata hazırlamayı ve aileyi okul öncesi eğitim konusunda bilgilendirmeyi amaçlamaktadır. Bu programın esas aldığı temel özelliklerden biri de aile katılımı çalışmalarıdır. Aile katılımı; ebeveynlerin, ailenin diğer üyelerinin yahut çocuğa bakan kişilerin eğitimciyle iletişime girebilmesi, onlara hem evdeki anne-baba-çocuk arasındaki iletişimin güçlendirilmesi hem de eğitimin bir parçası olabilmesi için yeteneklerinden faydalanarak çocukların öğrenmelerini en üst düzeye çıkarmalarına katkıda bulunabilmeleri için eğitim ortamına dâhil edilebilmeleridir.

Okul öncesi eğitim kurumlarındaki öğretmenlerin aile katılımı çalışmalarını yaparken karşılaştıkları sorunları belirlemeye yönelik bu çalışmada araştırmacı tarafından oluşturulan ve uzman görüşünden yararlanılan bir görüşme formu oluşturulacaktır. Görüşme formu iki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısım öğretmenlerin demografik bilgilerini içeren bölümdür. İkinci kısım ise öğretmenlerin aile katılımı çalışmalarını yaparken ya da planlarken karşılaştıkları sorunları belirlemeye yönelik soruların olduğu bölümdür. Araştırmanın modeli nitel araştırma modelidir. Araştırma; Malatya ili Battalgazi ve Yeşilyurt merkez ilçelerindeki random usulü ile belirlenen alt, orta ve üst seviyedeki okul öncesi eğitim kurumlarındaki öğretmenler ile yapılacaktır. Görüşmeler ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınarak betimsel analiz yöntemi ile analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Erken Çocukluk Dönemi, Okul Öncesi Eğitim, Aile Katılımı Çalışmaları.

Bir Devlet Üniversitesinde, Farklı Demografik Değişkenler Açısından Yönetici Güven Düzeyinin İncelenmesi

Doç. Dr. Mustafa KALE

Gazi Üniversitesi, mkale@gazi.edu.tr

Prof. Dr. Bekir BULUÇ

Gazi Üniversitesi, buluc@gazi.edu.tr

Güven, bir tarafın ilgisinin diğerine güven olmaksızın oluşmayacağı anlamına gelen birbirine bağlılık temeline dayanır. Öğrencilerin yöneticilerine güven duyguları, yaşadıkları eğitim süreçlerinde karşılaştıkları zorlukların aşılmasında, kendilerine verilen destek, olumlu çabalar ve karşılıklı ilişkilerin bir sonucu olarak üniversite eğitimi boyunca şekillenmektedir. Örgütlerde güven ortamının yaratılabilmesi ve sürdürülmesi açısından, yöneticilere büyük sorumluluklar düşmektedir. Eğitim örgütleri olan okullarda da genel güven atmosferinin oluşturulmasında yöneticinin davranışları oldukça önemlidir. Bu araştırma üniversite öğrencilerinin yöneticilerine güven düzeylerini farklı demografik değişkenler açısından incelemeye odaklanmaktadır. Araştırma genel tarama modelinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evrenini bir devlet üniversitesinin eğitim fakültesinde okuyan öğrenciler, örneklemini ise bu eğitim fakültesinde okuyan öğrenciler arasından küme örnekleme ve seçkisiz eleman örnekleme yöntemi kullanılarak seçilen 290 öğrenci oluşturmaktadır. Veriler Forsyth, Adams ve Hoy tarafından geliştirilen, Kale tarafından Türkçeye uyarlanan “Student Trust in Principal (STPScale)” ölçeği ile (araştırmacıların izni alınarak) toplanmıştır.

Yönetici Güven Ölçeğinin (STP) Türkçeye uyarlanan versiyonunda tüm boyutlar (openness, honesty, benevolence, competence, and reliability) tek faktör altında toplanmış ve maddelerin (12 madde) faktör yük değerleri .55 ile .71 arasında bulunmuştur. Ölçeğin açıkladığı toplam varyans ise % 62.73'dür. Cronbach's alpha güvenirlik katsayısı .95'dir. Elde edilen bu değerler orijinal ölçek değerleriyle uyumludur. Toplanan veriler farklı istatistiksel yöntemler (Aritmetik Ortalama, Standart Sapma, Frekans, Bağımsız Örneklemeler t-Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)) kullanılarak analiz edilmiştir. Analizlerden elde edilen bulgular yorumlanarak sonuç ve öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Örgütsel Güven, Yönetici Güven, Yükseköğretim.

Türkçeden Özbekçeye Çevrilen Çocuk Kitaplarının Çocuğa Görelik İlkesi Açısından İncelenmesi

Dr. Öğr. Üyesi Pınar BULUT

Gazi Üniversitesi, pnrbulut06@gmail.com

Dr. Öğrt. Üyesi Yasemin KUŞDEMİR

Kırıkkale Üniversitesi, yaseminkusdemir@kku.edu.tr

Çocukların öğrenme, hayal kurma, merak ve ilgilerini besleyen ve canlı tutan önemli araçlardan biri çocuk kitaplarıdır. Çocuk edebiyatı ürünlerinin en önemli özelliği çocuğa göre olmasıdır. Çocuğa görelik kavramı, çocuk edebiyatı ürünlerinde, çocuğun dil, zihin ve duygu gelişimine katkı sağlayacak, sanat ve estetik algısı kazandırabilecek unsurları içermesidir. Çocuklar için yazılan eserler (hikâye, masal, şiir) çocukların kelime dağarcığını geliştirmeli, içeriği ile görselleri uyumlu ve birbirini tamamlayıcı olmalı, çocuğu sosyal ve psikolojik olarak toplumsal yaşama da hazırlamalıdır. Çocuk kitaplarından beklenen hem konu, tema, dil özellikleriyle hem de kapak cilt, tasarım ve resim öğeleri bakımından birbirini tamamlayıcı anlamlı bir bütün oluşturmasıdır.

Bu araştırmanın amacı, farklı tarihlerde Türkiye’de yayınlanan, 2012 yılında Özbek şair Miraziz A’zam tarafından Türkçe’den Özbekçe’ye çevrilen ve 2013 yılında Taşkent’te yayımlanan çocuk edebiyatı ürünlerinin çocuğa görelik ilkesine göre incelenmesidir. Çeviri kitaplar, okuyucuya farklı dünyaların kapısını açarak kültür alışverişine imkân sağlamaktadırlar. Türkçeden farklı dillere çevrilen kitaplar Türk kültürünü tanıtarak toplumlar arasında bir iletişim aracı rolünü de üstlenmektedirler. Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yürütülen ve kısa adı “TEDA” olan “Kültür ve Turizm Bakanlığı Türk Kültür, Sanat ve Edebiyat Eserlerinin Dışa Açılımını Destekleme Projesi” kapsamında Türkçeden Özbekçeye çevrilmiş dört çocuk kitabı bu araştırma kapsamında incelenmiştir: Gülten Dayıoğlu’nun “Leylek Karda Kaldı”; Mustafa Kutlu’nun “Yıldız Tozu”; Mustafa Ruhi Şirin’in “Geceleri Mızıka Çalan Kedi”; Ali Akbaş’ın “Kuş Sofrası”. Verilerin toplanmasında nitel araştırma yöntemine uygun olarak doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen veriler, betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Kitaplar, konu, kahraman/karakter, dil-anlatım ve ileti başlıkları altında incelenmiştir. Çocuklar için yazılan hikâye ve şiirlerde konunun açık ve anlaşılabilir olması, insana özgü duyguların çocuğun anlayabileceği biçimde ifade edilmesi, çocuğu sosyal hayata hazırlaması; dil-anlatım yönünden Türkçe’nin anlatım inceliğini göstermesi gerekmektedir. Hikâyelerdeki iletilerin dil-düşünme becerilerini geliştirirken çocuğun duygu dünyasına da hitap etmesi beklenmektedir.

İncelenen kitaplardan “Geceleri Mızıka Çalan Kedi”, geleneksel hikâyelerdeki anlatım motiflerine sahiptir; “Yıldız Tozu” kardeşlik ilişkilerine; “Leylek Karda Kaldı” insan ve doğa ilişkisine vurgu yapmakta; “Kuş Sofrası” modernleşen dünya karşısında insanın yalnızlığına ve köye duyulan hasrete dikkat çekmektedir. Kitapların dil ve anlatım, kahraman/karakter ve ileti başlıkları açısından çocuklara uygun olduğu belirtilebilir. Hikâyelerde hayatın bazı gerçeklerine (ölüm, ekonomik sıkıntılar, hastalık gibi) de çocukluk hatıraları aracılığıyla değinilmektedir. Ayrıca satır aralarında maksatlı/maksatsız olarak çocuk psikolojisi ve çocuk sosyolojisine yer verilmiş, toplumsal gerçekler içeriğe yerleştirilmiştir. Hikâyeleri okuyup bitiren çocuklar anlatılan toplumsal gerçekler karşısında üzülebilirler. Özellikle yirmi birinci yüzyılda kent merkezinde çekirdek aileler tarafından yetiştirilen ve ellerinden tablet bilgisayarı düşürmeyen çocuklar bu hikâyelerdeki duygu durumlarını içselleştirmekte sıkıntı yaşayabilirler. Hikâyelerde sunulan doğal ve sosyal ortamlardaki birlik, özlem, büyüklere saygı, arkadaşlık, paylaşma ve yardımseverlik tüm toplumun ortak temennisidir. Toplumsal ve insani güzel hasletlerin hikâyeler yoluyla çocuklara anlatılması ve hatırlatılması çocuk kitaplarına ayrı bir değer katmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk kitabı, İleti, Çocuğa görelik

Abay Kunanbay'ın Kara Sözlerinin Değerler Açısından İncelenmesi

Prof. Dr. Yücel Gelişli

Gazi University, ygelisli@gmail.com

Arş. Gör. Lazura Kazykhankyzy

Akhmet Yassawi University, lazura.kazykhankyzy@gmail.com

Abay, 1845 yılının Ağustos ayında Doğu Kazakistan bölgesinde Semey'e bağlı Şıngıstav yakınlarındaki Kaskabulak'ta dünyaya gelmiştir. Okuma yaşına gelen Abay, köy mollasından ve kendi evinde okuma yazmayı öğrenir. Abay, Molla Gabduljappar, Ahmetriza'da eğitimine devam eder. Abay'ın eserlerinin temel kaynağı Kazak kültürüdür ancak İslam Kültürü, Rus Bilim ve Edebiyatı ile Batı Edebiyatından da etkilenmiştir. 1845 Yılan yılında doğan Abay, 1904 Tavşan yılında 59 yaşındayken vefat etmiştir.

Abay'ın Kara Sözler'i genel itibariyle Kazak halkının aydınlanması yönünde öğüt verici ve sert niteliktedir. Yanlışın ve doğrunun bir arada doğrudan söylendiği sözlerdir. Halk içerisinde toplumsal yaralara sebep olan adaletsizlik, medeniyetsizlik, hasetlik, övünme, yalan, dedikodu ve tembellik gibi konuları sözlerinde eleştirmiştir. Şuurlu ve iradeli Kazak gençliğinin yetişmesi için elinden geleni yapmıştır. Abay ömrünün son günlerinde kendisiyle iç muhasebesi yaparak halkı idare etmek istemediğinden, hayvanlara bakıp sayısını çoğaltamayacağından, bilimden anlayan kimse olmadığı için bilim yapamayacağından ya da din idareciliği, çocukların eğitimi gibi konularla uğraşmanın vakit kaybı oluşturacağından bahseder. Yani bir anlamda geri çekilmiştir. Abay'ın Kara sözlerinde değerler; Abay çocukların eğitimini önemli görmüş, "Çocukları okutmak önemli, sadece (Allah'a) kulluğu ve Türkü tanımayı düzgün öğrenmesini yeterli demiştir. Abay İlimle ilgili olarak, "İlimsiz ahiret de yok dünya da yok. İlimle kılınmayan namaz, tutulmayan oruç, gidilmeyen hac, hiçbir ibadet yerine ulaşmaz". İlim elde etmek için güçlü bir arzu ve istek olmalıdır, diyerek ilimin önemini vurgulamıştır. Abay dostluğa ve arkadaşlığa önem vermiş, dostlukla ilgili olarak, "Çok kişi dostunun başarılı olmasını istemez. Eğer dostu başarılı olursa, niçin düşman gözüyle bakar?", "Her gün sözünü dinlediğin dostunun arada bir sözünü dinleyen düşmana ölecek kadar yakınlaşması nedendir?" sözleriyle gerçek dostun insanın sevincini paylaşması gerektiğini belirtir.

Abay adalet kavramını Allah'ın adaleti ile açıklar. Adaletle ilgili olarak, Abay yirmi sekizinci sözde Adaleti, Allah'ın, hangi amaçla yarattıysa, o amaca uygun olarak birine hak ettiğini verme manasında tanımlar. Adaleti herkese eşit muamele olarak görür.

Abay da otuz yedinci sözünde iyi insan olmanın yakınlarının etkisi ile olduğunu belirtmiştir. Ailenin eğitimdeki rolünü vurgular. Ona göre "İnsanoğlunu zaman yetiştirir ve olgunlaştırır, her kim kötü ise onun akrabalarının ve dostlarının bu kötülükte payı vardır. İyi olanlar ise her zaman ılımlı, sevecen, yardımsever ve hoşgörülü olurlar.

Sonuç olarak Abay Kunanbay sert eleştirileri ve doğruları ile Kazak milletinin geleceğinin oluşmasında önemli manevi mimarlardandır.

Bu çalışmanın amacı, Kazak âlimi ve mütefekkeri Abay Kunanbay'ın Kara Sözlerini değerler eğitimi açısından incelemektir.

Anahtar Kelimeler: Abay Kunanbay, Kara Sözler, Değerler Eğitimi.

Yükseköğretim Kurumlarında Öğrencilerin Örgütsel Bağlılıklarının Farklı Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi

Prof. Dr. Bekir BULUÇ

Gazi Üniversitesi, buluc@gazi.edu.tr

Doç. Dr. Mustafa KALE

Gazi Üniversitesi, mkale@gazi.edu.tr

Örgütsel bağlılık, bireylerin çalışmakta oldukları işlerine karşı tutum ve davranışlarını açıklamaya çalışan bir kavramdır. Örgütsel bağlılık çağdaş örgütlerde çalışanların performanslarını artırmada önemli bir kavram olarak görülmektedir. Bu araştırmanın amacı, ön lisans ve lisans eğitimi gören öğrencilerin görüşlerine dayalı olarak, farklı demografik özelliklere göre öğrencilerin örgütsel bağlılık düzeylerini belirlemektir. Araştırmanın örneklemini uluslararası bir devlet üniversitesinde uzaktan eğitim ile öğrenim gören 308 ön lisans ve lisans öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırmada veriler, Porter, Steers, Mowday ve Boulian tarafından geliştirilen ve Buluc tarafından Türkçeye uyarlanan “Örgütsel Bağlılık” anketinin yine Buluc tarafından öğrenci versiyonu olarak düzenlenen formu ile toplanmıştır.

Örgütsel bağlılık anketi toplam 13 maddeden oluşmuş olup iki faktörlü bir yapı göstermiştir. Birinci faktör tutumsal (8 madde), ikinci faktör ise davranışsal bağlılık (5 Madde) olarak adlandırılmıştır. İki faktöre göre anketin kümülatif varyansı açıklama oranı %53.91 bulunmuştur. Anketin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı ise .88 olarak bulunmuştur.

Araştırmada verilerin analizinde istatistiki işlemlerden aritmetik ortalama, frekans, yüzde, bağımsız t Testi ve tek yönlü varyans analizi tekniklerinden yararlanılmıştır. Araştırma bulgularına göre öğrencilerin örgütsel bağlılıkları katılıyorum düzeyindedir. Araştırma bulgularına dayalı olarak öğrencilerin örgütsel bağlılık düzeylerini artırmaya yönelik öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Örgütsel bağlılık, Yükseköğretim, Uzaktan Eğitim.

Türkiye Yükseköğrenimindeki Gelişmeler: Gazi Üniversitesi Örneği

Prof. Dr. Fatma Çiğdem GÜLER

Gazi Üniversitesi, fcigdemguldur@gmail.com

Prof. Dr. Yaşar AYDEMİR

Gazi Üniversitesi, mkale@gazi.edu.tr

Yükseköğrenim sektöründeki yoğun rekabet, yükseköğretimin uluslararasılaşması ve eğitimin pazarlanabilir bir hizmet olarak sınıflandırılması, çeşitli kamu ve özel yükseköğrenim kurumlarının yönetiminin, öğrencilerin genel olarak algılanan hizmet kalitesini değerlendirmede daha fazla dikkat göstermesini sağlamıştır. Yükseköğretim kalitesini etkileyen en önemli unsurlardan birisi eğitim müfredatının kalitesidir. Eğitim müfredatı genel anlamıyla program geliştirme, uygulama ve değerlendirme için ortam oluşturan planlama stratejisidir. Müfredatın değerlendirme süreci, etkili bir program geliştirmek ve sürdürmek için kilit bileşendir. Bazı kurumlar bunu sadece akreditasyon standartlarına uygun olmak için yaparlar. Aslında müfredatın gözden geçirilmesi ve güncellenmesi, yükseköğretim kurumlarının sürdürmesi gereken sürekli kalite iyileştirme girişimidir. Bu girişim, Avrupa'daki yükseköğretim sistemlerinin (Bologna Süreci) kalitesini sağlama amacı ile tetiklenmektedir. Müfredatın güncellenmesi, öğretim stratejileri, ders içeriği, değerlendirme yöntemleri ve paydaşlar arasında beklenen program çıktuları ile ilgili iletişimi ve iş birliğini artırmaktadır. Bu bilgiler ışığında hazırlanan çalışmada, Türkiye'deki Yükseköğretim kurumlarında uygulanan gelişmelere yer verilmiş ve Gazi Üniversitesi'nin güncel akademik ortamda daha etkili mesleki eğitim sağlamak için yürüttüğü müfredat güncelleme sürecine genel bir bakış sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Eğitim, Gazi Üniversitesi, Kalite, Müfredat, Yükseköğretim.

Sınıf Öğretmenleri Ve Öğretmen Adaylarına Göre Okuma Güçlüğü (Disleksi)

Dr. Öğrt. Üyesi Seda ALTUNBAŞ YAVUZ

Erzincan Üniversitesi, seda_a85@hotmail.com

Ülkemizde öğrenme güçlüğü yaşayan çok sayıda öğrenci olduğu bilinmektedir. Bu öğrencilerin büyük bir çoğunluğunu ise okuma güçlüğü (disleksi) yaşayan öğrenciler oluşturmaktadır. Okuma güçlüğü yaşayan öğrencilerin tespiti ve müdahalesinde en büyük rol öğretmene düşmektedir. Dolayısıyla okuma güçlüğü konusunda hem öğretmenlerin hem de öğretmen adaylarının bilgileri ve bu konuya yaklaşımları oldukça önemlidir. Bu bağlamda çalışmada, sınıf öğretmenlerinin ve sınıf öğretmeni adaylarının okuma güçlüğü ile ilgili görüşlerini incelemek amaçlanmıştır. Bu amaç kapsamında çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması olarak tasarlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubu, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Bu yöntemle belirlenen çalışma grubu, beş sınıf öğretmeni ve beş sınıf öğretmeni adayı olmak üzere on kişiden oluşmaktadır. Araştırma kapsamında çalışmaya dahil edilen öğretmenlere ve öğrencilere yarı yapılandırılmış görüşme formları ile sorular yöneltilmiş ve elde edilen cevaplar betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Çalışma devam etmekte olup, olası sonuçlara göre sınıf öğretmeni ve öğretmen adaylarının okuma güçlüğü konusunda farklı bilgi ve beceriye sahip oldukları öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Okuma Güçlüğü (Disleksi), Sınıf Öğretmeni, Sınıf Öğretmeni Adayı.

Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerin Eleştirel Düşünme Ölçütlerini Karşılması Üzerine Nitel Bir Araştırma

Hatice DEMİR

Hacettepe Üniversitesi, htc_smsk_24@hotmail.com

Doç. Dr. Özlem BAŞ

Hacettepe Üniversitesi, dr.ozlembas@gmail.com

Onur DOĞAN

Milli Eğitim Bakanlığı, onurdogan51@gmail.com

Bu araştırmada ilkokul 4. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin eleştirel düşünme ölçütlerini karşılama düzeyinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle, araştırmada nitel yaklaşım olarak durum çalışması kullanılmıştır. Araştırmanın veri kaynağını Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun 26.12.2012 tarih ve 225 sayılı kararı ile 2013-2014 öğretim yılından başlayarak beş yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilen ve ilkokulların 4. sınıflarında 2017-2018 öğretim yılında okutulan Doku Yayınlarının 4. sınıf Türkçe kitabı oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde, araştırma deseni çerçevesinde tabakalı amaçlı örnekleme yoluna gidilmiştir. Verilerin analizinde ise betimsel analiz yaklaşımı kullanılmıştır. Bu doğrultuda eleştirel düşünme ölçütleri kategoriler olarak ele alınmış (açıklık, doğruluk, önem/alaka, yeterlik, derinlik/genişlik, kesinlik), bu kategorileri açıklayıcı kodlar geliştirilmiş ve bu doğrultuda incelenen ders kitabının temalarındaki seçilen metinlerin eleştirel düşünme ölçütlerini karşılayıp karşılamadığı incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda, 4. sınıf Doku Yayınları Türkçe ders kitabında yer alan metinlerin genel olarak açıklık, önem/alaka ve derinlik/genişlik ölçütlerini karşıladığı buna karşın ders kitabındaki metinlerin doğruluk, yeterlilik ve kesinlik ölçütlerini tam anlamıyla karşılamadığı, kısmen karşıladığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Düşünme, Eleştirel Düşünme, Eleştirel Düşünme Ölçütleri, Metin, Ders Kitabı.

Türkiye'de İdeolojik Eğitimin Kısa Bir Tarihi

Prof. Dr. Selma YEL

Gazi Üniversitesi, selmayel@gazi.edu.tr

Doç. Dr. Cengiz ÖZMEN

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, cengizozmen001@hotmail.com

Karmaşık olmayan sade ilişkilerin yaşandığı toplumlarda, insanların çevrelerine uyum sağlamaları veya ilişkilerini yönlendirmeleri, töre diye vasıflandırdığımız gelenek ve göreneklerin oluşturduğu, yazılı olmayan toplumsal kurallar tarafından belirlenir. Ancak ilişkilerin ve müesseselerin karmaşık olduğu durumlarda bireylerin çevreleri ve resmî kurumlarla olan münasebetlerine yön vermeleri belirli bir eğitimi zorunlu kılar. Bu eğitim ise bireyin çevresinden aldığı informal eğitim ile değil, devletin bizzat kontrolündeki resmi kurum olan okullarda, örgün eğitim vasıtasıyla olur.

Siyasal ve toplumsal bir öğreti oluşturan, bir hükümetin, bir partinin, bir grubun davranışlarına yön veren politik, hukuki, bilimsel, felsefî, dini, moral, estetik düşünceler bütünü olarak tanımlanan ideolojinin eğitime yansımaları, batıda 18. Yüzyılın sonlarında ortaya çıkan ulus devlet anlayışıyla birlikte, devletlerin topluma yön verme çabaları ile başlamıştır denilebilir.

Bu araştırmanın amacı Türkiye’de ideolojik eğitimin ne zaman başladığını tespit etmektir. Literatür taraması yönteminin uygulandığı araştırmada, dönemlerinde eğitime yön verenlerin beyanatları ve görüşleri de dikkate alınmıştır. Ulaşılmış olan sonuca göre; Türkiye’de eğitimin bir sisteme oturması 1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile başlamış kabul edilmekle birlikte, ideolojik eğitimin aslında çok daha önceki yüzyıllara kadar gittiği görülmüştür. XI.Yüzyıl’dan itibaren etkili olan Nizamiye medreselerinde gerekse Osmanlı Enderun mektebinde devlet ideolojisine uygun bir eğitim verildiği ve öğrencilerin belirli amaçlar doğrultusunda yetiştirildiği ve bu ideolojik eğitimin cumhuriyetle birlikte arttığı ve son yıllara kadar devam ettiği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim Tarihi, İdeoloji, Türkiye.

Öğretmen Adaylarının Habitatların Daralması Çevre Sorununa Yönelik Algıları

Prof. Dr. Mustafa YEL

Gazi Üniversitesi, musyel@gazi.edu.tr

Doç. Dr. Osman ÇİMEN

Gazi Üniversitesi, osman.cimen@gmail.com

Dağdan kopan bir kartopunun giderek büyümesi gibi çevre sorunları da günümüzde giderek büyümektedir. Yeryüzünün karşı karşıya bulunduğu bu sorunlar insanlığın en büyük ortak endişesidir. 20.yüzyılda ortaya çıkan ve 21. yüzyılda devam eden temel sorunlar küresel ölçekte; iklim değişikliği, sınıraşan su ve hava kirliliği, kimyasal kazalar, tehlikeli atıkların taşınımı, habitatların daralması gibi sorunlardır. Çevre sorunlarının giderilmesi için alınması gereken önlemler düşünüldüğünde öncelikle insanların çevreyi nasıl gördükleri, çevre ile ilgili algılarının neler olduğunun ortaya çıkartılması önemlidir. Bu noktadan hareketle bu çalışmanın amacı öğretmen adaylarının çevre sorunlarından habitatların daralması sorunu ile ilgili algılarının araştırılmasıdır. Çalışma tarama modeli şeklinde tasarlanmıştır. Araştırma tarama modeli şeklinde tasarlanmıştır. Tarama modeli; geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekli ile betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Çalışma grubu Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesinde öğrenim gören 70 öğretmen adayından oluşmaktadır. Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen senaryolar kullanılacaktır. Veriler içerik analizi ile çözümlenecek sonuçlar frekans ve yüzde olarak verilecektir. Çalışma sonunda öğretmen adaylarının habitatların çözümüne yönelik insan odaklı ve çevre odaklı çözüm önerileri sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çevre Sorunları, Habitatların Daralması, Öğretmen Adayları.

Öğretmenlerin Kök Değerler Algısı

Prof. Dr. Adem SEZER

Uşak Üniversitesi, admsezer@hotmail.com

Dr. Okan ÇOBAN

Milli Eğitim Bakanlığı

Dr. İbrahim AKŞİT

Milli Eğitim Bakanlığı, iaksitt@gmail.com

Bir ülkenin, toplumun ya da bireylerin geleceğinin şekillenmesinde eğitimin yeri yadsınamaz. Devletler, eğitim politikasını diğer bir ifadeyle bireyleri vatandaşa dönüştürürken kimi, niçin, nasıl eğitime tabi tutacağı sorularını sorar. Devletler, vatandaşlarını iyi bir eğitim vermeyi amaçlarken onların bireysel gelişimleri, ekonomiye katkılarının yanında toplumsal/tarihsel normları da devam ettirmesini ister. Yirmi birinci yüzyıla kadar bilgiye sahip olma eğitimin en önemli işlevlerinden biri olarak görülmüştü. Günümüzde ise bu anlayış yeterli görülüyor. Artık bilgiyi öğrenmek yeterli değildir, bilgiyi üretme ve tüketmenin yanında topluma faydalı bireyler yetiştirmek ön plana çıkmıştır. Topluma faydalı bireyler yetiştirmek ise değer eğitimi sayesinde olur. Değer kavramının sözlük anlamını baktığımızda bir toplumun veya grubun aralarındaki işleyiş, birlik ve kendi varlıklarını devam ettirmek için çoğunluk tarafından benimsen düşünce ve tutumlardır. Ülkemizde 2000’li yıllarda hazırlanan öğretim programlarında değer öğretimine ayrı bir önem verilmiştir. Önceki hazırlanan öğretim programlarında örtük yer verilen değerler artık aleni olarak verilmeye başlanmıştır. Bakanlık son yıllardaki değer eğitimi daha da önem vermiş, tüm dersler için ortak kök değerler kavramını ortaya atmıştır. Kök değerlerin müfredatların ana odağı olduğunu ifade etmiştir. Bakanlık tarafından belirlenen kök değerler adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverliktir. Bu çalışmada bakanlığın müfredatların ana odağı kök değerlerdir ifadesine karşın öğretmenlerin kök değerler hakkında bilgisi ve öğretmenlerin değerler ile ilgili görüşlerinin kök değerler açısından karşılaştırılması incelenmiştir. Araştırmada tarama modeli benimsenmiş ve kolay ulaşılabilir örneklem türü kullanılmıştır. Katılımcılara yöneltilen formda kök değerler nedir? Branşınıza ait öğretim programında hangi değerlere yer verilmiş, siz hangi değerlerin yer verilmesini istersiniz? Öğrencilere ve çocuklarınıza hangi değerlerin kazandırılmasını istersiniz? Yakın çevrenizde gördüğünüz değerler hangileridir? Gibi açık uçlu sorulara yer verilmiştir. Elde edilen veriler betimsel analize tabi tutulmuştur. Araştırmanın veri toplama süreci devam etmekte olup elde edilecek bulgular ve sonuçlar sözlü sunumda paylaşılacaktır.

Anahtar kelimeler: Değer, Değer Eğitimi, Kök Değerler, Öğretmen, Algı.

Öz-Bakım Becerileri Kazandırmada Giyinme Becerisi İçin Tasarlanan Öğretim Materyalinin Etkisinin İncelenmesi

Prof. Dr. Saliha AĞAÇ

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, agacsaliha@gmail.com

Habibe ARSLAN

Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi

Öz-bakım becerilerinden olan giyinme becerisi günlük yaşamı kolaylaştırma açısından önemli bir yere sahiptir. Birçok zihinsel engelli çocuğun yaşlılarından farklı gelişim özelliğine sahip olması giyinip soyunma becerilerini kazanmasını ya tamamen engellemekte ya da gerektiği şekilde bu becerileri gerçekleştirmekte problem oluşturmaktadır. Eğitilebilir düzeydeki zihinsel engelli öğrenciler devlet okullarında özel alt sınıflarında eğitim görmekte ve hem akademik hem de öz bakım becerileri ile ilgili birçok derste ilerleme sağlayabilmektedirler. Özel Alt Sınıflarında görülen Toplumsal Uyum Becerileri dersi de bu derslerden biridir.

Bu araştırmanın amacı, devlet okullarında Özel Alt Sınıfta eğitim gören hafif ve orta-ağır zihinsel engelli öğrencilerin temel öz-bakım becerilerinden olan giyinme becerisini gerçekleştirmede Toplumsal Uyum Becerileri dersinde verilen yönergeler ve tasarlanan Giysi Becerileri Öğretim Materyali ile yapılan öğretimin etkili olup olmadığını ölçmektir. Araştırmada yöntem olarak deneysel desen kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini Ankara ilinde bulunan bir devlet okulunda eğitim gören 12 özel alt sınıfı öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan öğrenciler iki gruba ayrılmış ve birinci gruba Toplumsal Uyum Becerileri dersi içeriğinde giyinme becerisi eğitimi verilmiştir. Araştırmacı tarafından tasarlanan materyal ise ikinci gruba uygulanmış ve materyalin etkisinin ölçülmesi amaçlanmıştır.

Araştırma sonucunda tasarlanan öğretim materyali uygulanan grubun giyinme becerisini edinmede daha hızlı ilerlediği görülmüştür. Toplumsal Uyum Becerileri dersinde yönergeler ile yürütülmeye çalışılan dersin pek etkili olmadığı bunun sonucunda öğrencilerin bağımsız giyinme becerisi kazanmasının zorlaşması da araştırma bulguları arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Özel Alt Sınıf, Toplumsal Uyum Becerileri Dersi, Öz-Bakım Becerileri, Giyinme Becerisi, Öğretim Materyali.

Sosyal Bilgiler Ve Tarih Öğretmenlerinin Farklılaştırılmış Öğretime Yaklaşımları

Doç. Dr. Mustafa ÖZTÜRK

Erciyes Üniversitesi, mustafaozt@gmail.com

Prof. Dr. Cevdet KIRPIK

Erciyes Üniversitesi, cevdet_kirpik@hotmail.com

Arş. Gör. Galip ÖNER

Erciyes Üniversitesi, oner.galip@gmail.com

Farklılaştırılmış öğretim, bir dersin öğrenci özelliklerini dikkate alarak içeriğin, sürecin ve değerlendirmenin farklılaştırılması ile işlenmesini hedefleyen bir yaklaşımdır. Başka bir deyişle farklılaştırma, bir grupta yer alan farklı öğrenme özelliklerine sahip bütün öğrenciler için en uygun öğrenme ortamı ve sürecini oluşturma çabasıdır.

Yöntem

Çalışmada çoğunluğu Kayseri'den olmak üzere Türkiye'nin değişik illerinde görev yapan bayan ve erkeklerden oluşan 26 sosyal bilgiler ve tarih öğretmeni ile derinlemesine mülakatlar yapılarak bunların farklılaştırılmış öğretime dair görüş ve uygulamaları ortaya konmaya çalışılmıştır. Araştırma nitel araştırma yaklaşımına göre tasarlanmış, veri yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi ile elde edilmiştir. Veri içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiş ve bu kapsamda öncelikle kodlama işlemi gerçekleştirilmiştir. Elde edilen kodlardan hareketle temalara doğrudan veriden ulaşılmıştır.

Bulgular: Çalışmada öğretmen görüşleri aşağıdaki temalar kapsamında sunulmuştur. Bu çerçevede üç ana tema oluşturulmuştur:

1) Farklılaştırılmış Öğretimden Haberdar Olma Durumu: Bu kısımda öğretmenlerin çoğu farklılaştırılmış öğretim kavramını duyduğunu ancak içeriğini bilmediklerini, daha az bir grup ise duymadıklarını dile getirmişlerdir. Öğretmenler kavramı birbirinden farklı şekillerde tanımlamışlardır.

2) Beceri, Değer ve Tutum Kazandırma: Öğretmenlerin çoğunluğu eleştirel düşünme, sosyal katılım, tartışma, dayanışma, hoşgörü, sorumluluk, etkili iletişim gibi beceri ve değerleri geliştirdiklerini dile getirirken bir kısmı ise bahse konu beceri ve değerleri yeterince hayata geçiremediklerini belirtmişlerdir. Öğretmenler beceri ve değer kazandırmada rol oynama, proje, ders sunumu yapma, öğüt verme gibi yöntemleri kullandıklarını dile getirmişlerdir. Öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu beceri, değer ve tutum kazandırmanın önündeki engeller konusunda daha çok ders saatlerinin yetersizliğini vurgulamışlardır. Değer ve tutum kazandırmada öğretmenin rol model olması gerektiği katılımcıların hemen tamamı tarafından dile getirilmiştir.

3) Uygulama: Öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu Eğitim Bilişim Ağı (EBA) içeriğindeki belgesel, film, resim gibi çeşitli görsel ve işitsel materyaller ile test gibi dokümanları kullandıklarını ifade etmişlerdir. EBA içeriğinden sonra daha az sıklıkla kullanıldığı zikredilen ders materyali ise ders kitaplarıdır. Bazı öğretmenler de piyasada dersler için hazırlanmış diğer basılı test kitabı ve yardımcı kitapları kullandıklarını dile getirmişlerdir. Bu kapsamda içeriğin farklılaştırılmasına yönelik hemen hemen hiçbir uygulamanın gerçekleştirilmediği görülmüştür.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Öğretmenlerin hiçbirinin bu konuyla doğrudan ilgili bir eğitim almadığı anlaşılmakla birlikte bazılarının mesleki birikimleri ve hissettikleri ihtiyaca binaen derslerde yaptıkları uygulamalarla öğrenci özelliklerini dikkate almaya çalıştıkları ve buna göre ders planlamaları yaptıkları anlaşılmıştır.

Buna karşın farklılaştırılmış öğretimin gerektirdiği birçok uygulamanın gerçekleştirilmediği görülmüştür. Etkinlik ve grup çalışması gibi aktif öğretim yöntemlerinin çok daha az düzeyde kullanıldığı anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin çok az bir kısmı öğrencilerin ilgisi ve yeteneklerini dikkate alarak bir ders planı yapmakta ve uygulamaktadır. Benzer şekilde içeriğin ve değerlendirmenin farklılaştırılması uygulamada hemen hemen hiç rastlanmamaktadır.

Farklılaştırılmış yaklaşımda öğretmenler, kendi öğrencilerini yetenek, öğrenme hızı ve ilgisi gibi özellikleri bakımından tanımalı, buna göre dersi planlamalı ve ders materyallerini üretmelidir. Mevcut uygulamanın öğretmen merkezli olması, materyalin sınıfta bulunan öğrencilere münhasır olarak üretilmemesi gibi nedenler, farklılaştırılmış öğretimin uygulanma düzeyinin oldukça sınırlı olduğunu göstermektedir. Oysa farklılaştırılmış öğretim her öğrencinin öğrenme özelliklerine uygun öğrenme yaşantıları sunduğundan beceri ve değer kazandırmada işlevsel bir yaklaşımdır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Tarih, Öğretmen, Öğretim.

Aynı Mekâna Farklı Bakışlar: Süreklilik Ve Değişim Becerisini Yerel Tarih Üzerinden Öğretmek

Doç. Dr. Yasin DOĞAN

Pamukkale Üniversitesi, doganyasin_55@hotmail.com

Süreklilik ve Değişim algısı kronolojik düşünmeyle birlikte öğrencilerde gelişen bir beceridir. Özellikle Soyut düşünme dönemiyle birlikte geçmişin karanlıkta kalan kısımlarıyla ilgili çocuklarda merak oluşur. Bu merakla ilişkili önemli cevaplar ise bu dönemle birlikte anlamlı cevaplar bulabilir. Bu açıdan gerek birey gerekse toplum olarak nereden geldik nereye gidiyoruz şeklindeki genel sorunun cevabı süreklilik ve değişim algısını da ortaya koymaktadır. Temel eğitim düzeyinde ilkokul 4. Sınıftan itibaren çocuklara nesnelere yola çıkarak değişim ve süreklilik becerisi kazandırılmaya başlanmaktadır. Bu beceri ilerleyen yaşlarla birlikte somut örneklerden soyut örneklerle doğru kayabilmektedir. Bu beceriyi öğrencilere kazandıracak öğretmenlerin başında ise sosyal bilgiler öğretmenleri gelmektedir. Bu açıdan bu çalışmayla Sosyal bilgiler sınıflarında ileride öğretmen olacak aday öğretmenlerin süreklilik ve değişim becerisini kazandırmaya yönelik çalışmalarla ilgili görüşlerini ortaya koymak amaçlanmaktadır. Bu açıdan Yerel tarih çalışmaları isimli ders kapsamında sosyal bilgiler öğretmen adaylarından Adıyaman iliyle ilgili eski fotoğrafları temin etmeleri istenmiştir. Bu fotoğrafların çekildiği yerleri tespit etmeleri ve bu fotoğrafların çekildiği aynı noktadan ve aynı açıdan tekrar çekmeleri istenmiştir. Böylece toplamda 50 eski fotoğrafın çekildiği yerlerle ilgili 50 yeni fotoğraf çekilmiştir. Bu fotoğraflar şehre genel bakış, insan ve mekân, sokaklar, meydanlar, okul, hükümet konağı, Atatürk Heykeli gibi, geçmişten bugüne pek çok şehirde mevcudiyetini devam ettiren yaygın bölgeler olarak temalar altında bir araya getirilmiştir. Daha sonra bu tematik fotoğraflar panolara yerleştirilerek ilkokul ortaokul ve liselerde sergilenmiştir. Bu süreçte sergiyle ilgili öğretmen adayları rehberlik yapmışlardır. Öğretmen adayları hedef kitle olan öğrencilere şehrin belli mekânlardaki değişimi ve sürekliliği fark etmelerini sağlamaları için sorgulama soruları ve etkinlikler yaptırmışlardır. Bu projede yer alan öğretmen adaylarının proje sonucunda edindikleri deneyim ve izlenimleri ile ilgili görüşlerine başvurulmuştur. Bu açıdan çalışma nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniğine uygun geliştirmiştir. Projeden çalışan 21 öğretmen adayının tamamıyla görüşmeler yapılmış ve sorulara verdikleri cevaplardan yola çıkarak veriler elde edilmiştir. Bu veriler incelendiğinde öğretmen adaylarının bugününü bildikleri şehrin geçmişiyile kıyaslamalar yapma imkânı edinmişler. Bu deneyimi öğretmenlik sürecinde öğrencilerine yansıtacaklarını ortaya koymuşlardır.

Anahtar Kelimeler: Mekân, Farklı Bakışlar, Süreklilik, Değişim, Yerel Tarih.

Akademik Personelin 'Öğretmenlik' Eğitimi Sorunu Ve Çözüm Önerileri

Öğr. Görevlisi Kazım AR

Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, kazimar@hotmail.com

Türkiye'de öğretim elemanı olma, yükselme ve yeniden atanma yasa ve yönetmeliklerle belirlenmiştir (YÖK, 2018). Bu şartlar sık sık değişse de araştırma görevlisi, öğretim görevlisi ve öğretim üyesi olma şartları arasında 'öğretmenlik', 'öğretmen yeteneği', 'öğretim pedagojisi' gibi öğretim için gerekli koşullar veya gereklilikler yer almamaktadır. İşe alım ve kadrolara atanmada şartlar olmadığı gibi mesleki eğitim de yer almamaktadır. Akademik ilerleme ve akademik teşvik için de konulan şartlar tamamen bilimsel çalışmalara dayanmaktadır. Akademik personelin görevleri arasında bilimsel çalışmaların önemi yanında öğretim, ders verme veya insan yetiştirme görevi de bulunmaktadır. Ölçme ve değerlendirme, eğitim psikolojisi, eğitim sosyolojisi, öğretim metodları ve iletişim gibi alanlarda bir eğitimcinin olması gereken eğitimi veya dersleri almadan öğretim görevlisi veya öğretim üyesi olma derslerin verilme tarzında, öğrencilerle iletişim kurmada, ölçme ve değerlendirme yapmada sorunların olması kaçınılmazdır. Konunun farkında olan YÖK 2006 öğrencilerin doktora öğrenimi kapsamında Gelişim ve Öğrenme ile Öğretimde Planlama ve Değerlendirme derslerini almalarını her üniversitenin senato kararına bıraktığını belirtmiştir. Bu konuda başkaca da bir ilerleme olmamıştır. Akademik personelin, eğitim-öğretim görevini yerine getirirken bilimsel temellere dayanan ve 'öğretmenliğin' ihtiyaç duyduğu alanlarda profesyonelleşmeleri için göreve başlamadan ve/veya görev süresince bir eğitime alınmaları verilen eğitimin kalitesini arttıracak gibi akademik personelin saygınlığına da katkıda bulunacaktır. Bilimsel çalışmaya yapma zorunluluğu ve teşviklerin yanında eğitim-öğretim hizmeti için de benzer uygulamalar yapılabilir. Bununla ilgili olarak yasal düzenlemelerin yanında eğitim olanakları ve ekonomik katkı sağlanabilir.

Anahtar Kelimeler: Yükseköğretimde Öğretim, Akademik Personelin Eğitimi, Akademik Personel Pedagojik Eğitim İhtiyacı, Öğretim Elemanı Eğitimi.

Gençlerin Engelli Bireylerin Eğitilmelerine Yönelik Tutumları

Dr. Öğrt. Üyesi Çiğdem Nilüfer UMAR

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, cigdem.umar@comu.edu.tr

Engellilere yönelik toplumsal duyarlılığın artırılması için toplumun çeşitli kategorilerinin engellileri nasıl algıladığının araştırılmasının önemli olduğunun bilinmesinin yanı sıra toplumlarda engellilere yönelik olumlu tutumlar ile birlikte olumsuz tutumların varlığı da genel olarak bilinmektedir. Ülkemizin genç bir nüfusa sahip olduğu düşünüldüğünde gençlerin engellilere ve onların eğitim almalarına yönelik tutumlarının incelenmesi bu bağlamda ayrı bir önem taşımaktadır.

Bu araştırma, gençlerin engelli bireylerin eğitilmesine yönelik tutumlarının incelenmesini amaçlamıştır. Bu çalışmaya İstanbul'da ortaokul, lise ve üniversitede okumakta olan 2017-2018 eğitim öğretim yılındaki kayıtlara göre 418 genç gönüllü olarak katılmıştır. Araştırmada Kösterelioğlu (2013) tarafından geliştirilen “Engelli Bireylerin Eğitilmesine Yönelik Tutum Ölçeği” ve kişisel bilgi formundan yararlanılmıştır. Verilerin analizinde t testi ile One-Way ANOVA testi kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda gençlerin ölçekten aldıkları toplam puanlarının cinsiyet ve yaş değişkenlerine göre farklılaştığı görülmüştür. Ayrıca kadınların ölçek puanının erkeklere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Gençlerin ölçekten aldıkları toplam puanlarının eğitim alacakları fakülte, ailelerinin ekonomik düzeyi, en uzun süre yaşadıkları yerleşim birimi, anne/baba eğitim düzeyi, ailelerinde engelli birey bulunup bulunmaması, engelli bir arkadaşına sahip olup olmamaları değişkenlerine göre farklılaşmadığı görülmüştür. Gençlerin engelli bireylerle etkileşimde bulunmalarını sağlama ve gerçekçi bilgilendirme (panel, konferans vb.) toplantılarının yapılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Engelli Eğitimi, Gençler, Engellilere Yönelik Tutum.

Formation Of Spiritual And Moral Education In Navoi's Creativity And Their Teaching

DSc. Prof. Shirinboy OLIMOV

Bukhara State University, shirinboy71@mail.ru

This article discusses the great significance attached to the moral and intellectual education of the great thinker and poet of the Uzbek people, the poet and creator A.Navoi, which is the basis of human life. The philosopher's human rights, his or her reputation and his personality, Navoi is a great thing to do with human perfection, because it is like telling the nature, wisdom and power of nature and society to know and their thoughts on moral ethical upbringing were analysed. A sense of justice in man's wisdom, the basis of Navoi's wisdom, the tranquility of the country, the prosperity of the people, the prosperity of their life, the wise master, the generous and noble, it was argued on the basis of evidence that it was related. The idea of Navoi is based on the ideology of ethics, the basis of the spirituality and maturity of the younger generation, the idea that each person is drawn from a humanistic perspective from his childhood years, and his scientific conclusions are drawn. Navoi's "Khairatul Abror", "Mahbubul Kulub" and other works are characterized by the qualities of kindness, generosity, purity, tenderness, kindness, adoration, humility, longing, honesty, fairness, justice and tolerance in spiritual and moral education of a mature person. And the paths of spiritual perfection were analysed. The importance of studying the spiritual-ethical education of Navoi in the contemporary interpretation.

Key Words: Education, Thinker, Knowledgeable, Spiritual And Moral Education, Generosity, Purity, Kindness And Gentleness, Humility, Prosperity, Truthfulness, Fairness, Justice.

The Education Of High Spiritual Person İn The Works Of Jalaliddin Rumi

PhD. Gulchehra IZBULLAYEVA

Bukhara State University, izbullayeva@mail.ru

The article gives information about pedagogical sources of learning personality and scientific heritage of Jalāl ad-Dīn Rumi (1207-1273), his philosophical views and role in the process of upbringing, the problem of spiritual upbringing of the person in his work “Masnaviyima’naviy” and theoretically substantiated information about using his vies during the process of education. Among the great scholars of the past Jalāl ad-Dīn Rumi has put an accent on the words “perfection” and “spirituality”. His works as “Fihi Ma Fihi” (In It What's in It), “Maṭṭawīye Ma'nawī” (Spiritual Couplets), “Dīwān-e Kabīr” (Great Work), “Dīwān-e Shams-e Tabrīzī” (The Works of Shams of Tabriz), Majāles-e Sab'a (Seven Sessions), Maktubot (The Letters) are of educational and didactic value and they attract one’s attention for covering universal ideas. Studying and using them while bringing up a perfect person and indicating its innovative forms and styles is a pressing pedagogical problem. Rumi’s works reflect an objective approach to various problems, accurate planning of work, didactic requirements and recommendations to scholars, the ways of establishing the rules of education and upbringing and it is necessary to study them from pedagogical point of view.

Key Words: Demand, Colloquy, Word, Question And Answer, Education, Contemplation, Perfect Personality, Spiritually-Educational Upbringing.

Islom Qadriyatlari Tizimida Diniy Bag'rikenglik

PhD. Researcher Elza SHAMURATOVA

Samarkand State Institute of Foreign Languages, eljamol1990@gmail.ru

Islom mutafakkirlaridan Xoja Abduholiq G'ijduvoniyning "Qur'onni tafakkur bilan o'qi!" deb aytgan so'zlari mashhur. Chunki diniy e'tiqod masalalarida, xususan Islom diniga e'tiqod qilish va iymon keltirib, musulmonlik farzlari, sunnati va shartlarini bajo keltirishda inson ongi, shuuri va intellektual salohiyatidan ochiqlik, samimiylik, oqu qorani ajrata bilish, aqidalar ortida insoniylik va gumanizm asosiga qurilgan yuksak ma'naviyat va ma'rifat asoslarini ko'ra bilish taqozo etiladi. Ushbu maqolada oilaviy tarbiya masalalarida islom omilini nazarga olish, xususan din va uning jamiyat hayotidagi o'rnini to'g'ri anglash, e'tiqodni inson ma'naviy-ruhiy kamolotining ajralmas qismi sifatida to'g'ri va sog'lom idrok qilish kabi muhim muammolarga nisbatan mutanosib va davrga hamohang munosabatlar haqida tahlil qilinadi.

Kalit So'zlar: Diniy Bag'rikenglik, Insoniylik, Islom Qadriyatlari.

Husayn Voiz Koshifiy Ta'limotida Ustoz-Shogird Munosabatlarining Talqini

Senior Lecturer Mavjuda NIGMATOVA

Bukhara State University, mavjuda.mahmudovna@gmail.ru

Husayn Voiz Koshifiy notiqlik sanati namoyandasi va nazariyotchisi, mutafakkir, ilohiyotchi olim bo'lib, kimyo, astronomiya, musiqa, adabiyot va fikhdan to'la ma'lumot olgan. Yoshligidan voizlik bilan shug'ullangan. Navoiy bilan ijodiy hamkorlikqilgan, unga bag'ishlab asar yozgan ("Mavoqibi oliya" — "Oliy tuxeralar"). Falsafa, axloq, tilshunoslik, adabiyotshunoslik siyosat, din tarixi, voizlik, she'r san'ati kabi fanlarga oid 200 dan ortiq asar muallifi. Axloq haqidagi eng mashhur asarlaridan biri "Axloqi muxsiniy" ("Yaxshi xulqlar") Husayn Boyqaronipg o'g'li Abulmuhsin Mirzoga bag'ishlangan. Mazkur maqola Husayn Voiz Koshifiy asarlarida ustoz-shogird munosabatlarining talqin qilinish masalalariga bag'ishlangan.

Kalit So'zlar: Husayn Voiz Koshifiy, Falsafa, Axloq, Ustoz-Shogird Munosabatlari.

**XX Asr Boshlarida Turkiyada Tahsil Olgan Buxorolik Yoshlarning Maorifni
Rivojlantirishga Qo‘Shgan Hissasi**

Prof. Mels MAHMUDOV

Bukhara State University, ravshanzoda67@mail.ru

Prof. Tavakkal CHORIËV

Bukhara State University, ravshanzoda67@mail.ru

Maqolada o‘tgan asrning boshlarida buxorolik yoshlarning xorojga, shu jumladan Turkiyaga tahsil olish uchun yuborilishlari, ularning maorif, madaniyat, san'at, ta'lim yo‘nalishlarida taraqqiyotga qo‘shgan hissalar borasida fikr yuritiladi.

Key Words: Buxoro, Turkiya, Ta'lim, Madani

3. INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON ECONOMICS, LAW AND POLITICS
ULUSLARARASI EKONOMİ, HUKUK VE SİYASET SEMPOZYUMU
17-21 Ekim 2018 Buhara, Özbekistan / 17-21 October, 2018 Bukhara, Uzbekistan / 17-21 oktabr 2018-yil, Buxoro, O'zbekiston

Türk Kahvesi Tüketiminde Motivasyonel Faktörlerin Nitel Analizi

Doç. Dr. Aybeniz Akdeniz AR

Bandırma Onyedü Eylül Üniversitesi, aybenizar@gmail.com

Dr. Öğrt. Üyesi Meltem Öztürk

Pamukkale Üniversitesi, mozturk@pau.edu.tr

Son yıllarda pazarlama kararlarının alınmasında gerek STEP (Sosyo-Kültürel, Teknolojik, Ekonomik, ve Politik Çevre Analizleri) gerekse SWOT (Üstünlükler, Zayıflıklar, Fırsatlar ve Tehditlerin Analizi) ve rakip analizlerinin yapılmasının yanı sıra, müşteri iç görüşünün araştırılıp analiz edilmesi, doğru ve pazara uygun pazarlama kararları ile pazara çıkma, ulusal ve uluslararası pazarlarda başarıyı belirleme noktasında önemlidir. Bu çalışmanın amacı, UNESCO'nun 2013 yılında Soyut sosyal değerlerimiz arasında belirlediği Türk kültürüne has Türk kahvesi tüketiminin motivasyonel faktörlerini yani tüketim içgörülerini araştırmaktır. Bu faktörlerin araştırılması, hem ulusal hem de uluslararası pazarda Türk Kahvesi marka yaratıcılarının pazara girme ve pazara tutunmalarında vizyoner bakış açılarını geliştirmeleri ve uygun konumlandırma stratejileri ile pazara çıkmaları açısından önemlidir. Bu amaçla 2018 yılı içerisinde Ocak ve Eylül ayları arasında, her yaş aralığından, çoğunluğu Balıkesir ve Denizli'de ikamet eden, 33 kahve tüketicisi ile yüz yüze yaklaşık 40 ile 45 dk arasında değişen derinlemesine mülakat yapılmıştır. Araştırmada olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Araştırma verileri, araştırmacıların geliştirdiği yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile elde edilmiştir. Araştırma sonucunda, Türk kahvesini tüketenler arasında özel pişirme usullerinin öne çıktığı, genelde sağlık faktörü nedeniyle sade ve çok az şekerli içme yöntemlerinin denendiği, görsel olarak özellikle bakır cezve ve şık fincanlar talep edilirken, tahta kaşık, az kavrulmuş kahve ve közde/korda pişirme usullerinin talep edildiği de belirtilmiştir. Kahve tüketiminin motivasyonel faktörleri arasında kişisel faktörlerden çok sosyalleşme, grup halindeyken kahve tüketme isteği, sohbet üretme, geliştirme aracı olarak tüketme ve ayrıca eğlence faktörü olarak görülmesi, eski dostları anma ve vakit geçirme aracı olarak kahve içmeyi tüketme isteğinin, araştırmanın desenleri olarak ortaya çıktığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Türk Kahvesi, Kahve Tüketiminin Motivasyonel Faktörleri, Nitel Araştırma, Tüketim İçgörülerini.

Türkiye Enerji Kaynakları Ve Taşkömürünün Yeri

Dr. Öğrt. Üyesi Zehra Funda TÜRKMENOĞLU
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, fundaturkmenoglu@yyu.edu.tr

Endüstrinin hızla gelişmesi sonucunda enerjiye olan talep de her geçen gün büyümektedir. Geçmiş yıllardan beri enerji üretim ihtiyacını karşılamak amacıyla çeşitli doğal kaynaklar kullanılmaktadır. Ülkeler bu kaynak ihtiyaçlarını karşılamak için ilk olarak mevcut kaynaklarını kullanmaya çalışırlar. Mevcut kaynaklarının ihtiyacı karşılayamadığı durumlarda ise bu kaynakları diğer ülkelerden ithal ederler. Türkiyede birincil enerji arzında doğalgaz, petrol, taşkömürü, linyit, hidrolik, jeotermal ısı ve petrokok gibi yakıtlar kullanılmaktadır. Ancak doğalgaz ve petrol gibi kaynaklarda yeterli rezerve sahip olmamız nedeniyle bu kaynaklar yurtdışındaki ülkelerden ithal edilmektedir. Bilindiği üzere, ülkelerin ekonomik büyümesinde en önemli faktör ihracatın ithalattan fazla olmasıyla mümkün olacaktır. Bu bağlamda ülkemiz doğal kaynaklarından olan taşkömürünün üretim ve tüketim alanlarının çoğaltılması ve taşkömürünün diğer enerji kaynakları karşısında rekabet gücünün artırılması için çözümler üretilmesi hususu büyük önem taşımaktadır. Bu makale çerçevesinde de geçmişte ülkemiz için stratejik öneme sahip olan taşkömürümüzü tekrar önemli hale getirmek için yapılabilecek çözümler önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Enerji Kaynakları, Enerji Üretimi, Taşkömürü, Ekonomi.

Tarihi Eser Restorasyonunda Kullanılan Yapı Malzemelerinin Özellikleri

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet TÜRKMENOĞLU

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, mehmetturkmenoglu@yyu.edu.tr

Dr. Öğrt. Üyesi Zehra Funda TÜRKMENOĞLU

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, fundaturkmenoglu@yyu.edu.tr

Tarihi eserlerin restorasyonunda kullanılan yapı malzemelerinin ve harçlarının fiziksel ve kimyasal özellikler açısından eserin yapıldığı malzemelere benzer özellikler taşıması, tarihi eserin orijinal dokusunun korunması açısından çok önemlidir. Kullanılacak olan yapı malzemelerinin kimyasal özelliklerinin gelişmiş tahribatsız tekniklerle belirlenmesi, yapı malzemesinin çevresel koşullarda davranışlarının öğrenilmesi için açık hava tesirlerine dayanıklılık, asitlere dayanıklılık, pas tehlikesi gibi laboratuvar deneylerinin yapılarak fiziksel özelliklerin belirlenmesi önem arz etmektedir. Yanlış malzeme seçimi restorasyon sonrasında tarihi eserin orijinalliğinin bozulmasına, çirkin bir görüntü oluşumuna ve hatta tarihi eserde çeşitli hasarlara sebep olabilir. Kullanılan malzeme ile mevcut yapının güçlendirilerek ömrünün uzatılması gerekmektedir. Bu nedenle tarihi eserlerin restorasyonunda mümkünse yapımda kullanılan orijinal kayaçların temin edilmesi, mümkün değil ise orijinal malzemeye en yakın fiziksel ve kimyasal özelliklere sahip kayaçların kullanılması, günümüzde hazırlanan ve geçmişte kullanılan harçlara benzer özelliklerdeki kompozit harç malzemelerinin kullanılması ile orijinal doku ve rengin elde edilmesi kültürel miraslarımız olan tarihi eserlerin ilk günkü gibi kalmasını sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tarihi Eser, Restorasyon, Yapı Malzemeleri.

Corporate Investment Strategies: Lessons For Developing Countries

PhD Abror JURAEV

Bukhara State University, ajuraev.bsu@gmail.com

This thesis deals with some generalised approach of corporate investment strategies and lessons learned for developing countries. Uzbekistan, passing to a new era of reforms in all spheres of society, is in need of elaboration and implementation of efficient mechanisms in financial market.

Key Words: Investments, Corporate Strategies, Financial Market.

Factors Effecting The Importance Of Import-Substitution Industrialization Strategy

PhD Researcher Ziyodulla NUROV

Bukhara State Universityziyodullo.nurov@gmail.com

Nations apply different development strategies with the intention of achieving their economic perfection. Import-substituting industrialisation (ISI) is one of the most widespread policies worldwide and aims at replacing imports of manufactured goods through encouraging domestic industry by industrial and trade policies.

Although most countries have addressed the ISI and succeeded to some extent, it has been under harsh criticism in recent years. The reason for such disapproval is that in many countries ISI has been implemented without taking into account the strategy's particular features and firmly based on trade restrictions such as tariffs and import quotas. As a result, this approach has caused several distortions for domestic economies. Besides, some countries tried to implement the strategy in several economic sectors instead of carefully selected ones. However, ISI should promote the local industrialisation process instead of only limiting imports through high trade barriers like protectionist policy does.

Besides trade barriers, there are other policy tools, which stimulate the local production for replacing imports of industrial goods. These measures might be various development programs or projects related to public education, investments, innovative and R&D activities, economic clustering, information systems, infrastructural services, coordination of administrative activities, monetary and fiscal policies. Therefore, replacing imports of industrial goods could be based on one or more of those policies as well.

However, developing countries might not be able to carry out development programs mentioned above due to their socio-economic status quo. In this case, policymakers may address ISI through thoroughly assessing factors that strongly influence on the importance of ISI. The article describes thoroughly the specific features of the instruments and conceptual framework for the factors such as domestic market size, sector diversification level, institutional factors, characteristics of products that local industries produce, and industry characteristics which determine the importance of ISI policy.

Key Words: Import-Substituting Industrialization, Instruments Of Trade Barriers, Domestic Market Size, Sector Specific Diversification, Institutional Factors, Product Characteristics, Industry Characteristics.

Providing Competitiveness Of Students In Higher Educational Organizations In Study Of Tourism And Service

PhD Researcher Bakhtiyor ADİZOV
Bukhara State University, baxa-u@mail.ru

This article describes one of the priorities of Uzbekistan's socio-economic development strategy: training highly qualified personnel, competitiveness of students and graduates of higher education institutions, and internal and external factors affecting them. Besides, the impact of other kind of factors, which are dependent upon the student during the course of his / her education and subsequent professional activity. The aim of this paper is that as a result of reforms in the education sector of Uzbekistan, it is important to explore the importance of further research in higher education marketing. This paper focuses on applying marketing concepts to the higher education sector. It starts by shortly reviewing some of the main marketing concepts and continues with an overview of how such marketing concepts can be relevantly used for the higher education organizations. The rate of job placement of graduates of tourism and service education at Bukhara State University has been analyzed as one of the essential indicator of graduates' competitiveness.

Key Words: Competition, Competitiveness Of Graduates, Labor Market, Labor Relations, Innovation, Investment Activity.

The Role Of Highly Qualified Economists In The Development Of Uzbekistan's Economy On The Basis Of Innovative Requirements

PhD Otabek KAKHKHOROV

Bukhara State University, otabek_kakhkhorov@mail.ru

The article discusses the role of highly qualified economists in the development of the economy of Uzbekistan on the basis of innovative requirements, systematic organization of training and management skills based on the requirements of the educational standard, the efficiency of educational institutions, modern management in economical cadres theoretical approaches to the implementation of scientific research methods, and the provision of economic development of the country.

Key Words: Qualified Specialists, Policy Of Personnel Training, Ideas, Scientific Discoveries, Educational Technologies.

Creating A Mechanism For Enhancing The Role Of The Local Community In The Country's Ecotourism Development

DsC. Assoc. Prof. Obidjon KHAMİDOV

Tashkent State University of Economics, obidjon2006@yahoo.com

Ecotourism is one of the fast growing and high income-generating industries in the world, which contributes to strengthening of international socio-economic, cultural and spiritual relationships. Uzbekistan pays considerable attention to the development of ecotourism as one of the leading countries in the world. However, study and analysis of this issue raised a wide layer of problems, related to the development of tourism. In the article given information about creating a mechanism fo enhancing the role of the local community in the country`s ecotourism development

Key Words: Tourism, Cultural And Historical Potential, International Travel Destinations, Tourist Products, Investments, Tourism Information Centers, Hotels, Ecotourism.

Perspectives Of Developing Cooperation Between Uzbekistan And Turkey With A New Path Of TİKA

PhD. Fazliddin NASRİDDİNOV

Tashkent State University of Economics, nfazliddin@gmail.com

Senior Lecturer Elyor DAVLATOV

Tashkent State University of Economics, delyor@mail.ru

Uzbekistan-Turkey relations goes back to long history because both of nations have been associated with friendly ties, common culture, tradition and language. Turkey became the first country to recognize Uzbekistan's independence on 16 December 1991. After the visit of the President Recep Tayyip Erdogan to Tashkent on April 29 in 2018, Uzbek-Turkey governments agreed to increase strategic partnerships. The visit of the President of the Turkish Cooperation and Coordination Agency (TIKA) Serdar Çam started a new level of cooperation and partnership of both countries. In this paper, an attempt will be made to outline perspective partnership of Uzbekistan and Turkey with TIKA more deeply.

Key Words: Joint Programs, Grant Projects, Economic Partnership, Social Partnership, Uzbekistan Youth Union, Strategic Partnership, TIKA.

Promotion Of Innovative Models Of Education For Quality Assurance In The Training Of Specialists At Universities

Senior Lecturer Sukhrob DAVLATOV
Bukhara State University, dsoukhrob@mail.ru

This article of the proposal addresses the issue aimed at improving the quality of educational processes at the Bukhara State University. The main factor is the increase in the number, the quality and potential of the faculty and staff, and the increasing relevance of academic programs. In order to identify the prospects for higher education, a SWOT analysis was conducted. With the help of this method, activities have been developed that will contribute to the development of the teaching and learning process and will help make it a key factor in improving the quality of higher education. In the course of the research, 72 teachers of economics, science, physics, mathematics and philology were invited to SWOT analysis in accordance with the percentage of teachers in all faculties. The sample of respondents was 10% of the contingent of the teaching staff and is representative. Among the respondents, 37 people have a degree, of which 75% are doctors and candidates of science. Among candidates of sciences and teachers who do not have a scientific degree, 10% are working on the preparation of the corresponding dissertations.

Key Words: Quality, Higher Education, Research, Methodologies, Technologies, Portfolio, Academic Programs, Teaching Staff.

The Extents Of The Development Cooperation In The Central Asia

Anvar SHİRİNOV

Bukhara State University, anvarsh@yahoo.com

Development cooperation in the Central Asian area has passed different periods, ranging from stagnation to active collaboration. Being is a dynamic and fast-changing region, it has shown that increased regional cooperation is needed and preferred for achieving development goals. The thesis reviews the main approaches and tendencies in this issue

Key Words: Regional Cooperation, Development, Central Asia.

Issues Concerning Complex Effective Development Of Agriculture In The Regions

Dilshod YAVMUTOV

Bukhara State University, yavmutov-d@mail.ru

The article deals with issues of complex effective development of the regions in Uzbekistan. In the period of Uzbekistan's integration into the world economic system, structural and territorial changes are taking place in the country's economy. In the trends of the world and national dynamics of the economic development of Uzbekistan, territorial production complexes are not sufficiently formed. During the period of market relations, formation and development of the territorial industrial complexes becomes a priority task in the country. The complexity of territorial production is characterized by a high level of economic and technological development of the regions. Agriculture is one of the main sectors of the economy of the world and national economies. The specific nature of agriculture provides additional opportunities at all levels of economic development, ranging from agrarian to post-industrial. Agriculture plays an important role in the economy of Uzbekistan. The industry makes up 17.6% of the country's GDP, employing more than 3.6 million people. A national strategy for the integrated development of agriculture has not yet been developed up to now. The absence of such a strategy has led to many problems that hinder the effective development of the industry. In order to ensure the integrated development of agriculture and food security, a long-term strategy for the development of agriculture is being developed. For the successful implementation of the proposed integrated approach, it is necessary to identify key sectors that will stimulate the development of other sectors of agriculture in the region and the entire economy of the country.

Key Words: Complex development, agriculture, territorial production complexes, national strategy, strategy of integrated agricultural development, effective development, food security, food and environmental security, growth of per capita income, quality of rural life.

Historical-Geographical And Economic Aspect Of Rational Usage Of Water Resources in Bukhara Region

Olim RAKHIMOV

Bukhara State University, oraximov@mail.ru

The article analyzes historical-geographical and economic aspects of the water resources, sources and problems of the Bukhara region as a desert zone of the Republic of Uzbekistan. From the earliest times to the present time, information on the activities carried out in the region on the efficient use of the Zarafshan River and the Amudarya River. The article also covers key issues related to Zarafshan Valley, the Zarafshan River, its ancient and present delta, water problems in the Lower Zarafshan, water supply from Amu Darya to Bukhara, and the Amu-Bukhara canal connected to the regional economy.

Many centuries-old prosperity of Bukhara region, which is located in the desert zone, has been developed in close contact with water. From the 60s of the XX century, the construction and operation of the Amu-Bukhara canal, which is continuously providing water to the economy and population of the Bukhara region, has a unique history. Bukharian people, who have been building prosperous deserts for centuries, have sought to address the problem of water flowing into the fields. They knew that Amu Darya was the sole source of the Zarafshan River. It was their centuries-long dream to bring the Amudarya River to Bukhara. Ahmad ibn Mir Nasr bin Yusuf Al-Hanafi al-Siddiq al-Bukhari (Ahmad Donish), a leading scholar, poet, astronomer, architect, historian and geographer who lived and worked in Bukhara in the middle of the 19th century, first gave the idea of bringing the Amu Darya waters to Bukhara, a water canal project. After Ahmet Donish, Russian engineers have been working on bringing Amu Darya water to Bukhara region. However, they also focused on historical facts about the lack of material resources, the weaknesses of technology and the impediments in the region.

Key Words: Zarafshan valley, Zarafshan river, ponds, lower Zarafshan, ancient Kanimekh, Echkiliksay, Daryasay, Vobkent river, Makhanriver, neolit, Bukhara and Karakul oasis, Amu-Bukhara canal.

Ekonomik Ve Sosyal Gelişimde “Vakıf Sektörü” Açısından Türkiye-Özbekistan İşbirliği Potansiyeli

Davut Gazi BENLİ

Dışişleri Bakanlığı - davut.benli@iletisim.gov.tr

Sağlıklı bir ülke ekonomisinin üç temel saçı ayağına oturması gerektiği geniş kabul gören bir gerçektir: Özel sektör, devlet sektörü ve gönüllülük sektörü. Bugün dünyada 3. sektör (Third Sector) olarak bilinen gönüllülük sektörünün en önemli enstrümanlarından biri de vakıf sektörüdür.

İslam'ın hukuk ve ekonomi sisteminin, Hz. Peygamber (a.s) döneminden itibaren pratik uygulamaları netleşen ve daha ilk dönemlerde hukuku belirlenerek yaygınlaşan vakıf sistemi, tarihin belli dönemlerinde, pek çok İslam Coğrafyasında ekonominin ve sosyal hayatın baş aktörü haline gelmiştir. Özellikle Anadolu ve Rumeli'de 14-19. Yüzyıllar arasında Vakıf kurumu zirvelere ulaşmış ve her din dil ve ırktan ahalinin refahına olağanüstü katkılar vermiştir. Anadolu'da ve Rumeli'de o günlerden günümüze ulaşan, İbrahim Hakkı Ayverdi'ye göre sayıları 30 binleri bulan, cami, medrese, tekke, hastane, imarethane, han, hamam, köprü, sebil, çeşme gibi sosyal ve ekonomik donatıların neredeyse tamamı vakıflar sektörünün bir ürünü olarak vücuda getirilmiştir. Yine pek çok tarihçinin ittifakla belirttikleri gibi, Osmanlı Devleti'nin zirvede olduğu dönemlerde, adalet ve emniyet hizmetleri dışındaki neredeyse tüm ekonomik ve sosyal hizmetler vakıflar tarafından deruhte edilmekteydi. Kısaca, Osmanlı ülkesinde bir adam vakıf bir evde doğar, vakıf bir beşikte uyur, vakıf mallardan yer ve içer, vakıf kitaplardan okur, vakıf bir mektepte hocalık eder, vakıf idaresinden ücretini alır ve öldüğü zaman kendisi vakıf bir tabuta konulur ve vakıf bir mezarlığa gömülürdü.

20. Yüzyıl başlarında Batı, kendi ekonomisi için sürdürülebilir bir gönüllülük modeli olarak İslam Vakıf Sistemini keşfetti. Amerika'dan İslam Vakıf Sistemini incelemek üzere Osmanlı'ya gönderilen elçiler Sultan 2. Abdülhamid Han ile çok uzun ve detaylı görüşmeler yaparak ülkelerine döndüklerinde bugünkü Amerikan ekonomik sisteminin en önemli dinamiklerinden olan “foundation” sisteminin de temelleri atılmış oluyordu. (Prof. Dr. Ahmet Akgündüz, Dünya Vakıflar Konferansı Açılış Bildirisi, 2013). O tarihlerden bu yana, önce Batı'da, son zamanlarda da İslam Dünyasında İslam'ın vakıf sisteminden ilham alan Batılı foundation'ların ve İslam dünyasındaki vakıfların ekonomik bir sektör olarak ağırlığı giderek artmaya başladı. Bugün Türkiye'de sayıları her geçen gün artan 6000 kadar Cumhuriyet Dönemi vakfı ile Selçuklular ve Osmanlı'dan intikal eden ve Vakıflar Genel Müdürlüğüne temsil ve idare edilen 52.000 vakfın Türk ekonomisinin gelişmesinde büyük rol oynamaktadır. Sadece Osmanlı'dan intikal eden Vakıfların Gelirleri, bankacılık sektöründen turizm sektörüne, gıda sektöründen inşaat sektörüne yıllık bir milyar TL'ye ulaşmış bulunmaktadır. Türk Vatandaşlarının kendilerinin yönettikleri Cumhuriyet Döneminde kurulan vakıflar aktif varlıklarının toplamı 66 Milyar TL'ye ulaşmış durumdadır. Bugün Türkiye'de, ABD'de ve Batı ülkelerinde olduğu gibi en önemli üniversitelerin, eğitim kurumlarının, bazı araştırma hastanelerinin yeni vakıflara ait olduğunu ifade etmek örnek olarak yeterli olacaktır.

Türkiye'nin tarihten gelen ve Dünyada örneklik teşkil eden bu büyük vakıf tecrübesi, kardeş coğrafyalarda ve ülkelerde de ilgi ile izlenmektedir. Özellikle son yıllarda İslami vakıfların yeniden ekonomik hayatın güçlendirilmesinde bir araç olarak kullanılan Malezya, Endonezya, Singapur gibi ülkelerin yanı sıra, Körfez ülkeleri Türkiye'nin vakıf tecrübesinden yararlanmak üzere, Türkiye Vakıflar Genel Müdürlüğü ile sürekli iletişim halindedirler

3. INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON INFORMATION TECHNOLOGIES AND APPLIED SCIENCES
ULUSLARARASI BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİ VE UYGULAMALI BİLİMLER SEMPOZYUMU

17-21 Ekim 2018 Buhara, Özbekistan / 17-21 October, 2018 Bukhara, Uzbekistan / 17-21 oktabr 2018-yil, Buxoro, O'zbekiston

Sanal Gerçeklik Tabanlı Uygulamanın Okuma Müdahalesine Dirençli Öğrencilerin Hece Okuma Akıcılığı Üzerindeki Etkililiği

Dr. Öğrt. Üyesi Gül KAHVECİ

Lefke Avrupa Üniversitesi-Lefke KKTC, gkahveci@eul.edu.tr

Okumada yetkin olan ve daha az yetkin okuyucular arasındaki fark, ilk üç yıla yayılmıştır ve üçüncü sınıftan sonra okuma problemlerinin düzeltilmesi gittikçe zorlaşmaktadır. Ayrıca, okuma yazma bilmemenin uzun dönemdeki olumsuz etkileri net olacak şekilde alanyazında belirtilmektedir. Araştırmalar okumada yeterliliği olmayan öğrencilerin %30 kadarının genel okuma program ya da stratejilerinden yarar görmediğini ortaya koymaktadır. Bu öğrenciler “okuma müdahalesine dirençli” veya “müdahaleye cevap vermeyenler” şeklinde ifade edilmektedir. Öğrenme yetersizliği olan öğrenciler arasındaki okuma müdahalesine dirençli olanların yüzdesi %50 kadar yüksek bir seviyede olduğu çeşitli araştırmacılar tarafından ifade edilmektedir. Sanal Gerçeklik (SG) uygulamalarının öğrenciler üzerinde farklı eğitim düzeylerinde etkili olduğu ve öğrencilerin bu uygulamalara olumlu bakma eğilimi içinde bulunduğu dikkate alınır okuma müdahalesine dirençleri öğrencilerin okuma becerilerini geliştirmede teknolojinin de içinde olduğu bir uygulamadan yararlanmalarının olumlu gelişmelere yol açacağı düşünülebilir. Bu çalışmada SG tabanlı uygulamanın okuma müdahalesine dirençli öğrencilerin hece okuma akıcılığı üzerindeki etkililiği belirlenmeye çalışılmıştır. Alfabede yer alan tüm harfleri bilmelerine rağmen bu harfleri çözümleyerek kelime okumada güçlük çeken ve ilkokula devam eden okuma müdahalesine dirençli öğrenciler için SG tabanlı bir hece okuma programı oluşturulmuştur.

Araştırmanın bağımsız değişkeni “değişken bekleme süreli” olacak şekilde hazırlanmış SG tabanlı bir hece okuma programıdır. Program daha önce devam ettikleri ilköğretim okulunda sınıf öğretmenleri tarafından uygulanan okuma stratejilerine dirençli 3 öğrenci ile tepki ipuçlarının sunulduğu yanlışsız öğretim yöntemlerinden uyarlanmış artan bekleme süreli öğretim yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Öğretim sürecine 0 sn bekleme ile başlanmıştır. Kısaca “oku” yönergelerinin hemen ardından kontrol edici ipucu verilmiş heceler dış ses şeklinde okunmuştur. Bu basamakta öğrenme sağlandıktan sonra yavaş yavaş beceri yönergesi ile kontrol edici ipucu arasındaki bekleme süresi artırılmış önce 5 sn daha sonra ise 10 sn yapılmıştır. Süreç içinde hece okuma becerisi kazanıldıktan sonra bekleme süresinde geri dönüş yapılmış, süre 3 sn olacak şekilde azaltılarak hece okumada akıcılık kazandırılmaya çalışılmış ve tek denekli araştırma modellerinden katılımcılar arası çoklu yoklama modeli ile SG tabanlı hece okuma programdan olumlu sonuçlar elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sanal Gerçeklik Tabanlı Uygulamalar, Okuma, Akıcılık, Uyarlanmış Artan Bekleme Süreli Öğretim.

Dikkat Eksikliği Ve Hiperaktivitenin Tedavisinde Sanal Gerçeklik Tabanlı Uygulamanın Öğrenme Üzerindeki Etkililiği

Prof. Dr. Nergüz BULUT SERİN

Lefke Avrupa Üniversitesi-Lefke KKTC, nserin@eul.edu.tr

Günümüz eğitim dünyasında, öğrenme ve öğretme ile ilgili çeşitli köklü ve hızlı değişiklikler yaşanmaya başlamıştır. Bu doğrultuda eğitim programlarının oluşturulmasında insan öğrenmesini anlamaya ait çalışmalar göz önünde bulundurulmaktadır. Bu ilginin temel nedeni öğrenmeyle ilgili araştırma sonuçlarının doğrudan ve dolaylı olarak eğitim ortamlarını ve eğitim programlarının yapısını farklılaştırmasında yatmaktadır. Eğitimde Sanal Gerçeklik (SG) kullanımı, bilgisayar destekli öğretimin veya bilgisayar tabanlı eğitimin doğal evrimlerinden biri olarak düşünülmektedir. Araştırmalar, SG uygulamalarının farklı eğitim düzeylerinde etkili olduğunu ve öğrencilerin bu uygulamalara olumlu bakma eğiliminde olduğunu göstermiştir. Öğrenme sırasında öğrencinin aktif hale getirilmesi pasif öğrenmeye tercih edilmektedir. SG'in eğitimde kullanılması, Sanal Gerçeklik Öğrenim Ortamları ya da SGÖO olarak adlandırılan uygulamaların merkezini oluşturmaktadır. Bir SGÖO, öğrencilerin etkileşime girebilecekleri etkileyici bir 3D ortamı sağlar. Günümüz SGÖO uygulamalarında oyunlaştırmadan yararlanılmaktadır.

Oyunlaştırma, oyun-mekaniğinin ve/veya oyunun benzeri olmayan öğelerinin oyun dışı durumlara (eğitim durumuna) uyarlayarak öğrenci motivasyonunu, katılımını ve öğrenim deneyiminden keyif almasını sağlamaktır. Bu araştırmanın oyunlaştırma sürecinde “Hearts of Iron” oyun platformundan yararlanılmıştır. Bu oyun platformu ile Türkiye'nin güncel komşuları, nehir ve dağ gibi coğrafi özellikleri günümüz modu uyarlanarak öğretim sürecine katılmıştır. Öğretim sürecinde kuş bakışı bir görüntü kullanılmış ve haritada zoom in/out özelliklerinden yararlanılarak her bir ülke ismi ve sınırlarının gözlemlenebilme özelliğinden istifade edilmiştir. Öğrenciler SG uygulamaları ile oyun içinde öğrenme şansını elde ederek öğrenmeye karşı olası kaygı durumlarını aşağı çekebilirler. Korku ve kaygıların aşağıya çekilerek öğrencilerde hem “rahat dikkatlilik hali”nin ortaya çıkarılmaktadır.

Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite'nin (DEHB) ortaya çıkması genel olarak nörobiyolojik faktörlere bağlı olup bu öğrencilerin duygularını düzenleyememe, bellek problemleri ve kendini motive etmede eksiklik yaşamaları akademik becerilerin öğrenilmesinde çeşitli zorluklarla karşılaşmalarına neden olmaktadır. Oysaki SG etkinlikleri sırasında sıklıkla öğrencilerin bir miktar uygulama yapması ve SG sürecinde etkileşim içinde olmaları yaparak yaşayarak öğrenme sürecinin işe koşulmasını gerektirmekte böylelikle DEHB olan öğrencilerin aktif katılımı teşvik edilerek akademik becerilerde başarı sağlamaları mümkün olmaktadır. Bu çalışmada tek denekli araştırma modellerinden davranışlar arası çoklu yoklama modeli ile DEHB olan bir öğrencide coğrafya konularının öğrenimi çok kısa süre içinde ve kalıcı olarak gerçekleşmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sanal Gerçeklik Tabanlı Uygulamalar, Dikkat Eksikliği Ve Hiperaktivite, Oyunlaştırma

Derin Öğrenme Konusunda Türkiye'de Yapılan Lisansüstü Çalışmaların Değerlendirilmesi

Öğr. Gör. Okan ALKAN

Erzincan University, okanalkan011@gmail.com

Doç. Dr. Aytürk KELEŞ

Agri Ibrahim Cecen University, ayturkk@hotmail.com

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte yapay zekâ alanının önemi her geçen gün artmaktadır. Yapay Zekâ pek çok alt alana ayrılmaktadır. Bu alanlardan bir tanesi de Derin Öğrenme teknolojisidir. Derin öğrenme teknolojisi hastalık teşhisi, yüz tanıma, tahmin, nesne tanıma ve güvenlik gibi pek çok konuda uygulama alanı bulmaktadır.

Bu çalışmanın amacı Türkiye'deki üniversitelerde erişim olanağı bulunan ve “derin öğrenme” sorgusu ile ulaşılabilen lisansüstü çalışmaları farklı açılardan incelemektir. Yaptığımız tarama sonucu yükseköğretim tez tarama kataloğunda derin öğrenme ile ilgili tamamlanmış 30 adet lisansüstü tez çalışmasına ulaşılmıştır. Bu çalışmalar derin öğrenmenin uygulandığı alanlar, kullanılan algoritmalar, hangi üniversite de yapıldıkları ve alana katkıları açısından değerlendirilmiştir.

Derin öğrenme endüstri 4.0 devriminde pek çok teknolojik üründe yer alacaktır. Sonuç olarak bu çalışma, derin öğrenme üzerine ülkemizde yapılan lisansüstü akademik çalışmaların mevcut durumunu ortaya koymaktadır. Bu anlamda çalışmamız gelecekte derin öğrenme konusunda çalışmak isteyen bilim insanları için önemli bir kaynaktır.

Anahtar Kelimeler: Derin Öğrenme (DL), DL algoritmaları, DL uygulama alanları.

Dijital Oyunlarda Yapay Zekâ Teknolojileri

Doç. Dr. Aytürk KELEŞ

Agri Ibrahim Cecen University, ayturkk@hotmail.com

Dr. Öğr. Üyesi Ali KELEŞ

Agri Ibrahim Cecen University, alakmus@hotmail.com

Dijital oyunlar, önceleri hamle temelli ve düşük 2D karakterlerin belirli hareket mantığına dayandığı basit oyunlardı. Günümüzde ise gerçek zamanlı, neredeyse gerçeğe yakın tasarlanan ortamlarda onlarca karakterin birbiriyle ve oyuncu ile insan davranışına yakın hareketleri sergilediği etkileşimli oyunlara dönüşmüştür. Her geçen gün kullanıcıların daha gerçekçi grafiklerle donatılmış ve daha zeki hale getirilmiş oyunlara olan talebi artmaktadır. Oyunlara zekâ, Yapay Zekâ teknolojileri ile kazandırılmaktadır. Oyunlar ve yapay zekânın gelişimi arasında paralel bir ilişki söz konusudur.

Oyunlar, Yapay Zekâ (YZ) fikrinin ortaya atıldığı günden beri bu teknolojilerinin gelişmesine yardımcı olmuştur. Çünkü oyunlar YZ'ya çözmesi için ilginç ve karmaşık problemleri sunmakla kalmaz, ayrıca kullanıcı deneyimlerini ve yaratıcılığı kullanması için YZ'ya adeta bir tuval oluşturur. Bu yüzden tartışmalı görülse de aslında oyunlar, problem çözücü olan bilimin sanat ile buluştuğu nadir bir alandır. Bu ikisinin etkileşimi, oyunları YZ araştırmaları için benzersiz ve favori bir alan haline getirmiştir. Ancak oyunlar aracılığı ile gelişen sadece YZ değildir, oyunlar da mevcut YZ teknolojileri ile giderek daha da iyi olmaya devam etmektedir.

Oyunlarda yapay zekâyı üstün kılan en önemli özellik oyuncuların zamanla tanınmasıdır. İster bilgisayara karşı oynansın isterse sanal ortamda gerçek oyunculara karşı oynansın YZ rakipleri analiz eder, onların üstün ve eksik yönlerini tespit eder. YZ oyunun gidişatına göre yeni stratejiler üretebilir. Artık oyuncunun karşısına YZ ile daha komplike düşünen güçlü rakipler çıkarılabilmektedir. Bu rakipler insan aklının alamayacağı kadar çok hamleyi hesaplayabilen ve yenildikçe “oynamayı” öğrenebilen çok farklı yeteneklerle donatılmaktadır.

Bu çalışmada günümüz dijital oyunlarında kullanılan YZ yöntemleri üzerine detaylı bir araştırma yaptık. Oyunlarda en çok kullanılan YZ yöntemlerini bir araya getirdik. Bununla birlikte eğitim-öğretime destek amacıyla geliştirdiğimiz Eğitsel Oyunlarda YZ teknolojilerinden “Uzman Sistemi” nasıl kullandığımıza yer verdik. Çünkü eğitsel oyunlarda YZ teknolojileri çok önemlidir. YZ sayesinde oyunlar, kullanıcının zamanla neyi, ne kadar öğrendiğini anlayabilir ve kullanıcının bilgi eksikliklerini tespit edebilir. Bu sayede kullanıcı oyun içinde bilgi eksikliklerini tamamlamak üzere yönlendirilebilir. Ayrıca oyunda ortaya çıkabilecek heyecan düzeyini oyuncuların davranışlarına göre ayarlayabilir. En önemlisi, YZ, oyun nesneleri ile öğretimi yapılacak konuyu ilişkilendirir ve oyuncuya bunu bilişsel aktivitelerin en yoğun olduğu zaman diliminde sunar.

Anahtar Kelimeler: Dijital Oyunlar, Yapay zekâ, uzman sistemler.

Dünyada ve Türkiye’de Kodlama Eğitiminin Önemi

Dr. Öğr.Üyesi Ali KELEŞ

Agri Ibrahim Cecen University, alakmus@hotmail.com

Rabia ÜSTÜNDAĞ ALKAN

Erzincan Çukurkuyu Fatih İmamhatip Ortaokulu,rb.ustundag@gmail.com

Bilim ve Teknoloji’nin önemli olduğu bir dönemdeyiz. Bu önem her geçen gün artmakta ve her alana yayılmaktadır. Her bireyin sahip olduğu akıllı telefonlar, iş ortamlarında kullanılan sistemler teknoloji ürünleridir. Teknolojinin hayatımızda bu kadar yer etmesi, bu teknolojiyi üretebilmenin de önemini artırmaktadır. Hayatımızın bu kadar içinde ve önemli olan teknolojiyi gelişmesi için gerekli olan temel yetenek “kodlama” olmaktadır. Bu noktada kodlama eğitiminin eğitim sistemimiz üzerindeki yeri de değer kazanmaktadır.

Bu çalışmanın amacı kodlama eğitiminin, hayatımıza katacağı artıları göstermek ve Türkiye’de bu alanda yapılmış olan çalışmaları incelemektir. Erken yaşta kodlama eğitimiyle tanışan öğrencilerin teknolojiye ve teknolojinin ilerlemesine bakışı farklı olacaktır. Bu çalışmaların öğrenciye kattığı kazanımlar, hangi alanlarda kullanılabildikleri, öğrencilerin kodlama eğitimine göstermiş oldukları ilgileri değerlendirilmiştir.

Teknoloji üretimi gün geçtikçe daha çok önem kazanmaktadır ve bu üretimi yapabilecek kaliteli insanlar yetiştirmek üzerine çalışılması gerekmektedir. Ülkemizde kodlama eğitimi 11-12 yaşında bulunan öğrencilere verilmektedir. Fakat bu yaşlar kodlamaya başlamak geç kalınmış yaş aralığıdır. Daha erken yaşlarda kodlama ile üretime dâhil olan öğrenciler; üretime ve teknolojiye bakış açıları ile teknolojinin ilerlemesine yön vereceklerdir. Bu anlamda çalışmamız, ilköğretimde kodlama eğitimi üzerine durulmasının önemini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kodlama, kod eğitimi, ilköğretimde kod yazma becerileri.

Community Based Dr Management in Islanded Mode

Akram RASHID

Air University, Islamabad Pakistan akram@mail.au.edu.pk

The residential customers use Home Energy Management Systems (HEMS) for Demand Response (DR) management to save electrical energy. A home energy management system has the potential to manage demand response management during major disruption in the main grid. In main grid mode the multiple parties operate as per their predefined arrangements. During upstream failure the multiple parties follow their self interests to increase profit. This in turn not only slow down the self healing process of main grid but also disturb the DR management and hence increase the social welfare losses. In this paper a community based energy management system (CEMS) is proposed to minimise social welfare losses by prioritising the needs of individual community energy contributors (community smart homes) and critical loads by selling back the energy on marginal prices even in peak hours. The proposed algorithm manages the dynamic energy prices both selling and buying considering the smart houses energy contributions.

Key Words: Home Energy Management, Demand Response Management, Community Energy management, Peak hours, Dynamic Prices.

Fransiya Adabiyotshunosligida Biografik Metodning Shakllanishi va Taraqqiyoti

Obodon Adizova, Senior Lecturer

Bukhara State University, obodona@bk.ru

Adabiyotda poetika tarixining yuksalishi inson va asar formulasining vujudga kelishini ham ta'minladi. Biografik usuldan foydalanish tajribasi ba'zan o'sishga uchrasa, ba'zan tanazzulga yuz tutdi. Biografik metod o'tmish hayot bosqichlarining xususiyatlari, ma'lum bir tarixiy xotira fikrlash faoliyatimizda namoyon bo'lishiga zamin yataradi. Mazkur maqolada biografik metodning fransuz adabiyotshunosligida shakllanishi va taraqqiyoti haqida fikr yuritiladi.

Key Words: Metod, biografiya, farnsuz adabiyotshunosligi, faoliyat, ijod, rol, janr.

3. INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LANGUAGE AND LITERATURE
ULUSLARARASI DİL VE EDEBİYAT SEMPOZYUMU

17-21 Ekim 2018 Buhara, Özbekistan / 17-21 October, 2018 Bukhara, Uzbekistan / 17-21 oktabr 2018-yil, Buxoro, O'zbekiston

Türkiye Türkçesindeki Fiil Birleşmelerinin Analitik Fiil Yapısı Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Arş. Gör. Gülşah BULUT

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, gulsahbulut22@gmail.com

Dil sisteminde yer alan parametrelere bütüncül olarak bakılıp işlevlerinin ortaya konulması için yapılan dil çalışmaları, o dilin yapısı dâhilinde şekillenir. Ancak bir dilin yapısını belirleyen ölçütleri ortaya koymak her zaman kolay değildir. Dil sisteminde yer alan yapıların sınırının nerede başlayıp nerede bittiğinin tam olarak belirlenememesi, dilin sürekli kendini yenilemesi ve değişim göstermesiyle bu durum daha da girift bir konu hâline gelmiştir. Bu yüzden, yapı-işlev açısından dil örüntülerinin net olmayan özellikler göstermesi morfo-semantik, morfo-sentaktik gibi bazı ara alanların doğmasını sağlamıştır.

Dilde anlam ve işlev ilişkisiyle bir araya gelen analitik dizilerin betimlenmesi, yapısal olarak eklemeli diller sınıfına giren Türkçe için her zaman bir sorun olmuştur. Araştırmacıların dil verilerine ek veya sözcük düzeyinde bakması, bazı ara alanların ve yapıların göz ardı edilmesine yol açmıştır. Oysa Türkçede dilbilgisel işlevlerin sadece ek düzeyinde değil, sözlüksel veya morfo-sentaktik düzeyde de gerçekleşebildiği pek çok çalışmada tespit edilmiştir. Türkçede yüklem olarak nitelendirilebilecek farklı sözlüksel ve işlevsel yapılar da dilin izin verdiği düzeyde, belli bir dizi işlemle gerçekleşmektedir. Bu dizilerin yapısal özellikleri ve işlevlerinin bir kısmı dil bilgisi kitaplarında betimlenmiştir.

Analitik yapılar, cümlenin semantik arka planında eylemin yapıldığı zamanı, süreci, tutumu ifade eden sözdizimsel bağlamda tek bir birimmiş gibi hareket edip cümlenin yüklemine oluşturan dilbilgisel kurulumlardır. Analitik yapılarda, iki ya da daha fazla birim yapıya zaman, görünüş, kiplik işlevleriyle katkı sağlar. Bu yapılarda her bir birim sözdiziminde çeşitli çekim unsurlarını (zaman, kişi, görünüş vs.) üzerinde taşır. Analitik yapılar ile, cümlede eylem öbeğinin baş konumunda bulunan sözcük+ek+sözcük veya sözcük+sözcük düzeyinde oluşan, dil sisteminin izin verdiği ölçüde bir araya gelerek ard arda sıralanan diziler kastedilmektedir. Bu diziler tesadüfî olarak bir araya gelmezler, bir araya gelebilmeleri için bağımlı veya bağımsız biçimbirimlerin ana fiilin gerektirdiği teta rolle anlamsal açıdan uyumlu olmaları gerekmektedir. Çalışmanın çıkış noktasını, literatür kitaplarında yer verilmemiş ancak cümle kuruluşunda tek bir birimmiş gibi hareket eden ve cümlede çeşitli zaman, görünüş ve kiplik işlevlere sahip olan analitik fiil yapıları oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Türkçesi, Analitik Fiil, Fiil Birleşmeleri, Dil.

Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'ndan Sovyetler Birliği Ve Doğu Bloku Ülkelerine Bir Bakış

Dr. Yasemin DİNÇ KURT

Hacettepe Üniversitesi, dinckurty@gmail.com

İkinci Dünya Savaşı sonrası dünyanın sürüklendiği iki kutuplu yapılanmanın “soğuk savaş yılları” içerisindeki seyrinden en çok etkilenen ülkelerden biri de Türkiye olmuştur. Özellikle Sovyet coğrafyası Cumhuriyet tarihi boyunca gizemini korumuş, giriş çıkışların zorluğu nedeniyle gezi eserlerine ilgiyi artırmıştır. Sosyal ve siyasi gelişmelerin etkisinin çok açık görüldüğü gezi türü eserlerde -dönemin şartları gereği- Sovyetler Birliği ve Doğu Bloku ülkelerini gezen yazarların hiçbiri gözlem ve tespitlerini siyasi kutuplaşma ve tartışmalar ile ilişkilendirmekten geri kalmamıştır. Sovyet rejimini öven, destekleyen, sempati ve antipati ile bakan pek çok yazar olmuştur.

Melih Cevdet Anday'ın “Sovyet Rusya, Azerbaycan, Özbekistan, Bulgaristan, Macaristan” adlı eseri üzerine hazırlanan çalışmamızda gezi kitabı inceleme esasları dikkate alınarak değerlendirmeler yapılmıştır. Gördüğü beş ülkeye dair gözlem, tespit ve değerlendirmelerini aktaran yazar zaman-mekân ve insan arasındaki bağlantıyı sıkı bir şekilde kurarken eserinin estetik bir doküman olma özelliğini korumuştur. Yazar, izlenimlerini rastgele aktarmamış, olaylarla, örneklerle, anılarla, karşılaştırmalarla, eleştirilerle sosyal ve siyasi olayları edebî bir çizgiye taşımıştır. Resmî bir gezi olmasına rağmen Anday, bu coğrafyaya gelen birçok yazardan farklı olarak zamanın şartlarına ve siyasi atmosfere tabiat, sanat, şehircilik, insan yaşayışı gibi konular üzerinden yaklaşmıştır.

Yazarın yolculuk hikâyeleri, gittiği yerlerdeki müzeler, gelenekler, bayramlar, yemekler, sohbetler, eğlenceler gibi konuları bilgi ve kurgularla özellikle vurgulayarak bunları son derece hareketli, samimi bir üslupla aktardığı eser, aynı zamanda Sovyet Rusya, Azerbaycan, Özbekistan, Bulgaristan, Macaristan için edebî zemin üzerine oturmuş tarihî bir belgedir. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı sınırları içerisinde yapılan tespitlerle bugün tarih, coğrafya, edebiyat, siyaset, sosyoloji, halk bilimi, şehircilik, mimari gibi birçok disipline kaynaklık eden bu gezi kitapları, mekân ve zamana yapılan edebî yolculuklardır. Bu anlamda disiplinler arası ortak çalışmalarda içerik ve şekil olarak dikkate alınacak önemli kaynaklardır. Soğuk savaş yıllarının edebiyata etkisinin en tipik örnekleri olması sebebiyle de ayrıca değerlendirilmeleri gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı, Gezi Yazısı, Melih Cevdet Anday, Sovyet Rusya, Azerbaycan, Özbekistan, Bulgaristan.

Çocuklar İçin Gezi Kitapları Nasıl Olmalı?

Dr. Ayşegül ÇELEPOĞLU

Hacettepe Üniversitesi, a_c_tr@yahoo.com

Çocuklar kitaplar sayesinde düşünme, problem çözme, hayal kurma, yaratıcılık becerilerini geliştirirler. Edebî türlerin çeşitliliği çocukların insanlara, doğaya, diğer canlılara, farklı ülkelere ve olaylara bakışı hakkında hassasiyet geliştirmelerini sağlar. Çocuğun kitaba olan ilgisi konuşmadan önce başlar. Belirli yaş aralıklarına göre de farklı kitaplara ilgi duyarlar. Günümüzde ailelerin farklı kültürleri tanıma, farklı ülkeleri görme istekler, aileleriyle birlikte yapılan seyahatler sebebiyle çocukları erken yaşta gezi kitaplarıyla tanıştırır. Oldukça eski dönemlerde ilk örneklerine rastladığımız gezi kitaplarında aslolan yolculuk olsa da varılan yerlerdeki gözlem ve tespitler gezi kitapları için önemli hâle gelmiştir. İlk zamanlar yeni yerleri görmek ve keşfetmek amaçlı geziler, sonrasında giderek farklı boyutlar kazanmıştır. Son zamanlarda ülke veya şehirleri tanıtmak amaçlı gezi severler tarafından rehber/kılavuz niteliğinde kitaplar karşımıza çıkmaktadır. Bu kitaplar o ülkelere veya şehirlere gidecek insanlar tarafından seyahat öncesi alınarak bilgi edinme amaçlı okunmaktadır.

Bu doğrultuda çocuklara yönelik hazırlanmış kitaplarla da karşılaşmaktadır. Acaba bu kitaplar, yetişkinlere yönelik olanlardan ne kadar farklı olabilir veya çocuklar için hazırlanan kılavuz niteliğindeki bu kitaplar nasıl olmalıdır? Çalışmamızın amacı bu tür çocuk kitaplarının hangi özelliklere sahip olabileceğini tespit etmektir. Bunun için üç ayrı ülkenin bu amaçla hazırlanmış gezi kitapları rastgele seçilerek doküman incelemesi yöntemiyle incelenmiştir. İncelenen kitapların yazarları, farklı kültürlerle sahip olmaları sebebiyle gezi kitaplarını da değişik hazırlamışlardır. Bu üç kitapta görülen özellikler hem karşılaştırılarak hem de bir araya getirilerek çocuklara yönelik bir gezi kitabında olması gerekenler hakkında bir değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Gezi Kitapları, Gezi Kitaplarının Özellikleri, Çocuklar İçin Gezi Kitapları.

Tutaklı Zarif Türk'ün Hikâye Dağarcığı Ve Üreyze Nisa Hanım İle Hüseyin Bey Hikâyesi

Doç. Dr. Hülya TAŞ

Bursa Uludağ Üniversitesi, htas@uludag.edu.tr

Halk Hikâyeleri XV. yüzyıldan itibaren yayılan, nazımla nesrin karışık olarak yazıldığı ve halkın edebi ihtiyaçlarını karşılayan bir anlatı türüdür. Türk edebiyatının en önemli kültür hazinelerinden biridir. Genellikle aşıklar tarafından icra edilen halk hikâyeleri XXI. yüzyılda teknolojinin gelişmesi ve kitle iletişim araçlarının yaygın olarak kullanılması ile eski önemini kaybetmiştir.

Doğu Anadolu bölgesi halk hikâyeciliği bakımından en zengin bölgedir. Zarif Türk'te halk hikâyesi geleneğine bağlı bir hikâye anlatıcısıdır. Ağrı Tutak'ta doğan, gözleri görmeyen ve okuma yazması olmayan Zarif Türk'ten derlediğimiz altı hikâyeden biri olan Üreyze Nisa Hanım ile Hüseyin Bey hikâyesinin epizotları, mekân, şahıs kadrosu, dil ve üslup özellikleri (Devrik cümleler Diyaloglu anlatım, Soru- cevaplı anlatım, Diyaloglu şiir, Ara sözler, Anlatım kalıpları- Formeller ve Atasözleri) incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Halk Hikâyesi, Tutak, Zarif Türk.

Sultan II. Abdülhamit'in Başmabeyincisi Mehmet Emin Bey'in Kaleminden Orta Asya

Prof. Dr. Alev SINAR UĞURLU

Bursa Uludağ Üniversitesi, alevsinar@uludag.edu.tr

Darugazade Mehmet (Ali) Emin Bey (1854-1925) Karakalpak Türklerindedir. Ailesinin kökenleri bugünkü Özbekistan sınırları içindeki Hiva Hanlığı'na dayanır. Aile, Özbekistan'dan Azerbaycan'ın Şeki şehrine göç etmiştir. Çocukluğu Marsilya'da geçmiş, ailesi İstanbul'a geldikten sonra Mekteb-i Sultanî'de okumuş ve ardından hukuk tahsil etmiştir. Avrupa'nın birçok ülkesini gezen, Fransa-Almanya-İtalya-Rusya'ya giden Mehmet (Ali) Emin Bey gazetecilik yapmak arzusuyla Bab-ı Âli'ye girmiş ve gazetecilik yaptığı sırada Orta Asya seyahatine çıkmıştır. Dönüşünde izlenimlerini *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde yayınladıktan sonra kitap haline getiren Mehmet (Ali) Emin Bey, Sultan II. Abdülhamit'in dikkatini çeker ve Yıldız Sarayı Kütüphanesi'nin başına getirilir. Çalışkanlığı, başarısı ve sadakati dolayısıyla Mabeyin Dairesi'ne atanan Mehmet (Ali) Emin Bey bir süre sonra Sultan II. Abdülhamit'in başmabeyincisi olur. Asıl adı Mehmet Ali olan Darugazade'ye "Emin" adı Sultan II. Abdülhamit tarafından başmabeyinciliğe atanınca verilmiştir. 1879 yılında Sultan II. Abdülhamit'in hizmetine giren Mehmet Emin Bey 1909 yılına kadar 30 yıl boyunca sadakatle padişaha ve devlete hizmet etmiştir.

Tercüman-ı Hakikat gazetesinde yayınladıktan hemen sonra 1295/1878 yılında Kırkanbar Matbaası'nda basılan *İstanbul'dan Asya-yı Vustaya Seyahat*, Mehmet Emin Bey'in Rumi 1293/ Hicri 1294/ Miladi 1877 tarihinde ailesinin geldiği topraklara yaptığı seyahat izlenimlerini içerir. Hazar Denizi'nin doğusundaki Türkmen topraklarına Osmanlı Devleti'nin Ruslarla savaştığı 93 Harbi sırasında yaptığı bu seyahatte Türkmen kabilelerini ziyaret edip İslam birliğine davet ettiği bu seyahat sırasında Türkmenlerin inançlarını, folklorunu, tarihini, sosyal hayatını, gelenek ve göreneklerini de anlatır. Rusya Müslümanlarının içinde bulunduğu zor şartları sergileyen seyahatname milli birliğin önemini somutlaştırması bakımından da önemlidir. Bildiride Mehmet Emin Bey'in *İstanbul'dan Asya-yı Vustaya Seyahat* adlı kitabı değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Emin Bey, *Tercüman-ı Hakikat*, *İstanbul'dan Asya-yı Vustaya Seyahat*, Türkmen, Osmanlı Devleti.

Fikir Hareketleri Dergisinde Edebi Tenkit Ve Tercüme

Prof. Dr. Abide DOĞAN

Hacettepe Üniversitesi, abide@hacettepe.edu.tr

Yazar, gazeteci ve politikacı olan Hüseyin Cahit çok yönlü bir şahsiyettir. Cinayet romanları içinde büyümesi, Ahmet Mithat Efendi'nin edebiyat ve felsefesiyle beslenmesi, ondaki edebiyat merakının doğmasına neden olur. Ayrıca okumaya düşkün olan ve evinde büyük bir kütüphanesi bulunan babası ile siyasi olayları dikkatle izleyen annesinin de etkileri büyüktür. Hüseyin Cahit'in tercüme ile ilgisi ise idadi yıllarında tanıştığı Fransızca ve Fransız kültüründen kaynaklanır. Okul yıllarında ufak tefek tercüme yapar.

Hüseyin Cahit'in politik hayattan uzak kaldığı Cumhuriyet yıllarında tek başına çıkardığı telif ve tercüme yazıları ihtiva eden Fikir Hareketleri dergisinin düşünce hayatımızda önemli bir yeri vardır. Dergi, 1933-1940 yılları arasında tam yedi yıl boyunca dergi aynı tempoda büyük bir sabır ve titiz bir çalışma ile dergi on dört cilt ve 364 sayı çıkmıştır. Türk gençliğini ve aydınlarını dünyadaki kültürel gelişmelerden haberdar etmek maksadıyla ortaya çıkan Fikir Hareketleri, aynı zamanda yine dünyanın en ileri mütefekkirlerinin, edip ve sanatkarlarının yazılarıyla doludur. Buradaki rolünün yalnız insicamı ve vahdet-i teminden ibaret olduğunu bildiren Hüseyin Cahit, "oğlumun kütüphanesi" teşebbüsüyle yapmak istediği hizmeti Fikir Hareketleri dergisi ile devam ettirmek istemiştir. Edebi türlerden hatıra yer verilen dergide özellikle pratik tenkit örnekleri ağırlıklıdır. Roman, hikâye, şiir, tiyatro, nesir, seyahat edebiyatı, matbuat, polemik, edebiyat tarihi ve tercüme konularındaki yazılarıyla Hüseyin Cahit; dergiyi tek başına yürütür.

Bu bildiri Hüseyin Cahit'in dergisinde edebi hareketliliği sağlayan edebi tenkit örnekleri ve tercüme faaliyetleri değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Hüseyin Cahit Yalçın, Fikir Hareketleri, Edebi Tenkit, Tercüme.

Türk Dünyasının Yakın Dönem Öncü Kaynaklarından *Kardaş Edebiyatlar* Dergisi

Prof. Dr. Nesrin KARACA

Bursa Uludağ Üniversitesi, nkaraca01@gmail.com

Yayın hayatına Erzurum’da başlayan (1982), sonrasında 1999’a kadar İzmir’de üç aylık bir dergi olarak hazırlanan *Kardaş Edebiyatlar*, kaynak işleviyle Türk kültür dünyasının önemli yayın organlarından biri olmuştur. 18 yıllık yayın hayatında 45 sayı yayımlanmış hem Türkiye’de hem Türk dünyasında bir öncü olarak büyük kabul görmüş ve ses getirmiştir.

Türk dünyası edebiyatının sayılı birkaç uzmanından biri olan Prof. Dr. Yavuz Akpınar’ın Atatürk Üniversitesi’nde görev yaptığı sırada kurduğu, yazı kurulu başkanı sıfatıyla muhtevasını belirlediği *Kardaş Edebiyatlar*, Türk dünyası edebiyatları hakkında yapılmış ciddi araştırmalar yanında, bu edebiyatlardan önemli metinlere (makale, deneme, şiir, hikâye) yer veren, kardeş edebî ürünleri yani; Azeri, Özbek, Kırgız, Türkmen, Kazak, Tatar vb. edebiyatlarının hem geçmişi, hem de bugünü hakkında bilgi ve fikir sahibi yaparak çok önemli bir misyonu yerine getiren, alanın kült dergisi olmuştur.

Kardaş Edebiyatlar bir yandan Türk boylarının edebiyatını, fikir dünyasını, sosyal ve siyasi durumunu Türkiye’ye göstermek ve onların sosyo-kültürel hayatını tanıtmak, diğer taraftan Türk boyları ve yurtları arasında köprü olmayı amaç edinmiştir.

Yavuz Akpınar derginin faaliyet amacını şu şekilde özetlemiştir: “*Eğer biz Kardaş Edebiyatlar vasıtası ile Türkmen, Özbek, Balkan Türklerinin edebiyatını, medeni hayatını öğrenirsek onlar da bu dergi vasıtası ile bizim edebiyatımızı öğrenirler...*”

Türkiye’de Türk dünyası ile ilgili yayınlanan diğer dergilere nispetle *Kardaş Edebiyatlar* ile, Türk dünyası edebiyatlarına büyük katkılar sağlanmış ve bilimsel seviyede yürüttüğü mücadele ile ses getiren bir okul görevi görmüş, dönem itibarıyla hem akademi hem kültür hinterlandında Türk dünyasına ilgi duyan yazarlar buraya bir araya gelerek ortak bir amaca hizmet etmişlerdir.

İçerik analizi çerçevesinde değerlendireceğimiz; ağırlıklı olarak Azerbaycan olmakla birlikte Özbek edebiyatı ve diğer Türk boylarıyla ilgili çalışmaların da yer aldığı dergide şair, ilim adamı, yazar tanıtımları ile beraber şiir, hikaye ve çeşitli konulardaki makalelerle birlikte pek çok yazı bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk Dünyası, *Kardaş Edebiyatlar*, Öncü İşlev, İçerik.

Orta Asya Türk Kimlik Değerlerinin Türkiye’de Ders Kitaplarına Yansıması

Prof. Dr. Musa Çifci

Uşak Üniversitesi, musa.cifci@usak.edu.tr

Doç. Dr. Erol Duran

Uşak Üniversitesi, erol.duran@usak.edu.tr

Bu çalışmada, Türk kültür ve medeniyetinin oluşmasında, gelişmesinde Hoca Ahmed Yesevi, Kaşgarlı Mahmud, Yusuf Has Hacib, Ali Şir Nevâî, Mahdum Kulu, Çolpan, Ayaz İshaki, Mağcan Cumabayulı gibi Şahsiyetlerin; Türkiye’deki ders kitaplarında yer alma durumlarının tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

Türk dünyası kültürel ve siyasal bakımdan çok güçlü tarihsel derinliğe sahiptir. Çağdaş zamanda geniş Türk coğrafyasına yayılması gereken ve tarih içerisinden günümüze ve daha ileriye taşınması gereken pek çok kimlik yapıcı değer bulunmaktadır. Bu değerler, çeşitli ve etkili araçlarla yaşanan çağa taşınmadıkları takdirde, buldukları çağda ve mekânda sadece birer arkeolojik malzeme olmaktan öteye bir değer ifade etmeyeceklerdir. Osmanlı dönemi Sivas Valisi Halil Rifat Paşa’nın “*Gidemediğin yer senin değildir.*” veciz sözüne uygun olarak, “Yaşatamadığın, kuşaklara aktaramadığın değer senin değildir.” Bu sebeple, Türk dünyasını bir arada tutan değerlerle ilgili farkındalığın artırılması ve devamlılığının sağlanması önem taşımaktadır.

Bu araştırmanın verileri, 2017-2018 eğitim öğretim yılında okutulmakta olan, Türkçe (5-8. sınıf) ve Türk Dili Edebiyatı (9-12. sınıf) ders kitaplarından doküman analizi yoluyla elde edilecektir. Bu çalışmada betimsel nitelikli olup nitel modelde tasarlanmıştır. Araştırmanın verileri doküman incelemesi yoluyla toplanacak olup toplanana veriler içerik analizi tekniğiyle analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Türk Kimliği, Türkçe Ders Kitapları, Orta Asya Çalışmaları.

Yunus Emre'nin Şiirlerinde Sosyal Ahlâk Ve Eleştiri

Prof. Dr. Ayşe YÜCEL ÇETİN
Gazi Üniversitesi, ayucel@gazi.edu.tr

Sosyal yapının belirleyicisi, o yapıyı oluşturan toplumun kimliği ve kimliğin belirleyici unsuru olan ortak kültürdür. Toplumun özelliklerini belirleyen kültürel yapı, kendi inanç çerçevesi içinde belirlediği ahlâkî umdelerle kişisel davranışları ve dolayısıyla toplumsal davranışları belirler. Mensup olduğu inanç yapısıyla şekillenen toplumsal davranışlar, o toplumun ahlâk anlayışını, dolayısıyla ahlâkî yapısını da belirler.

Toplumun bir olay karışışında aldığı tavır, gösterdiği tepki, davranış biçimi edebî esere yansır. Edebi eserler, toplumsal belleğin saklandığı bilgi alanları olması münasebetiyle eserin oluştuğu dönemi bütün yönleriyle yansıtır.

Yunus Emre'nin yaşadığı dönemin ahlak anlayışı, İslâmî ahlâk anlayışının hâkim kılınmaya çalışıldığı ve ancak bu sayede toplumun ahenkli bir yapıya kavuşabileceği düşüncesi üzerine bina edilmiştir. Agah Sırrı Levend'in ifadesiyle "Ümmet Çağı Ahlak Kitapları" olarak adlandırılabilir Yunus Emre'nin Risâletü'n-Nushiyye adlı eseri ile Divanı'nda yer alan şiirleri bu yönüyle dikkat çeker.

Çalışmada, Yunus Emre'nin eserlerinde ahlâk anlayışı ile kişisel ve toplumsal dönüşümün sağlanmasında eleştirel tutum ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yunus Emre, Ahlâk, Eleştiri.

Türkiye’de Lise Edebiyat Öğretiminde Ali Şîr Nevaî Ve Eserleri

Prof. Dr. İsmet ÇETİN

Gazi Üniversitesi, i.cetin@gazi.edu.tr

Bugün sadece Özbekistan Devleti’nin siyasî sahasıyla sınırlandırılan edebî gelenek ve bunun mimarlarından biri, şüphesiz en önemlisi olan Ali Şîr Nevâî, Türkistan sahası edebiyatının kurucularından biri olmaktan öte Batı sahası Türk edebiyatının da teşekkülü ve tekamülü bakımından önemli bir şahsiyettir. Hatta Asya Türk Edebiyatının değil, tüm Türk edebiyatının yetiştirmiş olduğu ender şahsiyetlerdendir. Dolayısıyla Nevaî’nin eserleri kendisinin yaşadığı dönem ve çevrede tanınmaktan başka Türkistan ve Batı Türk dünyasında da tanınmaktadır.

Nevâî’nin eserleri Batı Türk sahasında, Osmanlı Devleti’nde yaşayan şâirler tarafından da tanınır ve nazireler yazılır. Güçlü bir şâir olması bir Nevaî mektebinin de teşekkülünü sağlar, Nevaî tesiri Osmanlı sahası Divan edebiyatında kendini hissettirir ve başta tezkireler olmak üzere edebi kaynaklar Nevaî’ye sıkça yer verirler.

Nevaî ve eserlerinin öğrenilmesi, öğretilmesi sadece Osmanlı dönemiyle sınırlı kalmaz, Türkiye’de, Cumhuriyet döneminden itibaren de öğretilmeye devam edilir. Cumhuriyet döneminde 1924 yılında uygulanmaya konulan Türk edebiyatı müfredatından itibaren de Nevaî ve eserlerine yer verilir.

Bildiride, Türk edebiyatının tarihî dönemler itibariyle örneklenmesi ve Türkistan sahası ile Türkiye sahası edebî gelişmelerinin mukayesesi ile edebî müşterekliğin gösterilmesi amacıyla verilen Nevaî ve eserleri konusu işlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ali Şîr Nevaî, Özbek, Osmanlı, Türkiye, Türk Edebiyatı.

Nehcü'l-Ferâdis'teki Yûsuf Kıssası Ve Şeyyad Hamza'nın Yûsuf-I Zelîha'sındaki Bazı Özellikleri Üzerine

Prof. Dr. Erol ÖZTÜRK

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, erolozturk@gmail.com

Kaynağını Tevrat, İncil ve Kur'an'dan Yusuf kıssalarının Türk edebiyatında ilk örneği 13. yüzyılda Ali adlı bir müellif tarafından ortaya konulmuştur. Tarihi lehçelerde birçok örneği ortaya çıkmış, varyantlarının 19. yüzyıla devam etmiştir.

13. yüzyılın sonu ve 14. yüzyılın başlarında yaşadığı tahmin edilen Şeyyad Hamza'nın Eski Anadolu Türkçesiyle yazmış olduğu Yûsuf-ı Zelîha mesnevisi kuruluş devri Türkçesini yansıtan ilk eserlerden biridir. Saf Oğuzca ile yazılmış olup bazı karakteristik özellikleri ve arkaik unsurları barındırmaktadır.

Harezmi sahasında 1358'den önce yazılmış olan mensur 40 hadis kitabı Nefcü'l-Ferâdis'te ikinci fasılda Zina Kılmak Afatının Beyanı başlığı altında 10 sayfalık Yusuf kıssası metni bulunmaktadır. Bilindiği gibi Harezmi Türkçesi, Doğu Türkçesinin ağırlıklı izlerini taşımakla birlikte bölgede yaşayan Oğuz boyları tarafından da kullanılmış ve Oğuzca etkilere maruz kalmıştır.

Oğuz Türkçesinin gerek Köktürk metinlerinden gerekse Hakaniye Türkçesinden (Karahanlı) farklı olarak Anadolu'da yazı dili hâline geldiği bilinmektedir. Bu konuda Kaşgarlı Mahmud'un eserinde bazı bilgiler vardır. Anadolu'da saf Oğuz ağzına dayalı olarak ortaya çıkan ilk eserlerin Doğu Türkçesinin etkisi altında olup olmadığı meselesi tartışılmış olsa da Şeyyad Hamza'nın Yûsuf-ı Zelîha'sı için karışık dil özellikleri gösterdiği konusunda bir fikir ileri sürülmemiştir.

Yusuf kıssasının saf Oğuz Türkçesi ve Harezmi Türkçesinde yazılmış varyantlarının normal olarak bu tarihi lehçelerin dil özelliklerini yansıtmaları gerekir. Ancak İslami edebiyatın en çok işlenen bu hikâyesindeki olayın anlatımı biçimi, kullanılan yer ve şahıs adları, dini terimler ve kelime varlığı incelemeye değer konulardır. Metinlerin mukayesesi ortaya çıkış şartları, birbirinden etkilenip etkilenmedikleri, eskicilik durumları vb. hakkında fikirler vermesi bakımından önemlidir.

Bu çalışmada her iki metin dil özellikleri bakımından karşılaştırılacak, aynı konuda birbirine yakın zamanlarda yazılmış farklı iki lehçe metninin ses, şekil özelliklerinin mukayese yoluyla genel durumları hakkında bir değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yûsuf Kıssası, Nehcü'l-Ferâdis, Şeyyad Hamza, Karşılaştırma.

Kazan Tatar Türkçesinin Kazan Ardı Ağızları Üzerine

Dr. Öğrt. Üyesi Hülya GÖKÇE

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, hulyagokce06@gmail.com

İdil-Ural sahası Türk lehçelerinden biri olan Kazan Tatar Türkçesinin diyalektoloji çalışmaları incelendiğinde araştırmacıların bu Türk lehçesinin yayılma sahasını göz önünde bulundurarak bazı istisnalar dışında genellikle pek çok ağızdan oluşan üç ana ağız grubunun varlığını kabul ettiği görülür. Bunlar; Orta, Mişer ve Batı Sibir Tatarları ağız grubudur.

Bu ağız gruplarından konuşurlarının Kazan Tatar-Başkurt dil sahasında oldukça geniş bir coğrafyaya yayılmış olan Orta ağız grubunun ayrı bir önemi vardır. Tatar diyalektologları tarafından kabul gören ortak görüş, Orta ağız grubunun fonetik ve leksik özellikler bakımından yazı dilinin şekillendirilmesinde esas alındığıdır.

Bildirimize konu olan Kazan ardı ağızları, Orta ağız grubu içinde yer almakta olup Mamadış, Layeş, Döbyaz ve Baltaç ağızlarından oluşmaktadır. Kazan Tatar Türkçesi yazı dilinin özelliklerine en yakın Kazan ardı ağızı ise Baltaç ağızıdır.

Kazan ardı ağızları incelendiğinde yazı dilinden farklılaşan çeşitli fonetik ve morfolojik özelliklerin bulunduğu görülür. Örneğin bu ağızlara özgü fonetik özelliklerden bazıları şunlardır: İlk hece konumunda ve /b/, /p/, /k/ komşuluğundaki /a/'nın belirgin ölçüde dudaksillaşarak kullanılması (*a'lma*, *a'pa*, *a'vil*, *ba'qça*, *ba'lık*, *qa'r*), yazı dilinde ön ses konumundaki /y-/ yerine /c-/ (Tat.Tü.yd. *yıl* > Kaz.ar.ağ. *cıl* 'yıl', Tat.Tü.yd. *yuk* > Kaz.ar.ağ. *cuk* 'yok'), /c-/ yerine /z-/ (Tat.Tü.yd. *cidē* > Kaz.ar.ağ. *zidē* 'yedi'), /h-/ yerine /k-/ (Tat.Tü.yd. *hatın* > Kaz.ar.ağ. *katın* "kadın, hanım (eş), bayan") seslerinin kullanılması vd. Kazan ardı ağızlarında yazı dilinden farklılaşan morfolojik özelliklerden bazıları da şunlardır: Şimdiki zaman çekiminde çokluk II. şahıs eki olarak *-sıgızd*, *-sēgēzd* ekinin kullanılması, soru eki olarak *-ma*, *-mä'* nin kullanılması, *-rak*, *-rāk* ekleri yerine *-(in)tınnan*, *-(ēn)tēnnān* eklerinin kullanılması vd.

Bildirimizde Kazan Tatar Türkçesinin ağızlarıyla ilgili çalışmalar taranarak Kazan Ardı ağızlarının yazı dilinden farklılaşan özellikleri örneklerle tespit edilecektir. Çalışmada eş zamanlı ve karşılaştırmalı yöntem kullanılacaktır. Bildirideki amacımız Kazan Tatar Türkçesi ağızları üzerine ülkemizde yapılan çalışmaların azlığından hareketle alan araştırmacılarının gelecekteki bu tür çalışmalarına örnek oluşturmak ve katkı sağlamaktır.

Anahtar Kelimeler: Kuzey-Batı (Kıpçak) Grubu Türk Lehçeleri, Kazan Tatar Türkçesi, Orta Ağız Grubu, Kazan Ardı Ağızları, Diyalektoloji, Ses Bilgisi, Yapı Bilgisi.

Karahanlı Türkçesi Edebi Eserlerinde Tarihi Kişilere Atflar

Doç. Dr. Akartürk Karahan

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, akartrk@yahoo.com

Karahanlı Türkçesi, Eski Türkçenin üçüncü evresidir. Eski Türkçenin diğer dönemlerinden farklı olarak İslam kültürünün etkisiyle eserler verilmiştir. Yazı, edebiyat, kültür ve birçoklarında, Türk kültürünün yanı sıra, İslam'ın etkisi vardır. Karahanlı Türkçesine ait dil ve edebiyat eserinde gerek Türk kültürüne gerekse İslam ve Batı kültürüne ait referanslar birlikte görülmektedir. Bu referanslar içerisinde bilim, sanat, kültür, edebiyat, siyaset, askerlik, din vb. gibi konulardaki tarihi şahsiyetler de önemli yer tutar. Eserlerde, yeri geldikçe peygamberler (Hz. Âdem, Hz. Muhammed, vd.), sahabeler (Hz. Ali, Hz. Osman, Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, vd.), kahramanlar, kumandanlar (Alp Er Tunga, İskender, vd.), hükümdarlar (Arslan Tigin, vd.), bilimadamları ve hekimlerden bahsedilmiştir. Karahanlı edipleri, dilcileri eserlerinde zaman zaman Türk, İslam, Doğu ve Batı medeniyetlerinden tanıklar getirmişler; okuyucuyu bu tanıklarla bilgilendirmişlerdir.

Karahanlı döneminden günümüze az sayıda dil ve edebiyat eseri ulaşmıştır. Bunlar: Kaşgarlı Mahmud'un Divanu Lugati't-Türk adlı eseri, Yusuf Has Hacib'in Kutadgu Bilig'i, Edip Ahmet Yükneki'nin Atebetü'l-Hakayık'ı ve Hoca Ahmet Yesevi'nin Divan-ı Hikmet'idir. Bu bildiriye, bu eserlerde atıf yapılan tarihi kişiler dile getirilecek ve bu dönem ediplerinin önem verdiği bu kişilerin hangi özellikleri yönüyle eserlere kaynaklık ettiği ortaya koyulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Karahanlı Türkçesi, Divanu Lugati't-Türk, Kutadgu Bilig, Atebetü'l-Hakayık, Divan-ı Hikmet

Ali Şir Nevayi'de Cennet-Cehennem Metaforu

Prof. Dr. Funda TOPRAK

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, fundatoprak25@gmail.com

Tüm Türk edebiyatının en üretken en bilgin en büyük sanatçıları arasında sayabileceğimiz Ali Şir Nevayi çok çeşitli alanlarda yazdığı eserleri ve şiirleriyle bugün de önemini ve değerini korumaktadır. O, şiirlerinde çok zengin bir metafor dünyasını okuyucularına sunar. Metaforlarındaki orijinallik ve anlatım gücündeki zenginlikle şiirdeki gücünü ortaya koymuştur.

Bilindiği üzere metafor benzeyen ve benzetilen arasında güçlü yön üzerinden kurulan ilişkiye dayanır. Kültürden kültüre değişim gibi temel bir özelliğe de sahiptirler. Doğan Aksan'a göre; aktarmalardan dünya dillerinde en yaygın olanı deyim aktarmasıdır. Batı stillerindeki karşılığı “metaphore”, “metaphor”, “metapher”dir. Deyim aktarması (metaphore, eğretileme, istiare), sözcüğün dile getirdiği kavramla bir başka kavram arasında çoğu kez benzetme yoluyla ilişki kurarak sözcüğü o kavrama aktarma olayıdır [Dört tip metafordan söz etmek mümkündür. 1. Somutlayıcı Eğretileme (Concretive Metaphor): Soyut bir kavrama somut anlam verilerek oluşturulur. 2. Canlılaşmış Eğretileme (Animistic Metaphor): Bir nesneye insan ve hayvana ait nitelikler verilerek kurulur. 3. İnsanlaşmış Eğretileme (Humanising Metaphor): Varlıklara insana ait özelliklerin verilmesiyle kurulur. 4. Girişik Eğretileme (Synaesthetic Metaphor): Diğer üç eğretilemenin birbiriyle kaynaşmış biçimidir. Varlıklara verilen niteliklerde üç eğretileme iç içe geçmiş biçimdedir. Metaforların anlaşılabilmesi için geliştirilen teorilerde iki temel çıkış noktası bulunmaktadır. Kaynak alan ve hedef alan. Diğer bir kavramsal alanı anlamak için metaforik deyimleri alıp kullanacağımız alan “Kaynak Alan”, bu şekilde anlaşılması sağlanan kavramsal alan ise “Hedef Alan” olarak adlandırılmaktadır. Hedef, anlatılmak istenen ana düşünce, kaynak ise hedef ile ilgili çıkarımlarda bulunulan, genellikle daha somut bir kavramdır.

Bu çalışmada Ali Şir Nevayi'nin şiirlerinde cennet ve cehennem metaforlarının kullanım çeşitliliği incelenecek Nevayi'nin bu metaforları kullanımdaki asıl hedefleri bulunmaya çalışılacaktır. Nevayi cennet, behişt, uçmak sözcüklerini cennet için tamug, cehennem, duzah, tangla sözcüklerini de cehennem için kullanmaktadır. Ona göre cehennemi aşk ateşiyle kızdırsalar aşıkklar için cehennem cennetten daha üstündür, aşıkklar o zaman cehennemi tercih edeceklerdir.

Duzahnı eger ışk otı bile kızıturlar, Derd ehliga uçmagdın irür bes tamug evla

Yine Nevayi oldukça orijinal bir metaforla halkın kurtuluşunu ve yedi cehennemin kül olmasını ah eden bir aşığın ahından çıkan kıvılcımdan uzak olmasıyla açıklamaktadır.

İlge mahlas isteseng yitti tamugnı iyle kül, İyleben bir şü'le bu ah-ı dıraşandın cüda

Ali Şir Nevayi cennet ve cehennemi klasik şairlerin kullandığı biçim ve metaforlardan çok farklı bir kullanımla sunar. Onun eşsiz hayal dünyasında bu iki soyut kavramın somutlaştırılmasında farklı izler, orijinal benzetimler buluruz. Bu çalışma onun klasik bir metaforu kendi sanatıyla bambaşka bir boyuta taşıyabildiğini göstermeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ali Şir Nevayi, cennet, cehennem, metafor.

Yabancılara Türkçe Öğretiminde Rol Oynama Tekniğinin Fonksiyonel Kullanımı

Okutman Güzel SATIK

Ahmet Yesevi Üniversitesi, guzelsatik90@gmail.com

Dünya dilleri arasında Ural-Altay dil ailesinin Altay koluna mensup ve sondan eklemeli bir dil olan Türkçe, tarihin çok eski dönemlerinden beri geniş coğrafyalarda varlığını sürdürmektedir. Dünyada en çok konuşulan diller arasında yer alan Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi, 1980'lerden bu yana büyük bir ilerleme ve ivme kazanmıştır. Günümüzde yurtiçinde ve yurtdışında pek çok kurum, kuruluş veya merkez Türk dilini ve kültürünü tanıtmak ve sevdirmek amacıyla öğretim programlarını yürütmektedir.

Belirli bir fikir, olay veya durumun bir grup öğrenci tarafından yine bir grup öğrenciye dramatize edildiği bir öğretim tekniği olan rol oynama, yabancılara Türkçe öğretiminde A1, A2 ve B1 düzeyindeki öğrencilerin dinleme, okuma, konuşma ve yazma becerilerini geliştirmelerinde önemli bir işleve sahiptir. Bu çalışmada rol oynama tekniğinin öğrenmeyi kolaylaştırıcı, aynı zamanda pekiştirici etkileri ve sonuçları üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe Öğretimi, Türk Dili Ve Kültürü, Rol Oynama.

Nogay Türkçesinde Söz Eylemler

Doç. Dr. Dilek ERGÖNENÇ AKBABA
Gazi Üniversitesi, dileker@gazi.edu.tr

Her toplumda farklılıklar gösteren, ait oldukları toplumun fertlerinin teşekkür etme, ricada bulunma, dua etme, kutlama, selamlaşma vb. belirli durumlarda alışkanlık hâlinde kullandığı, herkes tarafından bilinen kalıp ifadelere söz eylem denmektedir. Tarihi süreç içinde yavaş yavaş yerleşerek kalıplaşan söz eylemler; doğumdan ölüme, evlenmeden ayrılığa veya kavuşmaya kadar pek çok durum karşısında duygu ve düşünceleri ifade etmeye yarar.

Söz eylemler için kalıp sözler, ilişki sözleri gibi farklı terimler kullanılmaktadır.

Bir toplumun maddî ve manevî kültürünü, toplumlar arasındaki farklılıkları, gelenek ve görenekleri, yazılı veya sözlü iletişimde kullanılan bu söz eylemlerle tespit etmek mümkündür.

Söz eylemler veya kalıp sözler; konuşma dilinde veya yazı dilinde aynı kelime veya ifadelerle yer alırlar. Kişilere ve zamana göre ufak tefek değişiklikler dışında çok büyük farklılıklar göstermezler. Bir dilin anlatım imkanlarının ortaya konması bakımından dil veya lehçelerde yer alan söz eylemlerin tespiti büyük bir önem arz eder.

Bu bildiride bir Kıpçak lehçesi olan Nogay Türkçesindeki söz eylemler işlev, bağlam ve sıklık özellikleri de dikkate alınarak soruşturulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Nogay Türkçesi, Söz Eylem, Kalıp Sözler, Sosyolengüistik.

Hikâyeden Senaryoya: “Kam Püre Oğlu Bamsı Beyrek Destanı”

Arş. Gör. Latife ÖZCAN

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, lkaynak86@gmail.com

Sanat dalları teşekkül etmeleri, gelişmeleri ve varlıklarını sürdürmeleri süreçlerinde diğer sanat dalları ile etkileşim halinde olmuşlardır. Farklı alanlarda yaşanan gelişmelerden bağımsız gelişip ilerleyen homojen bir sanattan bahsetmek pek mümkün değildir. Sinema ve edebiyat da birbirinden farklı malzemeler ile kendini gerçekleştiren kimi zaman aynı amaca hizmet eden ve pek çok noktada buluşan iki alandır. Sinema kendinden önceki pek çok keşiften yararlanmış ve kendini gerçekleştirmiştir. Plastik ve görsel sanatları da kendi bünyesinde özümseyerek yeni bir anlatım dili geliştirmiştir. Bu anlatım dilini oluşturma çabası onu edebiyata yaklaştırmış ve her iki sanat arasında günümüze kadar gelen kopmaz bağlar kurulmuştur. Bu birliktelik Türk sinema tarihinde de aynı şekilde kendini göstermiştir. Sinemanın ülkemizde ilk gösterimlerinden itibaren edebiyat eserlerinden faydalandığı çok sayıda film çekilmiştir.

Türk edebiyatının ilk günlerden zamanımıza kadar sözlü ve yazılı eser üretmiş ve üretmeye devam eden Halk Edebiyatı kolunda yer alan halk hikâyeleri velud örnekleri ile edebiyatımızda büyük öneme haizdir. Halk edebiyatı nesir ürünleri arasında nazım ve nesrin bir arada kullanıldığı tek tür olan halk hikâyeleri destan geleneğinin bir devamı niteliğinde ürünlerdir. Dede Korkut Hikâyeleri de bu türün en önemli örneklerini içinde barındırır. Hikâyeler şimdiye kadar pek çok açıdan incelenmiş ve anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu çalışma Dede Korkut Hikâyeleri bünyesinde yer alan “Kam Püre Oğlu Bamsı Beyrek Destanı” adlı hikâyenin 2018 yılında Burak Aksak’ın senarist ve yönetmenliğinde çekilmiş “Bamsı Beyrek” adlı filmin edebiyat sinema ilişkisi bağlamında incelenmesine odaklanmıştır. Uyarlama çeşitleri bağlamında hikâyenin nasıl senaryolaştırıldığı, hangi unsurların elendiği ya da eklendiği tespit edilip, sinemanın kültür taşıyıcı özelliğine vurgu yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat, Sinema, Uyarlama, Bamsı Beyrek.

“Oğuz” Adının Anadolu Ağızlarındaki Anlamları Üzerine

Dr. Öğrt. Üyesi Aziz GÖKÇE

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, azizgokce@yahoo.com

Türk dilinin ilk yazılı belgeleri olan Orhun Abideleri’nde boy adı olarak geçen “Oğuz”, Türk destan geleneğinde ve tarihinde de önemli bir şahsiyet olan Oğuz Kağan’ın özel adı olarak bilinmektedir. Bu özel adın kökeni üzerine yerli ve yabancı bilim insanları farklı açıklamalarda bulunmuştur. “Oğuz” adı bazı araştırmacılar tarafından “ok” köküne bağlanırken, bazı araştırmacılar, Türk lehçelerinde görülen z/r değişikliğine de dikkat çekerek “oguz/ogur” denklığınden bahsetmiştir. Son yıllarda yazılan makalelerde ise, “Oğuz” adının günümüzde büyükbaş hayvan adı olarak kullanılan “öküz” ile ilişkili olduğu da öne sürülmüştür.

Bildirimizde, “Oğuz” özel adı üzerine yapılan çalışmalar ve bu çalışmalar üzerindeki tartışmalara yer verildikten sonra, Anadolu ağızlarında bu adın kullanımları, anlamları ele alınacak, tartışmalara bir çözüm önerisi getirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Oğuz, Türkmenler, Köken Bilimi, Anadolu Ağızları, Anlam Bilimi, Türk Boyları, Türk Destanları.

Yeni Uygur Türkçesinde Kişi Adlarında Kısaltmalar

Dr. Öğrt. Üyesi Aysun DEMİREZ GÜNERİ

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, adguneri@gmail.com

Kişi adları, bir toplumun kültürü, yapısı, gelenek ve görenekleri, dili hakkında bilgi verir. Ayrıca ad vericinin dünya görüşü, karakteri, adı verme sebebi konusunda da ipuçları taşır.

Türk ad kültüründe kişi adlarının iletişim sırasında çeşitli sebeplerle kısaltıldığı, kısmî değişime uğratıldığı, yeni biçimiyle kullanıldığı bilinmektedir. Türkiye Türkçesinde ağızlarında veya günlük dilde Mustafa adının Musti, Fatma adının Fatoş, Hasan adının Haso, Halil İbrahim adlarının Hallibo biçiminde telaffuz edildiği gözlenmiştir. Ancak bu adlar Arapça ve Farsça adlarda ünlülerdeki yazım hataları göz ardı edilirse genellikle doğru kaydedilir. Ölçünlü dilde doğru biçimiyle kullanılır.

Yeni Uygur Türkçesinde özellikle iki adın birleşmesinden oluşmuş adlarda sıklıkla eksilti yapıldığı bilinmektedir. Muhammed Tursun adı Mettursun, Mehmet Ali adı Memtili, Abdülaziz adı Abliz biçiminde telaffuz edilmekte, ölçünlü dilde de eksiltili biçimiyle kullanılmaktadır.

Eksilti (düşüm; kısaltma, kesik sözcük; kesik tümce, eksiltili anlatım; ellipsis (İng.) vb.) bir kelime, kelime grubu veya cümleyi kolayca söyleyebilmek amacıyla ek, ses veya kelimenin düşürüldüğü bir dil olayıdır.

Bu bildiride Yeni Uygur Türkçesindeki kişi adlarında meydana gelen eksiltiler incelenecek, bu eksiltilerdeki ses olayları tespit edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Uygur Türkçesi, Kişi Adları, Kısaltmalar.

Dîvânu Lügâti't-Türk'te Cinsiyet Farkları Üzerinden İnsanın Dış Görünüşü

Okt. Tuğçe Nur KESKİN

Ahmet Yesevi Üniversitesi, tugce339@gmail.com

Dîvânu Lügâti't-Türk, Kaşgarlı Mahmud tarafından 11. yüzyılda Araplara Türkçeyi öğretmek için yazılmış, Türkçe madde başlı Arapça ansiklopedik sözlük olmakla birlikte Türk kültürünün mihenk taşlarından biri olmuştur. Divânü Lügati't-Türk, yalnız bir sözlük olmaktan ziyade, Türk tarihi, coğrafyası, etnolojisi, mitolojisi, folkloru, dili, edebiyatı üzerine tanıklarıyla bilgi veren bir ansiklopedidir. Eser edebî örneklerle yer vermesi açısından bir edebiyat antolojisi özelliği kazanmıştır. Türk kültürüyle ilgili pek çok malzeme bulunduğundan dolayı bu eserin Türkolojinin temelini attığı da iddia edilmiştir. Eser içerisinde atasözü (saw), bilmece (tabuzgu), ninni (balu balu), anonim şiirler, anlatmalar, halk inanışları, yemek kültürü ve genel manada sosyal hayatın izlerini sürmek mümkündür.

Edebi metinlerde insanın dış görünümünden karakterini tanımlayan eserler mevcuttur. Bu eserler kıyafetnâme olarak adlandırılmıştır. Arapça kavf kökünden türeyen kıyâfe(t) “iz sürüp gitmek, takip etmek, peşi sıra gitmek” anlamına gelir. Bu çalışma Divânü Lügati't-Türk'te insanın dış görünüşü üzerinde durarak ona bir nevi kıyafetnâme işlevi yükleyecektir. Dış görünüşe bakarak o dönem kadın ve erkeklerinin özellikleri üzerinde çıkarımlarda bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk Dili, Dîvânu Lügâti't-Türk, Kıyafetnâme.

Buharalı Şeyh Ahmed İlahî'nin Divanındaki Farsça Şiirleri

Prof. Dr. Filiz KILIÇ

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, filizkilig@nevsehir.edu.tr

Buharalı Şeyh Ahmed İlahî 15.yy. da yaşamış Buhara doğumlu bir şair ve müelliftir. Fatih döneminde 870/1465'ten önce Anadolu'ya gelmiştir. Anadolu'ya gelmeden önceki hayatı hakkında çok az bilgi sahibiyiz. Halvetiyye, Melâmiyye ve Nakşibendiyye tarikatlarından bazı şeyhlere hizmet etmiştir. Halep'te Necmüddin Kübrâ'nın neslinden Şeyh Necib'in tekkesinde uzun süre halvet hayatı yaşamış, burada iken Debbâğzâde'nin talebi üzerine Kübrâ'nın Keşfü'l-Esrâr adlı eserini genişleterek Türkçe'ye tercüme etmiştir.

Ahmed İlahî, Fatih Sultan Mehmed devrinde Bursa'ya gelerek Edremit'te irşada başlamıştır. Bursa'da metfun olduğu bilinen Yoğurtlu Baba Dergâhını harabe hâlinde iken ihya etmiştir. Ahmed İlahî aynı zamanda İbnü'l-Arabî'nin temsil ettiği Ekberî ekolüne mensuptur.

Vefat tarihi belli değildir. Kendi dergâhı hazîresinde metfun olduğu bilinmekle beraber, bugün ne dergâhı ne hazîresi ne de mezar taşı mevcuttur.

Ahmed İlahî şiirlerinde İlahî mahlasını kullanır. Türkçe, Farsça ve Arapça'ya vakif olduğu kaleme aldığı eserlerinden bellidir. Nazım ve nesir alanında pek çok eser yazmış olan İlahî'nin Türkçe, Farsça ve Arapça şiirlerini topladığı bir de Divan'ı vardır. Divan'ın bilinen tek nüshası Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi, Divan No. 93, Kayıt No. 1223, Mikrofilm Arşiv No: 196'da bulunmaktadır. Divana Arapça rakamlarla sayfa numarası verilmiş olup eser 132 sayfadan müteşekkildir. Baştan, sondan ve aralardan varak kopmuştur.

Divanın tıpkıbasımı İsmail Hikmet Ertaylan tarafından 1960 yılında yapılmıştır. Ayrıca Divanda yer alan az sayıdaki Türkçe şiirler kısaca incelenmiş ve Latin harflerine aktarılmıştır. Yine İlahî'nin mecmualarda bulunan Türkçe şiirleri Latin harflerine aktararak incelenmiştir. Bu çalışmalarda İlahî'nin divanında 24 Türkçe şiiri bulunduğu geri kalan çok sayıda şiirin Farsça olduğu belirtilmiştir. Divanda Türkçe şiirler dışında 175 Farsça gazel, 1 Farsça kaside, 26 Farsça murabba, 1 Farsça 3 mısralık bir şiir ve 2 Arapça gazel bulunmaktadır.

Yaptığımız araştırma neticesinde İlahî'nin Farsça ve Arapça şiirleri üzerine bir çalışmaya rastlayamadık. Bu bildirimizde Ahmedî'nin şiirleri hakkında bilgi verildikten sonra Farsça ve Arapça gazellerinin şekil ve muhteva özellikleri üzerinde durulacak ve bu şiirlerden örnekler verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Buhara, Şeyh Ahmed İlahi, Divan, Farsça Şiirler.

Öykü Türünden Sinemaya Yapılan Uyarlamalara Kuramsal Bir Yaklaşım

Uzm. Öğrt. Hatice BİLDİRİCİ

Millî Eğitim Bakanlığı YEGİTEK, haticebildirici@gmail.com

Edebî metin kurguya dayalı olduğunda sinema için kıymetli bir kaynaktır. Sinema tarihinin başından itibaren roman, öykü, masal ve oyunların senaryoya dönüştürüldüğünü görürüz. Bu dört türün içinde özellikle çok okunan romanlar uyarlamalarda ilk sırayı alır. Ancak kısa öyküler ve novellalar da azımsanamayacak ölçüde sinemaya uyarlanmıştır.

Bu çalışmada öykü türünde bir eserin sinemaya uyarlanması halinde izlenen yolların ve bu uyarlama ile ortaya çıkan sinema filminin öykü ile arasındaki ilişki ve bağların üzerinde duruldu. 20 uyarlama eser üzerinde yapmış olduğumuz incelemelerden ve bugüne kadar ortaya koyulmuş uyarlama teorilerinden yola çıkılarak tanımlama ve sınıflandırma denemeleri yapmak suretiyle öykü uyarlamaları hakkında teorik bir değerlendirme yapıldı.

Öykü uyarlamalarında; bire bir uyarlama, kısmen uyarlama ve eserin yeniden yorumlanması konuları ele alındı. Bir sanatçı olarak yazarın ve yönetmenin aynı olaya bakış açılarının tespit edilmesi, imkân ve bakış açılarının karşılaştırması bir çıkış noktası olarak değerlendirildi.

Nitel bir desenle anlamaya dönük olarak betimlenmiş olan bu çalışmada ortaya koyulan değerlendirmelerin ve yapılan çıkarımların amacı öykü teorisi, senaryo yazımı, sinema eleştirisi ile edebiyat ve sinema ilişkisi üzerinde çalışmalar yapacak yeni araştırmacılara ışık tutmaktır.

Anahtar Kelimeler: Öykü, Sinema, Uyarlama Senaryo, Edebiyat ve Sinema İlişkisi.

Edebi Eserlerde Temel Psikolojik İhtiyaçlar Üzerine Bir Çalışma: Küçük Prens Örneği

Dr. Öğrt. Üyesi Şükran ÇALP

Erzincan Üniversitesi, demetsukran_calp@hotmail.com

Çocuk yazınının bilinen en temel işlevi, çocuğun düşsel dünyasında yaşama ve evrene dair gerçeklikleri içselleştirmesini sağlamaktır. Çocuk yazını, çocuğun bilişsel ve duyuşsal gelişimini destekleyen ve onu geliştiren pek çok özelliğe sahip olmalıdır. Çocuk yazınının öngörülen amaçları öncelikle çocukların düşsel dünyalarını zenginleştirerek güven, sevgi, sevme, sevilme duyguları oluşturması, dil ve sosyal gelişimlerini destekleyerek iç ve dış dünyalarına katkıda bulunmasıdır. Çocuğa ilk yazınsal ve estetik değerleri kazandırması ve kitap sevgisini aşılması yönünden kitaplar kendini ve başkalarını anlamak için çocuk evreninin dış dünyaya açılan kapılarıdır. Kitabın eleştirel düşünme, yaratıcı güçleri harekete geçirme onun eğlendirici yönünün altına gizlenmiş nitelikleridir.

Bu çalışmaya konu olan Küçük Prens (Fransızca özgün adı: Le Petit Prince), Antoine de Saint-Exupéry tarafından yazılan 1943'te yayımlanan bir masal kitabıdır. Çocuklar için yazılmış eğlenceli bir masal kitabı olarak algılansa da Küçük Prens, yetişkinlerin de çeşitli çıkarımlar yapabileceği bir klasiktir. Eserde bir çocuğun gözünden büyüklerin dünyası anlatılır. Sahra Çölü'ne düşen pilotun Küçük Prens'le karşılaşması ile başlayan kitap yirmi yedi bölümden oluşur. Özellikle Küçük Prens'in yurdundan ayrılıp altı ayrı gezegene yaptığı gezileri anlatan bölümlerde bazı tipik yetişkin yaşam biçimlerinin eleştirisi yapılır.

Bu çalışmada Küçük Prens isimli eserde yer alan temel psikolojik ihtiyaçlar “özerklik”, “yeterlik” ve “ilişkili olma”ya dair içerik incelenmiştir. Ryan ve Deci'ye göre temel psikolojik ihtiyaçlar yaşayan bir varlığın gelişimi, bütünleşmesi ve sağlığı açısından oldukça önemlidir ve bu ihtiyaçlar evrenseldir.

Öznel iyi oluş için son derece önemli olan temel psikolojik ihtiyaçların doyumuna edebi türler yoluyla dikkat çekmek, öğretmenlere bu ihtiyaçları destekleyebilecekleri edebi motifler sunmak, bu çalışmanın amacıdır. Bu amaçla, Küçük Prens isimli kitap derinlemesine incelenmiş ve ihtiyaç doyumunu tetikleyebilecek kesitler belirlenmiştir. Çalışmanın, söz konusu psikolojik ihtiyaçların doyurulup “iyi olma”nın sağlanması noktasında edebi türlerden nasıl faydalanabileceğine dair bir farkındalık oluşturacağı umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Özerklik, Yeterlik, İlişkili Olma, Psikolojik İhtiyaçlar, Küçük Prens, Edebi Eser.

ТУРКИЙ ЁЗМА МАНБАЛАР ТИЛИДАГИ *TÜZ* СЎЗИНИНГ СЕМАЛАРИ ХУСУСИДА

Gulnoza Saidova

Istanbul Üniversitesi, anisaxons@gmail.com

Аннотация

Мазкур мақола тўб туркий сўзлардан ҳисобланган *tüz* лексемаси ва унинг ясамаларининг эски туркий тил ва эски ўзбек тили ёзма ёдгорликларида ифодаланган маънолари таҳлилига бағишланган. Ўрганилаётган лексеманинг маъно доирасини таҳлил қилиш асосида унинг полисемантик характерга эга экани кўрсатиб берилган. Ёзма ёдгорликлар матнидан келтирилган фактик материаллар лексеманинг алоҳида семаларини асослаш учун хизмат қилган

Таянч сўзлар: ёзма манбалар, туркий тил, *tüz* лексемаси, *tüz* сўзининг ясамалари, маъно доираси, полисемантик сўз.

Тил лексикаси тарихини ўрганиш, бир томондан, ҳар бир сўзнинг тадрижий тараққиёт йўллари очиқ берса, иккинчидан, у тилнинг айрим даврлардаги сўз бойлиги ва муайян фонетик, морфологик, синтактик хусусиятларини ёритишга ёрдам беради. Бинобарин, лексика тарихини ўрганиш, умуман, тил тарихини тадқиқ этиш учун ҳам муҳимдир. Шу нуқтаи назардан, туркий тиллар, хусусан, ўзбек тилининг тарихий лексикасининг қўлёзма манбаларда акс этган бой фактик материаллар ёрдамида ҳар томонлама чуқур ва илмий жиҳатдан тадқиқ этиш ҳозирги кунда амалга оширилиши зарур бўлган вазифалардан бири ҳисобланади.

Тилдаги ҳар бир сўз бошқа сўзлардан ажралган ҳолда мавжуд бўлмайди, балки улар билан турли маъновий алоқаларга киради. Сўзлараро маъновий муносабатлар уларнинг лексик-семантик вариантлари негизида қарор топади.

Bir Siyasetname Örneği Olarak Kırk Vezir Hikayeleri

Prof. Dr. Mehmet Dursun ERDEM

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, mdursunerdem@gmail.com

Beytullah GENÇTAN

Milli Eğitim Bakanlığı

Anlatılanlara göre yüce bir padişahın hanımı, üvey oğlunun babasına ihanet ettiği iftirasını padişaha anlatmış; padişah da bunun üzerine öfkelenerek kırk güne değin her sabah oğlunu öldürmek istemiş. Bu padişahın kırk veziri varmış. Vezirlerin her biri akılda, bilgide, anlayış üstünlüğünde benzeri bulunmayan kişilermiş. Padişah, her gün, sabahleyin oğlunu zindandan çıkartıp öldürmek istediğinde vezirler, padişaha engel olmak, çocuğu kurtarmak amacıyla ona öğüt verirmiş. Bu şekilde kırk gün, sırasıyla hikâye anlatıp padişahın gönlünü rahatlatarak şehzadeyi kurtarırlarmış. Aynı zamanda şehzadenin üvey annesi, bir gece dahi olsun padişahı kendi hâline bırakmayıp şehzadenin öldürülmesi için bazen azarlayarak bazen de tatlı dille ona, kırk güne değin her gece bir hikâye anlatıp aklını çelermiş. Padişah da hanımının sözüyle hareket ederek her sabah, kırk güne değin oğlunu öldürmek için zindandan çıkartırmış. Kırk gün sonra şehzadenin suçsuzluğu, kadının yalan ve iftirası ortaya çıkmış. Bu olaylar cereyan ederken padişaha (yöneticiye) anlatılan hikayeler, öğütler, yöneticilerin kişi ve halka nasıl davranması gerektiği, devleti nasıl yönetmesi gerektiği gibi siyasetnamede anlatılacak konuların tamamı akıcı bir üslupla dile getirilmiştir. Bu bildirimizde Kırk Vezir Hikayeleri, Siyasetname yönüyle ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Siyasetname, Kırk Vezir Hikayeleri, Toplumsal Muhayyile.

Siyasi Vesayetin Merkezileşmiş Yeniliği Olarak Tanzimat Ve Edebiyat

Kemal ŞAMLIOĞLU

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, samlioglu@msn.com

Osmanlı düşünce hayatındaki en temel gelenek dışı ayrışma, Aydınlanmanın geç dalgalarının ulaştığı Tanzimat devriyle kamusal alanda başlattığı yenilik sonuçlarının edebiyattan beklendiği bir aşamaya denk gelir. Tanzimat reformlarının kamusal alanda yaptığı radikal değişikliklerin Osmanlı'nın o güne kadar ki uyguladığı geleneksel metot ve uygulama biçimlerinden açık bir farklılık göstermesi, sosyolojik taban ve davranış prensipleri bakımından ümmet bilincine bir kültür veya "hars" unsuru olarak tabileşmiş cemiyetin; yeni olgularla karşı karşıya kalmasını bir mecburiyet olarak ortaya çıkarmıştır. Bu noktadan hareket edildiğinde Tanzimat'ın tepeden inme bürokratik yenilik hamleleri, bir vesayet sorununu doğurarak, merkezileşmiş yenilik söyleminin çeşitli alanlarını sıkıştırdığı gibi edebiyatı da, doğrudan ilgilendirir hale getirmiştir. Tanzimat bireyciliği, geleneksel İslâm toplumuna has değerleri, aşındırmaya başlarken; öncelikle Devlet politikasını arkasına almıştır. Kültür ve eğitimde birer yenilik olarak ortaya çıkan topyekûn kanaatler, İslâm toplumunun kültürle ilişkisini belirlerken edindiği asırlık geleneksel zevk anlayışında da bir değişmeye doğru itilmiştir. Edebiyat önce klasik şiirler ilişkisini zayıflatıp, Tanzimat vesayetinin temel kural belirleyici öğelerine yönelmiştir. Bu bağlamda bireyciliğin ön plana çıktığı roman tiplerinden söz konusu devre ait romanlarda problem olarak ortaya çıkan meselelere kadar, uygulanmak istenen çözüm reçetesi, Tanzimat modernleşmesinin batılı kavramlarıyla birlikte düşünülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Tanzimat, Gelenek, Modernleşme, Bürokrasi, Şiir, Roman.

**Ulusal Dil Yazgısı Bağlamında Bir Zihniyet Dönüşümü Olarak Şair Tevfik Fikret'in
Devrine Aykırılığı**

Dr. Öğrt. Üyesi Adem POLAT

Kafkas Üniversitesi, a.polat1981@hotmail.com

Kemal ŞAMLIOĞLU

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, samlioglu@msn.com

Bu biliri, ulusal kimlik taşıyıcısı dilin yenileşme veya değişim olgusunu edebî, siyasî ve toplumsal bir üslup meselesi olarak şair Tevfik Fikret üzerinden tartışmayı amaçlamaktadır. Özellikle Osmanlı modernleşmesinin dilde bir karşılık problemine dönüştüğü Tanzimat devri dikkate alındığında, sonraki devirlerde ve özellikle Servet-i Fünûn döneminde de, dil bu edebî devirlerin kültür, toplum ve siyaset ayağında önemli bir milli belirti ve nitelik durumundadır. İşte devrinin edebî temsilinde önemli bir yere ve popülerliğe sahip Tevfik Fikret, ilk canlı örnekleri dilde yansıyan Osmanlı zihniyet dönüşümünün en somut tartışma alanına uygun bir şahsiyettir. Bu bağlamda Fikret'in şiir dili, yürürlükteki siyaset algısıyla da, pek fazla uyuzmaz. Bu uyuzmazlığın bir zihniyet problemi olarak tartışılması da, Fikret'e ait dilin hangi epistemolojik kaynaklardan türediğini ve Osmanlı siyaset düşüncesiyle olduğu kadar toplumla da ne derece organik bir kültür bağı kurup kurmadığını tartışma konusu yapmaktadır. Elbette edebî biçimin siyasetle paralel gitmesi beklenemez fakat edebî dil, ulusun tarihi endişelerinden tamamen soyutlanamaz. Bu bağlamda Fikret'in dilde takındığı bağlamsızlık, Fikret'in şiir dilindeki arka plan kültürün ulusun dil gerçekliğiyle yaşadığı çelişkiyi gözler önüne serer.

Anahtar Kelimeler: Dil, Siyaset, Tarih, Tevfik Fikret, Bağlamsızlık, Gelenek.

Sünbül Sinan Efendi'nin Şiirlerinde Tasavvuf

Dr. Öğrt. Üyesi Oğuzhan AYDIN

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, o.aydin@gazi.edu.tr

Osmanlı döneminde birçok âlim, mutasavvıf ve şâir yetişmiştir. Bazı şahsiyetler ise bu özellikleri bir arada barındırmaktadırlar. Hatta Osmanlı şiirinin ana kaynakları arasında yer alan tasavvufla şiirin birleşmesi sonucu birçok mutassavvıf şâir yetişmiştir.

Çalışmada, II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim ve Kanûnî Sultan Süleyman dönemlerini idrak etmiş olan, XVI. asrın en önemli mutasavvıf şahsiyetlerinden, Halvetiye tarikatının Sünbülüye kolunun kurucusu Sünbül Sinan Efendi'nin şiirleri tasavvufî açıdan ele alınmıştır.

Yapılan literatür taramasında Sünbül Sinan Efendi'nin hayatı hakkında menkıbevî ve birbirini tekrar eden bilgilerin olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra şiirleri hakkında geniş kapsamlı bir çalışmanın da yapılmadığı görülür. Bu nedenle bundan sonra yapılacak olan çalışmalara kaynaklık etmesi amacıyla Sünbül Sinan Efendi'nin şiirleri birinci el kaynaklar olan Osmanlıca yazma eserler taranarak tespit edilmeye çalışıldı. Tespit edilen şiirler, tasavvufî eksenli olarak izah edildikten sonra farklı mutasavvıf şâirlerin şiirleri ile benzerlik ve farklılıkları karşılaştırmalı olarak ele alındı. Öte yandan şiirlerde yer alan edebî sanatlar, telmih unsurları açıklandı.

Yaptığımız inceleme sonucunda Sünbül Sinan Efendi'nin şiirlerinde sade bir dille remizli tasavvuf dünyasını anlattığı görülür. Çalışmada bu anlam katmanları izah edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sünbül Sinan, Tasavvuf, Tarikat, Osmanlı.

Klasik Türk Şiirinde Şeytan

Doç. Dr. Sibel Üst ERDEM

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, sibelusts@gmail.com

İnsanoğlu var olduğu günden beri inanma kaygısı içinde olmuştur. Bu kaygının temelinde, insanın varoluşunu bir yere bağlama, “iyi” olarak yaşadığı için öldüllendirilme, başına gelen “kötü”lüğün cezasız kalmaması gibi beklentiler yatmaktadır. Aynı zamanda inanç insanoğlu arasında kurallar çerçevesinde bir otokontrol de oluşturduğu için adil ve düzenleyici bir işlev da yüklenmiştir.

İnanma ihtiyacı ile birlikte inanılacak-güvenilecek (Tanrı), inanılmayıp-kaçınılacak (Şeytan) kavramları da ortaya çıkmıştır. Tanrı, inanmayı ve yolundan gitmeyi hakeden, sonsuzluğun ve kâinatın sahibi, iyi, güzel, aydınlık karşılığında kendini gösterirken; şeytan inanılmayacak, yolundan gidilemeyecek, karanlığın, kötülüğün, çirkinliğin temsilcisi olarak karşımıza çıkar. Dolayısıyla temel nokta Tanrı'ya yakın olup şeytandan kaçınma din yahut inancın temelini teşkil eder. İkisi arasındaki mücadele de insanoğlunun dünyadaki sınavıdır ve yaptıkları ile ona göre bir karşılık alacaktır. Ancak ne olursa olsun Tanrı'nın sonunda galip geldiği ve şeytanın yenildiği, sonsuza kadar cehennemde ceza gördüğü bir son ilahi katedir.

Din-inanç, insanın hayata ait bütün davranışlarını düzenleme gayretinde olduğundan hayatın her alanına etki etmiştir. Bu bağlam da edebiyat da nasibini almıştır. Edebî metinler içerisinde Tanrı-Şeytan mücadelesi, temsili olarak iyilik-kötülük, sevap-günah, ödül-ceza kavramları ile değerlendirilmiş ve bu kavramlar çeşitli yönleri ile konu edinilmiştir.

Bu çalışmada da “Şeytan” kavramına yer verilecek ve özelliklerine göre; İblis, Hannâs, Vesvâs, Azâzil gibi isimlerle nitelendirilen varlığın Klasik edebiyatta üstlendiği rol değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Tanrı, Şeytan, İnanç, Din, Mitoloji, Klasik Edebiyat.

Tarık Buğra'nın Gençliğim Eyvah Romanındaki Kişilerinin Siyasi Birer Figür Olarak Kullanımı

Dr. Celal Fedai

fedai.celal@gmail.com, celal_fedai@hotmail.com

Tarık Buğra, Cumhuriyet sonrası Türk romanında daha çok Küçük Ağa ve Osmancık gibi tarihi romanlarıyla dikkat çeker. Bu romanlarıyla o, Türk tarihinin kritik iki dönemini, Osmanlı imparatorluğunun kuruluşu ve milli mücadele dönemini, roman türünün sınırları içinde kalmayı başararak ele alır. Türklerin Anadolu'yu vatan edinme süreci kadar onu korumaları da Buğra için, bir romancı olarak önemli görünmüştür. Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatı sonrası oluşan Tek Parti Dönemi de yazarın ele aldığı zaman diliminden biridir. Dönemekte, Yağmur Beklerken gibi romanları bu zaman dilimleri içinde bireyin toplum içindeki durumlarının gözlemlendiği eserler olarak karşımıza çıkar.

Tarık Buğra'nın roman konularını Türkiye'nin uzak ve yakın tarihine dair bir zaman ve mekânda kurguladığını söylemek mümkündür. Gençliğim Eyvah romanı bu durumun bir istisnası olarak değerlendirilebilir. Gençliğim Eyvah zaman, yazarın da bizzat tecrübe ettiği 1970'li yılların siyasi atmosferidir. Anarşi, yaşanan zamana hâkim olmaktadır. Adeta bilinmeyen bir el, Türkiye'de şiddet olaylarını körüklemektedir. Tarık Buğra, bir romancı olarak sorumluluk duygusuyla hareket eder ve romanında bu olayların geri planını romanlaştırır.

Bu çalışmada Gençliğim Eyvah romanın oluşturan roman kişiliklerinin psikolojik yanları ele alınarak siyasi birer figüre nasıl dönüştürüldükleri analiz edilmeye çalışılacaktır. Birer birey olma isteği duymalarına karşın bunu başarmakta zorlanan ve çoğu, nihayetinde birer tipe dönüşen roman kişilerine yazarın bakışının etkisi ise çalışmamız boyunca tartışacağımız bir diğer husus olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tarık Buğra, Roman, Gençliğim Eyvah, Siyaset.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Mahur Beste'sini Bir Fragman Olarak Okumak

Dr. Celal Fedai

fedai.celal@gmail.com, celal_fedai@hotmail.com

Ahmet Hamdi Tanpınar, Cumhuriyet sonrası Türk edebiyatının farklı edebi türlerde verdiği eserlerle dikkat çeken bir isimdir. Şiirleri, edebiyat tarihi çalışmaları, denemeleri ve romanlarıyla Tanpınar, kendi dönemini olduğu kadar sonradan gelen kuşakları da beslemektedir. Kuşkusuz her yazarın yazar kişiliğinin oluşumu kendine has yanlar taşır. Tanpınar'ın yazar kişiliğinin oluşumunu izleme imkânı bulduğumuz eserlerini bu gözle ele almak, onu ve eserlerini anlamak açısından verimli olacaktır. Bu bakımdan yazarın ilk romanı olan Mahur Beste'ye bakmak, kanaatimizce yerinde bir yaklaşım sayılabilir. Zira gerçekten de Mahur Beste'de Tanpınar'ın diğer romanlarına kaynaklık eden yanlar bulunmaktadır. Çalışmamızda, eserin bu yönünü, Walter Benjamin'in fragmanlarının yazarını nasıl beslediği hakkındaki görüşlerinden de istifade ederek yorumlamaya çalışacağız. Yazma serüvenleri birbirine Benzeyen Tanpınar ile Benjamin arasında bu hususta kuracağımız paralelliklerin, Tanpınar'ın ilk romanı olmasına karşın tamamlanmadan kalan Mahur Beste'nin fragmenter yanını ortaya koyacağı kanaatindeyiz. Modern bir romanı oluşturan üslup özelliklerini değerlendirme imkânı bulacağımız bu hususlarda, Tanpınar'ı modern bir yazar olamamak noktasında eleştiren Orhan Pamuk'un görüşlerini de tartışmaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Hamdi Tanpınar, Roman, Mahur Beste, Fragman.

Artistic Aspects Of Sakhbo Vobkandiy's Mukhammas

Dildora AHMEDOVA

Bukhara State University, dildorxon77@mail.ru

This article deals with the analysis of Sakhbo Vobkandi's mukhammas (poems). The main concern is to depict meaning and literary features of the famous poet's works, especially, ghazals and mukhammas. As it is noted in the article Sakhbo Vobkandiy was born in one of the districts of Bukhara (Uzbekistan), Vobkent and he used Vobkandiy as his nickname. Under this nick, he wrote a lot of ghazals and mukhammas. Moreover, the influence of Alisher Navoi, Jomi, Bedil and Fuzuli can be seen in his poems, published books of Sahbo is devoted to Alisher Navoi's six ghazals and Jomiy's two ghazals. The novelty of the article is to compare his works with other famous writers and find out differences and similarities. The author analyzed five mukhammas of Sahbo Vobkandiy, while thorough look on the poems, the writer analyzed style, theme, genre and main idea of the poems.

Key Words: Style, Ghazal, Mukhammas, Literary Features, Genre, Theme.

The Interpretation Of Uzbek Folklore Linguaculturems

PhD. Researcher Otabek FAYZULLAEV
Bukhara State University, otabek-1977@inbox.ru

The article is devoted to the peculiarities of the interpretation of the Uzbek children's fairy tales into English, where we gave a detailed analysis of the linguoculturems of the children's fairy tales. In contrast to Ethnolinguistics and Linguaculturology, linguoculturems are the units demonstrating the public culture which is reflected in language and has become a language unit. These units reflect the features of the national culture and ethnic consciousness, and most importantly, these signs discover the model, metaphoric, symbolic meanings in culture. Its main purpose is to determinethe units belonging to the “everyday” cultural language sphere of the lingua cultural society. Besides, we identified the causes of some unexplained linguoculturems in a translated text of a fairy tales. Special attention is paid to their values, which are the carriers of national, psychological - spiritual values of the people.

Key Words: Linguoculturema, Interpretation, Ethnographer, Analysis, Culture, National, Content, Connotation, Typology, Humanitarian Knowledge, Mentality, Folklore.

O'zbek Adabiyotining Dunyo Tillariga Tarjimasi Xususida

DSc. Prof. Shoira AXMEDOVA

Bukhara State University, axxxmedova@mail.ru

O'zbek adabiyotining dunyo tillariga tarjimasi bugungi kunda adabiyotshunosligimizdagi global muammolardan biri bo'lib kelmoqda. Shu jihatdan qaraganda Fitrat va S.Ayniy asarlarining dunyo tillariga tarjimasi o'rganilishi zarur vazifalardan hisoblanadi. Chunki, bu adiblarning nomi o'zlari tirik bo'lgan davrlardanoq jahonga mashhur edi. Ayniyning ko'p asarlari dunyoning ko'p tillariga tarjima qilingan. "Esdaliklar" memuar asari xorijiy: qozoq, eston, polyak, bulg'or, arman, ozarbayjon, gruzin, mojar, frantsuz, qirg'iz, turkman, qozoq va boShqa ko'plab tillarda tarjima qilinib chop etilgan. Fitrat asarlari ko'p tillarga tarjima qilinmagan bo'lsa-da, Turkiyada mashhur bo'lgan. Chunki iste'dodli adib Fitratning ilk asarlari Turkiyada chop etilgan edi. Fitrat va S.Ayniy asarlarining turli tillarga tarjimasini amalga oshirilish jarayonini tadqiq etish bugungi adabiy jarayonda faoliyat ko'rsatgan o'zbek yozuvchi va shoirlari ijodini xorijda targ'ib qilish muammolarini o'rganishda muhim ahamiyat kasb etishi shubhasiz. Bu esa o'zbek mumtoz adabiyoti, zamonaviy adabiyot namunalarini tarjima qilib, jahon miqyosiga olib chiqish rivojiga yo'l ochadi.

Kalit So'zlar: Tarjima Masalalari, Memuar-Biografik Asar, Tarixiy-Biografik Metod, Sharq Adabiyotshunosligi, Jahon Adabiyoti, Asliyatdan Tarjima.

Jahon Xalqlari Folkloridagi Genetik Asosdosh Janrlar

DSc. Prof. Darmon O'RAEVA

Bukhara State University, darmon.uraeva@mail.ru

Jahon aholisi uchinchi ming yillikka qadam qo'yar ekan, har bir xalqning milliy o'zligini anglatadigan folklori va uning janriy tarkibiga xos jihatlarga, ayniqsa, tarixiy-genetik asoslari yaqin va o'xshashligiga alohida ahamiyat qaratmoqda. Negaki, bu dunyodagi barcha insonlarning orzu-intilishlari, his-kechinmalari azaldan yaqin bo'lganligini anglashga, jahon xalqlarining bir-biri bilan jipslashishiga yordam beradi. Folklorini o'rganish – xalqning tarixini, ruhiyatini, dunyoqarashini, o'ziga xos an'analarini o'rganish demakdir. E'tiborli jihati shundaki, folkloridagi mif, afsona, rivoyat, ertak, maqol, topishmoq, latifa, alla kabi qator janrlar barcha xalqlar folklorida borligi, eng muhimi, ularning paydo bo'lish va shakllanish xususiyatlari deyarli bir xilligi kishini hayratga soladi. Shundan kelib chiqib, bunday janrlarning tarixiy ildizlarini, genetik asosdoshlik sabablarini va ijtimoiy-estetik omillarini maxsus o'rganishga to'g'ri keladi. Bunday o'rganish folklor janrlarining tarixiy taraqqiyoti va badiiyatiga doir yangi nazariy xulosalar chiqarishga asos bo'lishi bilan dolzarblik kasb etadi. Insonning tabiat oldidagi o'z erki va tinchligi yo'lida olib borgan kurashlari, turmushning turfa voqeliklarini tasvirlash ehtiyoji xilma-xil janrlar yaratilishini ta'min etgan.

Kalit So'zlar: Folklor, Folklorshunoslik, Genезis, Janr, Mif, Afsona, Ertak.

Jahon Poemachiligi: Qiyos Va Talqin

DSc. Prof. Dilrabo QUVVATOVA

Bukhara State University, dilrabo68@mail.ru

Maqolada adabiy ta'sir masalasi jahon va o'zbek adabiyoti namunalari misolida tadqiq etilgan. Bunda jahon poemachiligi an'alarining XX asr ikkinchi yarmi o'zbek dostonchiligida yangicha davom ettirilishiga e'tibor qaratilgan. Xususan, ijodiy o'rganish, ijodkor dunyoqarashi, badiiy tafakkur tarzi, uslubida yorqin kuzatilganligi ilmiy dalillangan. Sergey Yeseninining "Anna Snegina" va Erkin Vohidovning "Istanbul fojiasi" asarlaridagi mushtaraklik qahramon xarakteri, ularni bog'lab turgan umuminsoniy jihatlarda, mavzu talqinida ko'proq aks etganligi badiiy parchalar orqali qiyoslangan va muayyan xulosalar chiqarilgan. Lesya Ukrainaning "Mag'oralarda" va Abdulla Oripovning "Ranjkom" dostonlarini muqoyasa qilish davomida Neofit qul hamda Farrosh kampirni bog'lab turgan ruhiy-ma'naviy holatlarga e'tibor qaratilgan. Nozim Hikmatning "Inson manzaralari" va Ikrom Otamurodning "Uzoqlashayotgan og'riq" asarlarini solishtirish orqali esa ijodkor uslubidagi o'xshashliklar badiiy parchalar yordamida yoritilgan. Mazkur asarlardagi mutanosibliklar zamon va makondan qat'iy nazar, inson deb atalmish murakkab xilqat olamini aks ettirishida namoyon bo'lganligi ilmiy dalillangan. Shu asosda badiiy tarjima adabiy ta'sirga keng yo'l ochganligi haqida yangicha ilmiy xulosalar chiqarilgan.

Kalit So'zlar: Poema, Qiyos, Talqin, Jahon Poemachiligi, Adabiy Ta'sir, Uslub, Xarakter, Ijodkor Dunyoqarashi, Badiiy Tarjima.

Qul Ubaydiy Ijodida Ahmad Yassaviy An`Analari

Assoc. Prof. PhD. Zilola AMONOVA
Bukhara State University, amonova77@mail.ru

Muhammad Ubaydulloxon o'zining serqirra faoliyati bilan XVI asr ijtimoiy-siyosiy va adabiy-madaniy hayotida katta rol o'ynagan siymolardan biri. U shariat ilmini o'rgangan faqih, qolaversa, ilmu ijodga hamisha vaqt topa olgan shoh-shoirdir. Zero, muarrix Hofiz Tanish Buxoriy ta'kidlaganidek, "U g'oyat fazilatli bo'lib, fazlu kamol bezaklari bilan ziynatlangan edi". Ubaydiy ijodida diniy-tasavvufiy g'oyalar, haqiqiy va majoziy ishq tarannumi, charxu falakdan, johil kishilardan shikoyat ohanglari ufurib turadi. Ayniqsa, unda tasavvufga qiziqish va so'fiylarga bo'lgan e'tiqod ko'zga yaqqol tashlanadi. Fitratning qayd etishicha, "o'zining hukumat ishlariga qaramasdan, shayxliq ham qilar edi". Shoir she'rlarida ko'pincha yassaviylik va naqshbandiya tariqatining ta'siri seziladi. Ubaydullohning yassaviylar bilan juda qat'iy bog'langaniga yana bir dalil yassaviy shayxi Xudoydodning muridi Muhammadiyor No'g'ay otag'a o'z qizini berganidir. Shuningdek, jangu jadallarda uning Ahmad Yassaviy ruhidan madad tilab, ijodda esa unga ergashib hikmat janrida qalam tebratganini ham qayd etish lozim.

Kalit So'zlar: Yassaviylik, O'zaro Ta'sir, Hikmat, Shariat, Tariqat, Badiiy Mahorat.

O`zbek Xalq Qo`shiqlarida Peyzaj

Assoc. Prof. PhD. Dilshod RAJABOV

Bukhara State University, dilshodrajabov1972@mail.ru

Maqolada xalq qo`shiqlari mazmuniga singib ketgan tabiat tasviriga aloqador obrazli badiiy ifodalar alohida diqqatni jalb qilishi bilan ag`amiyat kasb etishi haqida fikr yuritilgan. Ma`lumki, ibtidoiy odamlar o`zlarini tabiatning bir bo`lagi deb bilishgan, unga sig`inishgan. Bunday mifologik qarashlar esa tabiat hodisalarini jonlantirishga olib kelgan. O`zbek xalq qo`shiqlarida tabiatni poetik talqin qilish usullari ham rang-barang bo`lib, u xalqning falsafiy-estetik qarashlariga bog`liq holda namoyon bo`ladi. O`zbek xalq qo`shiqlarida peyzaj quyidagi usullarda namoyon bo`ladi: mifologizatsiya yoki tabiat hodisalarini poetik mifologemalar, xayoliy-fantastik obrazlar vositasida tasvirlash. Jonlantirish yoki tabiat hodisalariga insonlarga xos fazilatlarni singdirish, ya`ni tabiatni insonlashtirish, metamorfoza yoki poetik evrilish usuli, tabiat hodisalarini manzara lirikasi vositasida tasvirlash usuli, tabiatga murojaat qilish va tabiat monologi yoki tabiat tilidan so`zlashusullari orqali namoyon bo`lishi haqida fikr yuritilib, tegishli xulosalarga kelingan.

Kalit So'zlar: Peyzaj, Portret, Etnografiya, Mumtoz Lirika, Ramz, Mifologizatsiya, Jonlantirish, Metomorfoza.

Alisher Navoiy Lirikasida Tabiat Hodisalarining Badiiy Talqini

Assoc. Prof. PhD. Marifat RAJABOVA
Bukhara State University, marifat.bakaeva@mail.ru

Maqolada tabiat Alisher Navoiy uchun ilhom manbai ekanligiga urg'u beriladi. Shamol, quyun, sabo kabi tabiat hodisalarining badiiy talqinlari orqali yoritilgan mavzular shoir lirik merosi misolida tahlilga tortiladi. Shoir tabiat hodisalari orqali inson va tabiat o'rtasidagi o'xshashliklarni falsafiy mushohada qilganligi, shamol, sabo, quyun, nasm, el kabi hodisalar tasvirida qo'llanilgan badiiy san'alar tahlillar orqali ko'rsatib beriladi. Shuningdek, tabiat hodisalari inson qalbining nozik kechinmalarini, ma'naviy – ruhiy qiyofasini chizishda shoir ustalik bilan foydalanganligi yoritilgan.

Kalit So'zlar: Sharq She'riyati, Alisher Navoiy, Lirik Qahramon, Oshiq, Ma'shuqa, Falsafiy, İlohiy-İrfoniy Qarashlar, Tabiat Hodisasi, Shamol, Qyun, Sabo, Nasm, El, Tashbeh, Tamsil.

O'zbekistonda Tarjimashunoslik

Assoc. Prof. PhD. Qaxramon TO'XSANOV
Bukhara State University, nasimasaidzoda@mail.ru

Forsiy adabiyot namunalarini turkiy tilga va turkiy tildagi shunday asarlarni forsiyga o'g'irish an'anasi uzoq davrlardan beri davom etib kelmoqda. Xususan, buyuk shayx, forsiy tildagi Qur'on maqomida e'zozlangan Mavlono Jaloliddin Rumiyning "Masnaviyi ma'naviy" asari bilan turkiy xalqlarni oshno etish an'anasi ham o'zining muhim tarixiy taraqqiyot bosqichini o'tadi. XVII asrning yirik namoyandasi, ilohiy ishqni o'ziga xos uslubda talqin qilgan taniqli shoh shoir Boborahim Mashrabning "Mabdayi nur" asari erkin ijodiy tarjimaning ilk namunasi sanaladi. Bu ana'ana XX asrda milliy istiqlolimiz shabadasi esib turgan bir davrda "Masnaviyi ma'naviy"dek yuksak nazm namunasining birinchi daftaridagi ayrim qismlar shoir – tarjimon Asqar Mahkam tomonidan tarjima qilingan bo'lsa, O'zbekiston xalq shoiri Jamol Kamol bu asarni to'liq tarjima qilib, o'zbek kitobxoniga tufha etdi. Bunday mas'uliyatli ishga Ergash Ochilov, Vazira Shodiyeva, Sulaymon Rahmon, Ikrom Odillar ham yaxshi niyat bilan qo'l urishdi. Maqolada asarning "Naynoma" qismi, shuningdek, uning asarning turli o'rinlarida qo'llangan xalq maqollarining tarjimadagi ifodasi xususida fikr yuritiladi.

Kalit So'zlar: "Masnaviyi Ma'naviy", "Naynoma", Maqollar, Asliyat, Tarjima.

Alisher Navoiy İjodini Tadqiq Etishning Yangicha Tamoyillari

Lecturer Nasima QODIROVA

Bukhara State University, nasimasaidzoda@mail.ru

Bugungi adabiyotshunoslikda yaratilayotgan tadqiqotlarda matn bilan ishlashda ko'proq so'zga e'tibor berish, talqin qilish, sharhlash yetakchilik qila boshladiki, bu hol germenevtika o'zbek adabiy ilmi metodologiyasining asosiy yo'nalishlaridan biriga aylanib borayotganligidan dalolat bermoqda. Adabiyotshunos olim I.Haqqulovning Alisher Navoiy ijodini o'rganish yo'lidagi yangicha metodlarni, jumladan, "Zanjirband sher qoshida" kitobiga kirgan Alisher Navoiy ijodining mohiyatini tushuntirib, sharhlab beruvchi maqolalarini tadqiq etish maqolaning asosiy maqsadini tashkil etadi. Maqolaning ilmiy yangiligi shundaki, I.Haqqulovning navoiyshunoslikda buyuk shoir ijodini yangi nuqtai nazardan tadqiq etish yo'lidagi izlanishlari o'rganilmoqda. Olimning bu tadqiqoti o'z vaqtida kitobxonlar ommasining ehtiyojini qondirdi va navoiyshunoslik fanining rivojiga munosib hissa bo'lib qo'shildi. I.Haqqulovning zamonaviy sharhlardan iborat bu kitobiga shu jihatdan qaralsa, uning muhim tomonlari ko'zga yorqin tashlanadi va Navoiy ijodini o'rganishda yangi-yangi tamoyillarning shakllanishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit So'zlar: Navoiyshunoslik, Uslub Muammosi, Sharh, Talqin Va Tafsir, Adabiyotshunoslik Metodologiyasi, Yangi Tamoyil, Germenevtika.

Salaflar İjodida Adabiy Ta`Sirlanishning Alisher Navoiy G`Azaliyotidagi Badiiy İfodasi

Assoc. Prof. PhD. Husniddin ESHONQULOV

Bukhara State University, husniddin.eshonqulov72@mail.ru

Maqolada Alisher Navoiy qit'alaridan birida ulug' salafllari Amir Xusrav Dehlaviy, Hofiz Sheroziy va Abdurahmon Jomiy g'azalaiyotidan ta'sirlangani, bu boradagi ijodi aynan shu uch tavrda shakllanganini e'tirof etadi. Shuningdek, ulug' shoir "Mahbub ul-qulub" asarida ham bu ulug' salafllari ijodiga g'oyatda yuksak baho beradi. Ayni choqda shoir g'azaliyotida aynan shu buyuk so'z san'atkorlari ijodiga ishoralar, shuningdek, turkiy adabiyot namoyandalaridan Mavlono Sakkokiyya talmeh qilingan faxriyalarni uchratish mumkin. Ayni mavzudagi baytlarning qiyosiy o'rganilishi Alisher Navoiygacha bo'lgan davrdagi turkiy va forsiy g'azalnavisligi bilan bog'liq yetakchi badiiy uslublar haqida tasavvur hosil qilishga hamda Navoiy uslubining o'ziga xosligini teran o'rganishga imkon yaratadi. Maqolada shoir g'azaliyotidagi faxriya va o'ziga xos lutfona baytlar tahlil jarayoniga tortilgan bo'lib, unda badiiy ifodasini topgan adabiy ta'sir masalalari o'rganilgan. Ayni choqda bunday baytlarni ijod etishda ulug' shoirning sharqona xokisorlik tamoyillariga qat'iy amal qilganiga ham alohida e'tibor qaratilgan. Baytlardagi badiiy tasviriy vositalarga murojaatdan shoirning ko'zlagan adabiy niyati ochib berilgan. Shuningdek, shoirning san'atkorlik mahorati tadqiq etilgan.

Kalit So'zlar: G'azal, İshq, Oshiq, Adabiy Ta'sir, Uslub.

Alisher Navoiy Forsiy Merosining O'rganilishi

Assoc. Prof. PhD. Nazora BEKOVA

Bukhara State University, bekova.nazora@mail.ru

Alisher Navoiyning adabiyotimiz tarixidagi eng ulkan xizmatlaridan biri, shubhasiz, uning zullisonaynligidir. Buning eng ajoyib samarasi– shoir mahoratining o‘lmas namunasi “Devoni Foniyy”dir. Bu kulliyot Jomiy, Davlatshoh Samarqandiy va Xondamir kabi XV asr madaniyatining yirik arboblari tomonidan yuksak baholangan va taqdirlangan edi. Afsuski, shoirning fors-tojik tilidagi she’riyati uzoq zamonlar davomida tadqiqotchilarning diqqat-e’tiboridan chetda qolib keldi. Chet el kutubxonalarida fondida “Devoni Foniyy”ning mukammal nusxalari bo‘lgan, ammo o‘rganilmagan. Mazkur devonning qimmatini uning janriy rang-barangligi, mavzular olamining ko‘lamdorligi, g‘oya va timsollarining yorqin va teranligidadir. “Devoni Foniyy” XX asrning 60-yillarida saylanma shaklida Tehron (1963) va Toshkentda (1965) nashr etildi. Tojikistonda (Dushanbe, 1993) arab alifbosida o‘quvchilar hukmiga havola qilindi. O‘zbekistonda navoiyshunoslikning ulkan yutug‘i sifatida Alisher Navoiy mukammal asarlari to‘plami yigirma jildligi nashr qilindi. Uning XVIII-XX jildlari (Toshkent, 2002-2003) “Devoni Foniyy”dan tarkib topgan. Mazkur maqolada Ayniy, Fitrat, H.Sulaymon kabi olimlarning xizmatlari ham e’tirof etiladi.

Kalit So‘zlar: “Devoni Foniyy”, Zullisonayn, Fors-Tojik Tili, Mukammal Nusxa, Ilmiy-Tanqidiy Matn, She’riy Tarjima, Saylanma, Tatabbu’, Muxtara’, Nazira.

Istiqlol Davri O'zbek Romanlariga Turkiy Xalqlar Mifologiyasi Ta'siri

PhD. Shohsanam DAVRONOVA

Bukhara State University, davronova-sh@mail.ru

Ma'lumki, bir-biriga yaqin til oilalariga mansub xalqlar tilidan tashqari, e'tiqodi, ma'naviy, mafkuraviy, etnik qarashlari jihatidan ham bir qancha mushtarakliklarga ega bo'ladi. Bir til oilasiga mansub xalqlar adabiyotlari o'rtasidagi aloqalarning mustahkam bog'lanishini milliy so'z san'atimiz tarixiy taraqqiyot yo'li isbotlab turadi. Turkiy xalqlarni bir-biriga bog'lab turuvchi eng dastlabki adabiy manbalar bu umumturkiy adabiy yodgorliklardir. Yoinki hamisha aloqada bo'lib kelgan xalqlar adabiyotlarining keyingi bosqichlarda ham bunga misollar ko'p. Mustaqillik davri romanchiligida g'oyaviy mazmunida turkiy xalqlarning e'tiqodiy qarashlari muhim o'rin tutadigan namunalar uchraydi. Xurshid Do'stmuhammadning "Bozor", Muhammad Alining "Ulug' saltanat", Asad Dilmurodning "Fano dashtidagi qush" Ne'mat Arslonning "Mavhumot", Isajon Sultonning "Boqiy darbadar" romanlari shular jumlasidandir. Milliy mentalitetga xos xususiyatlar, xalqning ishonch-e'tiqodi bilan bog'liq mifologik qarashlar realistik uslubda yaratilgan asarlarda qahramonlar xarakteri, ruhiyatini badiiy dalillash, voqealar rivojini ta'minlash, g'oyaviy asosni mustahkamlash maqsadiga xizmat qilgan bo'lsa, modernistik xarakterdagi romanlarda noan'anaviy shakliy-uslubiy izlanishlarga yo'l ochdi.

Kalit So'zlar: Roman, Istiqlol Davri O'zbek Romanchiligi, Turkiy Xalqlar Adabiyoti, Umumturkiy Adabiy Yodgorliklar, Turkiy Xalqlar Mifologiyasi.

«Yatimat Ad - Dahr Fi Mahosin Al-Asr» Asarining Tadqiqot Uslubi Haqida

DSc. Prof. Dilorom SALOHİY

Samarkand State University, badiamuslixiddinovna@mail.ru

O'zbek adabiyotshunos olimi f.f.d. Ismatulla Abdullayev Markaziy Osiyoda X-XI asrlarda yashagan turkiy tilli shoirlarning arab tilidagi ijod namunalari yig'ilgan Abu Mansur as-Saolibiyning "Yatimat ad-dahr" asarini o'zbek tiliga tarjima qilgan. Olim bu biografik asarida buyuk shoir va taniqli adib as-Saolibiy haqida ancha mufassal ma'lumot beradi. Olim as-Saolibiy yashagan X – XI asr birinchi yarmida Movarounnahr va Xurosonda yaratilgan arab tilidagi she'riyat haqida ma'lumot berishni niyat qiladi. «Yatimat ad-dahr» asarining to'rtinchi qismida X asr va XI asr birinchi yarmida Xuroson va Movarounnahrda yashab ijod etgan va adabiy meroslari bizga hanuz noma'lum bo'lgan 124 turkiy tilli arabiynavis shoir haqida ma'lumot, ularning she'riy va nasriy asarlaridan parchalar berilgan edi. Olim «Yatimat ad-dahr»ni sinchiklab o'rganishda hozirga qadar ba'zi manbalarda yo'l qo'yilgan xatolarni tuzatish va olimlarimiz tomonidan tortishuv bo'lib kelayotgan ayrim bahsli masalalarni hal etish imkoniyati berilganini qayd etar ekan, ayrim baytlar, she'rlar, asarlar mualliflari, ma'no-mazmunlariga aniqlik kiritadi.

Kalit So'zlar: Markaziy Osiyo, Adabiy Meros, Turkiy Til, Arabiynavis, She'riy, Nasriy, Baytlar.

**Mahmud Qoshg'ariy Va Uning "Devonu Lug'otit Turk" Asari Dunyo
Qoshg'ariyshunoslari Talqinida**

PhD. Senior Lecturer Rohila RUZMANOVA
Samarkand State University, tolqin82@yahoo.com

Mahmud Koshg'ariy va uning XI asrda yaratilgan «Devonu lug'otit turk» asari ikki asrdan (aslida asar yozilgan davrdan) buyon turli sohadagi dunyo olimlarining e'tiborini tortib, maxsus tadqiqotlar, monografiyalar, xalqaro ilmiy anjumanlar yuzaga kelishiga sabab bo'lib kelmoqda. Chunki, mashhur ensiklopedist olimning nomi e'tirof etilgan asari o'z davrining qomusi bo'lish bilan birga, turkiy tilni o'rganish bo'yicha yaratilgan grammatikalarning eng eskisi ham hisoblanadi. Mahmud Koshg'ariy payg'ambarimiz Muhammad Mustafu (s.a.v.)ning «Turkiy tilni o'rganing! Chunki, ularning uzoq davom etadigan saltanatlari bo'lg'usidir», degan hadisi sharifiga amal qilib, o'z ona tilida «abadiy bir yodgorlik» qoldirish maqsadida kuzatuvlarini barcha turkiy mamlakatlarni – Sharqiy Onado'li, Kavkaz, Volgabo'yi, Dashti Qipchoq, Markaziy Osiyo va Sharqiy Turkistonni keizishdan boshladi va u yerlardagi qomusiy ilmlarni bir necha yillar davomida o'rganib, Koshg'arga qaytdi hamda 1072-yildan «Devonu lug'otit turk» asarini yozishga kirishdi. Ushbu maqolada dunyo koshg'ariyshunosligi chet mamlakatlarda koshg'ariyshunoslik, sobiq ittifoq davrida koshg'ariyshunoslik va O'zbekistonda koshg'ariyshunoslik kabi uch guruhga ajratib tahlil etildi.

Kalit So'zlar: Devon, Koshg'ariyshunoslik, Til, Nutq, So'z Turkumi, Lug'at, Turkiy Til, Grammatika, Qomusiy Asar, Qiyosiy-Tarixiy Tilshunoslik.

Ahmad Yassaviy Ijodiy An'analari Davomchisi

Assoc. Prof. PhD. Nazmiya MUXITDINOVA

Samarkand State University, nazmiya.muxitdinova@mail.ru

Ushbu maqolada Sharq mumtoz adabiyotining yorqin namoyandasi, piri hikmat - Ahmad Yassaviy she'riyatiga payravlik bilan XVIII - XIX asrda ijod qilgan shoir - Mirhasan Sadoiy va uning irfoniy-tasavvufiy motivda yozilgan she'rlari xususida so'z yuritiladi. Shoirning "Tajdid un-nazm" devoni mavjud bo'lib, devonning kompozitsion qurilishi, g'oyaviy - badiiy tahlilida, uning shoir sifatida o'ziga xosligi, ijodining originalligi, yangilikka intilishi, o'z ichki dunyosi va o'y-fikrlarini ifoda eta olish salohiyatining yuqoriligiga guvoh bo'lamiz. Sadoiy ijodiy uslubining yana bir xususiyati uning Sharq shoirlari adabiy merosiga, an'alariga bo'lgan munosabatida ko'rinadi. Sadoiy pand-o'git, nasihat, hisob-kitob kunining haq ekanligidan ogohlantirish, yomonlikdan qaytarib, yaxshilikka yo'llash mazmunidagi g'azallarini hazrat Ahmad Yassaviy poetik uslubidan, bayon, tasvir, ifoda usullaridan, donishmandona fikr-mushohadalaridan, o'ziga xos san'atkorligidan andoza olgan holda yaratdi.

Kalit So'zlar: An'ana, İrfoniy She'riyat, G'oyaviy Mushtaraklik, Uslub, Tasvir, Timsol, Mavzu, Badiiy Mahorat.

Sayidahmad Vasliyning Imomi A'zam Haqida Manοqibi

Assoc. Prof. PhD. Badia MUXITDINOVA

Samarkand State University, badiamuslixiddinovna@mail.ru

Ushbu maqolada Vasliy arab tilidan katta mahorat bilan tarjima qilgan islom dini tarixini o'rganishda, O'rta Osiyoda hukm surib kelgan sunniy mazhabi mohiyat-mazmuni bilan chuqur tanishishda katta ahamiyatga ega bo'lgan «Al-Kalom ul-afxam fiy manοqib il-Imom il-A'zam» («Imomi A'zam hayoti haqida qimmatli so'zlar») kitobi haqida ma'lumot beriladi. Vasliy tarjimalarining o'ziga xos xususiyalari, asarlarda ifoda etilgan fikrlarga yo'l-yo'lakay bildirgan munosabati, voqea-hodisalarni o'z davri voqea-hodisalariga moslab tahlil qilganligi, pand-o'git, nasihatomuz va ma'rifaton mulohazalari bayon etiladi. Asar hamd va na't bilan boshlanib, 39 bo'limdan iborat. «Siyratnoma» deb yuritiladi. Vasliy Samarqandiy Imomi A'zamning hayoti va faoliyati, uning yaxshi sifatleri va fazilatlarini mukammal bayon etish bilan bir qatorda o'z davrining madaniyati va maorif sohasi, mudarris va talabalar ma'naviyati masalalariga munosabat bildira boradi. Vasliy kitobning bir necha bobida yuritilgan mavzu va masalalarga uyg'un holda o'z davrining maktabi, maorifi va madrasa ta'limi sohasidagi muammolari haqida ham fikr-mulohazalarini bayon etadi.

Kalit So'zlar: Sunniy Mazhab, Tarjima, Nasihatomuz, Ma'rifat, Hamd, Na't, Maorif, Mudarris, Madrasa.

Alisher Navoiy Ijodida Ishq Talqini

DSc. Prof. Muslihiddin MUHIDDINOV

Samarkand State University, muslixiddinmuxiddinov@mail.ru

Mazkur maqola Alisher Navoiy ijodidagi yor ishq, hayotga muhabbat, hamda borliq, koinot bilan yagonalik, ruhiy-ma'naviy mushtarakliklarni ishq tushunchasi yordamida talqin etilganligi yoritilgan. Shuningdek, shoir ijodida «vafo» tushunchasining mazmuni kengroq falsafiy ma'no kasb etgan ishq tushunchasi bilan bog'lanib ketganligi ochib berilgan. "Majoziy ishq" tushunchasini sof dunyoviy muhabbat tarzida tushunmasligimiz lozim. Ulug' shoirlar dunyoni garchi maxluqot olami, foni o'tkinchilik deb anglagan bo'lsalar-da, ammo dunyo Allohning ijodi, unda Alloh sifatleri zuhur etgan. Layli va Shirinda Alloh jamolining qudrati aks etgani uchun Majnun bilan Farhod ularga oshiqi beqaror. Shoirlar majoz (majoz degani haqiqatga teskari tushuncha, obraz, tasavvur demak) orqali haqiqatga borishni ko'zlaganlar. Navoiy ta'rifiga binoan, majoziy ishq bosqichini bosib o'tish oshiq uchun zarur, chunki ishq odam tiynatini yondirib, dunyo g'uborlaridan poklab boradi.

Kalit So'zlar: Doston, Tasavvuf, Inson, Timsol, Vafo, Ishq.

Abdurauf Fitratning Lingvistik Qarashlarida Turk Tilshunosligi O'Rni

DSc. Prof. Tavakkal CHORIĖV

Bukhara State University, ravshanzoda67@mail.ru

Abdurauf Fitrat madaniyatimiz tarixiga shoir va nosir, dramaturg va publitsist, tilshunos va adabiyotshunos, tarixchi va faylasuf, san'atshunos va jamoat arbobi, birinchi o'zbek professori sifatida kiradi. 1909-1913-yillarda Istanbul universitetida tahsil olgan Fitrat Buxoroliklar marifatparvarlar tomonidan tashkil qilingan ilim jamiyatlarda faollik ko'rsatgan. Uning ilk to'plami 1911 yilda "Sayha»("Chorlov") nomi bilan chop etilgan. "Sayyohi hindi", "Munozara" kabi asarlari ham shu yillarda Turkiyada nashr etilgan. Fitratning yirik adabiyotshunos va tilshunos sifatida yaratgan "Adabiyot qoidalari", "Eski o'zbek adabiyoti namunalari", "Aruz haqida" kabi ilmiy asarlari o'zbek adabiyotshunoslik fanining shakllanishida muhim rol o'ynadi. Mazkur maqolada Abdurauf Fitratning lingvistik qarashlarida turk tilshunosligining o'rni haqida fikr yuritiladi.

Kalit So'zlar: Abdurauf Fitrat, Turk Tilshunosligi, Lingvistika.

Turkiy So‘Z – Lingvokulturemalarda Milliy Madaniyat

Assoc. Prof. PhD. Muhammad FAYZULLAYEV

Bukhara State University, otabek1977@inbox.ru

Milliy madaniyatning bir bo‘lagini o‘zida aks ettiruvchi lingvokulturemalarning tadqiq qilinishi muhim ahamiyatga egadir. Turkiy so‘z-lingvokulturemalar milliy madaniyatning asrlar davomida saqlanib kelgan, evrilish jarayonlarini boshidan kechirgan o‘ziga xosliklarini namoyon etadi.

Kalit So'zlar: Lingvokulturemalar, Turkiy So‘zlar, Milliy Madaniyat.

About The Central Asian Musical History

Assoc. Prof. PhD. Bakhrom MADRİMOV
Bukhara State University, madrimov_00@mail.ru

Central Asian music has its own traditions and features, created within centuries of history. All nations of the region have some common and some distinct characteristics of their music, which leads to excellent and diverse musical creations.

Key Words: Music, History Of Music, Central Asia.

Buxoro Zargarlik San'ati Tarixiga Bir Nazar

Assoc. Prof. PhD. Rajab QİLICHEV

Bukhara State University, husniddin.eshonqulov72@mail.ru

Buxoro zargarlik san'ati o'ziga xos an'analari, naqshlari, ularning ma'nosi bilan boshqa san'at turlaridan ajralib turadi. Maqolada Buxoro zargarlik san'atining tarixi haqida fikr yuritiladi, undagi maktablarni tavsiflovchi xususiyatlar tushuntiriladi.

Kalit So'zlar: Zargarlik, Hunarmandchilik, Buxoro Zargarlik San'ati.

Fransiya Adabiyotshunosligida Biografik Metodning Shakllanishi Va Taraqqiyoti

Obodon Adizova, Senior Lecturer
Bukhara State University - obodona@bk.ru

Adabiyotda poetika tarixining yuksalishi inson va asar formulasining vujudga kelishini ham ta'minladi. Biografik usuldan foydalanish tajribasi ba'zan o'sishga uchrasa, ba'zan tanazzulga yuz tutdi. Biografik metod o'tmish hayot bosqichlarining xususiyatlari, ma'lum bir tarixiy xotira fikrlash faoliyatimizda namoyon bo'lishiga zamin yataradi. Mazkur maqolada biografik metodning fransuz adabiyotshunosligida shakllanishi va taraqqiyoti haqida fikr yuritiladi.

Key Words: Metod, biografiya, farnsuz adabiyotshunosligi, faoliyat, ijod, rol, janr

3. INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON TOURISM AND GEOGRAPHY
ULUSLARARASI TURİZM VE COĞRAFYA SEMPOZYUMU

17-21 Ekim 2018 Buhara, Özbekistan / 17-21 October, 2018 Bukhara, Uzbekistan / 17-21 oktabr 2018-yil, Buxoro, O'zbekiston

Tourism Effect In Urban Architecture

Öğrt. Görevlisi İbrahim BAŞ

Selcuk University, ibrahimbasm@selcuk.edu.tr

Information:

The rapidly growing tourism sector, which is among the top five sectors of the world, causes cities, peasants and societies to change and evolve. The social mobility created and the economically growing tourism sector attract more attention. For this reason, the results created by the tourism sector need to be better researched.

Objective: In this study, it is aimed to emphasize the change of urban architecture changing with tourism effect and to suggest solutions for the problems that may be experienced.

Method: Science Direct, Ebsco, Ulakbim and Google Scholar databases were scanned and the subject studies were scanned.

Results: Tourism influence is one of the most influential things that cause social change. The regions that can be considered tourism centers have become places where people want to travel. Concentration in tourism areas causes excessive construction especially in coastal areas in our country. The construction of too many buildings brings with it infrastructure problems. Local governments do not plan proper urbanization because they have made a zoning plan for rent. Tourism, as one of the most effective and important tools of social change, is rapidly transforming villages, towns or towns into new cities. In places where tourism is opened, language, culture, morality, history, architecture and nature are deteriorating and local values and places are created in accordance with the taste of tourists. The increase of tourism investments without supervision causes deterioration of natural resources and environmental pollution caused by tourism.

Conclusion: Natural and cultural values should be regarded as common values and sustainable tourism should be developed. In the tourist areas, zoning plans should be made without breaking the historical texture and zoning permits must be taken for proper structuring. The necessary measures for the pollution of the environment must be taken by the local authorities and the infrastructure must be designed appropriately.

Keywords: Tourism, Urbanization, Urban Architecture.

Çevre Sorunlarının Tarihsel Gelişimi Ve Günümüzdeki Durumu

Prof. Dr. Hanife BÜYÜKGÜNGÖR

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, hbuyukg@omu.edu.tr

Çok eski çağlardan beri var olan çevre kirliliği on dokuzuncu yüzyıldaki Sanayi Devrimi'nin etkisi ile doruğa ulaşmıştır. Ancak çevre biliminin ve ciddi bir ekolojik bilincin oluşması yenidir.

İnsanların, tarım ve endüstri etkinlikleri başladığından beri çevre üzerinde etkileri olmuş, ancak ciddi sorunların çoğu endüstri toplumunun doğuşundan sonra ortaya çıkmıştır. Tüm çevre düzenin ve sonuç olarak da insanların yaşamı tehlikeye düşmüştür. Başlangıçta, çevrenin korunması üzerinde durulmamış, ekonomik büyümeye her zaman daha fazla önem verilmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda ekonominin yeniden canlanmasıyla birlikte çevre sorunları giderek artmış ve çevre korunmasının resmi politikaların içinde yer alması 1960lardan sonra zorunluluk arz etmiştir. Ciddi çevre sorunlarıyla karşı karşıya kalan endüstrileşmiş ülkelerin çoğu daha önce de çevrenin korunmasıyla ilgili çalışmalar yapmış, ancak konuyla ilgili tutarlı bir politikaları olmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Çevre Sorunları, Tarihsel Gelişim, Günümüzdeki Durum.

“Bir Kuşak, Bir Yol” Projesi Ve Özbekistan

Öğrt. Görevlisi Coşkun KALP

Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, ckalp@bandirma.edu.tr

Kıtalar arası ilk ticaret yolu olma özelliğine sahip olan ipek yolu, coğrafi keşifler sonucu ortaya çıkan jeopolitik sebeplerle zamanla önemini kaybetmiştir. İpek Yolu Ekonomik Kuşağını'da içine alarak ticaret yollarını yeniden canlandırmayı hedefleyen ve Modern İpek Yolu projesi olarak adlandırılan “kuşak ve yol projesi” 21. Yüzyılın en önemli projelerinden biridir. Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarını birbirine bağlayan “bir kuşak, bir yol projesi”, kapsadığı 60'ı aşkın ülke ve trilyon dolarlık yatırımı ile jeo-ekonomik ve jeo-stratejik açıdan büyük önem arz etmektedir. Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan'nın da yer aldığı ve orta koridor olarak adlandırılan güzergâh projenin iki ana karayolu güzergahından birini oluşturmaktadır. "Bir Kuşak, Bir Yol Projesi" kapsamında Orta Asya'ya olan yatırımlarını önemli ölçüde attıran Çin, Özbekistan ile de milyar dolarlık ticaret antlaşmaları imzalamaktadır. Bu çalışmanın amacı, 21.yüzyılın en önemli projelerinden biri olan "Bir Kuşak, Bir Yol Projesi"nin ekonomik ve siyasi boyutlarını ele almak, projenin hangi güzergahları kapsadığını incelemek ve projenin başta Özbekistan olmak üzere diğer güzergah ülkelerine olan etkilerini araştırmaktır.

Anahtar Kelimeler: Bir Kuşak, Bir Yol, Özbekistan, İpek Yolu.

Sürdürülebilir Turizm Çerçevesinde Alternatif Turizm Çeşitleri Ve Spor Turizmi Dahil Olan Golf Turizminin Türkiye'ye Getirileri (Örnek Çalışma, Bir Akdeniz Bölgesi Kenti, Antalya)

Dr. Öğrt. Üyesi Hacer Neyir TEKELİ

İstanbul Kültür Üniversitesi, n.tekeli@iku.edu.tr

Turizmin dört mevsime yayılamaması ve turizme dayalı ekonomik faaliyetlerin “turizm sezonu” olarak adlandırılan “Nisan- Ekim” ayları arasında değişen bir döneme sıkışması birçok turizm bölgesinin ve yatırımcısının ortak sorunudur. Tüm dünyada turizmcilerin turizm yatırımlarından tüm yıl fayda sağlayabilmeleri için yapılan “Sürdürülebilir Turizm” çalışmaları turizm yatırımcılarının yüzünü güldürmüştür. Golf Turizmi bu çalışmaların ürünüdür.

Türkiye de golf tesisleri ağırlıklı olarak deniz- kum- güneş konseptini içinde barındıran; yeme-içme, alışveriş, eğlence olanaklarının sunulduğu konaklama tesislerinin yakınındadır. Tesisler doğa concepti ile ziyaretçilere sunulmaktadır. Golf sahalarına sahip birçok otel ziyaretçilerine doğaya dönük bir ortamda tatil geçirebilmek için eşsiz fırsatlar sunmaktadır. “Golf turizmi” Türkiye'nin önemli turistik destinasyonlarından olan Antalya bölgesinin adeta can simidi olmuştur.

Birçok turizm destinasyonunun ve konaklama işletmelerinin ortak sorunu olan on iki aya hizmet verememe sorunu Antalya'da alternatif turizm dalları ile giderilmeye çalışılırken; golf turizmi bu alanların arasındadır. Özellikle golf tesislerine sahip olan otellerin Antalya'nın turistik bölgelerinden; Belek, Kemer, Kundu, Side ve Kızılağaç bölgelerinde yoğunlaştığı gözlemlenmiştir.

Alternatif turizmin kollarından biri olan, diğer alternatif turizm yöntemleri için de bir kapı aralığı olabileceği düşünülen ve turizm literatüründe ölü sezon diye tabir edilen, kış döneminin canlandırılması amacı ile kullanılan “Golf Turizmi” bu çalışma ile irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Turizm, Alternatif Turizm, Spor Turizmi, Golf Turizmi.

The Development Of Agrarian Tourism As A Solution To Environmental Problems

Assoc. Prof. PhD. Halim HAMROEV

Bukhara State University, hamraevhalim@mail.ru

This work is devoted to problems of development of agro tourism in Uzbekistan. Modern tourism is a very diverse area. One of its kinds is agrotourism. This type of tourism is still a novelty to Uzbekistan, but because of the fact that the population in our country is mostly rural, it has great prospects. The experience of developed countries shows that farmers, primarily farm households, which are the basis of agriculture, can't earn income as much as average urban entrepreneur, if they only benefit from agriculture. Agro tourism means that an agricultural entrepreneur is also providing tourist services. Farmers can earn money by showing his company to tourists, making comfortable places for relaxation of tourist on their own places, offering hotel services to those who want to stay, rural life, lifestyle, ceremony, tradition, preparing ecologically clean products, cooking in their own place, organizing fishing, etc.

Key Words: Agro Tourism, Farmer Tourism, Ecological Problems.

The Essence Of Labor Productivity In Tourism At The Improvement Of Life Quality

Assoc. Prof. PhD. Sobirjon RUZİEV

Bukhara State University, sobiruzu@gmail.com

The productivity is defined as the level of output that is achieved by businesses per unit of labor. Increased productivity is the ability of a company to achieve more output with the same workforce level. Productivity gains have historically led to gains in real income, lower inflation and increased corporate profitability. Tourism is one most profitable and mass employed fields of Bukhara's (Uzbekistan) economy. Tourism and hospitality industry gives more than 2 % jobs in whole Uzbekistan service sector. But tourism and hospitality industry's share in whole Uzbekistan service sector is more than 3 %. It means that this industry has a higher level of productivity than the other industries of Uzbekistan's service sector. Productivity in tourism and hospitality industry will led to the increase of life quality. There lot of life quality measures and indexes. At the paper viewed some correlation between productivity level and these indexes. The correlation of inflation is also taken into account.

Key Words: Tourism, Productivity, Life Quality, Service Sector, Hospitality.

The Role Of The Small Business In The Development Of The Regional Hotel Industry

Assoc. Prof. PhD. Sayyora TADJIEVA

Bukhara State University, stadjieva@yahoo.com

In article, the market of the hotel industry of the Bukhara region is characterized and analysed. In particular, there is given the characteristic of functioning of small hotels, also the place and a role of small hotels in this market is defined. The structure of small hotels on legal form is analysed. The definition of family business given as one of the main forms of business in the hotel industry of the region. The main advantages as well as problems of the small hotels are shown. Despite the size and organizational structure of the enterprises, which assume mobility and flexibility of management of firm, fast adaptation to market condition, inquiries of consumers, high susceptibility to innovations, now, in the hotel sector of the region for the present there are a lot of shortcomings that speaks about lack of system approach to management. As recommendations for improvement of activity of small hotels of the region, the author suggests to pay attention to such aspects of activities of private hotels as: quality standards, corporate culture, corporate style, personnel policy, variety of services, price policy, marketing communications. Improvement of the services provided by small hotels will lead to improvement of quality of a tourist product of the Bukhara region in general.

Key Words: Hotel Industry, Small Hotels, Regional Market, Structure Of The Enterprises.

Features Of Developing International Tourism In Uzbekistan

Lecturer Nodira MAKHMUDOVA

Bukhara State University, nmahmudova@mail.ru

As tourism has grown rapidly, it has been recognized as a phenomenon of the modern society. Tourism is the world's third largest exporting industry. During the period of 2000-2017, international visits to global tourism increased by two times. This figure forecasts that the number of international tourism arrivals will be increased by 3,8% over the last ten years. The direct role of international tourism in these high indicators is very important. Nowadays, Uzbekistan is trying to improve tourism industry very fastly. Now we can define next tourism types in Uzbekistan such as cultural, historical, pilgrimage, recreation, ecotourism and so on. We believe that all the reforms will contribute to the development of tourism in our country. In the following thesis we try to express our opinion in order to increase the number of international tourism in Uzbekistan.

Key Words: International Tourism, Exporting Sector, Global Tourism, Infrastructure Of Tourism, International Arrivals, Tourism Matters, Reforms In Tourism Sphere.

Improving Of Personal Training In Hotel Business

Lecturer Istamkhuja DAVRONOV

Bukhara State University, abiturent_1992@mail.ru

The hospitality business is a persistent form of employment in this sphere, and a great opportunity for the young generation to start their professional carrier. While many working places are entry-level, the others need much skill and great reputation, prestige and excellent value. In the paper, hotels utilize managers, front-desk personals, housekeeping personals, restaurant personals, and sometimes bell-boys, animators, and a concierge, rely upon the type of hotel is considered. Most of these points need excellent and quality customer service skills, attention to all detail, team work. Also it is important for all owners and managers of hotels to take point of Human Resource management in their hotels. Because for improving quality of service, to train the staff of hotels is the main point for all hotels and also customer demand needs more re-innovative different kind of service . For this reason many owners, hostellers and managers pay attention to improve in their hotels mainly all staff quality, for the reason of develop for their future progress.

Key Words: Personal Training, Staff, Hotel Manager, Interpersonal Skills, Problem Solving, Excellent Organization, Front Desk, Teamwork, Enthusiasm.

"Hazor Nur" And "Kelin Qoya" Placements As As A Potential Tourist Destination

PhD. Researcher Gavhar KHIDIROVA

Bukhara State University, gavhar.xidirova@mail.ru

The article outlines the touristic importance of the route “Bukhara – Hazor Nur”. Especially, the essence of “Hazor Nur” pilgrimage place and “Kelinqoya” relief miracle is enlightened.

Key Words: Desert Pasture Zone, Saxaul Desert Forest, Quljuqtov Range, Ecotourism, Pilgrimage Tourism, Natural Monuments.

Introduction Of Korean Tourism Policy

Prof. Kang Hee CHUN

Bukhara State University, smile1act@navo.com

Korea's tourism policy has been promoted since 1954. At that time, there was nothing in Korea except for the destroyed land and poverty due to the Korean War (1950-1953). For 65 years after the Korean War, Korean tourism has created something out from nothing. Korea designated the tourism industry as a national strategic industry and implemented policies centered on attracting foreign tourists to acquire foreign currency. As of 2016, the Korean tourism has grown significantly with 28,000 businesses, 262,000 employees, 17,240,000 foreign visitors and an annual turnover of \$ 23.3 billion. However, there are still many problems to solve such as chronic tourism balance deficit and excessive dependence on tourists from certain country. Today, Korea is promoting tourism policies that focus on revitalizing domestic tourism, increasing the number of returning visitors, diversifying overseas tourists, and creating high value-added tourism products.

Key Words: Tourism, Policy, Foreign Visitors, Domestic Tourism.

The Perspectives Of Developing Pilgrimage Tourism In Bukhara Region

Lecturer Mohinur KURBANOVA

Bukhara State University, mohinur.kurbanova@mail.ru

On May 19, 2017, President of the Republic of Uzbekistan ShavkatMirziyoev approved "The program of accelerated development of the tourist potential of Bukhara city and Bukhara region for 2017-2019". The resolution has developed various measures taking into account tourist potential of Bukhara region. In particular, the construction of new hotels and tourism infrastructure establishments, improvement of public catering system and creation of conditions for providing meaningful leisure of tourists, reconstruction the sites of cultural heritage, implementation of new tourist routes, development of new typesof (gastronomic, ecological, extreme, medical and scientific) tourism, and a number of projects have been approved. By the development of infrastructure, it is possible to achieve considerable reduction of seasonal problems in Bukhara region. However, in order to respond to the requirements of the free tourist zone and thus to develop the region, there is a need for new tourist suggestions, innovative ideas and projects. Thus, in the article given below described the project of Saint Bukhara getting known as the destination for travelling with the purpose of pilgrimage tourism.

Key Words: Tourism, Seasonality, Pilgrimage Tourism, 7 Saints Of Bukhara

The New Opportunities Of Mobile Marketing In Tourism Industry

Lecturer Ortikjon KHURRAMOV

Bukhara State University, ortik.khurramov@gmail.com

With the significant growth of the tourism industry and technical development, mobile marketing became one of the most important sectors of economy. Mobile marketing has special tools that will help to boost the tourism flows, if used correctly in terms of finances, timeline, target groups, aims and objectives. The thesis look for the ways of efficient usage of mobile marketing, based on specific characteristics of tourism industry.

Key Words: Marketing, Mobile Systems, Applications, Tourism.

The Role Of Tourism Business In Regional Economy Of Bukhara

PhD. Researcher Otabek AZİMOV

Bukhara State University, azimov77@rambler.ru

Bukhara region has a big potential in developing tourism. Tourism will bring multiplier effect to other sectors if the regional economy. The thesis looks to priority areas, tools and perspectives of the tourism development in Bukhara Region.

Key Words: Regional Economy, Tourism, Business, Multiplier Effect.

Bukhara National Dresses And Their Role In Tourism Development

Teacher Shahlokhon SHARİFOVA

Bukhara State University, frostazona@mail.ru

Bukhara has been always known for its traditional craftsmanship, including beautiful national dresses. National dresses, carrying the cultural heritage of the centuries, can play a role of attractive tourism objects. National features of Bukhara dresses can be observed through its customs and traditions. For a long time originality of Bukhara clothes has been set according to climate, conditions of life, customs and traditions.

Key Words: National Dresses, Clothes, Tourism Objects, Customs, Traditions.

Ana Destekçiler / Main Supporters / Bosh homiyilar

Destekleyen Kuruluşlar / Partnering Organizations / Hamkor tashkilotlar

